

Dragomanov
Ukrainian
State
University

Universities-Communities:
strengthening cooperation

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

Jean Monnet Centre of Excellence
ESSIE
European Studies of
Social Innovations in Education

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Українська асоціація дослідників європейських цінностей в освіті (AREVE)
Факультет педагогічних наук DISFOR – Університет Генуї (Італія)
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти "Кам'янець-Подільський державний інститут"
Факультет спеціальної та інклюзивної освіти (УДУ ім. М. Драгоманова) та
Кафедра менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності (УДУ ім. М. Драгоманова)

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

«СОЦІАЛЬНІ ТА КУЛЬТУРНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ СТУДІЇ: СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ»

для студентів, здобувачів, молодих вчених, аспірантів, докторантів, дослідників, викладачів,
представників професійних спільнот та громадянського суспільства

м. Київ, 26 квітня 2023 року

Конференція проводилась в рамках імплементації проєкту напряму Жана Монне - Кафедра Жана Монне «Соціальні та культурні аспекти Європейських Студій» (SCAES)620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR та у синергії з проєктами напряму Еразмус+ KA2 «Університети-Громади: Посилення співпраці» 101083077 — UNICOM — ERASMUS-EDU-2022-CVHE та Центру досконалості Жана Монне «Європейські Студії соціальних інновацій в освіті» - Jean Monnet Centre of Excellence ESSIE - 101085552 - ERASMUS-JMO-2022-COE. Також в конференції та воркшопах відбувається підтримка сталості проєкту напряму Жана Монне Проєкт Жана Монне «Європейські цінності різноманіття та інклюзії для сталого розвитку» Erasmus+ Jean Monnet Project «European values of diversity and inclusion for sustainable development» (EVDISD) 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT. Конференція проводилася за підтримки Національного Еразмус+ Офісу в Україні

ПРОГРАМА РОБОТИ
Міжнародної науково-практичної конференції
«Соціальні та культурні Європейські Студії:
соціальні інновації для України»

для студентів, здобувачів, молодих вчених, аспірантів, докторантів, дослідників, викладачів,
представників професійних спільнот та громадянського суспільства

Конференція відбулася 26 квітня 2023 року в ауд. 231 Центрального корпусу НПУ ім. М.П. Драгоманова, вул. Пірогова 9, та в онлайн форматі за допомогою платформи Zoom.

11.50 – 12.00. Реєстрація учасників, спілкування.

12.00 – 12.50. Пленарне засідання. Вітальні слова.

Крайнік П.І., менеджер напряму Жана Монне Програми Еразмус + Національного Еразмус+ Офіса в Україні.

Нестерова М.О., д. філос. н., професор, професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, керівник Кафедри Жана Монне «Соціальні та культурні Європейські Студії», керівник Центру Досконалості Жана Монне «Європейські Студії соціальних інновацій в освіті». *Реалізація проєктів Жана Монне в УДУ імені Михайла Драгоманова для поширення соціальних та культурних Європейських Студій.*

Спулбер Д.Л., д. психол. н., професор, професор університету Генуї (Італія), внутрішній експерт ЄС проєктів Жана Монне в УДУ імені Михайла Драгоманова. *Практика інклюзивної освіти ЄС у вищих педагогічних закладах.*

Шеремет М.К., почесний академік Національної академії педагогічних наук України, Заслужений працівник освіти України, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету спеціальної та інклюзивної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Київ, Україна.

Шинкарук Л. В., член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор, кафедра виробничого та інвестиційного менеджменту, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Тріпак М.М., кандидат економічних наук, доцент, заслужений працівник освіти України, ректор Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти "Кам'янець-Подільський державний інститут"

12.30 - 14.50. - Дискусійна панель «Європейські практики соціальних інновацій, громадянської та неперервної освіти»

Нестерова М.О., д. філос. н., професор, професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. **Воркшоп. «Соціальні інновації та освіта: Європейські практики»**

Шинкарук Л. В., член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор, кафедра виробничого та інвестиційного менеджменту, Національний університет біоресурсів і природокористування України. *Розвиток проєктних компетентностей студентів вітчизняних ЗВО в умовах євроінтеграції.*

Деліні М.М., д. екон. н., професор, в. о. зав. кафедри виробничого та інвестиційного менеджменту Національного університету біоресурсів і природокористування України. *Загрози та перспективи розвитку освітнього простору в Україні в умовах міграційної хвилі до ЄС.*

Кочубей Н.В. д. філос. н., професор, професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. *Соціокультурні аспекти європейських студій в Україні і українських в Європі.*

Супрун Д.М., д. пед. н., професор, професор кафедри спеціальної психології та медицини факультету спеціальної та інклюзивної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. *Формування нової генерації фахівців інклюзивної освіти: сучасні тренди соціальної освіти та неперервного навчання.*

Кудінова І.П., к. екон. н., доцент, доцент кафедри готельно -ресторанної справи та туризму Національного університету біоресурсів і природокористування України. *Соціальний туризм в умовах сьогодення.*

Федорчук В. М., к. псих. н., доцент, доцент кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності імені Т. Сосновської НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». *"Студентоцентризм як базовий принцип підготовки фахівців у НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»"*

Родінова Н.Л., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. *Особливості збереження етнічної пам'яті в цифровому середовищі*

Волощук М.Б., викладач кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності імені Т. Сосновської НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». *Комунікація та бар'єри взаєморозуміння в сучасному інформаційному суспільстві.*

Атнажева Л.М., аспірантка кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. *Соціальні інновації в місцевому самоврядуванні: вікно можливостей.*

Заможський А.Б., аспірант кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. *Можливість використання досвіду розвитку соціальної згуртованості Індії в Україні та ЄС.*

Холодова О.О., доц. кафедри організації і безпеки дорожнього руху ХНАДУ; **Бугайова М.О.**, старший викладач кафедри організації і безпеки дорожнього руху ХНАДУ, *Громадянська освіта в закладах вищої освіти*

Сасіна І.О., кандидат психологічних наук, доцент кафедри офтальмопедагогіки та офтальмопсихології УДУ імені Михайла Драгоманова; **Платонов В.С.** студент IV курсу факультету спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова. *Інклюзивність як орієнтир сучасної початкової освіти.*

Загалевиц В.Л., викладач суспільних дисциплін ВСП Кам'янець - Подільський фаховий коледж НРЗВО КПДІ Кам'янець - Подільський , Україна. *Диференційований підхід - одна з умов успішного інклюзивного навчання.*

Лаврійчук В.О., Студентка 2 курсу БВМ-21 Київський національний університет технологій та дизайну. *Підтримка українських митців країнами ЄС як соціокультурний вектор волонтерської діяльності Європи.*

Гарасименко О.С., Студентка 2 курсу БВМ-21 Київський національний університет технологій та дизайну. *Консолідована позиція підтримки українських митців як основа соціальної та культурної політики ЄС.*

Комарницька Л.М., кандидат філологічних наук, доцент кафедри інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут». *Вплив художньої діяльності на розвиток дітей з обмеженими фізичними можливостями.*

Пономаренко Т.І., доцент кафедри права та соціально-поведінкових наук Білоцерківського інституту економіки та управління Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна». *Медіакомпетентність психолога як складова професійної компетентності фахівця.*

Байбарза Д.В., курсантка Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: **Царьова І.В.**, професорка кафедри українознавства та іноземних мов, докторка філологічних наук, доцентка Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. *Соціальна та культурна політика єс.*

Вольська А.О., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри публічного управління, менеджменту та інклюзивної економіки Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти "Кам'янець-Подільський державний інститут", Балла І.В., канд. екон. наук, асистент кафедри обліку, оподаткування та технологій електронного бізнесу Заклад вищої освіти "Подільський державний університет". *До питання ейджизму.*

Івченко В.М., к.с.-г.н., в.о. генерального директора Український науково-дослідний інститут продуктивності агропромислового комплексу, Ланченко Євгеній Олександрович д.е.н., доцент, науковий співробітник Український науково-дослідний інститут продуктивності агропромислового комплексу. *Підвищення кваліфікації з економічних нормативів продуктивності в апк україни.*

Прокопова Ольга, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри математики, інформатики та академічного письма Закладу вищої освіти «Подільський державний університет», м. Кам'янець-Подільський. *Україна Особистісна мотивація як одна зі складових у навчання протягом усього життя.*

Павельчук Юрій, кандидат технічних наук, доцент кафедри агроінженерії і системотехніки імені Михайла Самокиша Закладу вищої освіти "Подільський державний університет", м. Кам'янець-Подільський, Україна. *Якісна підготовка здобувачів вищої освіти як головна вимога євроінтеграції.*

Столяренко О. Б., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності ім. Т.Сосновської НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». *Трансформація ціннісного ставлення до здоров'я студентів інклюзивних державних інституцій в умовах російсько-української війни.*

Бачинська М.В., кандидат педагогічних наук, викладач кафедри цифрових, освітніх та соціо-економічних технологій Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут». *Характерні особливості ціннісних орієнтирів викладачів інклюзивних закладів вищої освіти*

Серпутько Г.П., докторант кафедри офтальмопедагогіки та офтальмопсихології факультету спеціальної та інклюзивної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. *Інклюзивна література, зокрема для осіб із порушеннями зору, у національному та міжнародному вимірах*

Болотіна Є.В., к. філос. н., доцент кафедри філософії та соціально-політичних наук Донбаської державної машинобудівної Академії (ДДМА), Краматорськ-Тернопіль. *Соціальні інновації ЄС в сфері освіти.*

Царьова І.В., доктор філологічних наук, доцент професор кафедри українознавства та іноземних мов Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ доктор філологічних наук; **Царьов О.Д.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ доктор філологічних наук. *Практика ЄС інклюзивної освіти в закладах вищої освіти*

Гороховатська Г.М., Апарат Верховної Ради України. *Правовий аспект провадження соціокультурної діяльності як невід'ємна складова реалізації міжкультурного діалогу (на прикладі реституційних процесів)*

Горлачов О.С., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології імені М. Д. Ярмаченка, факультету спеціальної та інклюзивної освіти, НПУ імені М. П. Драгоманова. *До питання про білінгвальне навчання дітей з порушеннями слуху в Україні*

Кудрявцева Н.Ф., магістрантка кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. *Цінності сучасної хвилі еміграції у контексті діяльності арт-простору «Територія добра».*

Чернишов М.В., магістр кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. *Соціальні виміри освітньої траєкторії: успішна адаптація випускників університетів на ринку праці.*

Нестеров А.П., магістр кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. *Менеджмент різноманіття учнівського середовища.*

Барабаш Ю.В., студентка 4 курсу спеціальності «Менеджмент соціокультурної діяльності» УДУ імені Михайла Драгоманова. *Міський парк в системі соціокультурного дозвілля: історичні особливості розвитку.*

Голик С.І., студентка 4 курсу спеціальності «Менеджмент соціокультурної діяльності» УДУ імені Михайла Драгоманова. *Діджиталізація сфери гостинності.*

Гільченко І.С., студентка 4 курсу спеціальності «Менеджмент соціокультурної діяльності» УДУ імені Михайла Драгоманова. *Історичні аспекти розвитку сфери гостинності.*

Веремієнко В.О., магістр кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. *Туристичний потенціал невеликих міст.*

Наджос С.А., студентка 4 курсу спеціальності «Менеджмент соціокультурної діяльності» УДУ імені Михайла Драгоманова. *Особливості міжнародної комунікації під час війни.*

14.50. – 15.00. Перерва на каву та спілкування

15.00 – 16.45. Дискусійна панель «Інклюзивна освітня політика ЄС та українські реалії»

Афузова Г.В., доцент, професор кафедри спеціальної психології та медицини факультету спеціальної та інклюзивної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. **Воркшоп «Соціальні інновації в інклюзивній освіті: Європейські практики для України»**

Палилюцько О. М., к. іст. н., в.о керівника Навчально-наукового інституту соціо-психологічної діяльності та реабілітації НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». *Інклюзія та права дитини й особи з інвалідністю в Україні: соціально-правове забезпечення та інновації.*

Артімонова Т.П., к.філ. н., доцент кафедри логопедії та логопсихології, факультету спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова. *Особливості дослідження уяви у дітей з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.*

Ткачук Анастасія Володимирівна, студентка 3 курсу, спеціальності 051 «Економіка» (спеціалізація «Економічна кібернетика»), Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти "Кам'янець-Подільський державний інститут". *Інклюзія. Запровадження «допоміжних технологій» в освітній процес.*

Ворохта Г.І., студентка 1 курсу факультету спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова. *Логопедичний супровід дітей в умовах інклюзивного навчання.*

Грабчак О.В., студентка 1 курсу факультету спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова. *Музична нейрокорекція, як ефективний напрямок в системі комплексної корекції порушень мовленнєвого розвитку.*

Бондар І. О., студентка 1 курсу факультету спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова. *Теоретичний аналіз вивчення проблеми нейропсихологічних ігор у сучасній логопедії та педагогіці.*

Голод М.С., студентка 1 курсу факультету спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова. *Особливості підготовки до школи дітей з ЗНМ.*

Богдановська К.В., студентка 1 курсу факультету спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова. *Особливості профілактики виникнення дисграфії у першокласників загальноосвітньої школи.*

Арсененко Д.І., студентка 1 курсу факультету спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова. *Методика діагностики стану сформованості сенсорних здібностей у дітей з аутизмом. Вакальчук Н.В. – студентка 1 курсу факультету спеціальної та інклюзивної освіти. *Розвиток мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку.**

Вісленко К.А., студентка 1 курсу факультету спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова. *Бесіда як метод навчання діалогічного мовлення дошкільників із ЗНМ.*

Чайка Ю.Д., студентка 1 курсу факультету спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова. *Розвиток звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з ФФНМ.*

Штулінська В.О., студентка 1 курсу факультету спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова. *Вплив ігрової діяльності на розвиток дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення.*

Деркач А.В., студентка 2 курсу факультету спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова. *Особливості логопедичного супроводу сім'ї в якій виховується дитина з розладами аутичного спектру.*

Єрмак І.В., студентка 2 курсу факультету спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова. *Особливості логопедичного супроводу дітей в умовах інклюзивного навчання.*

Гавдьо Н.С., студентка 2 курсу факультету спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова. *Особливості логопедичного супроводу молодших школярів з порушеннями мовлення.*

Зінченко К.Ю., студентка 2 курсу факультету спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова. *Особливості логопедичного супроводу підлітків з порушеннями інтелекту у спеціальній загальноосвітній школі.*

Корольова О. А., студентка 2 курсу факультету спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова. *Особливості виховання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку дошкільного віку.*

Волкова І.Ю., студентка 2 курсу факультету спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова. *Особливості формування емоційно-вольової готовності дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення до навчання у школі.*

16.50 – 17.00. Підведення підсумків, завершення конференції.

Участь та друк тез безкоштовні.

Захід проводиться за підтримки Європейської Комісії. Виступи (публікації) відображають точку зору лише авторів і Комісія не може відповідати за будь-яке використання інформації, яка тут міститься.

Мова конференції - англійська, українська.

“Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them”.

Запис, детальна програма та матеріали круглого столу будуть розміщені на сайтах проєкту www.scaes.info, на сайтах партнерських проєктів Жана Монне та на сайтах університетів-партнерів заходу.

За додатковою інформацією: +380662339977 (Viber) scaes@npu.edu.ua

ОБРАНІ ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
(публікуються в авторській редакції)

**ДЕСТРУКТИВНІ ЧУТКИ: ВПЛИВИ ТА ЧИННИКИ ПРОТИДІЇ
У БАГАТОКУЛЬТУРНОМУ СУСПІЛЬНОМУ ПРОСТОРИ**
**DESTRUCTIVE RUMORS: INFLUENCES AND COUNTERMEASURES
IN A MULTICULTURAL PUBLIC SPACE**

Андрющенко Анастасія,
магістрантка спеціальності соціологія
МДПУ імені Богдана Хмельницького
asi.igoreva@gmail.com

В наші дні навчитися жити в різноманітних громадах – це спільне і глобальне завдання. Запобігання сегрегації, дискримінації та расизму є ключем до побудови інформаційного поля інклюзивного та правового суспільства, що знайшло відображення у державному законодавстві України [1], та затвердженні в Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021 – 2026 роки [2]. Згідно зі ст. 34, Конституції України, кожному громадянину гарантується право на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір. Разом з тим, Закон України «Про інформацію» [1] захищає особу і суспільство від неправдивої інформації.

Історія показала, що процеси соціальної поляризації і розповсюдження мови ворожнечі мають дуже негативні і навіть катастрофічні наслідки, і, на жаль, ці процеси зростають у всьому світі. Хоча поняття «чутки» хоч і досить широко використовується вченими – гуманітаріями, але не завжди визнається науково валідним, що, безсумнівно, збіднює та звужує її евристичні можливості у пізнанні цілого ряду складних процесів сучасної життя суспільства [3].

Мова ворожнечі або риторика ненависті (англ. hate speech) – узагальнене позначення мовних засобів вираження різко негативного ставлення «опонентів» – носіїв іншої системи релігійних, національних, культурних або більш специфічних, субкультурних цінностей. Це явище може виступати як форма прояву расизму,

кснофобії, міжнаціональної ворожнечі та нетерпимості, гомофобії, а також сексизму. Комітет міністрів Ради Європи визначає «мову ворожнечі» як всі форми самовираження, які включають поширення, провокування, стимулювання чи виправдання расової ненависті, кснофобії, антисемітизму або інших видів ненависті на основі нетерпимості, включаючи нетерпимість у вигляді агресивного націоналізму чи етноцентризму, дискримінації меншин, мігрантів та осіб з емігрантськими корінням. Комітет міністрів Ради Європи розширює рамки традиційного визначення «мови ворожнечі» і включає в нього всі види діяльності з поширення, провокування, розпалювання расової ворожості, кснофобії, антисемітизму та інших форм ворожості на основі нетерпимості, включаючи нетерпимість типу націоналізму, етноцентризму меншин, мігрантів та осіб з емігрантським корінням [4].

Отже, мова ворожнечі є широко поширеною проблемою, яка торкається представників різних сегментів суспільства на підставі певних ознак, зокрема, етнічної, расової, релігійної приналежності, віку, статі, сексуальної орієнтації, інвалідності, ВІЛ-статусу та ін. Парадокс полягає в тому, що мова ворожнечі є частиною свободи вираження і здебільшого не може бути заборонена. Особливості трансформації чутки з комунікаційного явища у «мову ворожнечі» можуть характеризуватися наступним чином:

- небезпека від поширення чуток є суб'єктною формою оцінки дії (явища, процесу тощо), яка ідентифікується (оцінюється) суб'єктом як заперечення його природного існування (буття) і спонукає суб'єкта до активних дій щодо самозбереження. З іншого боку, існує об'єктивний характер небезпеки чуток, незважаючи на виключно суб'єктивні форми їх поширення. Тому варто розрізняти об'єктивні передумови виникнення небезпеки впливу чутки як заперечення природного існування суб'єкта, щодо якого вони спрямовані і специфічні суб'єктивні форми їх сприйняття, у тому числі – активну протидію;

- оскільки одну і ту саму дію (явище, процес тощо) людина може оцінювати по-різному в контексті її інтерпретації як небезпеку, в тому числі її причини, наслідки, масштаби тощо, то передумовою формування образу «ворога» може бути об'єктивно існуюче вороже ставлення до людини. Однак щодо чуток негативне ставлення

набуває рис «мови ворожнечі» лише після перенесення деструктивних суб'єктивних визначень у площину взаємини самих суб'єктів суспільної взаємодії;

- хоча ототожнення об'єктивного змісту чуток із суб'єктною формою їх сприйняття призводить до перенесення негативного суб'єктивного змісту на об'єкт, це не змінює об'єктивного змісту чуток. Міра небезпеки деструктивних чуток, залежить від цінності того, що заперечується, що стосовно однієї дії в різних ціннісних системах може бути різною. Небезпека деструктивних чуток у формі «мови ворожнечі» повинна розглядатися як реальна можливість набуття чутокою здатності деструктивного впливу на об'єкт і завдання йому значної шкоди за певних умов.

Разом з тим, оскільки у багатьох культурологічних контекстах чулки як вид суспільної комунікації, мають не тільки певне соціальне спрямування, а й своїх конкретних носіїв та об'єктів впливу у багатокультурних громадах, дослідження шляхів протидії «мові ворожнечі» у житті сучасних багатокультурних громад, дозволяють стверджувати, що лише достатня соціальна компетентність, культура і активність членів багатоетнічних громад, що означає насамперед безпосередню їх участь у протидії цьому явищу, може забезпечити ефективну реалізацію державних, правових і соціокультурних засад розвитку самих громад. Таким чином, вирішення проблеми неодмінно потребує якомога ширшої участі всіх суб'єктів соціокультурних комунікацій багатокультурних громад у подоланні негативізму, що спричинюються мовою ворожнечі у сучасному багатокультурному просторі.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про інформацію». [URL:https://zakon.rada.gov.ua/go/2657-12](https://zakon.rada.gov.ua/go/2657-12)
2. Глобальна та національна безпека: підручник. авт. кол. за заг. ред. Г.П.Ситника. Київ : НАДУ, 2016. 784 с.
3. Донец П.Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации. Харьков: Штрих, 2001. 384 с.
4. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації: [URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_105](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_105)

**ЕТНОПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ: РИЗИКИ ТА ЗАГРОЗИ В
УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**
**ETHNOPOLITICAL SITUATION IN UKRAINE: RISKS AND THREATS IN
THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR**

Афанасьєва Л.В.,
к.філос.н., доцентка кафедри соціології та філософії
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
lyudmilacsr@gmail.com

Решетнікова Олена
здобувачка 4 курсу
спеціальності соціологія

Стабільна етнополітична ситуація в будь-якій країні в значній мірі складається в результаті формування державної національної політики, спрямованої на утвердження громадянського миру й національної згоди. В основу цієї політики покладено такі принципи: визнання пріоритету прав людини, вільний розвиток кожної етнічної спільноти в рамках демократичних процесів, усвідомлення того, що в умовах багатонаціональної країни жодна нація не може задовольняти свої інтереси за рахунок обмеження інтересів іншої нації.

Основними напрямкам державної етнонаціональної політики є: забезпечення рівних конституційних прав і свобод та рівності перед законом усіх громадян незалежно від їх етнічного походження; гарантування повної рівноправної участі громадян, які належать до різних етнічних спільнот, у всіх сферах життя суспільства; забезпечення розвитку культури нації та інших етноспільнот держави; визнання багатоетнічного характеру суспільства і підтвердження права всіх його членів на збереження та популяризацію своєї культурної спадщини; оцінка внеску кожної етноспільноти в розвиток суспільства; підтримання атмосфери взаємопорозуміння і взаємної поваги між усіма складовими етнонаціональної структури суспільства та розв'язання етнополітичних суперечностей і конфліктів мирними засобами; виховання поваги в усьому суспільстві до культур, релігій, традицій, звичаїв усіх національностей, що мешкають в державі; забезпечення всебічного розвитку і функціонування мови титульної нації як державної в усіх сферах суспільного життя;

гарантування вільного розвитку, використання і захисту мов національноетнічних спільнот; сприяння діаспорі у збереженні та розвиткові національної культури, мови, традицій та звичаїв з урахуванням національного законодавства країни проживання; визнання прав осіб тощо.

Всі публічні заяви вищого політичного та військового керівництва рф в сукупності свідчать про існування офіційної політики російської держави щодо невизнання права українського народу на самоідентифікацію, самовизначення і, як наслідок, на існування. Путін у своїй промові у ніч на 24 лютого, в якій він «обґрунтовував» напад, називає Україну «історичною територією росії». А однією з причин війни назвав «денацифікацію». Насправді, як свідчать заяви високопосадовців рф, мова йде про розширення російських кордонів та приєднання частини території Україні. Виступи політиків зводяться до одного, що росія повертає собі своє, як відновлення історичної справедливості. Більше того, в розумінні путіна та керівництва рф, «нацист» – це той, хто ідентифікує себе українцем, а тому «денацифікація» – насправді має за мету знищення української нації, вбивства тих, хто не згоден з політикою Кремля.

Напередодні повномасштабного вторгнення президент росії заявив, що сучасна Україна була «штучно» створена за радянських часів. Він неодноразово заперечує існування окремої української нації. Ще задовго до початку збройної агресії – у 2008 році на саміті НАТО в Бухаресті, путін ставив під сумнів існування української державності. А також відкрито наголошував, що росія має свої інтереси в Україні, особливо на півдні країни, де начебто більшість жителів – саме росіяни. Подібна риторика притаманна всій верхівці рф – від дипломатів, парламентарів до військового керівництва. Про наміри денацифікації свідчить інформація щодо знищення українських книг на окупованих територіях у закладах освіти та бібліотеках. Школи переводять на навчання російською мовою, під час за програмою та підручниками «псевдореспублік Донецької та Луганської областей». Дітей примушують співати гімн росії. У разі відмови – покарання у вигляді тримання в підвалі. В самій рф згадки про Україну і Київську Русь вже видаляють з підручників історії. Триває і масове знищення культурної спадщини та культових споруд, а також викрадення

національних цінностей. За підрахунком ЮНЕСКО, понад 150 культурних об'єктів в Україні частково або повністю зруйновано. Світ ще не побачив повного масштабу звірств і не варто мабуть чекати подальшого підтвердження жорстокості російської армії чи вчинення нових злочинів. Конвенція про геноцид та міжнародне право дає світові всі інструменти щодо запобігання та покарання за цей злочин. І намагання путінського режиму знищити українців ще раз доводять, що непокарані злочини повторюються. Схоже, що саме Україна та українці мають поставити історичну крапку у цій неісторичній справедливості. Воєнна агресія проти України впливає на соціальні процеси, що відбуваються на всій території України (окупованій та не окупованій), призводять до певних етнокультурних змін. Осмислення взаємної залежності російської агресії та етнокультурних змін в Україні є актуальним насамперед через гостру необхідність корекції політики національної безпеки, вироблення загальної концепції минулого й сучасного розвитку етнічної будови людності на території України, протиставлення наукованих знань вигадкам ворожої пропаганди та інформаційній агресії.

Реваншистські настрої в російському суспільстві та непомірні амбіції його політичного проводу породили на початку XXI ст. неприховану агресивну політику російської федерації щодо тих її сусідів на теренах колишнього СРСР, що прагнули самостійно визначати свою долю, інтегруватися з країнами Європи. Не є секретом зверхнє й агресивне ставлення значної частини сучасного російського суспільства щодо українського. Після краху комуністичної ідеології та розпаду СРСР у російського суспільства залишилися і відтворюються риси, що притаманні імперським суспільствам, які визнають рівноправними й самодостатніми не всі інші народи і держави. Свідомі інформаційні диверсії російської влади транслювали перекручену інформацію про етнічну реальність та історію формування української національної території. Етнічний чинник присутній не лише в інформаційних диверсіях з метою схиляння українців до послуху та підпорядкуванню «старшому брату», але і серед причин агресії російської федерації проти України. Кінцевою метою путіна є ліквідація української держави.

Освітня й культурна політика російської федерації щодо окупованих областей спрямовується на світоглядне «прив'язування» до росії, подальше мовне, культурне, етнічне російщення населення окупованих територій. Українофобське «патріотичне» виховання дітей і молоді; прищеплення російських державних символів, традицій, світогляду, російської інтерпретації історії СРСР, Російської імперії та так званої «Новоросії»; створення спілок художників і письменників; організація гастролей російських артистів на окупованих територіях, а також інші напрямки діяльності закладають основу для постійного, глибокого російщення місцевого люду насамперед дітей і молоді.

Російські неоімперіалісти недооцінювали консолідованість української нації, її політичну мобілізованість та активність у захисті своїх життєво важливих інтересів, а також кількісну перевагу національно свідомих громадян, а також прийняття європейськими народами і більшістю країн світу української нації як суверенної, рівноправної й рівновартісної з погляду мовної й культурної самобутності, історичного досвіду, перспектив розвитку і вільного співробітництва. Так, на контрольованих Україною територіях розвитку етнокультурної ситуації визначальними є актуалізація національної самосвідомості, патріотичних почуттів, зростання рівня національної (вірогідно, що й етнічної) консолідації; внаслідок російської агресії прискорена політична консолідація більшої частини нації на єдиній ціннісній, світоглядній, цивілізаційній, зовнішньополітичній, значною мірою історіографічній платформі. Посилилося етнокультурне дистанціювання від росії та росіян, меншою мірою – від російської мови та російської культури. Відбувається зростання рівня національної солідарності, здатності до соціальної мобільності й самоорганізації у критичних умовах, внутрішньої згуртованості, жертвовності за національні інтереси, честь і гідність.

Перебування багатокультурного Мелітополя у тимчасовій окупації унаслідок російської військової агресії, це випробування на витримку і стійкість, єднання і взаємодопомогу, мудрість і розсудливість всієї багатоетнічної громади міста. Вона налічує близько ста представників різних етнонаціональних груп, які мають споконвічні традиції добросусідства та взаємоповаги. Тим не менш, українське

суспільство не є гомогенним. Ризики і наслідки повномасштабної війни для більшості суспільства і для груп меншин, становище яких і раніше було вразливим, можуть мати різний характер. Ці процеси безпосередньо загрожують українському етнічному розмаїттю та збереженню культурної спадщини.

У перші місяці повномасштабної війни проявилися скриті види громадянських практик, особливо у містах, які перебували під облогою. Єдності суспільства сприяло те, що в перші ж дні війни етнічні спільноти України включилися в допомогу заблокованому населенню, ТРО та армії. Взаємна емпатія, відчуття солідарності, підкріплені взаємодією, стали ключовими для цементування колективної ідентичності, важливої для формування нації [1].

Наразі всі мелітопольці та Мелітопольська міська рада вірять і працює над тим, щоб повернутись у деокупований Мелітополь. Але ми знаємо, що у майбутньому нам доведеться зіштовхнутись із серйозними гуманітарними, економічними та правовими проблемами. Рашизм довів, що він вміє лише руйнувати. Так було в деокупованих Ізюмі, Херсоні, Ірпені, Бучі та у багатьох інших містах, звільнених ЗСУ. Однак ми не боїмось труднощів, й як ніколи згуртовані задля перемоги, адже міць одностайності веде суспільство до порятунку та реалізації спільної справи. Ми віримо у мирне європейське майбутнє для України та нашого міста. Світ добра обов'язково перемаже світ зла! Разом перемажемо! Віра у перемогу України та вся робота для її наближення є головним пріоритетом для всіх українців та мелітопольців у тому числі.

Список використаних джерел

1. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ РІЗНОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ПРИКЛАДІ КРАЇН ЗАРУБІЖЖЯ

KEY FEATURES OF DEVELOPING SOCIAL COMPETENCE AMONG STUDENTS OF DIFFERENT AGES ON THE EXAMPLE OF FOREIGN COUNTRIES

Афонченко Марина Вадимівна

аспірант кафедри іншомовної освіти та міжкультурної комунікації
Хмельницький національний університет
mary.afonchenko@gmail.com

У контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів сьогодення постає актуальним питання розвитку в школярів соціальної компетентності задля їхнього подальшого розвитку та ефективного функціонування у подальшому житті. Актуальним це питання є й для сучасних дослідників в сфері педагогіки із країн ЄС, США, Великої Британії, Австралії та ін.

Формування соціальної компетентності з віку початкової школи (1-4 класи) досліджувала група із Португалії: М. Бежа, А. Кандейас, Н. Сантос та М. Франко. Ними було розроблено модель для молодших школярів, головною особливістю якої є зв'язок із соціальною компетентністю емоційного та рухливого інтелекту. Зокрема, як було виявлено, емоційна усвідомленість школярів, направлена на соціальну компетентність, підвищує показник успішності до 30,6%. У свою чергу, рухливий інтелект передбачає вміння учня переключати зв'язок із однієї задачі на іншу та використовувати різні стратегії для виконання задач. Тим часом, соціальна компетентність потребує саме гнучкості мислення та поведінки, що й забезпечує зв'язок між цими поняттями. Таким чином, основною стратегією цієї групи дослідників є розвиток у молодших школярів емоційного розуміння та рухливого інтелекту, що самі приведуть до формування у них соціальної компетентності.

Дослідниці із Нідерландів С. Браньє, П. Валькенбург, М. Декович та К. Юнге займалися створенням моделі розвитку навичок, необхідних для соціальної компетентності, або ж «блоків для будівництва». Вона має назву «Консорціум індивідуальних відмінностей» та спрямована на дітей віком від молодшого шкільного

до підліткового. Розвивати соціальну компетентність рекомендується пошарово, зважаючи на те, що поняття компетентності є збірним: шар навичок, що передбачає розвиток вміння до комунікації, емпатії, вирішення проблем; вказівний шар, для якого потрібно спонукати учня до заведення нових друзів, соціальної поведінки; а також ефективність соціальних взаємодій, яка за суттю своєю є результатом сформованості попередніх шарів.

Австралійським переписом раннього розвитку було опубліковано Інструкцію до розвитку соціальної компетентності, якої рекомендують дотримуватися від початку навчання у школі до підліткового віку, поступово ставлячи перед учнями складніші завдання, що потребують самостійного вирішення. Стратегія розвитку передбачає обрання бажаних для виконання певних видів роботи; постійне спілкування із дітьми під час роботи та залучення їх до навчального процесу; поступове зменшення задіяності вчителя та спонукання учнів до самостійної роботи; використання невербального спілкування з учнями як сигналів до того, як справлятися зі своїми емоціями чи поведінкою.

Американські дослідниці С. Магар та Л. Салліван у своїй спільній роботі «Соціальна компетентність у школах як спосіб поєднання навчання та благополуччя» зазначають, що формування соціальної компетентності варто починати під час навчання в молодших класах, розвиваючи аж до закінчення старших класів з перспективою на продовження розвитку у дорослому житті. До прикладу, основна стратегія формування і розвитку соціальної компетентності на рівні школи передбачає: визначення поточного рівня сформованості в учнів даної компетентності, успіхи учнів та сфери, що потребують покращення; обговорення навчально-виховних планів, у яких буде задіяно розвиток компетентності; залучення вчителів та адміністративного складу; створення колективного плану з методами навчання компетентності та її моделювання; постійні наукові дослідження для отримання найновішої інформації на цю тему.

Отже, варто зазначити, що розвиток соціальної компетентності у країнах зарубіжжя відбувається у декілька етапів:

1. Формування базового рівня соціальної компетентності на рівні молодшої школи, що передбачає вміння учня доречно проявляти емоції, спілкуватися з однолітками та заводити дружбу.

2. Розвиток соціальної компетентності на рівні середньої школи, що характеризується більшою самостійністю учнів та більш різноманітними соціальними ситуаціями, вмінням завоювати повагу однолітків.

3. Продовження розвитку соціальної компетентності у старших класах з метою підготовки учнів до подальшої діяльності у дорослому житті, під час якого наявні більш складні соціальні контексти та значно менша залученість вчителя у самостійній діяльності учнів.

Таким чином, кожен етап розвитку соціальної компетентності учнів має свої особливості, однак під час комплексного підходу може призвести до позитивних результатів.

Список використаних джерел

1. Australian Early Development Census (AEDC). Guide to social competence. Resources for Queensland early childhood education and care services. 6 p.
2. Franco, M.G., Beja, M.J., Candeias, A., Santos, N. (2017) Emotion Understanding, Social Competence and School Achievement in Children from Primary School in Portugal. HYPOTHESIS AND THEORY article. Front. Psychol., 15 August 2017 Sec. Educational Psychology Volume 8 – 2017.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01376>
3. Junge, Caroline, Valkenburg, Patti M., Deković, Maja, Branje, Susan (2020). The building blocks of social competence: Contributions of the Consortium of Individual Development. Developmental Cognitive Neuroscience. Volume 45, October 2020, 100861.
<https://doi.org/10.1016/j.dcn.2020.100861>
4. Mahar, Sandra & Sullivan, Lyndall. (2002). Social Competence A Whole School Approach to Linking Learning and Wellbeing. 31 p.

**СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ: ЄВРОПЕЙСЬКІ
ПРАКТИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ
SOCIAL INNOVATIONS IN INCLUSIVE EDUCATION: EUROPEAN
PRACTICES FOR UKRAINE**

*Афузова Ганна Валеріївна,
доцент кафедри спеціальної психології та медицини
факультету спеціальної та інклюзивної освіти,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
gvafuzova@gmail.com*

В теорії екологічних систем У. Бронфенбреннера особистість є як продуктом, так і творцем навколишнього середовища. На думку автора, з одного боку, особистість протягом всього шляху свого становлення залучена у різноманітні соціальні середовища, які безпосередньо впливають на її когнітивний, моральний та реляційний розвиток, а з іншого – соціальна реальність може виявитися результатом активності самої особистості, оскільки з віком змінюється соціальне оточення та переосмислюється отриманий досвід. Очевидно, що для сталості і згуртованості суспільства вкрай важливо, щоб воно опікувалося вихованням кожного свого представника в рамках власних законів, цінностей і традицій [1].

Інклюзивна освіта виступає важливим аспектом соціальної інклюзії. Чинниками успішного впровадження інклюзивної освіти на державному рівні є політична стабільність, соціально-економічний рівень держави; стабільність соціальної системи; політика щодо соціальної та освітньої різноманітності, забезпечення громадянських прав і належної якості життя [1] (найменший розрив між законодавчою базою і практичною реалізацією інклюзивної освіти – у Фінляндії, Франції, Ірландії і Словаччини; більш виражений – у Данії, Бельгії, Угорщині та Нідерландах). На рівні суспільства чинниками, які сприяють успішності інклюзивної освітньої практики, є дієвість правових і моральних норм, культурних і національних традицій, готовність (або неготовність) суспільства до конструктивної взаємодії в інклюзивному соціальному середовищі [1]. Існують важливі показники на різних рівнях, які обумовлюють швидший і якісніший перехід системи освіти в країнах

Євросоюзу від сегрегаційної до більш інклюзивної моделі: 1) сензитивність до питань прав людини в суспільстві, що є результатом ефективної кампанії за недискримінацію та рівні права у нейрорізноманітному соціумі; 2) публічне сумнівне ставлення до системи спеціальної освіти, чому сприяло інтенсивне впровадження Конвенції ООН про права людей з інвалідністю (у деяких європейських країнах було розпочато дуже конкретну політику щодо закриття або зміни системи спеціальних закладів освіти, а також конкретні ініціативи органів влади щодо надання привабливих фінансових стимулів закладам загальної освіти, готовим до інклюзії); 3) зміцнення професійної думки щодо аргументації вищої ефективності інклюзивної освіти для учнів з особливими освітніми потребами, ніж сегрегаційні підходи; 4) демографічний розвиток у більшості європейських країн, ймовірно, сприятиме вищій інклюзивності систем освіти, оскільки абсолютне зменшення загальної кількості дітей забезпечить кращі умови навчання в закладах освіти; 5) бажання органів місцевого самоврядування змінити систему навчання дітей з ООП. Все це вказує на стабільність розвитку інклюзивної освіти в Європі, хоча і в різному темпі.

З метою дослідити соціальні інновації в європейській практиці інклюзивної освіти було проаналізовано діяльність European Agency for Special Needs and Inclusive Education як агента соціальних інновацій в галузі інклюзивної освіти – незалежної організації, яка діє як платформа для співпраці між міністерствами освіти з надання на європейському рівні інформації та рекомендацій щодо впровадження інклюзивної освіти, поєднуючи перспективи політики, практики та досліджень. Серед основних соціальних інновацій, визначених Агенцією, варто виділити такі:

1. Зростаюча поширеність цифрових рішень у повсякденному житті викликає потребу в системних змінах на основі **цифрової трансформації** загалом і, зокрема, в системах інклюзивної освіти. Останні національні та міжнародні кризи в Європі показали недоліки систем освіти, дистанційне навчання особливо вплинуло на учнів, які стикаються з т.з. «цифровим розривом» – браком технічних засобів і навичок, індивідуального підходу в реалізації освітнього процесу тощо. І цифрова трансформація, і інклюзивна освіта є системними трансформаціями. Розглядаючи їх як взаємопов'язані, взаємозалежні наскрізні питання та залучаючи зацікавлені

сторони з усіх системних рівнів до майбутніх розробок, створюється потенціал для більш стійких систем освіти, доступних для всіх.

Відповідно, важливими аспектами забезпечення якісної цифрової трансформації інклюзивної освіти визначено надання цифрових ресурсів і налаштувань онлайн-навчання; набуття цифрових навичок усіма учасниками освітнього процесу; забезпечення доступу до основних ресурсів (і технічних, і освітніх) для всіх учнів, в т.ч. на основі універсального освітнього дизайну; забезпечення доступу до підтримки для всіх учасниками освітнього процесу; створення безпечного середовища для навчання в Інтернеті [4].

2. **Подолання втрати знань** під час COVID-19 – «втрати чи відхилення в академічному прогресі» [3, с. 32]. Необхідні зміни в системах освіти у відповідь на пандемію COVID-19 розірвали, сповільнили та призупинили навчальні процеси, що відобразиться не лише на рівні академічної успішності учнів, а згодом й на рівні світової та національної економіки [3]. Загалом у звіті Європейської комісії оцінюється від 0,3 до 0,9 років втрати навчання для учнів через пандемію COVID-19 [2]. Окрім наведених вище аспектів забезпечення якісної цифрової трансформації інклюзивної освіти, варто приділити особливу увагу онлайн-навчанню, щоб значною мірою запобігти або принаймні мінімізувати втрату знань: розробка нового освітнього контенту, особливо відкритих освітніх ресурсів; використання національних ефірних і супутникових телерадіоканалів; співпраця між різними міністерствами та відомствами; використання проектної та спільної навчальної діяльності; використання соціальних медіа (ЮНЕСКО, 2021); диференційовані матеріали та оцінювання, а також гнучкі навчальні програми з акцентом на користь індивідуальності, творчості та розвитку компетентності; гібридні або змішані сценарії навчання; створення консультативних структур для підтримки учнів, вчителів, батьків і сімей на різних рівнях (наприклад, Агенція визначила серед пріоритетних сфер консультування учасників інклюзивного онлайн-освітнього процесу консультації з ІТ та психічного здоров'я) [4].

3. **Зміна ролі спеціалістів у підтримці інклюзивної освіти** визначена шістьма керівними принципами: 1) розвиток спільної відданості інклюзивній освіті;

2) сприяння обміну знаннями та набуттю інклюзивних компетенцій через співпрацю та мережеве спілкування; 3) забезпечення безперервного професійного навчання з інклюзії; 4) підтримка лідерства та управління інклюзивною школою; 5) заохочення активної участі зацікавлених сторін; 6) сприяння постійному моніторингу та оцінці ефективності впровадження інклюзивних освітніх практик [4].

В цьому контексті варто відзначити розроблений Агенцією **Профіль професійного навчання вчителів для інклюзії (TPL4I)**, який пропонує фахівцям у галузі освіти та політикам розглянути інклюзивні компетенції професійного навчання вчителів з точки зору всієї школи та спільноти у плануванні та моніторингу професійного розвитку для впровадження освітніх практик інклюзії. Беручи до уваги всі рівні системи (рівень особистого професійне навчання, рівень школи, рівень громади та більш широкий рівень політики), вчителі та інші спеціалісти можуть відчувати більш широку підтримку, напр. шляхом співпраці на різних рівнях або виявлення існуючих структур і стандартів, що відображають інклюзивні принципи. У **TPL4I** враховані такі важливі критерії професійної підготовки як цінування людської різноманітності; концепції інклюзії, справедливості та якісної освіти; погляди фахівців у сфері освіти на відмінності між учнями; підтримка всіх учнів; сприяння академічному, практичному, соціальному та емоційному навчанню всіх учнів; підтримка благополуччя всіх учнів; ефективні підходи до навчання та гнучка організація супроводу; співпраця з іншими фахівцями; надання учням права голосу [4].

Підтримка лідерства в інклюзивній школі розуміється в найширшому значенні та виходить за рамки простої організації. Лідерство в інклюзивній школі зосереджене на розвитку інклюзивної культури, де всі зацікавлені сторони отримують підтримку для спільної роботи, цінують різноманітність і забезпечують отримання високоякісної освіти всім учням, у тому числі тим, хто є найбільш вразливим до ізоляції.

У підсумку варто зазначити основні рекомендації Агенції з забезпечення «інклюзивної та справедливої якісної освіти» та «можливостей навчання протягом усього життя для всіх»: 1) розширити розуміння інклюзивної освіти: інклюзивна

освіта має охоплювати абсолютно всіх учнів; 2) учнецентризм: інклюзія – це не лише результат; це перш за все процес і досвід; 3) участь у змістовних консультаціях із громадами та батьками: інклюзія не може бути примусовою згори; 4) створення простору для неурядових організацій для досягнення спільної мети залучення; 5) забезпечення співпраці між державними департаментами, секторами та рівнями: інклюзія в освіті є лише частиною соціальної інклюзії; 6) обмін досвідом і ресурсами: це єдиний спосіб підтримувати перехід до інклюзії; 7) універсальний дизайн: переконайтеся, що інклюзивні системи реалізують потенціал кожного учня; 8) підготовка, надання повноважень та мотивація фахівців; 9) повага до людського різноманіття, уникнення дискримінації; 10) залучення найкращого досвіду сусідів, однодумців [4].

Список використаних джерел

1. Афузова Г. В Вища освіта в контексті Європейських цінностей різноманітності та інклюзії. Вища освіта України. 2021. Вип. 3(82). С. 67-74.
https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/38710/Afuzova_2021_3.pdf?sequence=1
2. Algan, Y., Brunello, G., Goreichy, E. and Hristova, A., 2021. Boosting social and Economic Resilience in Europe by Investing in Education. EENEE Analytical Report No. 42, Prepared for the European Commission. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
eenee.eu/wp-content/uploads/2021/05/EENEE_AR42.pdf
3. OBESSU and Open Society Foundations, 2021. Through School Students' Eyes. Impact and Challenges of Covid-19 on Education Systems in Europe.
www.obessu.org/site/assets/files/2989/obessu_covid-19_research_for_web-1.pdf
4. The European Agency for Special Needs and Inclusive Education website
<https://www.european-agency.org/>

СОЦІАЛЬНА ТА КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА ЄС

Байбарза Дар'я Віталіївна
курсантка Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Царьова Ірина Валеріївна
професорка кафедри українознавства
та іноземних мов,
докторка філологічних наук, доцентка
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Соціальна культура політики Європейського Союзу (ЄС) відображається у різних аспектах життя та діяльності громадян ЄС. Європейський Союз розвивається як спільнота, що базується на спільних цінностях, таких як демократія, права людини, рівність та соціальна справедливість.

Варто розуміти, що Європейський Союз насамперед зароджувався як економічна організація. Однак поступово ці межі розширювалися, хоча проблеми культурної інтеграції дуже довго залишалися осторонь, або носили другорядний характер. Усунення акцентів у діяльності Європейського Союзу з суто економічних інтересів на політичні та соціально-культурні сфери стали необхідними, і формування європейської ідентичності почало наростати. Управління культурною сферою в ЄС розподілено між Європейською Радою, Європейським парламентом та Європейською комісією. В організаційному плані відповідальними за виконання програм виступають два генеральних директорату у Єврокомісії – Генеральний директорат ЄК з питань освіти та культури (DG EAC – Directorate General Education and Culture), Генеральний директорат ЄК в сфері комунікацій, контенту і технологій (DG CNECT – Directorate General for Communications Networks, Content and Technology), а також Агентство ЄК з питань освіти, аудіовізуальних послуг і культури (EACEA – The European Commission's Education, Audiovisual and Culture Executive Agency).

Метою соціальної культури політики ЄС є забезпечення соціального захисту та підтримки громадян. ЄС здійснює це шляхом розробки та реалізації політик у галузі здоров'я, освіти, соціального забезпечення, зайнятості та інших сферах, що сприяють забезпеченню належного рівня життя громадян.

З початку економічної кризи 2007 року творчість розглядається як головне вміння подолати виклики та вимоги часу, адже саме нестандартне мислення, неортодоксальні методи та творчі підходи до вирішення проблем є найбільш відповідними до умов світу, що глобалізується [1].

Крім того, соціальна культура політики ЄС передбачає підтримку культурної різноманітності та розвиток культурного співробітництва між країнами-членами ЄС. Це включає підтримку та захист мовної різноманітності, розвиток культурних програм та ініціатив, що сприяють обміну культурними цінностями та сприяють побудові спільного європейського культурного простору.

Соціальна культура політики ЄС спрямована на підтримку громадської участі та активної громадянської позиції. Це залучає підтримку розвитку громадянського суспільства, громадськість у процесі прийняття рішень та створення механізмів для співпраці між громадянами та органами влади.

Загалом, соціальна культура політики ЄС спрямована на збереження спільної європейської культурної спадщини – у сфері мов, літератури, театру, танцю, радіо і телебачення, образотворчого мистецтва, архітектури і ремесла, та допомога в доступі до неї для суспільства [2].

Досвід культурної політики ЄС може стати корисним для України, яка може адаптувати європейські соціокультурні практики, що сприятиме розвитку культурних індустрій та креативної економіки, й призведе до зміцнення культурного потенціалу, що проявиться в підвищенні інвестиційної привабливості та допоможе технологічно оновитися економіці країни. 90 Успішна реалізація культурних проєктів в масштабах всього ЄС свідчить про потенційну можливість запровадження та вдосконалення наднаціональних проєктів в соціальній сфері держав, які перебувають на різних рівнях соціально-економічного розвитку. Такі практики представляють цікавий

приклад для сучасних непростих умов, які переживає європейська та й світова індустрія, що пов'язана з культурним сектором та творчими індустріями.

Список використаних джерел:

1. Найдич М. А. Творчість та культура в документах ЄС. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153577168.pdf>
2. Європейська культура URL: <https://web.archive.org/web/20131122123153>
3. Tsareva I. V. Derivative space of the law text. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2019. Вип. 7 (330). С. 30-39.

РОЗВИТОК СОЦІОКУЛЬТУРНИХ НАВИЧОК ХХІ СТОЛІТТЯ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ СКЛАДОВОЇ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА БЕЗПЕКИ БУТТЯ

DEVELOPMENT OF SOCIO-CULTURAL SKILLS OF THE XXI CENTURY AS AN INTEGRAL COMPONENT OF MODERN TECHNOLOGIES AND SECURITY OF BIENG

Балагура Олена Олександрівна

доцент кафедри філософії та педагогіки

Національний транспортний університет, м. Київ

ooboob1976@gmail.com

Сьогодні у зв'язку з глобальними результатами та, відповідно, наслідками науково-технічного прогресу у ХХІ столітті виникає потреба постійного моніторингу та аналізу техніки, інформаційних технологій тощо як базисних складових соціально-філософської сфери, що вимагає розвитку та систематичного вдосконалення новітніх знань, умінь та навичок, необхідних не лише для еволюційного поступу людства, а й, перш за все, для елементарного безпечного буття як окремого індивіда, так сучасної світової цивілізації.

Наразі технологія у своєму представленні являє собою конкретну діяльність, у межах якої не лише створюються різні нововведення, а й спостерігаються певні характеристики, які пов'язані з безпосереднім «управлінням розвитком» (у тому числі, й в напрямку цивілізаційних завоювань, що потужно проявляються в світовому масштабі на прикладі України та інших країн світу). Крім того, варто визначити, що технологія у більш ширшому розумінні – це безпосередньо соціокультурна сфера, особливості та еволюція якої обумовлені різноманітними глобальними чинниками.

Вважаємо, що однією з основних проблем такого наукового напрямку як, наприклад, філософія техніки, стають з одного боку, розвиток, а з іншого соціальні наслідки комп'ютеризації в минулому столітті у зв'язку із привнесеними нею кардинальними змінами у всі сфери життя людини ХХІ століття. Відповідно, сьогодні особливої актуальності набуває аналіз інформації як своєрідного глобального ресурсу та можливостей суспільства як нового типу цивілізаційної організації соціуму, змушуючи різні країни вдаватися не лише до інформаційних, економічних, геополітичних, а й, у тому числі, до військово-оборонних стратегій. Відповідно, в сучасних умовах знання соціальної філософії, філософії техніки та необхідні навички, які дозволяють формувати дані наукові підґрунтя, виходять у сферу футурологічних досліджень та аналізують не тільки конкретне суспільство, а й різні країни не лише такими, якими вони представлені технічно й технологічно, але (і це найголовніше) – даючи прогнози щодо подальшого глобального розвитку та умов існування людства.

Маємо усвідомлювати, що дуже скоро криза техногенної цивілізації може стати загальносвітовою, тож ігнорувати її не вдасться в силу катастрофічних наслідків і техногенних руйнувань. Саме особистість в контексті своєї орієнтації на культуру, мораль та соціальні суспільні цінності, виробивши необхідні навички щодо гармонізації свого існування, має визначити вектор свого буття та розвитку, пов'язаного з цивілізаційним поступом.

Техніка й вироблені світом та сформовані технічні навички пов'язані, перш за все, з культуротворчою та науковою діяльністю людини. Відповідно переконані, що базис культурних перетворень, як показує історичний досвід, за первісною природою своєю рухається не від держави, а від людини.

Тож заради збереження життя на землі людство має піти на відмову від багатьох технічних можливостей і звичок минулого життя, маємо знову формувати навички щодо цінності життя. Людині XXI століття, щоби спочатку елементарно вижити в умовах геополітичної світової конкуренції, а потім жити й розвиватися, доведеться створювати нову модель існування в умовах технічного та технологічного перенавантаження, зокрема, відмовитися від усіх проєктів, що загрожують соціуму, природі, культурі тощо, вчитися по-новому використовувати сучасну техніку й технології, не втрачаючи над нею безпосередній глобальний контроль. Потрібно повністю свідомо перебудувувати свої інтереси, ціннісні орієнтири та, відповідно, характер діяльності. Збагачення, зростання добробуту та комфорту, орієнтація на домінуванні техніки та технологій не мають бути основними пріоритетами в життєдіяльності людини. Майбутнє людства у безпечному розвитку, контролі над виробництвом, власними технічними засобами, у пошуці необхідних стандартів, новітніх умов буття, моральних цінностей, компромісів та, найголовніше, – обмежень.

СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ПОЗИТИВНІ ЗМІНИ ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА **SOCIAL INNOVATIONS AS POSITIVE CHANGES FOR SOCIETY**

Батарейна Ірина Олександрівна,

старший викладач

кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи,

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького, м. Запоріжжя, Україна

irinabatpryanichnikova@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0456-9838>

В тяжкий час для України потрібні зміни, які допоможуть суспільству пережити все та досягти покращень. Актуальними залишаються зміна клімату, матеріальна бідність, безробіття, соціальна ізоляція, нерівність в сферах охорони здоров'я та добробуту. Глобалізація, міжнародна міграція та інновації у сфері інформаційних і комунікаційних технологій докорінно змінили суспільство. Але сфера соціальних інновацій набирає обертів, значні внески надходять від фондів, урядів та бізнесу. Отже, що ж таке «соціальні інновації»? Під соціальними інноваціями розуміємо рішення, які глибоко змінюють дану нам систему, зменшуючи вразливість людей. Соціальні інновації ведуть до нових, покращених можливостей, цінностей та стосунків. У всьому світі спостерігається зростання усвідомлення того, що потрібні нові інноваційні підходи до економічних, соціальних викликів навколишнього середовища[4]. Європа відіграє провідну роль в провадженні соціальних інновацій. Успішними в цій сфері стали Великобританія та Фінляндія. Багато труднощів змусили їх замислитись та потурбуватися про людей та їхню соціальну захищеність. В Європі щодня розробляються нові проекти, ідеї, організації, продукти та бізнес, які відповідають соціальним потребам та проблемам. На сучасному етапі поняття соціальних інновацій висвітлюється в працях багатьох вчених. Про інноваційну діяльність розкрито в документі Закону України. В Законі термін інновації вживають в такому значенні - новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [5].

В соціальних інноваціях можна виділити такі елементи:

1. Економічний, екологічний, етичний та культурний вимір. Рішення повинні враховувати всі аспекти тому, що проблеми стосуються не одного виміру. Можна скористатися можливістю налагодити синергію та задовольнити потреби або ефективніше вирішити проблему.
2. Інновації повинні мати довгострокове стійке бачення. Проблема не виникла за раз, але рішення ми вводимо поступово.

3. Рішення має бути масштабним та тиражувальним. Запропонований тип альтернативи має можливість наслідувати його в іншій частині світу.

4. Не має значення, соціальні інновації походять від державного чи приватного сектору, якщо вони створюють цінність для суспільства.

Для сучасної України соціальні перетворення є вкрай важливим питанням, особливо в умовах її європейської орієнтації. Майже всі сфери суспільного життя охоплює громадянська активність. Країни розвиненої демократії системно залучають громадян та їх об'єднання до формування та реалізації державної політики в усіх сферах[3].

Поступово соціальні інновації в Україні почали прокладати собі дорогу у сферах інформаційних технологій, освіти і нових напрямків діяльності. В Україні стало звичайною дією активних громадян створення політичних партій, громадських організацій, інноваційних закладів освіти, створення нових муніципальних підприємств, відродження традицій особистих умінь в ремісництві, а також нових форм соціального об'єднання через соціальні мережі. Українська влада в даний час допомагає та підтримує соціальні ініціативи, але ми усвідомлюємо, що їх важливість для соціального та економічного розвитку суспільства, діяльність громадських організацій, орієнтованих на соціальні інновації, фінансуються в Україні за рахунок переважно закордонних грантодавців. Старше покоління українців, яким притаманні більш консервативні цінності, виявились не готовим до стрімких інноваційних змін, тому рушійною силою для впровадження та розвитку соціальних ініціатив в Україні стала молодь[1].

Для прикладу можна розглянути створення волонтерського центру у 2010 році у Національному університеті «Києво-Могилянська Академія». У межах проекту «Центри волонтеріату – ключ до трансформацій місцевих громад» за підтримки Посольства США в Україні побачив світ посібник з волонтерського менеджменту. Важлива подія також була 19 квітня 2011 року, а саме підписання Верховною Радою України Закону «Про волонтерський рух», який визначає правовий статус волонтера, волонтерської організації, їх права та обов'язки, принципи волонтерської діяльності,

учасників цієї діяльності, види, засади та напрями здійснення діяльності, а головне – джерела фінансування[2].

Соціальні інновації, які стрімко почали з'являтися останнім часом в Україні, свідчить лише по одне - найбільш перспективною силою для мирних соціальних перетворень є студентська молодь та пострадянське покоління, які явно демонструють налаштованість на таку діяльність і можуть стати основою нових громадських рухів. Це сприятиме зростанню благополуччя всього суспільства. Не всі інновації втілюються швидко, але ті, які найбільш необхідні. Це нові відносини між громадами та місцевими організаціями. Це також виступає соціальною інновацією.

Таким чином, ефективне впровадження соціальних інновацій в сферах має стати новим вектором інноваційного поступу та розвитку людського капіталу. Подальшу роботу потрібно направити на аналіз позитивного досвіду світу із просування ініціативних соціальних проектів і визначення впливу ключових індикаторів успіху на розвиток людського капіталу. Окремо розглянемо способи залучення перспективної молоді до інноваційних соціальних проектів.

Список використаних джерел

1. Людський розвиток в Україні: інституційне підгрунття соціальної відповідальності : кол. моногр. / за ред. Е. М. Лібанової; Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. – Київ, 2017. – 368 с.

2. Набатова О. О. Соціальні інновації: поняття, види, суб'єкти / О. О. Набатова // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – 2011. – № 6 – С. 58-66.

3. Показники розвитку громадянського суспільства в Україні / О. Ю. Вінніков, А. О. Красносільська, М. В. Лациба ; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. — К. : Агентство “Україна”, 2012. – 80 с.

4. Поняття «соціальна інновація»: типи визначень, приклади застосування. / Л.В. Бойко-Бойчук // Наука та інновації. — 2009. — Т. 5, № 3. — С. 94-99.

5. Про інноваційну діяльність. Закон України. Ост. ред. від 31.03.2023 р. / [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>

**ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ ВИКЛАДАЧІВ
ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
THE CHARACTERISTICS OF THE VALUE ORIENTATIONS OF THE
LECTURER OF INCLUSIVE INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION**

Бачинська М.В.,

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри
цифрових, освітніх та соціо-економічних технологій
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»

E-mail: bmv.marisha37@gmail.com

Прискорені темпи науково-технічного прогресу, інноваційні технології в освітньому просторі, реформування системи соціального захисту осіб з інвалідністю, процеси глобалізації та євроінтеграції зумовлюють нові вимоги до викладачів, які працюють в ЗВО інклюзивного типу. Розширюється спектр підходів щодо їх компетентностей. Такий сучасний фахівець освітньої сфери має володіти більшим арсеналом методів, засобів, прийомів та форм роботи. Тому постає необхідність пошуку нових підходів до визначення й оптимізації професійності й ідеологічної реформації в діяльності викладачів закладів вищої освіти в умовах інклюзії.

Методологічні й теоретичні аспекти формування та розвитку професійної компетентності й ідеологічної спрямованості фахівців, які працюють в умовах інклюзивного освітнього процесу виділені у працях А. Белінської, В. Бочарової, Л. Волинець, І. Іванова, Н. Комарової, Н. Краснової, В. Кременя, Н. Ларіонової, Т. Лифанової, А. Панової, В. Попович, Д. Разіної, В. Сидорової, Л. Тюптя, Є. Холостовоа та інших. Однак ми вже зауважували на тому, що в умовах сучасного освітньо-професійного замовлення виникає потреба в оновленні, розширенні, доповненні, оптимізації вимог щодо діяльності викладачів закладів вищої освіти в умовах інклюзії. Це й зумовлює наш дослідницький інтерес до обраної тематики.

Сучасні дослідження дають підстави стверджувати, що сучасному викладачу закладів вищої освіти інклюзивного типу важливо бути фахівцем у галузі соціально-педагогічної інженерії і соціальних-педагогічних технологій. Йому варто розбиратись в правових, моральних, психологічних регуляторах життєвої та освітньої діяльності студентів з особливими потребами. Викладач має бути здатним і готовим прийти їм на допомогу, коли з'являється потреба, надавати її кваліфіковано, доброзичливо й терпеливо.

Позиція викладачів освітніх закладів інклюзивного типу як спеціалістів-професіоналів передбачає об'єктивність і неупередженість, проте вони рідко залишаються байдужими, постійно стикаючись з потужним зарядом людських страждань. Фахівець повинен бути психологічно готовим до діяльності в даній сфері, мати сформоване професійне мислення, вміти самостійно аналізувати конкретні обставини, оцінювати можливі наслідки та брати відповідальність за обрані рішення.

До професійно важливих та ціннісно-орієнтованих якостей викладачів закладів інклюзивного типу відносимо психічні стани (енергійність, ініціативність, стресостійкість, низький рівень тривожності); емоційно-вольові прояви (стриманість, наполегливість, послідовність); інтелектуальні здібності (здатність аналізувати стани студентів, передбачати розвиток подій); творче мислення (здатність приймати нестандартні рішення, діяти у невизначених ситуаціях); аналітичність, реалістичність, інтуїтивність, прогностичність, критичність, гнучкість мислення; ерудиція та кругозір; достатній освітній рівень; професійна самосвідомість (самоконтроль, самокритичність, адекватна самооцінка, прагнення до самовдосконалення й самоосвіти, самонавіюваність, уміння керувати власними емоціями та поведінкою, змінювати власні стани).

Також до професійних й ціннісних здібностей викладачів відносимо професійні знання (з психології, педагогіки, соціології, медицини, права, геронтології); організаторсько-комунікативні якості (уміння швидко встановлювати контакт зі студентами з інвалідністю, виявляти їх установки, очікування, уміння створювати сприятливу атмосферу у взаємовідносинах з ними, вміти впливати і переконувати).

Через комунікативні акти встановлюється міцний контакт зі студентами та вибудовується система відносин з ними; відбувається довірливий освітньо-виховний процес; здійснюється розуміння проблем студентів та пошук шляхів усунення впливу даного подразника на результативність навчання.

До ціннісних якостей особистості викладача відносимо цінності альтруїстичного характеру (допомога, підтримка, захист), цінності етичної відповідальності (гідність і цілісність професії) та цінності, пов'язані з потребами самовдосконалення і досягнення професіоналізму.

Загалом, викладачу важливо формувати професійний такт, відкритість і співучасливість до чужих труднощів, викликати симпатії і довіру в студентів; виховувати в собі емоційну усталеність, бути готовим до психічних перевантажень, уникати однобічності в оцінюванні студентів, сумлінно виконувати свою працю, розуміти свої обов'язки, зберігати витримку, залишатися доброзичливим і чуйним до студентів з інвалідністю; вміти приймати рішення в несподіваних, навіть екстремальних, ситуаціях, чітко формулювати свої думки, грамотно і дохідливо їх викладати, критично оцінювати свою діяльність, уникати зверхності; ділитися своїми знаннями, досвідом з колегами, молодими спеціалістами, популяризувати свою професію, підтримувати високі стандарти власної поведінки.

Список використаних джерел

1. Бачинська М., Єлаш І. Специфіка формування професійної ідеології майбутніх соціальних працівників. *Конструктивна взаємодія з молоддю як умова створення безпечного і комфортного освітнього середовища закладу освіти* : збірник матеріалів наук.-практ. конф. (м. Кам'янець-Подільський, 17 травня. 2021 р.). Кам'янець-Подільський. 2021.

2. Гапоненко О. Соціальна робота та роль соціально орієнтованих неурядових організацій. *Соціальна політика і соціальна робота*. №4, 2005 р. С. 22-25.

3. Павловський М.А. Стратегія розвитку суспільства: Україна і світ (економіка, політологія, соціологія). Київ: Техніка, 2001, 312 с.

СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ ЄС В СФЕРІ ОСВІТИ
EU SOCIAL INNOVATIONS IN THE FIELD OF EDUCATION

Болотіна Євгенія Валеріївна

к. філос. н., доцент кафедри філософії та соціально-політичних наук

Донбаської державної машинобудівної Академії (ДДМА),

Краматорськ-Тернопіль

Моб. тел. +38(050)5974257

E-mail: 26taxiigle@gmail.com

У сучасному світі соціальні інновації є найважливішим елементом розвитку системи освіти, і пов'язано це, насамперед, з тим, що освітні установи націлені не лише на передачу знань та підготовку молодих спеціалістів, а й на створення економічної та соціальної цінності за рахунок комерціалізації результатів навчання та досліджень.

У той же час система освіти як основне джерело інновацій у суспільстві динамічна і схильна до трансформації. У зв'язку з цим постійно актуалізуються методичні технології виховання та навчання, принципи організації системи здобуття знань, інструменти стратегічного управління розвитком вузів, професійно-методична компетентність викладачів профільних дисциплін відповідно до потреб суспільства, що змінюються.

Реформа системи освіти в ЄС залишається головною темою порядку денного засідань керівництва ЄС з питань освіти та навчання. Висновки під назвою «Переосмислення освіти» визначають пріоритетні напрями реформи освітньої галузі з акцентом на підвищення загальної кваліфікації та професійної підготовки та компетентності студентів та викладачів. Крім того, у висновках наголошується на важливості підвищення якості професійної освіти та навчання, а також на необхідності узгодження політики професійної освіти з національними, регіональними та місцевими стратегіями економічного розвитку держав-членів ЄС [1].

Розвиток людського капіталу знаходиться у центрі уваги концепції сталого розвитку, яка прийнята у вересні 2015 року та здійснюється до 2030 року. Цілі у сфері сталого розвитку (ЦУР) є безпрецедентним політичним консенсусом щодо бажаного рівня прогресу на глобальному рівні. Уряд України, поряд з урядами інших держав, узяв на себе зобов'язання щодо реалізації ЦУР з урахуванням національних особливостей, можливостей та рівнів розвитку, з урахуванням національних стратегій та пріоритетів.

Євроінтеграційний процес у сфері освіти в Україні передбачає запровадження оцінки та моніторингу результатів, які здійснюються системою освіти. Успішним проектом є впровадження зовнішньої незалежної оцінки якості середньої освіти, яка перетворилася на державний інструмент забезпечення рівного доступу молоді до якісної освіти на основі об'єктивності та справедливості.

Зокрема, державам-членам рекомендується зосередити професійну освіту та навчання на галузях, які враховують потенційні потреби регіонів ЄС та в яких відчувається нестача кваліфікованих кадрів; запровадити курс освітніх програм для низько-кваліфікованого персоналу за допомогою навчання на робочому місці; оптимізувати освітній процес професійної перепідготовки шляхом запровадження дистанційного навчання, забезпечення необхідного програмно-методичного забезпечення.

Соціальні аспекти інноваційної політики ЄС досліджують сучасні українські вчені О.О. Бонковський, А.Г. Вовкогон, Т.М. Диман, А.П. Журило, В.Ю. Колесник, Н. В. Пазюра, О. О. Першукова, Л. П. Пуховська, В. О. Радкевич. Однак необхідність спільної соціальної переорієнтації інноваційної політики залишається поза увагою українських вчених.

Мета статті - дослідити досвід соціальної спрямованості інноваційної політики Європейського Співтовариства у сфері освіти.

На думку європейських експертів, пріоритети ЄС у цьому напрямі залишаються незмінними:

- ЄС збільшить інвестиції у професійно-технічну освіту та інноваційний розвиток освітнього сектору, щоб стимулювати економічне зростання у країнах-членах ЄС;

- професійно-технічна освіта та перепідготовка фахівців, зокрема молоді, буде орієнтована на облік реальної потреби у кваліфікованій робочій силі на ринку праці ЄС;

- ефективне використання інструментів програми ЄС «Еразмус+» сприятиме реалізації цього завдання;

- реформування системи національної освіти та навчання має сприяти поступовому вирівнюванню попиту на кваліфіковану робочу силу на європейському ринку праці;

- регулярний моніторинг здійснюватиметься Європейською комісією.

Рівень розвитку освіти безпосередньо і опосередковано впливає соціально-економічну сферу суспільства. Це особливо актуально таких сфер, як соціальна мобільність у структурі суспільства, зайнятість, ринок праці, рівень життя населення. Соціальні інновації насамперед будуть спрямовані на підвищення ефективності та якості освітнього процесу, а також на забезпечення доступності освіти.

Створення соціальних інновацій в освіті, рівень підтримки, рівень застосування потребує більш глибокого реформування освіти. Це заклик до комплексної, більш тісної взаємодії між фундаментальними та прикладними дослідженнями, до більшої відповідальності у розумінні соціальних наслідків НТП як з погляду можливостей, так і загроз.

З методологічної точки зору все більшого значення набувають креативних підходів до суб'єктно-об'єктних відносин у процесі навчання та інтерактивне навчання. Необхідно зруйнувати дисциплінарні «бар'єри» у системі освіти і відмовитися від погляду учнів, як пасивних одержувачів знань [2].

Також важливо забезпечити доступ до університетської освіти без дискримінації за ознакою раси, статі, статусу, доходу чи інших факторів. Все це дозволить скоротити розрив у доходах у майбутньому, який нині спостерігається в багатьох країнах, особливо в країнах, що розвиваються.

Для вирішення цих питань потрібний постійний обмін ідеями та інформацією між дослідницькими групами. Приклад UniDev - це міжнародна дослідницька група з командою в 14 країнах: Болівія, Бразилія, Китай, Куба, Данія, Німеччина, Латвія, Мозамбік, Російська Федерація, ПАР, Швеції, Танзанії, Уругваю та В'єтнаму, в якій розглядається роль університетів та їх вплив на розвиток країни [3].

Іншим прикладом є проект LASIN [5], що фінансується Європейською комісією, який передбачає створення консорціуму з 13 партнерів, у тому числі 11 університетів. Протягом трьох років партнери повинні розробити чітку методику та комплекс освітніх та позанавчальних заходів у закладах, що беруть участь у проекті, з метою підтримки соціальних інновацій. Метою підтримки соціальних інновацій університетами є розробка стійких ініціатив, які сприятимуть соціальній єдності, рівності та соціально-економічному розвитку кожного регіону.

Таким чином, хоча в проекті LASIN буде задіяна безпосередньо академічна спільнота, співробітники та студенти профільних вишів, вона має важливу мету вплинути на діяльність громадських організацій, молодіжних та жіночих груп, органів місцевого самоврядування.

Польський соціолог Петро Штомпка [6] зазначає, що університети, на відміну професійно-технічних навчальних закладів, мають виховувати свідомих громадян, а чи не лише кваліфіковані кадри. Наголос слід робити на вузьку спеціалізацію, що є головною складовою демократичного розвитку людського капіталу.

Діяльність Д. Цугманта [4] позначено найважливіші детермінанти розвитку людського капіталу конкретних моделях регіонального розвитку. Дане дослідження довело необхідність запровадження соціальних інновацій у галузі трансферу знань, розвитку соціального та людського капіталу в регіонах, які не мають достатніх ендогенних ресурсів. Вчений наголосив, що для розвитку людського капіталу важливо підтримувати соціальні інновації.

Висновки. Загалом інноваційна політика ЄС стає ефективним інструментом для вирішення соціальних проблем. У центрі її уваги є низка поточних проблем, серед яких: безробіття, адаптація до євроінтеграції, ліквідація наслідків світової кризи;

старіння населення, екологічні проблеми та техногенні катастрофи; соціальна адаптація, вирівнювання диференціації доходів, конкуренція ринку праці.

Список використаних джерел

1. Ключові тенденції політики ЄС у сфері освіти та навчання. URL: <http://www.eurosvita.net/prog/print.php/prog/print.php?id=3512>.
2. Осецький В., Кирильчук О., Савчук Н. Соціальні інновації в освіті - драйвери розвитку людського капіталу. *Вісник КНУ ім. Т.Г. Шевченка*. 2020. №1(208). С. 42-48.
3. Brundenius C. Universities, Inclusive Development and Social Innovation / Claes Brundenius, Bo Göransson Jose, Manoel Carvalho de Mello. Switzerland, 2017. 405 p.
4. Zygmunt J. Rozwoj przedsiębiorstw w regionach peryferyjnych: wzorce i determinanty. *Problemy Zarządzania*. 2017. № 1(65), cz. 1. S. 226-236. DOI: 10.7172/1644-9584.65.14.
5. Latino social innovation network. URL: <http://www.lasin-eu.org/en/what-lasin> 23.
6. Sztompka P. Uniwersytet w przestrzeni społecznej. *Zarządzanie Publiczne*. 2016. № 36 (2). S. 54-58. DOI: 10.15678/ZP.2016.36.2.03.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ВИЩІЙ ОСВІТІ MODERN CHALLENGES OF INCLUSIVE EDUCATION IN HIGHER EDUCATION

Борисенко Д.В.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри харчових технологій,

легкої промисловості

Українська інженерно-педагогічна академія (м. Харків)

denisuiipa@gmail.com

Сучасне суспільство рухається стрімкими кроками до соціалізації та намагається врахувати широкий доступ до неї всіх соціальних груп та створення рівних умов для

всіх. При цьому залишається велика проблематика для осіб з особливим освітніми потребами та в створенні відповідних умов для них. До цієї категорії осіб узагальнено відносять осіб з інвалідністю, з порушенням розвитку, а також представників з етнічних чи національних меншин та з сімей ВПО. Особливо увагу потребує соціально-психологічна адаптація цих осіб. Важливим в цьому питанні залишається в першу чергу формування суспільної свідомості щодо сприйняття цих осіб, які не повинні сприйматись окремо від суспільства, певним чином виокремлюватись, а мати рівні шанси з іншими.

Інклюзивна освіта є продовженням демократичних стратегій щодо розширення участі у соціальному житті, збільшення частки активності суспільства через врахування позиції осіб з особливими потребами. Необхідно не забувати, що вони теж є активними громадянами та вимагають толерантного ставлення до їх певних відмінностей. Таким чином, в ході організації сучасного освітнього процесу до вищої освіти ставляться наступні вимоги щодо врахування принципів інклюзивної освіти, які пов'язані з:

- переглядом та адаптацією нормативно-правової бази, яка залишається певним «бар'єром» в реалізації ширших освітніх можливостей для осіб, які потребують додаткову підтримку;
- оновленням матеріально-технічної бази та врахування провідних методик та прийомів навчання, інструментарію, який буде включати всі наявні технічні можливості для викладача, розширювати вплив на відповідних осіб та організувати додаткові комунікаційні канали з ними;
- організацією відповідних центрів та курсів підготовки та підвищення кваліфікації викладацького складу з питань нових методик взаємодії з особами з особливими освітніми потребами;
- організації гнучких адаптованих начальних платформ організації навчального процесу, перед якими ставиться завдання знайти баланс в наявній системі змін, які пропонуються;

– проведенням постійного моніторингу освітнього процесу та врахування відгуків суб'єктів освітнього процесу, насамперед, осіб з особливими освітніми потребами.

Це не повний перелік вимог та є ціла низка напрямків, які потребують детального аналізу, досліджень, оцінки та чітко розроблених сценаріїв реалізацій та активностей педагогічного колективу, налагодження зв'язків з громадськістю, відповідними соціальними групами та інше.

В умовах сучасної цифровізації активно вже реалізуються індивідуальні підходи до всіх осіб, які потребують додаткової підтримки. За рахунок розробки викладачами навчального контенту, використання його на заняттях та відсутності необхідності дублювання інформації, досягається переорієнтування на консультативну допомогу кожному. Це відкриває ширші можливості в реалізації унікальних підходів до кожного здобувача освіти, насамперед, залучаючи відповідні цифрові інструменти. На сьогодні немає перепон в розширенні активностей та впровадження прогресивних тенденцій для створення умов успішного розвитку кожному.

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ УСНОЇ ІСТОРІЇ В СОЦІОЛОГІЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ ТИМЧАСОВОЇ ОКУПАЦІЇ МЕЛІТОПОЛЯ THE USE OF ORAL HISTORY METHODS IN THE SOCIOLOGICAL STUDY OF TEMPORARY OCCUPATION OF MELITOPOL

Букреєва І.В.,
к.філос.н., доцентка, кафедри соціології та філософії
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
irina.bukreeva@ukr.net

Шпачинський Валентин
здобувач 4-го курсу спеціальності соціологія

Усна історія – метод отримання та збереження оригінальної, історично цікавої інформації з першоджерел, якими є особисті спогади у вигляді запланованих записаних інтерв'ю. Цей метод використовується для збереження голосів, спогадів та

поглядів людей, їхніх історій. Це інструмент, який ми всі можемо використовувати, щоб взаємодіяти та навчатися у членів сім'ї, друзів та людей, з якими ми ділимо простір, в інтерв'ю, яке відображає їхню унікальну історію та точку зору їхніми власними словами. Інтерв'юер, який проводить усну розповідь, повинен прагнути створити ситуацію, в якій інтерв'юований може широко розмірковувати, повністю згадувати і вільно спілкуватися на певну тему, а також підтримувати атмосферу, в якій він готовий повністю сформулювати ці спогади. Вітчизняні соціологи усну історію як дослідницьку стратегію і метод збирання інформації (до речі, останній ми частіше називаємо глибинним інтерв'ю) застосовують у дослідженнях з різноманітної тематики.

Усна історія як метод поширився під час війни в Україні, що пояснюється тим, що він акцентує свою увагу на унікальному досвіді людини, її переживанні певних подій і ситуацій, прагнучі скоріше не пояснити, а на основі якомога повнішого описання досліджуваних феноменів зрозуміти дії і ситуацію. Арсенал статистичних методів через це практично не задіяний. Усна історія як якісний метод зорієнтований на людину, на її сенси, розуміння тощо. Незважаючи на те, що Україна знаходиться в умовах російської військової агресії, і понад 20% її території тимчасово окуповані, у рамках грантової підтримки діяльності зі сприяння захисту національних меншин у різних регіонах України Проектом Ради Європи «Посилення захисту національних меншин, у тому числі ромів, та мов меншин в Україні», було підтримано проєкт «Етнічні спільноти і спільність: запорука громадської активності та довіри» (серпень - листопад 2022 р.), розроблений громадською організацією «Мелітопольська міська єврейська община» у партнерстві з науковцями МДПУ імені Богдана Хмельницького. Метою дослідження було визначення основних проблем та труднощів, з якими доводиться стикатися представникам етнічних спільнот міста Мелітополя, що залишилися на окупованій території.

Для отримання більш глибинної та об'єктивної інформації був застосований метод глибинного інтерв'ю. Він виявився ефективним тим, що надав можливість не тільки отримати відповіді на поставлені питання, але й визначити вагомі факти і аргументи, порівняти, думки людей. Рекрутинг учасників проводився відповідно до

показників: представники етнічних спільнот м. Мелітополя, які опинились у складних життєвих умовах, спричинених війною і на момент проведення дослідження залишилися на окупованих територіях. Всього було проведено 15 інтерв'ю з представниками різних етносів, вікових і соціальних груп.

За результатами опитування була сформована соціально-психологічна, емоційна та гуманітарна картини соціального простору, що склалися на окупованій території. Дані будуть використані для визначення напрямків реінтеграції мелітопольської громади після деокупації міста.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА СТРУКТУРИЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ THE MODERN APPROACHES TO CHARACTERISTICS AND STRUCTURING OF SOCIAL CONFLICTS

Бута М.В.,

студентка 1 курсу Навчально-реабілітаційного закладу
вищої освіти "Кам'янець-Подільський державний інститут"
спеціальність 053 "Психологія".

Науковий керівник: *Бачинська М.В.,*
кандидат педагогічних наук, викладач кафедри
цифрових, освітніх та соціо-економічних технологій
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут».

Безумовно, актуальність теми полягає в тому, що в сучасному суспільстві існують конфлікти. Саме конфлікт, як процес зіткнення двох сторін на рівні особистих переживань і потягів, цікавить науковців усіх галузей: юристів, психологів, педагогів, соціологів, лікарів. Виникнення конфліктів на рівні

міжособистісних або групових відносин різного рівня та складності, зазвичай розглядаються з соціальної точки зору.

Термін «конфлікт» був введений М. Примусом. Дослідник зауважував про те, що об'єкти соціальної взаємодії характеризуються конфліктністю при наявності суперечливих мотивів (потреб, інтересів, цілей, ідеалів, переконань) чи судження (думка, оцінка тощо). На думку У. Михальчука, відмінною рисою конфлікту є невизначеність. Необхідні та достатні умови для виникнення спору в письмовому висновку [1; 2].

Вважається, що суб'єкти соціальної взаємодії включають протилежні мотиви та судження та конфліктні стани між ними [2].

Зауважимо, соціальний конфлікт є невід'ємною частиною суспільного життя. Вони відображають різноманітні проблеми, що постають перед суспільством, і відіграють важливу роль у процесі змін і розвитку. Тому розглянемо структуру, функції, причини та види соціального конфлікту.

Структура соціального конфлікту має чотири основні компоненти: сторони конфлікту, об'єкт конфлікту, причини конфлікту та перебіг конфлікту [3].

Сторонами конфлікту є це групи людей або організації, які мають протилежні інтереси та прагнуть до різних результатів. Кількість сторін може варіюватися від двох до декількох десятків, залежно від об'єму конфлікту.

Об'єкт конфлікту – це питання, яке стало причиною розбіжностей між сторонами. Об'єкт конфлікту може бути різним, наприклад, це можуть бути ресурси, статус, влада, престиж тощо.

Причина конфлікту – це основний мотив, який привів до розбіжностей між сторонами. Причини конфліктів можуть бути різними, такі як економічні проблеми, нерівність у розподілі ресурсів, політичні та правові проблеми, соціальні та культурні розбіжності, етнічні та релігійні конфлікти.

Процес конфлікту – це послідовність подій, які розвиваються в результаті конфлікту. Процес може включати різноманітні дії сторін конфлікту, такі як переговори, страйки, демонстрації

Функції соціальних конфліктів: створення нових можливостей, зміни у суспільстві, зниження продуктивності та ефективності, вплив на соціальну ідентичність та самооцінку [1].

Типологія соціальних конфліктів може включати різні класифікації в залежності від різних факторів. Наприклад, залежно від історичного контексту соціальні конфлікти можна класифікувати на політичні, економічні, культурні, етнічні, релігійні тощо. Залежно від інших чинників соціальний конфлікт можна класифікувати на вертикальний (між соціальними групами з різним рівнем влади) і горизонтальний (між соціальними групами з однаковим рівнем влади), конфлікт між державою та громадянами, конфлікт між державами.

Конфлікт є складним багатовимірним явищем, оскільки соціальне явище, яке зберігає тенденцію ускладнення та оновлення структури, чинники, що її виробляють. Різні види конфліктів вони взаємодіють, доповнюють один одного, набувають нових ознак. Динамізація та складність систем соціальних відносин, масштаб, вид, причини, наслідки, склад учасників.

Потенціал конфлікту існує в усіх сферах. Народжена повсякденною незгодою, протистоянням, різні судження, потреби, бажання, спосіб життя, інтереси та особистості функції. Конфліктність є невід'ємною ознакою будь-якого процесу.

Зростання конфліктності у суспільстві є природним наслідком загострення боротьби за панування тих чи інших цінностей, претензій на певний статус, владу, інші засоби висхідних соціальних і політичних угруповань. Від того, наскільки вдається збалансувати конфліктну ситуацію, досягти консенсусу, залежить роль соціального конфлікту в соціальному розвитку, який або стає джерелом прискореного розвитку суспільства, або породжує соціальний хаос. За сучасних умов важливими є пошуки компромісів у міждержавних, регіональних, міжнаціональних і міжрегіональних конфліктах.

Загалом, розв'язання конфлікту сприяє стабілізації соціальної системи, тому що при цьому ліквідуються джерела незадоволення. Сторони конфлікту, навчені «гірким досвідом», у майбутньому будуть більше налаштованими на співробітництво, ніж до

конфлікту. Крім того, вирішення конфлікту може запобігти виникненню більш серйозних конфліктів, які можуть виникнути, якщо не запобігти цьому.

Список використаних джерел:

1. Примуш М. Конфліктологія: Навч. посібник для вузів/ Микола Примуш,; Мін-во освіти і науки України. - Київ: Видавничий дім "Професіонал", 2006. 282 с.
2. Библиотека – Конфликтология [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.politnauka.org/>
3. Дуткевич Т. Конфліктологія з основами психології управління: Навчальний посібник / Тетяна Дуткевич,; Мін-во освіти і науки України, Кам'янець-Подільський державний ун-т, Ін-т соціальної реабілітації та розвитку дитини. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 455 с.

КОМУНІКАЦІЯ ТА БАР'ЄРИ ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

COMMUNICATION AND BARRIERS OF MUTUAL UNDERSTANDING IN THE MODERN INFORMATION SOCIETY

Марина Борисівна Волощук,
викладач кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності імені Т. Сосновської, Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти "Кам'янець-Подільський державний інститут", м. Кам'янець-Подільський, Україна

В життєдіяльності суспільства вкрай тонкою та важливою складовою для кожної особистості, її зростання та становлення, є комунікація – взаємодія у соціумі, передача та обмін досвідом в просторі особистості та у міжособистісній взаємодії.

Під час кризових станів, які переживає суспільство, відбувається загострення проблем та трансформаційні процеси у комунікації суспільства. Війна спричиняє стресову ситуацію, підтримувальне спілкування знижує стресовий поріг, мотивує до

повноцінної життєдіяльності. Існує безліч досліджень особливостей інформаційно-психологічної війни та загроз психологічному здоров'ю населення, а саме роботи В. Петрик, А. М. Дубини, Н. О. Марути, А. Р. Маркова та ін.

В період кризових станів найбільше значення визначає розвиток соціальних інновацій – рішень, які докорінно та глибоко змінюють існуючу соціальну систему, зменшуючи вразливість людей.

Згідно дослідження Deloitte, чверть опитаних компаній (25%) ведуть поточну операційну діяльність у повному обсязі, 65% – обмежено, 8% – тимчасово призупинили. Водночас переважна більшість компаній (90%) ведуть або мали операційну діяльність у регіонах з активними бойовими діями [3].

Комунікація в організаціях, згідно соціологічного дослідження компанії Delliotte, і під час горизонтальної, і вертикальної комунікації змінилась інтенсивність/частота комунікацій середині компанії під час війни (Див. Рис.1. Як змінилась інтенсивність/частота комунікацій середині компанії під час війни?) [3].

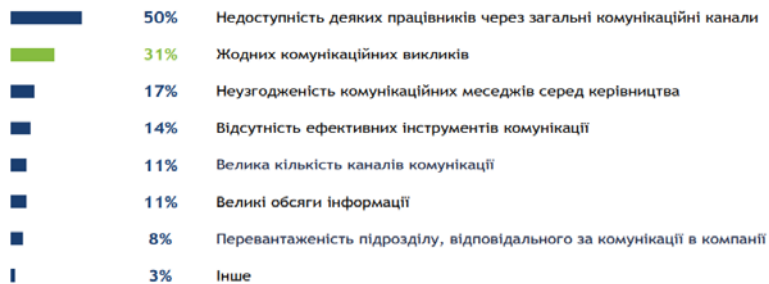

Рис.1. Як змінилась інтенсивність/частота комунікацій середині компанії під час війни?

Серед актуальних викликів щодо внутрішньої комунікації в компаніях - 50% респондентів вказали, про недоступність деяких працівників через загальні комунікаційні канали, 31 % респондентів - не відчували жодних комунікаційних викликів (Рис.2. Актуальні виклики щодо внутрішньої комунікації в компаніях) [3].

Актуальні виклики щодо внутрішньої комунікації в компаніях

Респонденти могли обрати декілька факторів

Число респондентів: 36

Рис.2. Актуальні виклики щодо внутрішньої комунікації в компаніях

Згідно результатів Шостого національного опитування: адаптація українців до умов (19 березня 2022 року), порівняння з квітнем 2020 року показує, наскільки війна відрізняється від пандемії за рівнем своєї небезпеки та тривоги – частка тих, хто постійно на зв’язку із рідними зросла з 27% до 72%. Це так само стосується спілкування з друзями: ріст з 15% до 48% [4].

Згідно опитування, зараз те, «чим людина має можливість займатися, чим наповнюватися, заспокоюватися – ці ресурси критично звужені і комунікація – це одна зі небагатьох сфер, яка зараз є таким ресурсом і отже забрала на себе багато. До всього тривога за безпеку близьких під час війни висока, постійний зв’язок дає можливість перевіряти стан безпеки. У більшості українців життя змінилося, особливо в частинах країни з активними бойовими діями або окупацією, у інших також не бракує новин, отже, ці зміни також формують цю необхідність бути на зв’язку більше» [4].

Побудова ефективної комунікації та подолання бар’єрів у розумінні та сприйнятті особистості є вкрай актуальною для розвитку усіх сфер повноцінної діяльності суспільства, особливо гостро відчувається потреба в ефективній комунікації в період кризових станів суспільства – пандемії Covid – 19, гібридних інформаційних воєн, повномасштабного вторгнення РФ та розв’язання війни РФ проти

України.

В контексті розвитку особистості, а також особистості в суспільстві визначаються різні вектори дослідження крізь призму вивчення комунікації, взаємодії понять «комунікація – спілкування». Так, науковці визначають різні підходи ставлення до **понять «комунікація» та «спілкування»**, що полягає у ототожненні понять, а також розділенні понять, вважаючи, що спілкування є формою комунікації.

В дослідженні науковців фіксуються різні підходи до вивчення соціальної комунікації, які тісно пов'язані з розвитком міжкультурної комунікації, а також виникнення бар'єрів у взаємодії з соціумом:

- **мовні бар'єри** – тобто неспроможність висловити власну думку повною мірою через недосконале знання мови (недосконале знання мови посередника або мови одного з учасників спілкування);
- **бар'єри сприйняття** – наявність іншої точки зору, світоглядних поглядів, менталітету;
- **бар'єри, що зумовлені впливом іншої культури** – непорозуміння через кардинально інші культурні традиції, цінності;
- **бар'єри як результат невербальної комунікації** (вражень або соціальної, особистої, інтимної, публічної дистанції).

В сучасному соціумі, в якому фіксується взаємодія кількох культур, відбувається процес формування мультикультурної комунікації, в якому особистість, зазнаючи вплив інших культур, зберігає свою культурну ідентичність та приналежність до власної культури. На думку, С. Дрожжиної, мультикультуралізм «означає співіснування в єдиному політичному суспільстві кількох помітних культурних груп, які бажають і, в принципі, здатні відтворювати свою специфічну ідентичність» [1, с. 97]. Співіснування культур та ефективна взаємодія у мультикультуральному просторі є важливою умовою інтеграції та формування сучасного інклюзивного суспільства. Тому, погоджуємось з думкою Світлани Дрожжиної, що більшість «країн є мультикультурні», а мультикультуралізм слід розглядати не лише як «концепцію, практику і політику країн іммігрантських, а й усіх

сучасних полікультурних країн світу, що глобалізується» [2, с. 97; 104]. Такий підхід значно розширює напрям вивчення мультикультуралізму в сучасному суспільстві.

У наукових роботах виділяються так звані бар'єри взаєморозуміння, які знижують мотивацію учасників до спілкування і спричиняють у ньому різноманітні труднощі.

До вказаних бар'єрів Євген Головаха та Наталія Паніна відносять такі: інтелектуальні, емоційні, естетичні, моральні, мотиваційні та бар'єри культурних упереджень. Зокрема,

- **емоційні бар'єри взаєморозуміння** – небажання спілкуватися, заглиблюватися у проблеми співрозмовника та співчувати йому внаслідок антипатії до нього (образи, роздратування, ненависті, презирства, неповаги);

- **моральні бар'єри** взаєморозуміння з'являються тоді, коли співрозмовник здається особою з іншим, неприйнятним моральним рівнем;

- **мотиваційні бар'єри** - обставини, які роблять спілкування для одного чи обох партнерів нецікавим або непотрібним, що спричинено або неактуальною, далекою від інтересів, неприємною темою, або тим, що в цей момент у людини є більш необхідна справа, ніж ця розмова;

- **бар'єри культурних упереджень** частково межують з інтелектуальними бар'єрами та породжені культурою в широкому розумінні, тобто поглядами, звичками і традиціями. Найбільш відомі з них створюються расовими та національними відмінностями. Ці бар'єри полягають у тому, що людям з ознаками іншої раси або національності приписуються певні непривабливі особистісні риси, внаслідок чого спілкування з ними стає холодним, сухим і непривітним. Таке упередження діє відносно сторонніх осіб;

- поширеними та ще й зростаючими є **вікові упередження**, які є порівняно недавно були малопомітними. Демократизація всіх стосунків вивільнила вікову упередженість і загострила проблему взаємин різних поколінь;

- **політичні та релігійні упередження** разом із расовими й національними можуть породжувати найбільш гостру антипатію до іншої особи.

Проблеми соціально-психологічної адаптації суспільства, розвиток

інклюзивного соціуму та сенситивні процеси комунікації у соціумі є важливими векторами розвитку дослідження комунікації та подолання бар'єрів а також створення сприятливих умов для європейського розвитку суспільства.

Життєдіяльність членів соціуму від народження і впродовж життя є процесом адаптації до впливів середовища та комунікації з іншими. Саме тому процес адаптації – це один з ключових складових дослідження організму людини, механізми адаптації, забезпечують можливість існування живого організму в мінливих умовах навколишнього середовища та процесі ефективної взаємодії з іншими.

Список використаних джерел:

1. Горбунова Л.С. Транскультурна освітня стратегія в контексті викликів глобалізації. *Філософія освіти: наук. журн.* Київ, 2014. № 1(14). С. 159.

2. Дрожжина Світлана. Мультикультуралізм: теоретичні та практичні аспекти. *Політичний менеджмент.* № 3. 2008. С. 96-106.

3. Опитування щодо впливу війни на підходи до управління людським капіталом. URL: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ua/Documents/Press-release/AmCham-Deloitte-Survey-on-impact-of-war-on-NC_UKR.pdf

4. Шосте національне опитування: адаптація українців до умов (19 березня 2022 року). URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/shestoy_obschenacionalnyy_opros_adaptaciya_ukraincev_k_usloviyam_voyny_19_marta_2022.html?fbclid=IwAR3z27I6DizgGR7uF1kYjNWSBUhu87AGmCinKVBs02MjGJzR-0PUzl22lc4

ДО ПИТАННЯ ЕЙДЖИЗМУ ON THE ISSUE OF AGEISM

Вольська А.О.,

*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри
публічного управління, менеджменту та інклюзивної економіки*

Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти

"Кам'янець-Подільський державний інститут",

Кам'янець- Подільський

A0973151630@gmail.com

Балла І.В.,

*канд. екон. наук, асистент кафедри обліку,
оподаткування та технологій електронного бізнесу*

Заклад вищої освіти "Подільський державний

університет", Кам'янець- Подільський

innavbm@gmail.com

Вважається, що кожна друга людина у світі дотримується ейджистських поглядів, що призводить до погіршення фізичного та психічного здоров'я та зниження якості життя літніх людей, що коштує суспільству мільярди доларів щороку. Організація Об'єднаних Націй закликає до термінових дій по боротьбі з ейджизмом, щоб більш точно оцінити масштаби цієї проблеми і поширити інформацію про неї, тим самим викривши справжню суть ейджизму, непомітну на перший погляд, але реальну катастрофи для суспільства

Ейджизм – дискримінація людини на підставі її віку, поширена як у формальних, так і в неформальних сферах життя суспільства. Проявляється в готовності адекватно сприймати і співпрацювати лише з людьми, які відповідають заздалегідь установленим віковим критеріям.

Поняття «ейджизму» було запропоновано в 1969 році директором Національного інституту старіння, США Робертом Батлером, дослідивши дискримінацію одних вікових груп іншими. Диференціація соціальних статусів і вікова стратифікація в багатьох західних суспільствах і культурах здійснювалася та продовжує здійснюватися у відповідність з тими соціальними цінностями, що вважаються нормативними, як от продуктивність і результативність. Загалом, на основі ейджизму одночасно відбуваються три процеси: ярликування (ототожнення особи до вікової групи); стереотипізація (негативна оцінка якостей (вікової) групи, до якої належить особа); дискримінація (негативна поведінка щодо особи через приписані їй негативні якості).

Зауважимо, що ейджизм пронизує багато інститутів і секторів суспільства, в тому числі ті, в яких надається медична і соціальна допомога, в установах і на підприємствах, в засобах масової інформації і в правовій системі. Поширене нормалізоване надання медичних послуг, при яких доступ до послуг залежить виключно від віку.

Одним з яскравих проявів ейджизму є, наприклад, відбір кандидатів за віком при прийнятті на роботу. Не секрет, що після 50-ти (а фактично вже й після 40-ка) все важче знайти роботу, незважаючи на Кодекс законів про працю України, що забороняє дискримінацію за будь-яким принципом. **Дослідницьке бюро Sociologist підрахувало, що майже половині (46%) українців віком понад 55 років хоча б раз відмовляли у прийманні на роботу через їхній вік [1].**

За даними ООН середній вік українців – 40,3 роки (в Європі це приблизно 44 роки, в Монако – 51). Загалом, щомісяця понад мільйон землян переступають поріг свого 60-річчя. За прогнозами демографів в Італії, Японії, Південній Кореї люди похилого віку складатимуть до 2050 року більш, ніж 40%. Досить високий рівень старіння (35 – 40%) очікується у Східній Європі. За статистикою, Україна входить до 30 "найстаріших" країн світу. Частка людей пенсійного віку в Україні до 2025 року становитиме близько 25%. На державному рівні цій проблемі, на жаль, не приділяється достатньо уваги.

Зауважимо, що згідно досліджень в Австралії, якби було зайнято на 5% більше

людей у віці 55 років і старше, то це принесло б користь національній економіці в розмірі 48 мільярдів доларів на рік. Підкреслимо, що в даний час ще недостатньо даних і відомостей про економічні витрати ейджизму, і необхідні додаткові дослідження, щоб краще зрозуміти його економічні наслідки, особливо в країнах з низьким і середнім рівнем доходу.

Та «...пандемія наочно продемонструвала, наскільки вразливими є люди похилого віку, особливо найбільш маргіналізовані, які часто стикаються як з дискримінацією, так і з різними перешкодами..», – зазначила Наталія Канем, виконавчий директор Фонду ООН у галузі народонаселення. «Давайте зробимо цю кризу поворотним моментом у тому, як Ми лікуємо, лікуємо та задовольняємо потреби людей похилого віку, щоб разом ми могли побудувати світ здоров'я, благополуччя та гідності для людей різного віку – світ, у якому ми всі хочемо жити». Об'єднавши зусилля, ми зможемо цьому запобігти [2].

Отже, ейджизм має серйозні і далекосяжні наслідки для здоров'я і благополуччя людей, що переживають особисту екзистенційну кризу – всередині, і тиск соціуму – ззовні. Серед людей старшого віку ейджизм пов'язаний з погіршенням фізичного і психічного здоров'я, самотністю і соціальною ізоляцією, яка в довгостроковій перспективі ускладнює життя всіх верств населення.

Список використаних джерел:

1. Погіршення демографії та економіки: чим загрожує Україні ейджизм. URL: <https://life.liga.net/poyasnennya/opinion/uhudshenie-demografii-i-ekonomiki-chem-grozit-ukraine-eydjizm>
2. Ейджизм - глобальна проблема. URL: <https://www.who.int/ru/news/item/18-03-2021-ageism-is-a-global-challenge-un>

ДО ПИТАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ TO THE ISSUE OF AN INCLUSIVE SOCIETY IN UKRAINE

Вольський О.О.,

Гуменюк О.О.

*студенти першого рівня вищої освіти
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
"Кам'янець-Подільський державний інститут",
Кам'янець- Подільський
ogutenik55@gmail.com*

Вольська А.О.,

*науковий керівник: канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління,
менеджменту та інклюзивної економіки
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
"Кам'янець-Подільський державний інститут",
Кам'янець- Подільський
A0973151630@gmail.com*

Інклюзія є готовність людей пристосовуватися до індивідуальних потреб кожного громадянина суспільства. Адже кожна людина- особистість. На жаль, коли мова йде про людей з інвалідністю, про це часто забувають.

Суспільство часто не розуміє не лише потреби людей з інвалідністю, а і їхні можливості. Стереотипи й негативні уявлення про осіб з інвалідністю є ключовими перешкодами для розвитку інклюзії.

На думку засновниці ГО «Бачити серцем», психологині Олесі Яскевич «Ми багато говоримо про інклюзію, але я вважаю, що наше суспільство тільки почало переходити від сегрегації до інтеграції» [2].

“Інклюзія – це про комфорт кожної людини. Це те, що дозволяє змінювати якість нашого життя” – зазначає Віталій Пчолкін, представник громадської організації «Група Активної Реабілітації» «інклюзія – це процес включення різних категорій осіб до активного життя в суспільстві. Насамперед тих, хто має труднощі фізичні чи розумові. Що передбачає розробку і використання тих способів що дозволять кожному приймати участь в житті суспільства і бути корисним. Завдяки процесу інклюзії, громадяни навчаються поважати права одне одного, а також взаємодіяти в

одному просторі. Володимир Висоцький, співзасновник ORFO Universal Design, експерт з просторової інклюзії, зазначив, що розвиток інклюзії має ще один, досить недооцінений аспект – економічний. Залишаючи незліченну кількість людей без можливості самореалізації в різноманітних сферах діяльності, держава приречена недоотримувати ті численні здобутки, які можуть привнести люди різного віку, статі, гендеру, різного стану здоров'я тощо. Для того, аби люди легше сприймали різноманіття, їм треба з ним стикатися. Адже невідоме різноманіття лякає. Будівництво просторів, неадаптованих до потреб різних категорій осіб, істотно перешкоджає видимості людей з різним ступенем мобільності. Саме тому, людина з допоміжними засобами пересування й досі може сприйматися українцями, як щось невідоме [4].

Багато хто з учасників бойових дій зазнали поранень, контузій, травм і потребують підтримки, адже мають навчитися жити з порушеннями здоров'я в новому статусі набутої інвалідності. Разом із членами їхніх родин щонайменше 5 мільйонів українців стикнуться з проблемами інклюзії в суспільстві. Сьогодні виникає багато випадків, коли після поранень, медикаментозного, хірургічного лікування пацієнти опиняються на бездоріжжі. Вони не знають, куди їм далі звертатися, не розуміють, які їм далі відновлюватися – самостійно чи за допомогою фахівців, не знають, до кого звернутися... потрібно навчити, як вижити, наприклад, після ампутації кінцівки або після втрати зору чи слуху, тому що людина потрапляє в нові умови, в яких не була раніше. Інклюзивне суспільство – це насамперед суспільство, в якому створені найкращі умови для соціальної адаптації людей з інвалідністю внаслідок війни як військових, так і цивільних, забезпечені запобіжники їхній можливій ізоляції [1, 3].

Під час війни, яка триває на території України вкрай необхідно працювати над питаннями реабілітації як військових, так і цивільних, які дістають інвалідність унаслідок бойових дій. Формування інклюзивної культури та інклюзивної поведінки суспільства в Україні є надважливим питанням сьогодення. Згідно з проведенням Центром «Ярміз» за підтримки Представництва Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні соціологічним дослідженням [3], серед проблем ветерани війни на другому

місці після психологічних проблем (24,4%) вказували відсутність гідного ставлення з боку суспільства (24,0%); наступною проблемою була втрата здоров'я (20,9%) через поранення, що стало на заваді до повноцінного повернення в мирне життя; у 10,1% опитаних погіршились стосунки з сім'єю, з родичами.

Дії, які сприятимуть розвитку інклюзивного та безбар'єрного середовища в Україні і які можна виконувати віднині: працювати зі стереотипами, які існують довкола осіб з інвалідністю; звернути, на увагу на архітектурну доступність (здається про це говорять і пишуть вже десятиліттями), проведення аудиту доступності будівель, а також вебдоступність; розвиток системи реабілітації в Україні та асистивних технологій.

Саме суспільство має навчитися впливати на прийняття рішень, які зроблять громаду більш комфортною, а відповідальність кожного громадянина України забезпечити інклюзію в зоні своєї відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Інклюзивне суспільство в Україні. Шлях людини з інвалідністю до самостійного життя. Роль і задача кожного. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3638362-inkluzivne-suspilstvo-v-ukraini-slah-ludini-z-invalidnistu-do-samostijnogo-zitta-rol-i-zadaca-koznogo.html>
2. Свій серед своїх: п'ять принципів інклюзивного суспільства. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/news/%D1%81%D0%B>
3. Формування безбар'єрного простору в Україні є нагальною потребою. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/12/29/formuvannya-bezbaryernogo-prostoru-v-ukrayini-ye-nagalnoyu-potreboyu/>
4. Як будувати інклюзивне суспільство: відбулася нова дискусія в межах проекту "100 вчинків відповідальних громадян". URL: <https://cedem.org.ua/news/dyskusiya-inklyuziya/>

ПОЛІТИКА ЄС ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Гайдук Олександра Леонідівна
курсантка Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Царьова Ірина Валеріївна
професорка кафедри українознавства та іноземних мов,
докторка філологічних наук, доцентка
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Відповідно до ст. 24 Конвенції про права інвалідів, прийнятої резолюцією 61/106 Генеральної Асамблеї від 13 грудня 2006 року, держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях та навчання протягом усього життя.

Кожен восьмий мешканець Євросоюзу – це людина з обмеженими фізичними можливостями, підраховали у Євростаті. Загалом у 28 країнах ЄС мешкає близько 42,2 мільйона осіб з інвалідністю (12,8 % населення).

У Німеччині проживає понад 9 мільйонів осіб з інвалідністю, це 16,9% від загальної кількості мешканців. У Франції інвалідність має 4,4 мільйона осіб. Це кожен дев'ятий мешканець країни (11,1%). В Іспанії, за оцінкою Євростату, мешкає 3,5 мільйона людей з інвалідністю. Як і у Франції, це кожен дев'ятий (11,3%). У Польщі інвалідами визнано 3,2 мільйона осіб – це 11,7 % від загальної кількості мешканців. Серед країн ЄС найвищий відсоток інвалідизації у Данії: 18,2 % мешканців (655 тисяч осіб) [1].

Інклюзивна освіта має на увазі форму навчання, при якій кожній людині, незалежно від фізичних, інтелектуальних, соціальних, емоційних, мовних та ін. особливостей, надається можливість навчатися в освітніх закладах.

З метою забезпечення рівного доступу до освіти особам із особливими потребами створюються спеціальні умови. Заходи, що проводяться, включають

організацію архітектурної доступності до об'єктів, що надають освітні послуги; створення та впровадження у практику нових методик навчання, навчальних планів, методів оцінки та ін.

Слід зазначити, що інклюзія та інтеграція є різними процесами. Перша має на увазі використання нових, спеціально створених для осіб з особливими потребами товарів, при якій система освіти зазнає змін; Друга характеризується створенням спеціальних умов для інвалідів у незмінній системі освіти [2].

Ідея розвитку інклюзивної освіти зародилася у США та країнах Європи у 1991 р. Великий вплив на розвиток освітньої інклюзії у країнах ЄС мали такі міжнародні акти, як Загальна декларація прав людини (1948 р.), Хартія основних соціальних прав працюючих (1989 р.), Європейська соціальна хартія (1961 р.), Хартія основних прав Європейського Союзу (2000 р.), Європейський Стовп Соціальних Прав (2017 р.) та ін.

Один із основних механізмів залучення інвалідів до здобуття вищої освіти в ЄС – Болонський процес, який спрямований на створення єдиного освітнього простору.

Швеція – країна з гарною практикою включення інвалідів до освітнього процесу. З 1993 р. Стокгольмський університет виступає як центр, що надає гранти вишам для забезпечення педагогічної підтримки студентів-інвалідів. За даними сайту Стокгольмського університету, у кожному університеті є співробітник з питань інвалідності, який відповідає за координацію допоміжних заходів [3].

Інклюзивне навчання студентів з особливими потребами у Фінляндії багато в чому сходиться із досвідом Швеції. Щодо законодавчих змін, дії двох країн загалом збігаються. Єдиною відмінністю є відсутність координації між усіма вузами, розташованими на території країни. Так, наприклад, у структуру Тампере університету входить спеціальна служба супроводу студентів з обмеженими можливостями здоров'я. Кадровий склад служби представлений 4 співробітниками, двоє з яких контролюють навчальний процес, та ще двоє займаються облаштуванням таких студентів у кампусі.

Студентам з особливими потребами надаються електронні картки із позначенням елементів безбар'єрного середовища. Для слабозорих студентів в університетських корпусах є спеціальні позначення. Для зручності роботи на лекціях

і семінарах студентам, які слабо чуять, надають спеціальні пристрої, що підсилюють звук; на запит закріплюється супроводжуюча особа, яка у випадку з труднощами сприйняття мовлення, може переводити її в письмову за допомогою комп'ютера. За студентами з ментальними порушеннями державою закріплюється спеціаліст, який супроводжує їх у процесі навчання, а під час складання іспиту їм може бути надана окрема аудиторія. Муніципалітети надають транспортні пільги, спеціальне пристосоване житло та ін. Вся робота зі студентами-інвалідами будується в індивідуальному порядку [2].

Одним з основних інструментів ЄС у розвитку інклюзивної освіти є програма "Еразмус+". В рамках цієї програми надаються гранти студентам з інвалідністю, щоб вони могли навчатися в інших країнах ЄС, а також для забезпечення підтримки університетів у впровадженні інклюзивної освіти.

Крім того, ЄС забезпечує фінансову підтримку для реалізації проектів з розвитку інклюзивної освіти в університетах, а також забезпечує належне фінансування національних програм у сфері інклюзивної освіти.

Україна є членом програми "Еразмус+" з 2015 року і активно реалізує проекти з розвитку інклюзивної освіти в університетах. Також в Україні діє Національна стратегія розвитку освіти на період до 2021 року, яка передбачає розвиток інклюзивної освіти як одного з пріоритетних напрямів.

Список використаних джерел

1. Ткаченко, О. Т. Інклюзивна освіта в країнах ЄС. Глухівські читання-2022. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук: Збірник матеріалів XII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції/За заг. ред. АС Полякова.– Глухів, 2022.–596 с. URL: <http://new.gnpu.edu.ua/uk/nauka/naukove-tovarystvo-studentiv-aspirantiv-doktorantiv-ta-molodykh-vchenykh.html>: 211.
2. Кучай, Олександр, Сучасний стан інклюзивної освіти в країнах європейського союзу. Освітній простір України 17. 2019. С. 19-23.

3. Продиус, О. І. Особливості моделей інклюзивної освіти в країнах Європи відповідно до вимог сучасного суспільства. Проблеми системного підходу в економіці. 2019. С.. 86-93.

КОНСОЛІДОВАНА ПОЗИЦІЯ ПІДТРИМКИ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ ЯК ОСНОВА СОЦІАЛЬНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Гарасименко Олександра Сергіївна

garasimenochka@gmail.com

Студентка 2 курсу БВМ-21

Київський національний університет
технологій та дизайну

Соціальна та культурна політика ЄС спрямована на забезпечення захисту прав людини та розвитку різноманітності культур на території Європи.

Європейський Союз активно працює над створенням інклюзивного та рівноправного суспільства, в якому кожна людина має можливість реалізувати свій потенціал.

Заходи ЄС з підтримки культурної спадщини та розвитку культурної індустрії сприяють збереженню та просуванню культурної різноманітності в Європі.

Європейська соціальна політика має на меті забезпечення стабільності та безпеки в суспільстві, зокрема через підтримку соціальної справедливості та боротьбу з бідністю. Розвиток соціальних та культурних проектів ЄС здійснюється з урахуванням потреб та інтересів різних груп населення, що дозволяє підвищити рівень їх задоволення життям та залучення до суспільно-політичного життя.

Соціальна та культурна політика ЄС для українських митців під час воєнного стану може включати програми підтримки культурних проектів та ініціатив, які сприяють збереженню та розвитку української культурної спадщини.

Заходи ЄС для підтримки українських митців під час воєнного стану можуть включати стипендії, гранти та інші види фінансової підтримки, що дозволяють

митцям зосередитися на розвитку своєї творчості та зменшити вплив військової ситуації на їх життя та роботу.

Європейський Союз може сприяти розвитку мистецької освіти та культурного обміну між Україною та країнами ЄС, що сприяє збагаченню культурного життя в Україні та дозволяє митцям збільшити свій потенціал.

Важливою частиною соціальної та культурної політики ЄС для українських митців під час воєнного стану є підтримка психологічного благополуччя та розвиток технік саморегулювання, що дозволяє зменшити вплив травматичних подій на митців та покращити їх якість життя.

Важливою складовою соціальної та культурної політики ЄС для українських митців під час воєнного стану є підтримка їхніх прав на свободу слова та творчості, зокрема через захист від цензури та переслідувань з боку влади.

Європейський Союз здійснює різні проекти та ініціативи з метою соціальної підтримки українських митців під час воєнного часу. Ці програми можуть забезпечити фінансування для проектів, розробки та реалізації ідеї мистецтва або розвитку професійної майстерності. Ось декілька з них:

1. «EU-Eastern Partnership Culture and Creativity Programme» - програма, яка фінансує розвиток культурних та творчих ініціатив у країнах Східного партнерства, зокрема в Україні. Програма забезпечує фінансову підтримку для мистецьких проектів та культурних ініціатив, що сприяє розвитку мистецтва та культури в Україні.

2. «European Instrument for Democracy and Human Rights (EIDHR)» - інструмент ЄС для підтримки демократії та прав людини, який може бути використаний для підтримки мистецьких проектів та інших ініціатив, які сприяють розвитку культури та свободи слова в Україні.

3. «Erasmus+» - програма ЄС для розвитку освіти, навчання, молоді та спорту, яка забезпечує можливості для молодих митців та студентів для навчання та стажування в Європі та розвитку своїх професійних навичок та мистецького потенціалу. ЄС сприяє культурному обміну між країнами та підтримує митців, які беруть участь у міжнародних заходах та фестивалях.

4. «Creative Europe» - програма ЄС для розвитку культури та творчості в Європі, яка фінансує різноманітні проекти у галузі мистецтва, культури, кіно та інших творчих сфер. Українські митці можуть брати участь у конкурсах та отримувати фінансову підтримку для своїх проектів.

5. «EU4Culture» - ініціатива ЄС для підтримки розвитку культури та творчості в країнах Східного партнерства, зокрема в Україні. ЄС надає можливість для українських митців створювати культурні проекти та ініціативи, які сприяють розвитку мистецтва та культури в Україні. Проект пропонує розвиток культурної співпраці між країнами Східного партнерства та підтримує проекти, спрямовані на розвиток культурної інфраструктури, збереження культурної спадщини та створення нових творчих ініціатив.

ЄС допомагає українським митцям просуватися на міжнародну арт-сцену та знайомитися зі світовими тенденціями у мистецтві. Це досягається через підтримку міжнародних виставок, фестивалів та програм, які дозволяють українським митцям взаємодіяти зі світовими колегами та розвивати свої мистецькі навички та знання.

ЄС пропонує різні можливості підтримки українських митців під час воєнного стану, включаючи фінансову підтримку, культурний обмін, розвиток культурних та соціальних проектів, підтримку інтернаціоналізації та інші ініціативи. Ці можливості дозволяють українським митцям розвиватися та залишатися активними в творчому процесі незалежно від складних суспільно-політичних умов.

У підсумок, можна сказати, що ЄС надає значну підтримку українським митцям під час військового стану. Це дозволяє українським митцям продовжувати свою творчу діяльність, отримувати фінансову підтримку та взаємодіяти зі світовими колегами. Крім того, ЄС спонукає українських митців до культурної інтеграції з Європою, що допомагає їм розвиватися та підвищувати рівень своєї майстерності. Це свідчить про високий рівень підтримки соціальної та культурної політики ЄС в Україні та небайдужість до долі українських митців у скрутний період.

Такі заходи з боку ЄС допомагають зберегти культурну спадщину та розвивати мистецтво в Україні, незважаючи на війну та складну економічну ситуацію. Важливо відзначити, що українські митці знаходяться під великим тиском в умовах війни, тож

допомога з боку ЄС є надзвичайно важливою для їхньої творчої самореалізації та підтримки психологічного стану.

Отже, соціальна та культурна політика ЄС є дуже важливою для України та українських митців в період воєнного стану. Допомога ЄС є необхідною у збереженні культурної спадщини та розвитку мистецтва в країні. Це важливий крок до підвищення рівня життя українців та забезпечення збереження культурної ідентичності країни в складний період її історії.

**ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЇХ
ЗНАЧЕННЯ В ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІНАХ В УКРАЇНІ
FEATURES OF MODERN COMMUNICATION TECHNOLOGIES AND
THEIR IMPORTANCE IN INNOVATIVE CHANGES IN UKRAINE**

Глебова Н.І.,
д.соціол.н., професорка,
кафедри соціології та філософії
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
nat.glebova2005@gmail.com

Возняк Ілля
здобувач 4 курсу
спеціальності соціологія

Дослідження особливостей сучасних інформаційно-комунікаційних ресурсів, особливостей їх використання у суспільстві дозволило виділити пріоритетні напрями їх використання у діяльності політичної влади. Такими напрямами є: інформаційне забезпечення суб'єкта влади; швидке зростання застосування інформаційно-комунікаційних технологій для своєчасної та якісної обробки інформації; для залучення широких мас до політичної участі та діяльності; формування закритих баз знань, інформація з яких використовується для прийняття рішень; трансформація

технологій для впливу на політичну свідомість у бік «тонкої» маніпуляції зі свідомістю людей.

Інформаційно-комунікаційні технології є тим необхідним компонентом, за допомогою яких споживач може отримувати необхідну інформацію. Тому формування інформаційних ресурсів є завданням загальнонаціонального плану, оскільки вони багато в чому визначають ефективність інформаційного забезпечення споживачів у політичній сфері. Таким чином, інформаційне комунікаційне забезпечення політичної діяльності – це специфічний, цілеспрямований та безперервний процес збору, накопичення та подання суб'єктам політики інформації, що здійснюється спеціально створеними інститутами, органами, службами держави та суспільства [20, с. 32].

Істотні зміни відбуваються у суспільстві з розширенням можливостей інтернету. Мережа «Інтернет» поширена у всьому світі, і її користувачами вже стали сотні мільйонів людей, що дає змогу говорити про поступове створення мережевого суспільства. По-перше, мережеве суспільство характеризується розгалуженими горизонтальними зв'язками, що підвищує його стійкість та знижує залежність від центральної влади. По-друге, нівелювання соціального статусу учасника мережі, статус не зникає, але він більшою мірою визначається активністю політичного актора та актуальністю його повідомлень. По-третє, мережева організація взаємодії підвищує швидкість доведення інформації. Наприклад: інформація про війну в Україні 24 лютого 2022 р. у соціальних мережах з'явилася за дві хвилини після початку вибухів. По-четверте, мережа дає можливість підвищити ефективність масових процесів. Зокрема, учасники акцій протесту у Білорусі під час президентських виборів у 2021 р. координували свої дії через Twitter та соціальну мережу Facebook [28, с. 114-115].

Дослідження третього напрямку застосування інформаційного ресурсу дозволило виділити нову тенденцію у механізмі влади сучасного суспільства. На наш погляд, вона полягає в наступному. Інформаційно-комунікаційні технології значно підвищили активність і повноваження об'єкта влади, тобто мережевого

співтовариства. Ми бачимо як «мережа» дедалі частіше нав'язує свою волю не лише політичній еліті, а й інституційним суб'єктам влади.

На сьогодні спостерігаємо таку тенденцію використання інтернету в політичній сфері, як створення «електронного уряду» (e-Government). Активно реалізують проекти «електронного уряду» у США, Великій Британії, Канаді, Австралії, Японії, Росії та інших країнах. Автор вважає, що «електронний уряд» – це перспективна система інтерактивної взаємодії держави та громадян за допомогою інтернету, нова модель державного управління, що перетворює традиційні відносини громадян та владних структур [25, с. 16].

Інформаційно-комунікаційні технології (у сучасному їх розумінні) як влада активно використовуються понад 30 років. За це порівняно короткий час намітилися проблеми та протиріччя у застосуванні даного ресурсу.

Сучасні технології дозволяють створювати бази знань – це четвертий напрямок застосування інформаційного ресурсу. Як приклад бази знань можна розглядати електронну бібліотеку як розподілене сховище знань, складну систему цифрової інформації, збірки електронних колекцій.

П'ятий напрямок застосування інформаційного ресурсу характеризується принциповими змінами моделі інформаційної взаємодії суспільства та влади, яка стала в даний період саме моделлю взаємодії, а не інформаційного управління з боку держави як раніше. З'явилися елементи двосторонньої комунікації між владою та суспільством, за допомогою ЗМК суспільство отримало можливість артикулювати свої запити щодо влади.

Під впливом цих процесів формується глобальне електронне середовище, у якому все більше переносяться найважливіші складові політичної діяльності. Усунення просторової дистанції дає підстави говорити про формуванні загального політичного простору. Завдяки подоланню просторових обмежень людина виявилася реально включеною до світової спільноти, але водночас намітилася тенденція відокремлення різних «мережових спільнот» [40].

Індекс мережевої готовності (Networked Readiness Index) – це індикатор, що характеризує рівень розвитку ІКТ у 139 країнах світу. Цей показник для України

визначається такими позиціями: 2013 р. – 73-е місце зі 144 країн; 2014 р. - 81 із 148; 2015 р. – 71-е серед 143; 2016 р. – 64-е місце серед 139 країн, у 2022 р. – 50-е місце [29]. Отже, за індексом мережевої готовності у рейтингу країн світу Україна у 2022 році перебувала на 50-му місці. Якщо прослідкувати наведену на рис. 3.2 динаміку показників цього індексу, то можна побачити у довгостроковій перспективі досить стабільний тренд покращення в країні ситуації у сфері розвитку інформаційних технологій.

У 2022 році країна за цим критерієм з-поміж усіх перебувала на 83-му місці. При цьому 56-те місце за підтримкою цілі «Міцне здоров'я та благополуччя», 39-те місце – цілі 4 «Якісна освіта», 79-те місце – цілі 5 «Гендерна рівність», 113-те місце – цілі 7 «Доступна та чиста енергія» і 102-ге місце цілі – 11 «Сталий розвиток міст і громад» [29]. За даними Глобального індексу інновацій (Global Innovation Index), у 2018 р. Україна посіла у рейтингу найвище за останні сім років 43-е місце, покращивши його з попереднього року на сім позицій, що зумовлено високим коефіцієнтом інноваційної ефективності – співвідношенням отриманого результату та інноваційних ресурсів. Рейтинг світової цифрової конкурентоспроможності IMD (WDC) допомагає аналізувати та оцінювати здатність країн до прийняття та дослідження цифрових технологій, що призводять до трансформації в урядовій практиці та суспільстві загалом.

Позитивним є вже сам факт включення України до кола 63 країн, для яких проводиться оцінювання конкурентоспроможності цифрового середовища. За загальним рейтингом Україна перебуває у замикаючій групі – 58-е місце у 2018 р. , а у 2021 р. – 54 місце. При цьому за фактором «знання» Україна посідає 39-е місце (цьому сприяла досить висока 22-а позиція щодо субфактору «навчання та освіта»), тоді як за факторами «технології» та «готовність до майбутнього» - лише 61-те [27]. Сфера інформаційних технологій України продовжує стрімко зростати. Завдяки інноваційним рішенням динаміка зростання експорту українських ІТ-послуг виглядала так: у 2016 році – 1975 млн. дол., у 2017 році – 2485 млн.дол., 2018 року – 3204 млн.дол. та у 2019 році – 4171 млн. дол [27]. Експорт комп'ютерних технологій

стає одним із головних джерел надходжень до бюджету й у світових рейтингах піднімає Україну.

Таким чином, особлива увага серед способів впливу ЗМІ приділена журналістиці і засобам масової інформації, що продукують новини (news media). Саме вони постачають щоденну інформацію дуже широкій аудиторії і здатні формувати у неї політично важливі уявлення. Засоби масової інформації перетворилися на головний інструмент цього впливу. Політичні сили через ЗМІ фактично контролюють усі сфери суспільного життя, пропускають їх через свої фільтри. При цьому політичні еліти, володіючи владою і намагаються ефективно впливати на свідомість суспільства, роблять все можливе, щоб здійснювати контроль над ЗМІ. Необхідно зауважити, що громадянське суспільство в Україні перебуває на стадії формування. ЗМІ як інститут громадянського суспільства, забезпечує його зв'язок з державою і сприяє подальшій його розбудові. Інформаційно-комунікативні технології у суспільстві значно полегшують життя. Вони взаємодіють із усіма сферами суспільного життя. Не стане винятком і застосування їх на службі держави.

Список використаних джерел

1. Науково-методичне забезпечення зв'язків з громадськістю в органах державної виконавчої влади : метод. рек.; за заг. ред. С. А. Чукут. К. : НАДУ, 2008. 72 с.
2. Погоріла Л.П. Європейська практика взаємодії суспільства й держави за участю недержавних ЗМІ (правовий аспект). *Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 25–26 квітня 2014 р.* Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2014. С. 14–17.
3. Украинский прорыв. Инновационные технологии. URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-technology/3083411-ukrainskij-proryv-innovacionnye-tehnologii.html>

4. Участь молоді у розвитку громадянського суспільства в Україні: колективна монографія; під заг. ред. проф. Ю. В. Палагнюк, доц. О. Л. Файчук. Миколаїв : Іліон, 2021. 328 с

5. Хаустов В. Цифровая экономика: как тебе послужит? URL: https://zn.ua/macrolevel/cifrovaya-ekonomika-kak-tebe-sluzhitsya-333086_.html

6. What Is Web 2.0. Tim O'Reilly, 2005. URL: <http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.htm>

ОСОБЛИВОСТІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

PECULIARITIES OF MIGRATION PROCESSES UNDER MARTIAL LAW

Глинська Л.Ф.,

к.філос.н., доцентка, кафедри соціології та філософії
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
glinskay.lyudmila2016@gmail.com

Вихор Дар'я

здобувачка 4 курсу
спеціальності соціологія

Повномасштабна російсько-українська війна призвела до безпрецедентного з часів Другої світової війни явища – масової міграції населення Української держави та появи не відомого раніше в українському суспільстві феномена багатомільйонних вимушених мігрантів, внутрішньо переміщених осіб, біженців, переселенців, шукачів притулку й емігрантів. Під терміном мігрант ми розуміємо тих, хто вирішив переїхати, а біженець – це той, кого змусили залишити домівку. Так, за даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, біженці – це люди, які «рятуються від збройного конфлікту чи переслідування» і «для яких відмова в притулку має потенційно смертельні наслідки». Отже, біженці залишають рідні країни, тому що їм небезпечно залишатися в країнах, де відбувається збройні конфлікти [2].

Але за своїми масштабами, географією охоплення, кількісними показниками та часовими рамками сучасна українська вимушена міграційна криза не має аналогів і значно перевершує всі попередні. За даними Управління Верховного комісара у справах біженців Організації Об'єднаних Націй (УВКБ ООН), лише за перші півтора місяця від початку гарячої фази нинішньої восьмирічної російсько-української війни свої домівки залишили 11,4 млн українців.

Ситуація в Україні суттєво змінилася 24 лютого 2022 року, коли Російська Федерація повномасштабно вторглась на територію України, почавши війну. Уже у перший день російські війська спричинили жертви серед мирного населення під час обстрілів, також вони руйнували цивільну інфраструктуру. Через постійні обстріли та страх за власне здоров'я та життя уже в перший день було багато біженців на західних кордонах України. У зв'язку з воєнним станом, виїзд чоловікам був заборонений через загальну мобілізацію, тому основну частину біженців із України склали жінки та діти [3].

Станом на 24 лютого 2022 року 80 тисяч українців покинули країну, і з кожним днем сукупна кількість біженців зростає, і станом на 15 травня 2022 року уже дорівнювала 6,224 мільйона осіб. З усіх сусідніх європейських країн, найбільшу кількість українців прийняла Польща, а саме 4,350 мільйонів осіб, на другому місці – Румунія, яка прихистила 943 тисячі, Угорщина – 627 тисяч осіб, Молдова – 468 тисяч українців, в Словаччину заїхало 433 тисячі осіб [1]. У той же час під час відкриття гуманітарних коридорів, РФ виводить, а по суті депортує людей із окупованих територій, і таких людей уже 888 тисяч. Звісно, той факт, що до Польщі виїхало близько 4,5 мільйонів не означає, що вони 100% залишились там, адже це могла бути перша країна на їх шляху і далі вони могли поїхати в будь-яку іншу країну ЄС, але, на жаль, ці рухи досить важко відстежити через відсутність кордонів між країнами Європейського Союзу.

Значна частина біженців війни розглядала Польщу як транзитну країну, прямуючи до інших країн, особливо до Європейського Союзу та, значно меншою мірою, до Канади, США чи Ізраїлю. Виходячи з наявних реєстраційних даних, у приймаючих країнах цю кількість можна оцінити у 800 000 осіб.

Для громадян України існує можливість оформлення тимчасового захисту у будь-якій країні ЄС, згідно з цим правом, він може тривати один рік, і далі може бути продовжений в залежності від ситуації в Україні. Права згідно з Директивою про тимчасовий захист включають: дозвіл на проживання, доступ до ринку праці та житла, медичну допомогу та доступ до освіти для дітей. Кожен, хто легально проживає в ЄС, також має право відкрити базовий банківський рахунок.

Ситуація з міграцією в Україні є складною і важко зараз зробити певну оцінку ситуації через постійні зміни. Безперечно, така кількість вимушено переселених осіб чи міжнародних мігрантів призведе до справжнього колапсу зараз та після закінчення війни. Існує безліч людей, які просто втратили свої домівки та вимушені жили в тимчасових таборах для біженців чи модульних містечках. Але головне зберегти максимальну кількість життів та перемогти армію РФ, а потім відбудувувати країну.

Потік біженців від війни з України має одну дуже важливу особливість. На осіб, які перетинають український кордон із державами-членами ЄС та Молдовою, негайно поширюються положення Директиви про тимчасовий захист, що надає їм численні права [4].

В принципі, це робить статус біженців від війни з України подібним до статусу громадян ЄС щодо прав на вільне пересування людей. Вперше в історії ЄС положення Директиви втілено в життя. Оцінки, засновані на даних про перетин кордону, можуть бути доповнені попередньою інформацією про офіційний процес реєстрації. Відповідно до Закону про допомогу громадянам України у зв'язку зі збройним конфліктом на території цієї країни, українці реєструються для отримання польського ідентифікаційного номера (PESEL), необхідного для отримання доступу до певних суспільних благ і послуг.

Станом на кінець квітня кількість зареєстрованих осіб становила понад 1 мільйон із дуже специфічною демографічною структурою, включаючи понад 48% дітей (люди віком 0-18 років), 42% жінок працездатного віку та близько 4% людей похилого віку (старше 65 років). Місця реєстрації чітко відображають розташування найбільших польських агломерацій, причому найважливішу роль відіграють наступні воєводства: Мазовецьке (20% від загальної кількості), Силезьке (10%) і

Нижньошльонське (10%). Більшість людей, які приїхали до Варшави, знайшли притулок у приватних квартирах/будинках, а кількість людей, які перебували в центрах масового розміщення, досягла 90 тис. осіб (накопичувальна кількість) [5].

Ми добре усвідомлюємо, наскільки важко передбачити майбутнє біженців війни з України. Їх кількість, як і кількість тих, хто повертається в Україну, залежить головним чином від воєнних подій і майбутньої відбудови країни. Крім того, можливе врахування інших критеріїв при визначенні окремих сценаріїв (наприклад, політика ЄС щодо його розширення до України).

Отже, проблема українських мігрантів в умовах війни є серйозним викликом для українського суспільства та влади. Щоб розв'язати цю проблему, необхідно забезпечити мігрантам доступ до мовних курсів, культурних заходів та інших програм інтеграції, робочих місць та підтримки в пошуках роботи, доступ до житла та основних послуг, таких як медична допомога, освіта та соціальна підтримка, а також розвивати проекти та програми, що сприяють інтеграції мігрантів та міжкультурному діалогу. Місцеві влади повинні сприяти розвитку програм та проектів, що сприяють інтеграції мігрантів, в тому числі розвитку міжкультурного діалогу та партнерства між мігрантами та місцевими жителями. Національні та міжнародні організації повинні допомагати мігрантам у розв'язанні їх проблем, забезпечуючи фінансову та іншу підтримку для проектів та програм інтеграції.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної прикордонної служби України. Режим доступу: <https://dpsu.gov.ua/ua/activity/ohorona-kordonu/>
2. Офіційний сайт Українського державного центру міжнародної освіти. URL: <https://studyinukraine.gov.ua>
3. CSO, 2020. Populacja cudzoziemców w Polsce w czasie Covid-19.
4. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa. Duszczyk M., Matuszczyk K. 2018.
5. The Employment of Foreigners in Poland and the Labour Market Situation, Central and Eastern European Migration Review 7(2): 53-68. doi: 10.17467/ceemr.2018.07.

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ МОЛОДІ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

RESILIENCE OF YOUTH AS A FACTOR OF PSYCHOLOGICAL WELL-BEING IN WAR CONDITIONS

Глов'юк Оксана Василівна

викладач соціальних дисциплін

ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж НРЗВО «КПДІ»

e-mail: oksana_shulyk@ukr.net

Сучасні умови, в яких молодь живе й реалізовується, навряд чи можна назвати оптимальними та сприятливими. Зіткнувшись із досвідом війни, у більшості з них знижується почуття безпеки і захищеності, зростає фактор невизначеності, що значно впливає на смисложиттєву сферу особистості. Переживання складних життєвих ситуацій трансформує соціально-психологічний світ особистості, спонукає до побудови нової ієрархії цінностей, життєвих цілей тощо.

Страшні реалії повномасштабного російського вторгнення безумовно вплинули на психо-емоційний стан молодих людей, внаслідок чого виникають відчуття безсилля, відчаю, розгубленості, збільшення тривожних та депресивних станів, випадки неконтрольованої агресії, чи навпаки - суїцидальних думок.

У зв'язку з цим постає необхідність пошуку механізмів адаптації та розвиток особистісних якостей, що формуватиме позитивне ставлення до життя, здатність особистості успішно долати несприятливі умови середовища, демонструвати високу стійкість до стресогенних факторів, тощо. Одним із ключових параметрів індивідуальної здатності людини до зрілих форм саморегуляції є життєстійкість.

Життєстійкість розглядається, як внутрішній ресурс, що забезпечує збереження фізичного, психічного й соціального здоров'я людини, а також надає їй життю цінності і сенсу за будь-яких обставин [1; 70].

Поняття «життєстійкості» ввів вчений С. Мадді, який розглядав дану якість як особливу структуру установок і навичок, що дозволяє перетворити негативні зміни в житті у можливості [5; 34].

На думку С. Мадді і С. Кобейса зазначений феномен відображає психологічну «живучість» та включає три життєві компоненти: залученість, контроль над подіями та прийняття ризику [5; 73].

Перша складова життєстійкості «залученість» характеризується активністю особистості, що дає сили та мотивує до самореалізації, лідерства, позитивних думок та поведінки; дає можливість відчувати себе значущою і достатньо цінною, щоб повністю включитися в розв'язання життєвих завдань, не звертаючи увагу на наявність стресогенних факторів та змін.

Особистість з розвинутим компонентом залученості отримує задоволення від власної діяльності та цінує життя. І навпаки, коли такого переконання не має, - виникає почуття відчуженості, «буття за межами життя».

Контроль над подіями передбачає прагнення впливати на всі життєво важливі ситуації, а також пошук шляхів впливу на результати стресогенних змін. Якщо у особистості добре виражений компонент контролю, вона здатна самостійно обирати свій шлях, а завдяки власним ресурсам може впоратися з будь-якими проблемами. Протилежними даній якості є відчуття власної безпорадності та пасивності.

В основу третьої складової життєстійкості «прийняття ризику» покладено ідею розвитку особистості завдяки активному засвоєнню досвіду та подальшого його використання. Даний компонент спонукає особистість до перетворення стресових життєвих подій у нові можливості, є провідним складником самодетермінації особистості.

Людина, яка розглядає життя як спосіб отримання досвіду, а стресові події як нові можливості, готова діяти в умовах, коли не має стовідсоткової гарантії успіху, на свій страх і ризик. Прийняття ризику дає здатність знаходити максимальну користь з усіх подій життя, а врахування знань, умінь, здобутих у житті, на практиці дають силу протистояти несприятливим подіям [5; 115-116].

Разом з тим, О. Чиханцова пропонує розширити структуру життєстійкості такими особистісними параметрами як: цілі, цінності, автономія, мотивація самореалізації. Дана структура життєстійкості включає систему стійких позитивних властивостей особистості «особистісний потенціал особистості», який сприяє

успішному пристосуванню людини до навколишнього світу в своєму прагненні до психологічного благополуччя, а також виконує важливу буферну функцію і є своєрідним психологічним захистом. Життєва стійкість забезпечує особистість ресурсами, які допомагають долати труднощі, зберігати внутрішню рівновагу, надає витривалість і здатність протистояти несприятливим впливам навколишнього середовища [4; 143].

Науковці Т. Титаренко та Т. Ларіна вважають життєстійку поведінку для людини способом виживання. Адже їй постійно доводиться виборювати власне «місце під сонцем» та відстоювати своє існування. Не лише долати чергові життєві кризи, а й знаходити ефективні способи існування в екстремальних життєвих умовах. Особливо в ситуаціях, коли існує безпосередня загроза життю людини або її близьким [1; 70].

Згідно дослідження С. Мадді, життєстійкість не є вродженою якістю, а розвивається протягом життя [3; 486].

Значний вплив на розвиток життєвої стійкості мають сімейні взаємовідносини, вплив дружнього оточення, освітнє середовище та засоби масової інформації, оскільки вони безпосередньо впливають на формуванням ідеалів, інтересів і цінностей особистості, а ті, в свою чергу, є психологічною опорою для прийняття рішень.

Найефективнішим методом формування життєстійкості у молодому віці вважається тренінг. Насамперед, тренінгова взаємодія має бути спрямована на розвиток стресостійкості, надання нервовій системі потрібної рівноваги, відновлення внутрішніх (управління власними думками та емоціями, переоцінка цінностей, використання творчого потенціалу) та соціальних ресурсів (ефективної комунікації, інтеграції в життя громади, допомога іншим).

Необхідно обирати вправи, які допоможуть особистості стабілізувати свій фізичний та психологічний стан, налагодити зв'язок з собою, покращити розуміння власних потреб та емоцій, а також відновити можливість планувати майбутнє та пропрацювати власний ресурсний стан.

За результатами тренінгу учасники мають отримати необхідні навички адаптації до нових умов життя (посттравматичний зріст, самоконтроль, фокусуватися на

важливому), вміння короткочасного планування, спрямовані на самореалізацію та самовдосконалення, здатність утримувати внутрішню рівновагу та успішно протистояти життєвим негараздам, позитивно мислити, *бути стійкими, витривалими та гнучкими до змін та викликів.*

Таким чином, сформованість життєстійкості можна вважати одним з найважливіших ресурсів під час війни. Завдяки життєстійкій позиції молоді люди здатні успішно долати несприятливі умови середовища, демонструючи високу стійкість до стресогенних факторів, підтримуючи оптимальний рівень психологічного комфорту, толерантність до невизначеності, відчуття безпеки, стабільності, готовність до ефективного самопрогнозування та планування майбутнього у складних життєвих ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Кокун О. Професійна життєстійкість особистості: аналіз феномена. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*, 2020. Том. V. Випуск 20. С. 68-81.
2. Кравчук С. Життєстійкість та психологічна пружність особистості юнацького віку як запобіжники негативним наслідкам воєнного конфлікту. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. Херсон: ХДУ, 2019, Вип. 1. С 142-147
3. Сердюк Л.З. Психологічні засади підвищення життєстійкості особистості. *Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. Том XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. Вип. 15. Київ, 2017. С. 481-491.
4. Чиханцова О. Модель життєстійкості особистості. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*, 2017. Том. V. Випуск 17. С. 142-150.
5. Чиханцова О. Психологічні основи життєстійкості особистості: монографія. Київ: Талком, 2021 р. 319 с.
6. Maksimenko, S., & Serdiuk, L. (2016). Psychological potential of personal self-realization. *Social welfare: interdisciplinary approach*, 1 (6), p.92–100.

**ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ПРОВАДЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ
(на прикладі реституційних процесів)**

**THE LEGAL ASPECT OF SOCIO-CULTURAL ACTIVITIES AS AN INTENDED
COMPONENT OF THE REALIZATION OF INTERCULTURAL DIALOGUE
(on the example of restitution processes)**

Ph.D. ГОРОХОВАТСЬКА Ганна Миколаївна

Апарат Верховної Ради України,
Hanna.Horokhovatska@gmail.com

У сучасному динамічному світі, з його безперервним розвитком і генерацією нових викликів та загроз, міжкультурний діалог є одним із фундаментів підтримки стабільності соціальних процесів та одним із базових явищ створення векторів розвитку.

Соціальні процеси за своєю суттю базуються на багатьох сферах їх реалізації, у тому числі культурній сфері. Тому соціокультурна діяльність постає однією із форм міжкультурного діалогу.

На сьогоднішній день провадження соціокультурної діяльності в Україні якісно знизилася через жорстоку, нічим не виправдану повномасштабну війну. Доконаним є факт, що військові конфлікти є однією з найпоширеніших причин збитків різного рівня та характеру, у тому числі культурних. Під час збройної агресії культурне надбання є одним із найуразливіших об'єктів, який потребує уваги. Знищення, часткове руйнування, викрадення, незаконний продаж – ось неповний перелік тих загроз, які стосуються матеріальних свідчень духовних надбань народу.

Одним із факторів успішного провадження соціокультурної діяльності (у векторі захисту культурних цінностей) в рамках міжкультурного діалогу є правовий аспект. Юридичне супроводження таких питань в рамках міжнародного гуманітарного права наразі є найгострішим. Порушення агресором, перш за все, норм Женевських конвенцій про захист жертв війни спонукає світове співтовариство втрутитись в ситуацію та продюсувати питання підвищення правового захисту цивільних об'єктів, звертати особливу увагу на необхідність поваги до культурного

надбання українського народу, захисту об'єктів культурної спадщини, активно сприяти припиненню незаконного присвоєння та продажу українських культурних цінностей. Найголовнішим при цьому є квестія кваліфікації дій загарбника світовим суспільством як воєнного злочину.

Вже сьогодні, до завершення збройного конфлікту на території України, актуальною постає проблема визначення норм і правил повернення та компенсації викраденого і знищеного. Дослідження приписів міжнародних нормативно-правових актів для їх застосування – на часі.

Важливо розуміти, що розпочата наразі робота дасть плідні результати по закінченню воєнних дій та деокупації територій – застосування окреслених в сьогоднішній політико-правових механізмів реституції та компенсації у подальшому матиме виражений характер та може стати прецедентною основою для майбутніх поколінь з метою збереження та підтримання миру.

**ДО ПИТАННЯ ПРО БІЛІНГВАЛЬНЕ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З
ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ В УКРАЇНІ
ON THE QUESTION OF BILINGUAL EDUCATION OF CHILDREN WITH
HEARING IMPAIRMENTS IN UKRAINE**

Горlachов Олександр Сергійович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології імені М. Д. Ярмаченка,
факультету спеціальної та інклюзивної освіти,
НПУ імені М. П. Драгоманова
oleksandr.gorlachev@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3893-3212>

На сьогодні все частіше і частіше в різних колах сурдопедагогічної громадськості: науковців і практиків, піднімається питання впровадження білінгвальної освіти для дітей з порушеннями слуху.

В Україні існує розроблена ще у 2011 році Концепція білінгвального навчання осіб з порушеннями слуху [2], а також з'являються все нові і нові публікації з цієї проблеми, зокрема різноманітні праці щодо технологій білінгвального навчання тощо.

Проблема білінгвального навчання сягає своїм корінням початку ХІХ століття і Сполучених штатів Америки. Саме звідти у 1815 р. Томаса Галлоде (Thomas Hopkins Gallaudet; 1787 – 1851) було направлено до Європи, а точніше до Паризького інституту глухонімих (Франція), з метою підготовки до діяльності вчителя глухих [1].

У серпні 1816 року він повернувся в США разом з Луї Клерком (Louis Laurent Marie Clerc; 1785 – 1869), глухим вчителем з Парижа, який був видатним учнем абата Р. А. Сікара та Ш. М. де Л'єпе. До Америки вони привозять французький «мімічний метод навчання» глухих та французьку систему невербального спілкування: «одноручний дактильний алфавіт, міміку і умовні методичні знаки», яку адаптують під англійську мову. Відповідно у 1817 році було засноване перше училище глухонімих в США в м. Гартфорд [1].

Окрім французької системи навчання і виховання глухих дітей – «мімічний метод», основоположником якої був французький сурдопедагог другої половини ХVІІІ ст. Шарль Мішель де Л'єпе (Charles Michel de L'Épée; 1712 – 1789), в світі існує значна кількість інших методів навчання осіб з порушеннями слуху. Серед них виділяються наступні: «чистий усний метод», «комбінований метод», «рочестерський метод», «мішаний метод», «буферний метод», «мануально-алфавітний метод», «звуковий метод», «ланцюговий метод», «фономіміка», «природнього способу», «віденський метод (дактилологія) з елементами мімічного», «інтуїтивний (материнський) метод», «видима мова», «імітативний метод», «глобальний (цілесловесний) синтетичний метод», «методика слухових вправ», «система камертонів», «верботональний метод», «метод письмових образів», «бельгійський метод», «цілісний метод», «письмовий метод» («письмовий синтетичний метод» і «письмовий глобальний метод»), «мейнстрімінг», «оралізм», «тотальна комунікація», система диференційованого навчання та виховання дітей з порушеннями слуху,

система навчання глухих разом із чуючими Олександра Бланше (Alexandre-Louis-Paul Blanche; 1817 – 1867) та ін.

Все це різноманіття систем навчання осіб з порушеннями слуху впливає лише з різного співвідношення підходів та методики використання словесної (усна та писемна) мови та дактильного і міміко-жестового мовлення.

Що стосується білінгвального навчання, його позитивного впливу на загальний та інтелектуальний розвиток дитини з порушенням слуху, то для початку необхідно чітко визначитись із сутнісним змістом того, що в нього вміщується. Так як, можна говорити і про україно-російський словесний білінгвізм, і про жестовий білінгвізм. Або взагалі маємо на увазі «білінгвізм нечуючих», в якому розрізняємо «жестово-словесний білінгвізм» та «словесно-жестовий білінгвізм», який є перспективним для удосконалення системи освіти осіб з порушеннями слуху.

Список використаних джерел

1. Горлачов О.С. Психологічні особливості формування дактильного та міміко-жестового мовлення у майбутніх сурдопедагогів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.08. Київ, 2012. 299 с.

2. Концепція білінгвального навчання осіб з порушеннями слуху / [С. В. Кульбіда, І. І. Чепчина, Н. Б. Адамюк, А. В. Замша, Н. А. Зборовська, Н. В. Іванюшева, О. М. Лещенко]. Київ : УТОГ, 2011. 53 с. URL : <http://lib.iitta.gov.ua/9292/>

EU POLICY IN THE FIELD OF CULTURE: PROSPECTS AND CHALLENGES FOR UKRAINE ПОЛІТИКА ЄС У СФЕРІ КУЛЬТУРИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Гриньків Андрій Петрович
доцент кафедри менеджменту
та інноваційних технологій, УДУ імені
Михайла Драгоманова.

Тема політики ЄС у сфері культури актуалізовується, у зв'язку з поточною геополітичною ситуацією та активізацією відносин між Україною та Європейським Союзом. Культура, що є фундаментальною складовою суспільства, відіграє важливу

роль в інтеграційних процесах, сприяючи зближенню народів і розвитку взаєморозуміння.

В контексті даного питання важливим є розглянути основні аспекти культурної політики ЄС, зокрема, її цілі, принципи та механізми реалізації. Зокрема, проаналізувати стратегічні документи ЄС, які регулюють цю сферу, а також конкретні програми та проекти, реалізовані на території держав-членів ЄС.

Окрім того, особливу увагу варто приділяти можливостям та викликам, які відкриваються для України в контексті адаптації до Європейської культурної політики. І звісно ж питання, як можуть бути використані Європейські досвід та стандарти для розвитку культури в Україні, які проблеми та труднощі можуть виникнути на цьому шляху, і які перспективи відкриваються перед Україною в сфері культури в контексті її євроінтеграції.

Культура, невід'ємна частина нашого життя, формує нашу ідентичність, впливає на наш світогляд і слугує потужним інструментом комунікації та обміну між окремими людьми та суспільствами. Оскільки Україна продовжує поглиблювати свої відносини з Європейським Союзом, розуміння культурної політики ЄС та її наслідків для України стає все більш важливим.

Культурна політика ЄС ґрунтується на переконанні, що культура є життєво важливим інструментом для просування миру, демократії та прав людини. Вона ґрунтується на таких принципах, як захист і просування культурного розмаїття, сприяння культурному обміну та підтримка культурних і креативних індустрій.

Підхід ЄС до культурної політики сформувався на основі визнання необхідності спільних культурних стратегій для зміцнення стабільності в суспільстві. Ці стратегії спрямовані на консолідацію суспільства, зменшення ризиків деструктивних і дезорганізуючих елементів, сприяння розвитку громадянського суспільства та сприяння міжкультурному діалогу.

Перехід від мультикультуралізму до міжкультурного діалогу підкреслює внесок кожної культурної групи, а не лише етнічної, у суспільний добробут. У цьому світлі культура стає критично важливим інструментом для розвитку економіки та сприяння інноваціям. Вона також відіграє вирішальну роль у формуванні

міжнародних відносин між країнами-членами ЄС, країнами-кандидатами та рештою світу.

Стратегічні документи, такі як стратегія "Європа 2020", включають культуру як важливий компонент розвитку інтелектуального потенціалу Європи. "План дій для культурних і креативних індустрій в ЄС" є ще одним прикладом зобов'язань ЄС щодо розвитку цього сектору.

Реалізація цієї політики відбувається через різні програми та ініціативи. Наприклад, програма "Креативна Європа" підтримує культурні та креативні сектори, розширюючи спільний культурний простір європейців. Аналогічно, ініціатива "Європейська столиця культури" щороку стимулює культурний розвиток обраних міст, підвищуючи їхню міжнародну впізнаваність та сприяючи розвитку культурного туризму.

Наслідки культурної політики ЄС для України є багатограними. По-перше, узгодження з культурною політикою ЄС відкриває шляхи для розвитку культурного діалогу, обміну досвідом та підвищення видимості української культури в Європі. Це узгодження може також сприяти вивченню спільної культурної спадщини та формуванню спільного розуміння і цінностей, що є критично важливим аспектом інтеграції України до європейської спільноти.

Однак існують і виклики. Серед них - потреба у скоординованій національній стратегії, яка узгоджується з культурною політикою ЄС, адекватному фінансуванню та зміцненні інституційної спроможності. Крім того, делікатне завдання просування культурного розмаїття при збереженні національної культурної ідентичності - це виклик, який потребує ретельної навігації.

Для України вкрай важливо розробити власну модель культурної політики, яка б відповідала її специфічним потребам і водночас узгоджувалася з європейськими стандартами. Такий підхід прокладе шлях до того, щоб Україна стала повноправним учасником культурних обмінів з європейськими державами.

Визнання культурної сфери пріоритетом національного розвитку, таким чином, стає імперативом. Наповнення української культури сучасним національним змістом

може допомогти відкрити її для світу та сприяти багатшому обміну ідеями та цінностями.

Досвід культурної політики ЄС підкреслює, що її розробка та реалізація неможливі без активної участі культурної спільноти. Це означає, що "відкритість" культурної політики України є критичною умовою її "відкритості" для спільних проектів з європейськими країнами, що, зрештою, впливає на перспективи розвитку країни в цілому.

Українська культура, незважаючи на свою багату спадщину, стикається з численними викликами, що перешкоджають її повноцінній інтеграції в європейський культурний простір. Ці перешкоди існують на різних рівнях, включаючи законодавчу базу, систему державного управління та конкретні сфери. Українській культурній політиці бракує цілісності та послідовності, вона часто спирається на застарілі концептуальні засади. Залучення структур громадянського суспільства до її формування та реалізації також явно недостатнє.

Крім того, враховуючи нинішній геополітичний контекст, наслідки культурної політики ЄС виходять за межі культурної сфери. Вони потенційно можуть вплинути на такі сфери, як освіта, молодіжна політика і навіть дипломатія.

Отже, розуміння та узгодження культурної політики ЄС відкриває перед Україною як можливості, так і виклики. Для їх подолання потрібні не лише стратегічне планування та інвестиції, а й відкритий діалог та взаємне навчання. Оскільки Україна продовжує свій шлях до глибшої інтеграції з ЄС, її залучення до культурної політики ЄС, безсумнівно, відіграватиме значну роль у формуванні цього шляху.

Список використаних джерел

1. European Parliament (2021). Cultural Policy in the European Union. European Parliament Briefing.
2. European Institute for Comparative Cultural Research (2020). Culture in EU External Relations.
3. European Commission (n.d.). Creative Europe Programme. Retrieved from https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/about_en

4. Eurostat (n.d.). Culture Statistics. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Culture_statistics_-_cultural_enterprises

ПРАКТИКА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ THE PRACTICE OF INCLUSIVE EDUCATION IN THE CONDITIONS OF RUSSIAN AGGRESSION

А.В. Дудченко

студент НРЗВО (Навчально-реабілітаційний Заклад Вищої Освіти) «Кам'янець-Подільський державний інститут», м. Кам'янець-Подільський, Україна

vds 190565@gmail.com

В.С. Дудченко

к. філос. н., доцент, доцент кафедри інклюзивної освіти,
реабілітації та гуманітарних наук

НРЗВО (Навчально-реабілітаційний Заклад Вищої Освіти) «Кам'янець-Подільський державний інститут», м. Кам'янець-Подільський, Україна

vds 190565@gmail.com

О.С. Поліщук

д. філос. н., професор, проректор Хмельницької Гуманітарно-Педагогічної Академії, м. Хмельницький, Україна

E-mail: Prokurator2007@ukr.net

Ми поклали за мету дослідити процеси гуманізації, емпатійності інклюзивної освіти в реаліях формування нової морально-етичної реальності військового стану, з урахуванням спеціальної педагогічної діяльності. Під якою позначаються процеси залучення всього соціуму, в тому числі й акторів зі спеціальними освітніми потребами до суспільно-творчого життя і життєдіяльності нашої країни.

У першу чергу наукові розвідки спрямовуються на тих суб'єктів соціальної діяльності, які мають проблеми в фізичному, психосоматичному, духовно-душевному становленні. Означений процес направлений до рефлексії з використання методів, які сприятимуть кожному учню, студенту з особливими потребами повноцінно приймати участь в політико-економічному житті нашої країни, яка перебуває в стані гібридної і гарячої форми військової агресії росії.

У процесі дослідження політико-соціальної мінливості дискурсу педагогічної теорії та практики інклюзії наголошено, що зі зміною суспільно-економічних формацій вони наблизатимуться до людини (антропоцентризм) в усій повноті психічного, духовного розвитку і самовдосконалення актора педагогічного процесу.

Педагогічна концепція інклюзивної освіти має потенціал застосування для усвідомлення і прогнозування нагальних проблем вітчизняного соціокультурного простору, вирішення реальних політичних проблем нашої нації в умовах військової агресії російської федерації на регіональному і глобальному рівнях, подолання релігійних, політичних, конфесійних розбіжностей.

У реальному світі споживання і домінування матеріальних цінностей ключовими залишаються ідеали емпатії, гуманізму, толерантності в соціальних системах і це набуває ключового значення в річищі формування гуманістичної освіти для учнів, здобувачів з особливими освітніми потребами. Значущість означеної проблематики зумовлена переформатуванням духовних цінностей на вагомий морально-етичний імператив формування інклюзії, як процесу залучення людей з особливими потребами до активного соціального життя нашої держави, яка перебуває в стані війни.

Важливим елементом постає процес формування об'єктивного бачення місця і ролі України в політичному співтоваристві після закінчення війни з російським окупантом і формування нової стратегії функціонування нашої держави в пост-військовій політичній системі.

Аналіз фахової літератури вказує на те, що в державі є напрацювання, фундаментальні роботи з основ інклюзивного навчання (В. Бондар, А. Колупаєва, О. Таранченко), узагальнення передового досвіду з проблематики долучення осіб з

особливими освітніми потребами до загальноосвітнього середовища, підходів та його формування (В. Засенко, М. Захарчук, Н. Софій, З. Шевців).

Дослідженню наукових теорій гуманістично орієнтованого суспільства присвятили Петер Дракер, Е. Тоффлер, Ф. Уебстер, П'єр Тейяр де Шарден, Альберт Швейцер.

Новизна сучасної геополітичної ситуації обумовлена агресивною рашистською навалою, тотальною путінською пропагандою, її боротьбою з усталеними українськими традиціями, вона пов'язана з агресивним процесом перегляду цінностей-цілей і цінностей-засобів функціонування нашої держави. У цих умовах надія приходить з ідеалами єднання українського народу, як єдино можливого шляху подолання наслідків війни, при збереженні творчих можливостей української культури і духу народу.

Слушно, що будь-який (демократичний, правовий, авторитарний, диктаторський) суспільно-політичний лад послуговується власними цінностями в сфері формування систем культури, науки, інклюзивної педагогіки, філософії освіти. Тому важливо забезпечувати коеволюцію знань, умінь, навичок, які формують базу інтелектуальної спадщини нації з використанням новітніх знань і технологій для створення модерної моделі духовності для осіб з спеціальними освітніми потребами в умовах спеціальної освітньої діяльності.

Доречно, що в Концепції розвитку інклюзивної освіти (Наказ МОН від 01.10.2010 р., № 912) підкреслено, що інклюзивне навчання являє собою комплексний підхід забезпечення однакового доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їхнього навчання у навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з врахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

У цьому річизі слід звернути акцент на поняття інклюзивного виховання, яке в роздумах В. Бойка розгортається як «цілеспрямований розвиток кожної зростаючої особистості, незалежно від рівня психофізичного розвитку, як неповторної людської індивідуальності в умовах інклюзивного суспільства» [3, с. 8].

На думку Г. Калінічевої на початку нового століття стратегічними визначаються цілі: багатовимірний розвиток освіти, посилення її впливу на економічне зростання і рівень життя людей. Освіта виступає мірилом суспільно-політичного розвитку, який створює духовний та виробничий потенціали суспільства.

Д. Дзвінчук підкреслює, що коли відкинути позитивний інтелектуальний потенціал технологій він: «...змушений сподіватися на духовні зміни, екологічну освіту й виховання, формування у нових генерацій потужних самообмежень толерантності» [4, с. 3].

Гуманістична педагогіка в умовах спеціальної освітньої діяльності повинна реформуватися як спадщина найкращого вітчизняного й зарубіжного педагогічного досвіду, трансформованого в глибинах філософії освіти. Вона використовує креативний характер, базується на історико-філософському розумінні духовності, як вищого космічного плану і дороговказу інклюзивної освіти.

Ми вважаємо, що потрібно формувати зміст інклюзивної педагогіки відповідно до останніх досягнень педагогічної, філософської, інформаційної парадигми; включати нові поняття, які б відображали проблеми духовності в його еволюційному поступку і послідовне висвітлення основних ідей формування духовності сучасної особистості в умовах військового часу.

Перспективу наукових досліджень вбачаємо в розробленні змістових і органічних особливостей інклюзивного освітнього середовища на рівні шкіл і ЗВО, технологічного забезпечення реалізації інклюзивної гуманістичної освіти.

Тому питання змістовних критеріїв педагогіки духовності, інклюзивної освіти, любові і порозуміння в теорії і практиці педагогічної науки чекають подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Дубич К.В. Історія і теорія соціального забезпечення в Україні та за кордоном. Навч. посіб. Львів : «Магнолія 2006», 2017. 272 с.
2. Заверико Н. В. Соціальна педагогіка: навч. посіб. К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. 240 с.
3. Бойко В.О. Інклюзивна освіта: до питання визначення поняття та особливостей її

запровадження / В. О. Бойко // Наківі записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. № 4. С. 7–11.

4. Дзвінчук Д. Суспільство знань – чергова мрія чи реальність майбутнього?. К. : «Віче», 2008. №8.

5. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, понятійно--термінологічні визначення та основні принципи // Основи інклюзивної освіти : [навч.-метод. посіб.] / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. акад. пед. наук України, Ін-т спец. педагогіки ; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ, 2012. С. 6–21

6. Лорман Т. Сім стовпів інклюзивної освіти. Як перейти від запитання "Чому?" до запитання "Як?" / Т. Лорман // Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. 2010. № 3. С. 3-11.

**ОСОБЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ОСВІТИ З ПРАВ ЛЮДИНИ В
НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС: ДОСВІД ЄВРОПИ ТА ВИКЛИКИ УКРАЇНИ
FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF HUMAN RIGHTS EDUCATION
IN THE EDUCATIONAL PROCESS: THE EXPERIENCE OF EUROPE AND THE
CHALLENGES OF UKRAINE**

Ларуса ДУДКА,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політології, права та філософії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
laridudka@gmail.com

У преамбулі Загальної Декларації прав людини, що була прийнята і проголошена Генеральною Асамблеєю у 1948 р., наголошується, «щоб кожна людина і кожна структура суспільства, постійно враховуючи положення Декларації, прагнули шляхом проведення просвітницької та освітньої діяльності сприяти поважанню цих прав та свобод». А в Статті 26 (пункт 2) зазначається, що «Освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини

і основних свобод». [1]. Ці основоположні визначення слугують, по суті, фундаментом для побудови системи громадянської освіти в усіх країнах.

У подальшому будуть розроблені конкретні кроки та рекомендації для держав щодо імплементації освіти з прав людини у навчальний процес. Зокрема, перші кроки щодо розвитку громадянської освіти були зроблені ще на 18-й сесії ЮНЕСКО у 1974 р. прийняттям «Рекомендації про освіту з міжнародного співробітництва та миру і освіти стосовно прав людини та основних свобод», де містився заклик до усіх урядів визнати зв'язок між міжнародною освітою та освітою з прав людини і ввести це в практику через відповідну освітню політику [2]. У 1978 р. внесок до справи розвитку громадянської освіти робить Рада Європи, в особі Кабінету Міністрів, який прийняв Резолюцію R (78) 41 «Про навчання прав людини», де рекомендувалося вводити навчання правам і основним свободам людини в систему освіти, заохочувати дослідження і галузі прав людини [3]. У 1985 р. Комітет Міністрів Ради Європи у підтвердження своєї попередньої резолюції та прийнявши Рекомендації R (85) 7 «Про викладання та вивчення прав людини в школах», вже конкретно визначає навички, що мають набуватися в процесі освіти з прав людини та знання, які повинні бути включені до змісту [4]. Проте, у 1997 році Парламентська асамблея Ради Європи констатувала, що, на жаль, у деяких державах-членах рівень культури в сфері прав людини все ще низький, відсутнє справжнє розуміння суті даного поняття і тому були розроблені нові Рекомендації «Про освіту з прав людини», які повинні були покращити стан справ щодо освіти з прав людини у Європі [5]. До запропонованого переліку документів варто було б додати ще один, який має важливе значення у контексті впровадження в практику освіти з прав людини – це Хартія Ради Європи про освіту для демократичного громадянства та освіту у сфері прав людини (2010 р.), що акцентує увагу на цінності демократії та верховенства права [6]. Таким чином, була закладена загальна стратегія громадянської освіти, що передбачала чітке визначення її мети, принципів, змісту, методів та форм реалізації.

У той же час, зміст та форми освіти щодо прав людини в кожній окремій країні мають свої характерні особливості, що обумовлюються як системою цінностей, які суспільство вважає за необхідне передавати молодому поколінню, так і

особливостями організації формальної та неформальної освіти та її пріоритетними завданнями.

Ураховуючи сучасний стан державотворчих процесів, рівень сформованості громадянського суспільства, виклики, пов'язані з формуванням активного, відповідального, зі стійкою громадянською позицією громадянина, роль та значення громадянської освіти для України переоцінити вкрай складно. Проте, становлення громадянської освіти як загальнообов'язкового нормативного навчального курсу в Україні мало складний та тернистий шлях.

Першим досвідом щодо привернення уваги держави та громадськості до проблеми громадянської освіти, розробки концепцій і підходів до впровадження освіти з прав людини став канадсько-український проект «Демократична освіта», що реалізовувався в Україні у 1997 – 2002 роках на кошти міжнародних організацій (Університет Квінз, Онтаріо), а також проект «Українська мережа громадянської освіти», що співфінансувався Радою міжнародних досліджень і обмінів (IREX). У 2000 – 2003 рр. було здійснено ряд засобів (розробка експериментальних навчальних програм, створення навчальних посібників, проведення семінарів і тренінгів) у рамках «Трансатлантичної програми підтримки громадянського суспільства в Україні».

Спробою актуалізації на державному рівні проблеми громадянського виховання та пошуку змісту й механізмів його впровадження стала розробка першої *Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності*, представлена Академію педагогічних наук у 2000 р. Відповідно Концепції, поняття громадянської освіти розумілось як «виховання», що стосується суспільної та приватної сфери, а саме як процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що надає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політично, юридично дієздатною та захищеною. Не дивлячись на те, що документ містив визначення поняття «громадянська освіта», основний акцент робився саме на виховання, що відповідало основним реалізації завдань, прописаних у *Національній програмі патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення*

моральних засад суспільства, прийнятій в 1999 р. [7]. У 2012 р. на розгляд громадськості була представлена нова Концепція громадянської освіти та виховання, створена на основі різних текстів і тому містила багато суперечливих і неузгоджених визначень. Як результат, даний проект так і не був схвалений.

Новий Закон про освіту, прийнятий у вересні 2017 р., визначає, що держава зобов'язана створити умови для здобуття громадянської освіти, спрямованої на формування компетентностей, пов'язаних з реалізацією особою своїх прав і обов'язків як члена суспільства, усвідомленням цінностей громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина [8].

У світлі нових нормативних документів щодо реформування вітчизняної системи освіти, беручи до уваги міжнародні стандарти та рекомендації, прийняті на рівні ООН та Ради Європи, враховуючи національну специфіку, традицію та вже існуючу практику впровадження основних засад громадянської освіти 3 жовтня 2018 року Кабінетом Міністрів України було схвалено рішення щодо прийняття *Концепції розвитку громадянської освіти в Україні*. Громадянська освіта має охоплювати всі види освіти (формальну, неформальну, інформальну), а також всі рівні освіти і всі вікові групи громадян, включно з освітою дорослих, та бути спрямованою на формування громадянських компетентностей. Громадянська освіта має бути практичною і повинна допомагати тим, хто навчається, у набутті необхідних компетентностей [10].

На основі означеної Концепції, з урахуванням концепції Нової української школи, зокрема «Практичних пропозицій щодо розвитку компетентностей для демократичного громадянства в новій українській школі» [11], з 2018/2019 навчального року в закладах загальної середньої освіти до інваріантної складової Типових навчальних планів введено інтегрований курс «Громадянська освіта» [12].

Наразі маємо розроблені методичні рекомендації щодо вивчення означеного курсу в школі, серію підручників і навчально-методичних посібників, триває розробка програм та підручників для підготовки вчителів громадянської освіти в системі вищої школи [13], продовжують реалізовуватися ряд міжнародних проектів

та грантових програм щодо вдосконалення процесу практичної реалізації громадянської освіти і головне, що вивчення громадянської освіти набуло системного, концептуального характеру та нормативно-правового визнання державою.

Список використаних джерел:

1. Загальна Декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
2. Рекомендації про освіту з міжнародного співробітництва та миру і освіту стосовно прав людини та основних свобод. Прийнята 19 листопада 1974 р. на 18-й сесії ЮНЕСКО. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_863?lang=uk#Text.
3. Резолюція Комітету Міністрів (78) 41 «Про навчання правам людини» (Ухвалена Комітетом Міністрів 25 жовтня 1978 г.) URL: [https://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/Resolution\(78\)41ontheTeachingofHumanRights\(1978\).aspx](https://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/Resolution(78)41ontheTeachingofHumanRights(1978).aspx).
4. Рекомендації Комітету Міністрів R (85) 7 «Про викладання та вивчення прав людини в школах» (Ухвалена Комітетом Міністрів 14 травня 1985 р). URL: <https://khpg.org/1080658047>.
5. Рекомендація тисячу триста сорок шість Парламентської асамблеї про освіту в галузі прав людини (Прийнята Парламентською асамблеєю 26 вересня 1997 року). URL: [https://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/14ParliamentaryAssemblyRecommendation1346-onhumanrightseducation\(1997\).aspx](https://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/14ParliamentaryAssemblyRecommendation1346-onhumanrightseducation(1997).aspx).
6. Хартія Ради Європи про освіту для демократичного громадянства та освіту у сфері прав людини. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/council-of-europe-charter-on-education-for-democratic-citizenship-and-human-rights-education>.
7. Концепції громадянського виховання. URL: <http://osvita.khpg.org/index.php?id=976002302>.
8. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19?test=dCCMfOm7xBWMfOoEZiZDsrm5HI4yCS80msh8Ie6#Text>.

9. Указ Президента України від 26 лютого 2016 р. «Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства на 2016-2020 рр» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016/paran25#n25>.

10. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text>.

11. 11. Практичні пропозиції щодо розвитку компетентностей для демократичного громадянства в новій українській школі. URL: https://www.novadoba.org.ua/sites/default/files/files/PracticalRecommend_DemCompetences_ukr.pdf.

12. Громадянська освіта. Навчальна програма інтегрованого курсу для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів. URL: mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv.

13. Громадянська освіта та методика її навчання: Підручник для студентів педагогічних закладів вищої освіти / За загальною редакцією Т. В. Бакка, Т. В. Мелешенко. К.: УОВЦ «Оріон», 2019. 320 с.

**ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ
РЕГІОНАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ
СУЧАСНОСТІ**

**PROBLEMS OF EMPLOYMENT OF GRADUATES OF REGIONAL
EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE CONTEXT OF MODERN
CHALLENGES**

*Дюжикова Т. М.,
к.пед.н., доцентка,
завідувач кафедри органічної і біологічної хімії,
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
dyuzhikova1970@gmail.com*

*Гавріна Вікторія
здобувачка 2 курсу*

Одним із завдань сучасної професійної освіти є формування ринкової культури колективних взаємодій як різновиду соціальної компетентності, тобто такої соціально-економічної поведінки суб'єкта, яка є адекватною природі ринкових відносин та духовним настановам і цінностям тієї чи іншої спільноти, а соціологічне вивчення механізмів розвитку сучасного здобувача фахової освіти в умовах мінливості соціального порядку, непередбачуваності змін сьогодні є одним із чинників протидії розбалансуванню найголовніших соціальних засад колективної праці.

Оскільки розвиток здобувача професійної освіти характеризується і суб'єктивними чинниками впливу, і стандартизованими формами реалізації відповідних знань і вмінь, то необхідною умовою охоплення проблеми є дотримання принципів цілісного підходу до розвитку соціально-психологічної та культурної багатомірності особистості фахівця, а виявлена специфіка особистісних, галузево-професійних і соціально-середовищних чинників впливу на соціальне і професійне становлення фахівця стає достатньо репрезентативною структурою для соціологічної інтерпретації, фокусування нюансів та інструменталізації в різних соціальних і теоретичних контекстах з урахуванням поглядів та інтересів суб'єктів соціальної взаємодії в професійній діяльності.

Оскільки прямо чи опосередковано соціальна складова професійної компетентності стає дедалі більш значущим чинником і показником рівня розвиненості соціальних стандартів у професійній діяльності особистості в межах тієї чи іншої галузі, дослідники одностайні в думці, що становлення фахівця-професіонала зумовлює взаємозалежність формування професійної та соціальної компетентності, а поєднання категорій «соціальна компетентність» і «професійна компетентність», на думку Д. Равена, є цілком виправданим, оскільки поняття «компетентність» означає набуття особистістю навичок здійснення своїх обов'язків, прав, повноважень на відповідному соціальному, фаховому та культурному рівнях [6]. Це передбачає не лише формування певної системи фахових знань, а й розвиток соціальності індивіда в контексті взаємодії всіх індивідуальних процесів становлення особистості.

Не менш важливим аспектом концептуалізації змістовних елементів категорії соціальної компетентності є концентрація сучасних соціально-психологічних підходів на проблемі осмислення доцільності наявних соціальних зв'язків особистості; розширення мережі соціальних зв'язків; вироблення нових стратегій ефективною міжособовою взаємодією; прийняття правил і норм, на основі яких вибудовуються конструктивні стосунки з іншими [1], стану, тенденцій та передумов забезпечення життєвих потреб активного способу життя, в контекстах потреби особистості в досягненні власних цілей, адекватної й оптимальної взаємодії з людьми [3, с. 332-337].

Очевидно, що в сучасних умовах особливим об'єктом розгляду стають здатності особистості до гармонійного життєконструювання, як ресурсу віднаходження себе в групі, спільноті, соціумі, або здатності продуктивної роботи в умовах стресу і продуктивної реабілітації.

Науковці висловлюють свою стурбованість тим, що традиційні ЗВО не прививають критичних навичок, покликаних допомогти людині домогтися успіху в «реальному світі», світі бізнесу. Саме тому соціальна компетентність особистості стає соціально значущою й актуальною в епоху ринкових відносин уже на етапі системної підготовки професійних кадрів у різних галузях, що, в свою чергу, вимагає соціологічного супроводу засобами освітнього маркетингу процесів професійної освіти фахівця, його соціальної, культурної чи професійної інтеграції в суспільне життя [5, с. 24-29]. Цей підхід визначає людську реальність як реальність соціально сконструйовану й приділяє особливу увагу дослідженню взаємозв'язків між особистісними аспектами розвитку фахівця в контекстах взаємодії з соціальними, освітніми та професійними інститутами й легітимізує статус соціальної компетентності на засадах інтеграції багатьох професійних і життєвих компетенцій як елементів соціальної свідомості [7].

На кожному певному етапі суспільного розвитку потреба уніфікації в соціальній спрямованості професійної діяльності індивіда з іншими суб'єктами суспільного відтворення й розвитку потребує якісно нового рівня функціональної інтегрованості професійних навичок особистості фахівця – що засвідчують як процеси

«імплементатії цінності життя та цілісного оновлення колективних і індивідуальних суб'єктів освітнього процесу професійної підготовки», в міру ускладнення й поглиблення знань, необхідних для успішної діяльності. Зазначені процеси, започатковані й розвинуті насамперед у професійній освіті гуманітарного спрямування, сьогодні не меншою мірою стосуються й систем професійної освіти інших галузей, де значного поширення набуває використання прикладних розробок гуманітарного знання та методологій, пов'язаних з розумінням впливів на професійну соціалізацію особистості «людського чинника» [2, с. 52-56].

Для нас важливою є теза Т. Шульца щодо «інвестування в самого себе» в умовах переходу до ринкових світоглядних настанов є необхідною формою відповіді, реагування особистості на ринкову модернізацію соціального простору, що не виключає впливу й такого фактора, як вибір нею образу світу і власного образу, вибір долі й соціальної ролі, цінностей та ідеалів, оскільки ринок дає можливість для підвищення її матеріального становища відповідно до докладених зусиль, знань та вмінь [4].

Соціально-психологічні розробки дають нам підстави твердити, що внутрішня мотивація здобувача буде максимальною при виконанні перцептивної та/або когнітивної складної діяльності, оптимальної за умовами її виконання. А до таких необхідних умов фахівці відносять наявність свободи вибору діяльності, забезпечення оптимального зворотного зв'язку та упевненість людини в своїй компетентності.

Список використаних джерел

1. Васютинський В.О. Психологічна правда про індивідуалізм і колективізм: монографія. К.: Міленіум, 2016. 137 с.
2. Глебова Н.І. Соціологічні аспекти дослідження соціальної компетентності в професійно-освітніх практиках. *Формування стратегії міжнародної комунікації особистості учня в онтогенезі: від методики до методології*: тези міжнародної науково-практичної конференції (Мелітополь, 13–14 вересня 2018 р.) / заг. ред. Афанасьєва Л., Глебова Н. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018. С. 52–56.

3. Коробка Л.М. Психологічне здоров'я людини в контексті здорового способу життя. Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. К.: Університет «Україна», 2012. № 2. С. 332–337..
4. Кривега Л.Д., Сухарева К.В. Ринковий світогляд: зміст і цінності URL: http://www.confcontact.com/20101224/1_krivega.php.
5. Полторак В.А. Освітній маркетинг в умовах розвитку ринку освітніх послуг в сучасній Україні. *Український соціологічний журнал*. 2013. № 1–2. С. 24–29.
6. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация: пер. с англ. М.: Когито-Центр, 2002. 396 с..
7. Barrow L., Brock Th., Rouse C.E. Postsecondary Education in the United States: Introducing the Issue. *Postsecondary Education in the United States The Future of Children*. 2013. Vol. 23. № 1. URL: <http://www.futureofchildren.org/futureofchildren/publications/journals/article/index.xml?>

**ФОРМУВАННЯ БРЕНДА МІСТА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ШЛЯХ ЙОГО
РОЗВИТКУ
FORMATION OF THE CITY BRAND AS AN INNOVATIVE WAY OF ITS
DEVELOPMENT**

Жеребна Тетяна

магістрантка спеціальності соціологія
МДПУ імені Богдана Хмельницького
Україна, Запоріжжя
Email: t_tanya017@ukr.net

Брендування територій – розповсюджена практика в європейських країнах, яка дозволяє створити в свідомості людей образ про місто чи регіон, що легко упізнається та запам'ятовується. Він відображає сучасний образ міста, що динамічно змінюється. При цьому бренд повинен формувати позитивне відношення до регіону.

Бренд території побутує в уявленні різних груп цільової груп як комплекс образів, асоціацій та очікувань. Він становить раціональну або емоційну цінність, що формується в процесі взаємин із споживачем. Бренд відображає неповторні характеристики території, її принади, що здобули суспільне визнання та мають

стабільний попит серед громадян. Успішні бренди обов'язково є динамічними та вказують на розвиток: не лише показують актуальний стан міста, а й дають уявлення про те, яким воно буде в майбутньому. Муніципальний бренд передусім орієнтований на зовнішнє середовище: територіальна громада позиціонує себе щодо інших, демонструючи власні конкурентні переваги. Останні поділяються на переваги економічного й соціального характеру, що неодмінно доповнюють зовнішню складову. Тому завдання щодо брендингу міста неминує перетинаються із завданнями, які вирішують на рівні розроблення комплексних програм соціально-економічного розвитку. Бренд створює з усіма групами цільової аудиторії певні відносини, формує емоційну прив'язаність і лояльність. Уявлення споживача про ідею та цінності бренда території лягають в основу його іміджу. Якщо ці уявлення сформовані правильно та підсумковий імідж максимально повно, адекватно і позитивно відображає міську ідентичність, то можна вважати, що бренд міста відбувся та успішно спрацював.

Кожне місто намагається бути конкурентноспроможним й формує свій образ унікальності і впізнаваності. Це пов'язане з тим що, креативне і творче місто характеризується, передусім, не кількістю прийнятих містом туристів, музеїв, різноманітних культурних заходів, а якісним життєвим простором. Тому в українських містах ми ще не спостерігаємо сталих креативних тенденцій, оскільки у їхньому розвитку виявляються тенденції до «культурної асиметрії» (позитивну динаміку у «культурі», «туристичної привабливості» і, разом з тим, негативну у показниках «безробіття», «ділової активності», «інфраструктури» тощо). Економічні ж негаразди спричинюють нехтуванням унікальністю кожного міського простору, ігноруючи той важливий для розвитку культури чинник, що кожне місто має свій ритм, свої проблеми, свій шлях розвитку.

Тому вирішення зазначених вище проблем сьогодні надзвичайно актуальне для України, дві третини населення якої проживає в містах, а 76% від їх загальної кількості складають малі й середні міста.

Наразі ж, модернізація сучасного соціокультурного простору міста вимагає від органів місцевого самоврядування, депутатського корпусу, підприємців розглядати

культурну політику як єдину складову комплексної соціально-економічної стратегії розвитку міста.

Стало очевидно, що сучасному місту необхідно докорінно міняти погляд не тільки на функціонування органів місцевого самоврядування, участь представників депутатського корпусу, підприємців, а і на можливості громади зробити міський простір комфортним для взаємодій і життя. Однак, як виявилось, для успішної культурної політики цього замало. Для об'єктивної оцінки успішного просування потрібні надійні індикатори виявлення суспільної сутності міста, як особливого соціального організму, а також процесів відтворення у просторі міста цілісності суспільних структур. Таким маркером успішності втілення соціальних проєктів сьогодні може і повинен виступати комплексний і системний соціологічний супровід: опитування громадської думки з широкого кола соціальних тем, аналіз ставлення населення до різних соціальних, політичних, економічних, міграційних, культурологічних проблем, подій; опитування експертів, агентів змін; розробка пріоритетних та операційних цілей та завдань реалізації культурної політики міста; створення моделей стратегічного розвитку міста та моніторинг втілення культурних практик.

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ З ООП ЯК
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА В УКРАЇНІ ТА ЗАКОРДОНОМ**

**SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL ADAPTATION OF STUDENTS WITH SEN AS
PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM IN UKRAINE AND
ABROAD**

Жуляк Наталія Вікторівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, психології
та соціокультурної діяльності ім.Т.Сосновської,
Навчально-наукового інституту
соціо-психологічної діяльності та реабілітації,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Життя людини від початку і до самого кінця є процесом адаптації до впливів середовища. Саме тому «адаптація» є одним із ключових понять у дослідженні організму людини, оскільки саме механізми адаптації, забезпечують можливість існування живого організму в мінливих умовах навколишнього середовища.

Адаптація – це процес пристосування та сукупність морфологічних, фізіологічних, поведінкових та інших індивідуальних особливостей організму, які дають йому можливість вести оптимальний спосіб життя в актуальних умовах існування. Поняття адаптації виникло, як результат численних біологічних досліджень [1, с.453].

Науковці в Україні та закордоном досліджували особливості адаптації людини в умовах звичних життєвих ситуацій таких, як: стрес, життєва криза, однак різні концепції розглядають різні чинники адаптації. Провідне місце в сучасних дослідженнях адаптації належить теоретичним підходам біологічної орієнтації.

Біологічна адаптація – результат пристосування організму людини до фізичних умов навколишнього середовища: тиску, вологості повітря, температури, запахів, освітлення, звуків та змін у власному організмі [4, с.43].

Вчені розрізняють два види біологічної адаптації, а саме:

- Фізіологічна адаптація (на рівні організму) – відповідь організму людини на зміни середовища з метою більш ефективного його функціонування у нових умовах.
- Еволюційна адаптація пов'язана з еволюційними перетвореннями будови, функцій, поведінки організмів відповідно до певних змін умов існування. Еволюційні адаптації виникають і змінюються через мінливість, спадковість і природний відбір відповідно до конкретних умов зовнішнього середовища.

Психологічна адаптація – сукупні психологічні властивості індивіда, що визначають його стійкість до умов зовнішнього середовища та рівень пристосування до них; результат такого пристосування. Психологічна адаптація є явищем двостороннього характеру так як об'єктом дослідження є не індивід чи навколишнє середовище, а їх взаємодія між собою. Психологічна адаптація характеризується безперервністю, хоча здебільшого її пов'язують з кардинальними змінами в

житті індивіда та його оточення. На думку С.Баличевої, суть взаємодії особистості й навколишнього середовища полягає в пошуку і використанні адекватних способів задоволення базових життєвих потреб [3, с.56]. Якщо навколишнє середовище висуває до людини вимоги, які складно адаптуються в силу її особистісних чи вікових особливостей, то в неї може розвинутих відчуття соціального, психічного і фізичного напруження, а це є серйозним ризиком подальшої психологічної дезадаптації.

Соціальна адаптація – інтегративний показник стану людини, який відображає її здатність адекватно сприймати навколишню дійсність, ставитись до людей, подій, вчинків, спілкуватися, навчатися, працювати, коригувати свою поведінку відповідно до очікувань інших людей [3]. Соціальна адаптація – це інтеграція людини в суспільство, у процесі якої відбувається формування самосвідомості й рольової поведінки, здатності до самоконтролю й адекватних зв'язків та стосунків з іншими людьми. Соціальна адаптація є процесом пристосування до соціального середовища, спрямованого на збереження й формування оптимального балансу між особою, своїм внутрішнім станом і навколишнім середовищем.

Соціально-психологічна адаптація – це явище, яке вчені розглядають як безперервний процес взаємозувлявального впливу людини та її соціального оточення, успішність і адекватність якого залежить як від індивідуально-психологічних особливостей людини, так і від чинників середовища. Соціально-психологічна адаптація відбувається шляхом поєднання неусвідомленого та свідомого моделювання власної поведінки індивіда як його індивідуальної стратегії та ситуативної тактики з метою досягнення бажаного результату. На формування мети та способів її досягнення впливають зовнішні та внутрішні соціальні регулятори. Зовнішніми соціальними регуляторами є норми поведінки, правила, вимоги та побажання й очікування характерні для соціуму. Внутрішніми соціальними регуляторами є потреби, інтереси, ціннісні та життєві орієнтації, які сумарно визначають життєві цілі, критерії соціальної адаптації та індивідуально прийнятні способи та форми соціально-психологічної адаптації. Психологічними чинниками, які визначають особливості соціальної адаптації, є психологічні властивості

особистості людини, індивідуальні когнітивні стилі опрацювання інформації, копінг-стратегії, способи й тенденції емоційно-поведінкового реагування залежно від рівня соціально-психологічної адаптації.

Л.Коробкою досліджено, що у якості показників успішної соціально-психологічної адаптації на груповому і особистісному рівні слід вважати [2]:

- задоволеність відносинами із оточенням;
- позитивна соціальна ідентичність;
- позитивний образ «Ми» і «Вони»;
- міжгрупова толерантність;
- актуалізація потреб в самоповазі та самореалізації;
- задоволеність діяльністю, сенсом життя;
- інтернальний локус-контролю;
- висока активність, емоційна стабільність.

І.Олійник та Ю.Ноженко виділяють три основних *етапи соціально-психологічної адаптації* [1, с.46]:

Перший етап – орієнтовний. Виникає коли у відповідь комплекс нових впливів активно реагують усі системи організму. Ця «фізіологічна буря» триває декілька тижнів. На цьому етапі організм витрачає усі ресурси, що в нього є, та іноді і «бере у борг», що свідчить про надзвичайно високу «ціну» плати за цей період адаптації.

Другий етап – помітне та нестійке пристосування. Формується коли організм шукає і знаходить варіанти власних адекватних реакцій на зовнішні впливи.

Третій етап – період відносно стійкого пристосування. Виникає коли організм знаходить найбільш оптимальні варіанти реагування на навантаження, які вимагають меншого напруження усіх систем організму.

Дезадаптація – це формування неадекватних механізмів пристосування людини до умов навколишнього середовища, порушень у поведінці, конфліктних відносин, психогенних захворювань і реакцій, підвищеного рівня тривожності; дисгармонійний розвиток особистості людини [2, с.146].

Однією з важливих проблем сучасної системи освіти, на думку С.Беличевої, є проблема розвитку адаптаційних можливостей особистості людини, профілактика

явища дезадаптації, а також дослідження критичних періодів психічного розвитку [1]. Особлива увага звертається на дітей та дорослих з ООП. Найважливішим є те, що процес звикання до навчального середовища та його умов є досить складним. Частина людей проходять період адаптації легко, але є і ті студенти, які відчувають труднощі з чого і виникає проблема «студентської дезадаптації».

Студентська дезадаптація – це термін, який використовується для опису різних проблем і труднощів, що виникають у виші, а саме [4]:

- зниження навчальної мотивації;
- низька успішність;
- конфліктність у спілкуванні з викладачами й одногрупниками;
- схильність до асоціальної поведінки;
- низька самооцінка;
- домінування негативного емоційного напруження.

Цілком природно, що подолання тієї чи іншої форми дезадаптивності має бути спрямоване на усунення причин, що її викликають. Успішна *адаптація до студентського життя* залежить від рівня готовності людини з ООП до навчання, сформованості основних передумов навчальної діяльності. Чим краще готовий організм студента до всіх змін, пов'язаних із початком навчання у виші, до труднощів, яких не уникнути, тим легше їх буде подолати і тим спокійнішим буде процес пристосування до навчального закладу.

Як показують дослідження цієї проблеми Н Стадненко готовність до навчання людини визначається її фізичним, психічним, розумовим і особистісним розвитком, станом здоров'я, тобто велике значення має увесь комплекс факторів таких, як [4]:

Фізична готовність до навчання характеризує функціональні можливості і стан здоров'я студента. Оцінюючи стан здоров'я при вступі до вишу, слід враховувати показники, які представлені в системі нервово-психічного розвитку.

Спеціальна готовність до навчання передбачає уміння людини будувати взаємовідносини із оточуючими. Цей комплект готовності включає в себе формування у студента якостей, завдяки яким він мав би можливість спілкуватися з іншими студентами та викладачами.

Психологічна готовність до навчання – це якісна своєрідність інтелектуального розвитку людини і деяких особливостей її особистості, без яких неможливо успішно навчатися у виші. Сформованість цього рівня надзвичайно важлива. В психології виділяють такі взаємопов'язані компоненти психологічної готовності студента до навчання: мотиваційна, фізіологічна, інтелектуальна, емоційно-вольова та соціальна.

Інтелектуальна готовність до навчання – це достатній рівень розвитку усіх пізнавальних процесів. Інтелектуальна зрілість відображає функціональне дозрівання структур головного мозку. Враховується є фактор здатності цієї сфери до подальшого розвитку, утворення вищих психічних функцій, нових міжфункціональних психологічних систем. Важливим є не стільки обсяг знань людини але і їх якість, рівень усвідомлення, чіткість уявлень.

Мотиваційна готовність до навчання – характеризується наявністю в дитини бажання здобувати знання у закладі освіти. Прагнення до навчальної діяльності має суспільне значення для освоєння нової соціальної позиції студента. Якщо у студента сформовано бажання навчатися у виші, що ґрунтується на адекватних уявленнях про вищу освіту, її правила та вимоги, то це сприятливий фактор, який забезпечує оптимальний перехід до навчальної діяльності.

Емоційно-вольова готовність до навчання – визначає уміння студента самостійно регулювати свою поведінку в складних ситуаціях, пов'язаних із напруженням, переживаннями і тривогою.

Отже, адаптація студентів з ООП є складним соціально зумовленим явищем, для якого характерна діалектично суперечлива єдність трьох рівнів адаптивної поведінки людини: біологічного, психологічного та соціального при подвійній визначальній ролі останнього. Адаптація є спричиненою змінами у взаємодії студента із навколишнім середовищем, пов'язаною з якісною оптимізацією цієї взаємодії. Чинниками, що впливають на успішність адаптації людини до навчання є зміна соціальної позиції та соціального оточення. Ознаками дезадаптивних проблем студента є стани тривожності, фрустрації, проблем з самооцінкою, невротичні прояви.

Вищенаведене обумовлює більш детальне вивчення проблеми соціально-психологічної адаптації студентів з ООП як і України, так і закордоном.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми спеціальної психології та педагогіки: зб. наук. праць наук. Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2005. 202 с.
2. Заброцький М.М. Основи вікової психології : навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга, 2005. 112 с.
3. Ілляшенко Т.Д. Інтеграція дітей з освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі. Київ : Психолог, 2009. 231с.
4. Левківська Г.П., Сорочинська В.Є., Штифурак В.С. Адаптація першокурсників в умовах вищого закладу освіти : навч. посібник. Київ, 2001. 128 с.

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД - ОДНА З УМОВ УСПІШНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

A DIFFERENTIATED APPROACH IS ONE OF THE CONDITIONS FOR SUCCESSFUL INCLUSIVE EDUCATION

Загалевиц Валентина Леонідівна,
викладач суспільних дисциплін
ВСП Кам'янець - Подільський
фаховий коледж НРЗВО КПДІ
Кам'янець - Подільський , Україна
e-mail:Zagalevich.valya@i.ua

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-5003-2313>

Інклюзія – це політика й процес, що надає можливість всім дітям брати участь у всіх програмах. Інклюзивна освіта є підходом, який допомагає адаптувати освітню програму та освітнє середовище до потреб учнів, які відрізняються своїми навчальними можливостями[2].

У процесі формування особистості велике значення має диференціація викладання. Досить тривалий час у педагогічній психології під диференційованим викладанням розуміли форму організації навчального процесу, при якій учитель працює з групою учнів, сформованою з урахуванням загальних індивідуально-психологічних особливостей, що мають значення для навчального процесу. Звернемо увагу на позицію Єременко І.Г, який пропонує диференціювати зміст навчального матеріалу, а також методику роботи з ним, виходячи з різних навчально-виховних спроможностей дітей з порушеним розвитком[3].

Видатний психолог та педагог Синьов В.М. вважає, що диференційований підхід доречно застосовувати до різних груп учнів з врахуванням типологічних властивостей їхньої нейродинаміки, розумової працездатності, цілеспрямованості і самостійності у діяльності, її мотивації, волевих якостей, навченості проявляється не лише у диференціації програмних вимог засвоєння відповідного навчального матеріалу, але й, головним чином, в диференціації корекційних навчальних та виховних впливів[2].

Дійсно, диференційний підхід передбачає врахування індивідуальних особливостей кожного учня в умовах групування дітей в межах одного класу за певною ознакою: рівень засвоєних предметних знань, умінь, навичок; нахили і здатність до навчання, рівень розвитку загальних розумових здібностей (научуваність); готовність до здійснення самостійної пізнавальної діяльності, наявність відповідних інтелектуальних умінь, елементів мнемічної культури (увага, пам'ять, швидкість переходу від однієї логічної операції до іншої).

Впровадження диференціаційного підходу в інклюзивному навчанні сприяє формуванню умов, за яких учень з особливими освітніми потребами має спроможність одержати знання, враховуючи власні можливості, рівень підготовленості до здобуття нових знань, здібності, нахили, навчатися в відповідному темпі.

Доречно зазначити, що розповсюдженням є трактування диференціації як врахування індивідуальних особливостей учнів у формі, коли вони групуються за

якимись ознаками: віковими, статевими, національними, професійними, за інтересами, метою і т. ін. [1].

Виходячи з досвіду і аналізу наявних поглядів на диференційоване навчання, ми визначаємо його як спеціально організовану діяльність, що, враховуючи індивідуальні ознаки, спрямована на оптимальний інтелектуальний розвиток кожного учня з особливими освітніми потребами і передбачає структурування змісту навчального матеріалу, добір форм, прийомів і засобів навчання відповідно до їхніх типологічних особливостей. В основу диференціації покладені дидактичні принципи розвивального навчання.

Диференційоване навчання учнів з особливими освітніми потребами слід розглядати, як організаційну систему, в якій навчальні групи формуються за певними загальними ознаками, і, відповідно, навчання проводиться за різноманітними програмами, темами, планами з максимальним урахуванням індивідуальних психологічних та фізіологічних особливостей та забезпеченням оптимальних результатів розвитку їхніх інтелектуальних якостей.

Таке розуміння диференційованого навчання є науковою основою для обґрунтування понять «диференціація» і «диференційований підхід», оскільки воно містить всі вимоги до визначення наукових понять.

Призначення диференціації як суспільного явища слугувати виконанню об'єктивної функції суспільного механізму взаємодії забезпечує входження генерації (її соціалізацію) в життя суспільства, допомагає індивідам стати активними суб'єктами конкретно-історичного процесу.

Ми повинні ретельно вивчати індивідуальні особливості дитини, і диференційоване навчання виступає як умова та засіб індивідуалізації. На відміну від диференційованого підходу, сучасне традиційне навчання означає авторитарну пояснювально-репродуктивну систему без належного урахування індивідуально-психологічних особливостей школярів.

Диференційований підхід у інклюзивному освітньому процесі базується на тому, що учні одного віку відрізняються за їхньою готовністю до навчання, інтересами, навчальними стилями, досвідом, схильностями до певних предметів, життєвими

обставинами, а також особистим рівнем незалежності, пов'язаним з особистим досвідом.

Учні будуть демонструвати найкращі навчальні досягнення, коли дорослі м'яко скеровують їх у навчальну діяльність де вони можуть працювати без допомоги. Найкращі досягнення учні демонструють за умови наявності зв'язку між навчальною програмою, їхніми інтересами і життєвим досвідом. Ці положення узгоджуються із «принципом корекції, що йде згори вниз» за Г.М. Дульневим. Наголосимо, що Синьов В.М. звертає увагу на важливість причинного мислення, зв'язок навчального матеріалу і власної практичної діяльності [2].

Загалом, диференційований підхід до дітей з порушеннями психічного розвитку повинен бути сфокусованим на потребах одразу усіх учнів, більш зосереджуватися на якості, а не на кількості навчального матеріалу, включати в себе, в першу чергу, корекцію поведінки та покращення соціалізації, а лише потім концентруватися на досягненні навчальних цілей, диференційований підхід повинен бути центрованим на дитині, актуальним і цікавим повинен бути сам процес диференціації навчального матеріалу. Найважливішим чинником диференційованого підходу до дітей з порушеннями психічного розвитку, та і будь-яких дітей, в інклюзивному освітньому процесі, повинне бути базування диференціації на процесі вивчення дитини. Наголошуємо, що без належного та неперервного вивчення індивідуальних особливостей конкретної дитини та її подальших досягнень, є абсолютно неможливим адекватне планування навчально-виховного процесу, а відтак і ефективне втілення диференційованого підходу до побудови навчального процесу загалом і в умовах інклюзії зокрема.

Таким чином, реалізація диференційованого навчання інклюзивних дітей дає змогу вчителю оперативно врахувати готовність їх до вивчення нового матеріалу, забезпечити оптимальний вибір пізнавальної діяльності на всіх етапах навчання, одночасно створити компенсуючі умови для відстаючих у розвитку школярів.

Список використаних джерел:

1. Любарець В., Васильєва Г. Верьовкіна Ж. Диференційований підхід в інклюзивній освіті. [Том 1 № 13 \(2017\): Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 2017, № 13.](#) URL: <https://www.spp.org.ua/index.php/journal/article/view/91> С.153
2. Миронова С.П. Педагогіка інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с.
3. Ферт О.Г. Основні закономірності диференційованого підходу до дітей з порушеннями психічного розвитку в інклюзивному освітньому процесі. Актуальні питання корекційної освіти. Збірник наукових праць. [Випуск №10 \(2018\)](#) URL: <https://aqce.com.ua/vipusk-n10-2018/fert-og-osnovni-zakonomirnosti-diferencijovanogo-pidhodu.html>

МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНOSTІ ІНДІЇ В УКРАЇНІ ТА ЄС

Заможський Андрій Борисович,
аспірант НПУ ім. М.П.Драгоманова
a.b.zamozhskyi@npu.edu.ua
orcid.org/0000-0001-7045-7231

Для сучасних демократій робота з релігійною, культурною та іншими формами соціального розмаїття є центральною проблемою. Майже всі суспільства сучасного світу стають дедалі різноманітнішими з точки зору культурного та етнічного складу населення. Це постійно ставить перед урядами нові та дедалі нагальніші виклики щодо формування того, як їхні суспільства мають діяти з різноманітністю.

Індія є однією з найбільш етнічно та культурно різноманітних країн у світі. Як показують сучасні дослідження, її досвід роботи з різними меншинами також дає

важливу, цікаву та корисну інформацію для інших країн.

Поки що дебати про різноманітність і мультикультуралізм зосереджувалися переважно на досвіді Північної Америки та Європи. Багатим досвідом суспільств в інших регіонах світу довгий час нехтували. Особливо це стосується Індії, незважаючи на те, що країна з населенням 1,3 мільярда людей має особливо багатий досвід вирішення вимог різних груп меншин. Водночас, однак, зростання радикального індуїстського націоналізму також посилює конфлікти між релігійними групами, особливо між індуїстами та мусульманами [1].

На цьому тлі дослідження серії «Радар соціальної згуртованості» вперше представив науково обґрунтовані та порівнювані емпіричні дані для 22 країн Південної, Південно-Східної та Східної Азії (SSEA) за 2004–2015 роки. Команда наукових експертів на чолі з професором д-ром Клаусом Бенке (Університет Якобса Бремена) та професором д-ром Яном Делі (Університет Отто фон Геріке в Магдебурзі) розробила теоретично та емпірично надійний індекс, який дозволяє вимірювати соціальну згуртованість у багатьох SSEA націй, наскільки це можливо. Індекс показує ступінь згуртованості в кожній країні, описує розвиток у часі та представляє сильні та слабкі сторони кожної нації, пов'язані з згуртованістю. Також аналізуються детермінанти та результати соціальної згуртованості [2].

Розроблена фондом Bertelsmann Stiftung, методологія Social Cohesion Radar (SCR).

SCR складається із трьох доменів в яких містяться по три сфери:

- Соціальні відносини (Соціальні зв'язки; Віра в людей; Прийняття інакшості);
- Пов'язаність (Ідентифікація; Довіра до інститутів; Сприйняття справедливості);
- Орієнтація на загальне благо (Солідарність і взаємодопомога; Повага до соціальних норм; Громадянська залученість) [5].

Загалом результати показують, що соціальна згуртованість у SSEA найбільш виражена в найбільш економічно розвинених країнах регіону. Це означає, що

економічний розвиток, процвітання, людський розвиток (особливо освіта та тривалість життя) і гендерна рівність є ключовими факторами, що сприяють соціальній єдності. У той же час існує кілька менш розвинених країн, які також демонструють високий рівень єдності. Найсильніший негативний вплив має крайня бідність, за нею йде дискримінація жінок. Культурне розмаїття – тобто мовне, етнічне чи релігійне розмаїття – з іншого боку, не виявляє чіткого помітного впливу на соціальну згуртованість. Здається, лише дуже високий ступінь етнічного та культурного розмаїття зменшує соціальну згуртованість.

У загальному індексі всіх досліджуваних країн за весь період дослідження лідирують Гонконг і Сінгапур, за ними йдуть Таїланд і Бутан. Помірний рівень згуртованості був виявлений у більшості країн Південно-Східної Азії, тоді як країни Південної Азії демонструють найнижчий рівень. Крім того, було визначено кілька кластерів країн на основі схожості країн щодо соціальної згуртованості [2].

Детальні результати по країнам, зокрема Індії, можна переглянути <https://www.bertelsmann-stiftung.de/index.php?id=13671&country=India>

Серед позитивних результатів соціальної згуртованості в SSEA є те, що вона сприяє підвищенню економічної продуктивності та зменшенню безробіття. У той же час, результати радара соціальної згуртованості в Азії також вказують на можливу природу згуртованості, яка має характер Януса: залежно від політичних рамок, вона може служити скріплюючою ланкою, яка утримує суспільство разом, сприяючи економічному прогресу та створюючи можливості «доброзичливих» політичних лідерів прийняти інклюзивну політику розвитку, але це також може служити основою авторитарних режимів.

В іншому дослідженні, яке провели Пітер Рональд де Соуза, Хіلال Ахмед і Мохд. Санджер Алам, трое вчених, пов'язаних із Центром вивчення суспільств, що розвиваються (CSDS) у Нью-Делі. Опубліковане у 2019-у році, у видавництві Bloomsbury India під назвою «Democratic Accommodations: Minorities in Contemporary India», показує, що цей досвід особливо актуальний для західних країн. Він визначає ключові питання, що випливають з індійського досвіду, і пов'язує їх із міжнародними

дебатами щодо різноманітності та прав меншин у сучасних демократичних країнах [3].

Дослідження є продовженням проекту після премії Райнхарда Мона Фонду Бертельсманна 2018 року, яка під назвою «Життя різноманітності – формування суспільства» шукала імпульси щодо того, як сучасні суспільства можуть жити в мирі та свободі в умовах дедалі більшої різноманітності.

Автори стверджують, що всі плюралістичні демократії повинні розробити власні стратегії поводження з меншинами, які б відповідали динаміці їхніх відповідних суспільств. У той же час, однак, вони також представляють важливі ідеї з індійського досвіду, які можуть бути корисними для цього процесу. У цьому контексті центральне значення мають шість ідей:

1. Визнання культурного розмаїття. Усі демократії повинні визнати різноманітність як соціальну та політичну реальність і визнати, що в плюралістичному суспільстві є меншини, які претендують на визнання, права та ресурси, на які більшість має звернути увагу, навіть якщо ці вимоги важко задовольнити.

2. Потреба в компромісних рішеннях. Кожна демократична держава повинна шукати відповідну відповідь на вимоги своїх меншин. Компроміси між суспільством більшості та меншинами необхідні й неминучі.

3. Значення конкретних інститутів. Для роботи з меншинами важливо мати спеціальні інституції, які відповідають на їхні вимоги та займаються ними. Такі установи повинні мати якомога більшу автономію, що захищає їх від політичного впливу.

4. Значення судової влади. Суди мають велике значення для вирішення конфліктів у розгляді претензій меншин, оскільки їм часто доводиться знаходити рішення чи компроміси як «інститути останньої інстанції», які неможливо обговорити політично.

5. Видимість меншин. Визнання меншин також проявляється в їх присутності в

публічній сфері, у засобах масової інформації, в компаніях та організаціях громадянського суспільства. З цієї причини слід сприяти розширенню представництва меншин у державних і приватних установах і організаціях.

6. Заходи адресної підтримки. Інтеграція меншин часто вимагає цілеспрямованих заходів і програм, які забезпечують матеріальну та нематеріальну підтримку соціально незахищених груп.

Автори визнають, що ці висновки не є панацеєю для боротьби з розмаїттям у плюралістичній демократії, але диференційований аналіз досвіду Індії у цій сфері, представлений у дослідженні, може сприяти міжнародній дискусії щодо розмаїття та мультикультуралізму та допомогти особам, які формують політику, розробити власні конкретні стратегії вирішення проблеми. з претензіями меншості [4].

Підсумовуючи, можна визнати, що вивчення досвіду Індії, є корисним і може бути допоміжним матеріалом для розробки власних стратегій розвитку соціальної згуртованості українського суспільства загалом, так і освітнього середовища, як бази майбутнього, зокрема.

Список використаних джерел

1. <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/germany-and-asia/news/default-f0e00a63ae>
2. <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/germany-and-asia/news/what-holds-asian-societies-together>
3. <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/germany-and-asia/news/on-dealing-with-minorities-in-india#c150936>
4. <http://www.bloomsbury.com/uk/democratic-accommodations-9789388414562>
5. <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/social-cohesion>

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО
ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ТА
ЇХ СІМ'ЯМИ**

**TRAINING OF FUTURE SOCIAL WORKERS FOR SOCIAL WORK WITH
MILITARY SERVANTS AND THEIR FAMILIES**

Зарицька Анастасія

Студентка першого рівня вищої освіти
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
"Кам'янець-Подільський державний інститут",
Кам'янець- Подільський
Zaretskanastia@gmail.com

Науковий керівник: *Вольська А.О.*,
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління,
менеджменту та інклюзивної економіки
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
"Кам'янець-Подільський державний інститут",
Кам'янець- Подільський
A0973151630@gmail.com

У зв'язку з Російсько-українською війною соціальна робота з військовослужбовцями-учасниками війни та членами їх сімей набуває усе більшої актуальності. Військовослужбовці-учасники війни та їх сім'ї найбільше піддаються ризику зовнішніх і внутрішніх факторів і перебувають у стані вразливості.

Соціальні працівники повинні бути готовими кваліфіковано здійснювати оцінку потреб військовослужбовців-учасників війни та членів їх сімей; оцінювати стан здійснення соціальної роботи державними та недержавними організаціями в цьому напрямку; використовувати ефективні, інноваційні форми та методи роботи з зазначеною групою отримувачів соціальних послуг; розробляти та впроваджувати соціальні програми /проекти та якісно надавати соціальні послуги з метою вирішення матеріальних, психологічних, юридичних, медико-соціальних та соціально-педагогічних проблем. Тому розвиток таких вмінь та навичок у майбутніх соціальних працівників є важливим завданням освітніх програм у закладах вищої освіти [2, 4].

Нині на законодавчому рівні соціальна робота з військовослужбовцями та їх сім'ями регламентується такими законами України: «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (2019), «Про поліпшення матеріального становища учасників бойових дій та інвалідів війни» (2020), «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» (2019), «Про соціальні послуги» (2019), «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей» (2020), «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (2020), «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» (2020).

Аналіз наукової літератури свідчить про значну увагу зарубіжних та українських учених і практиків до різних аспектів роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями. Проблемі соціальної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями присвячені наукові пошуки В.Багрій, О.Безносюка, В.Бочарової, В.Браун, М.Бріккела, І.Звереві, А.Капської, Г.Лактіонової, І.Липського, В.Осипа, Н.Олексюка, О.Прохорова та інших.

Актуальність проведення сьогодні різноманітних діагностичних досліджень, соціологічних опитувань цієї категорії населення як раз і пов'язана з необхідністю вивчення реальних потреб військових, членів їхніх сімей та профільних ветеранських організацій, що дає змогу спрогнозувати обсяг соціальної допомоги, якої вони потребують.

Для поглиблення аналізу порушеної проблеми проаналізуємо результати експериментального вивчення особливостей створення системи якісної соціальної

допомоги військовослужбовцям та їхніми сім'ям. Згідно з результатами опитування, 66,7 % респондентів дуже зацікавлені в отриманні соціальних послуг, а 33,3 % скоріше зацікавлені, ніж не зацікавлені, що свідчить про в цілому високий рівень потреби у соціальних послугах досліджуваної категорії громадян.

Серед послуг, які опитані вже отримували чи отримують, було позначено: безкоштовне навчання, пільги на комунальні послуги, грошова допомога, медичні консультації щодо одужання після баєвого поранення. Більшості опитуваних (83,3 %) соціальні послуги було надано у державних соціальних службах, іншим – в Асоціації ветеранів чи іншій громадській організації. Важливо наголосити, що хоча більшість опитаних зазначають, що знають свої права та обов'язки як потенційного отримувача соціальних послуг, 16,7 % зазначають, що не володіють цією інформацією. Із власного досвіду спілкування з військовослужбовцями та членами їхніх сімей значимо, що рівень знань про можливості отримання соціальної допомоги в Україні у цієї категорії є доволі високим. Разом із цим часто він обмежується знанням про можливість отримати пільги чи матеріальну допомогу. Через брак інформації про інші види послуг (такі, наприклад, як можливість отримання психолого-педагогічних та соціально-педагогічних консультацій, додаткової професіоналізації, залучення до інформальної освіти на базі спеціалізованих осередків допомоги у ЗВО) вони не отримують належного спектру послуг і відчують соціальну дезадаптацію й незадоволеність щодо ставлення держави до себе. Відзначимо, що лише 33,3 % респондентів влаштовує перелік соціальних послуг, які надає осередок, до якого вони зверталися, 66,7 % – свідчать про недостатній спектр запропонованих послуг. Показово, що респонденти у співвідношенні 50 на 50 % характеризують рівень надання їм соціальної допомоги як середній та низький, що свідчить про недостатню якість отриманих послуг. Із 60 % опитаних, які безпосередньо користувалися послугами соціального працівника, 50 % не задоволені ставленням фахівця до себе [3].

Оптимізація сучасних технологій соціальної роботи з учасниками бойових дій можлива за дотримання таких умов: розширення спектру послуг у державній мережі соціальних служб, створення альтернативних осередків соціальних послуг; наявність

у фахівців із соціальної роботи зі спеціальною підготовкою досвіду щодо роботи у військовому середовищі з розв'язання проблем військовослужбовців; організація самопомоги і взаємодопомоги родинам військовослужбовців; формування дієвої соціальної політики держави, зокрема у сфері соціального захисту учасників військових подій в Україні [1, с.10-11].

У майбутньому варто здійснити комплексне дослідження теоретико-методичних засад створення і функціонування системи соціальної роботи із сім'ями військовослужбовців, а саме – з'ясувати основні педагогічні підходи та соціально-педагогічні умови здійснення цього виду діяльності, вивчити інтереси і потреби, проаналізувати інноваційні методики та технології розв'язані проблем, назрілих у цій категорії

Список використаних джерел:

1. Багрій В. Н. Особливості соціально-педагогічної роботи соціального працівника із сім'ями військовослужбовців. Вісник Національного університету оборони України : зб. наук. пр. Київ, 2015. № 2 (33). С. 8–11.

2. Безносюк О.О., Браун В.О., Осипа В. О., Прохоров О. А. Соціальна робота із сім'ями військовослужбовців. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : зб. наук. прац. / за ред. Л. П. Мельник, В. І. Співака. Кам'янець-Подільський : Медобори, 2019. Вип. 18. Соціальна педагогіка. С. 63–72.

3. Соціальна робота з військовослужбовцями та їхніми сім'ями в умовах тривалого конфлікту на сході України. URL. <http://srsu.udpu.edu.ua/article/view/244086>

4. Семигіна Т. В. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин та туризму, 2020. 275 с.

**ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ З ЕКОНОМІЧНИХ НОРМАТИВІВ
ПРОДУКТИВНОСТІ В АПК УКРАЇНИ**

**IMPROVING QUALIFICATIONS ON ECONOMIC PRODUCTIVITY
STANDARDS IN AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE**

Івченко Володимир Миколайович

к.с.-г.н., в.о. генерального директора
Український науково-дослідний інститут
продуктивності агропромислового комплексу
ivchenko_vm@ukr.net

Ланченко Євгеній Олександрович

д.е.н., доцент, науковий співробітник
Український науково-дослідний інститут
продуктивності агропромислового комплексу
lanchenko@ukr.net

В АПК України на високопрофесійному рівні вже майже 70 років проводиться науково-дослідна робота з розробки нормативів і норм праці, витрат палива, тарифікації робіт для їх застосування в агропромислових підприємствах. Застосовуючи їх у планово-управлінській діяльності зазначених підприємств, забезпечується раціоналізація виробничих і трудових процесів, поділ і кооперація праці, ефективне управління персоналом, розстановка кадрів у часі та просторі тощо.

У 1990-х роках після проголошення незалежності держави й відкриття кордонів для імпорту закордонної сільськогосподарської і іншої техніки (для тваринництва, переробки агропродукції), сучасних стаціонарних машин і вантажного автотранспорту вимагало активної роботи наукових співробітників Українського

науково-дослідного інституту продуктивності агропромислового комплексу Мінагрополітики України, щоб забезпечити розрахунки достовірних нормативів і норм праці для агропромислових підприємств.

Накопичена база даних з норм праці, інформаційно-аналітична інформація розвитку аграрного внутрішнього й зовнішнього ринку та інші наукові розробки, зокрема з оплати праці в підприємствах АПК, мають бути доступні для розуміння та впровадження у своїй роботі працівниками планово-економічних (фінансових, бухгалтерських, менеджерських тощо) служб підприємств АПК. Ураховуючи зазначене, актуальним є запровадження постійно діючих курсів підвищення кваліфікації персоналу зазначених профільних служб агропромислових підприємств. Адже економічні нормативи періодично поновлюються, оскільки в АПК перманентно відбуваються процеси вдосконалення агротехнологій виробництва продукції, застосовуються нові вітчизняні й імпорتنі моделі техніки тощо.

Апелюючи на норми Закону України «Про освіту» (ст. 18) щодо забезпечення безперервної освіти дорослих, зокрема через проведення курсів підвищення кваліфікації як заходу післядипломної освіти для персоналу економічних спеціальностей агропромислових підприємств, наукових співробітників і інших зацікавлених осіб, було розроблено навесні 2023 р. Українським науково-дослідним інститутом продуктивності агропромислового комплексу та Національним університетом біоресурсів і природокористування України відповідну навчально-тематичну програму обсягом 2 навчальні кредити ЄКТС (60 год, 2 робочих тижні).

Підвищення кваліфікації – це набуття особою нових і/або вдосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань. Курси підвищення кваліфікації проводяться для набуття здобувачем освіти нових компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань. Відповідно до цього задум і співпраця Українського науково-дослідного інституту продуктивності агропромислового комплексу та Національного університету біоресурсів і

природокористування України направлені для забезпечення організації курсів підвищення кваліфікації для відповідних категорій працівників виробництва агропромислової продукції та викладачів закладів вищої і фахової перед вищої освіти, які викладають економічні дисципліни.

Вищезазначена програма курсів підвищення кваліфікації, яка розроблена й затверджена вищезазначеними двома закладами, включає таку проблематику питань:

1. Економічні нормативи як інформаційна база прийняття управлінських рішень у підприємствах АПК.
2. Нормування праці в рослинництві сільськогосподарських підприємств.
3. Нормування праці у тваринництві сільськогосподарських підприємств.
4. Нормування праці в харчовій промисловості.
5. Професійно-кваліфікаційна та професійно-класифікаційна діяльність в Україні.
6. Науково-інформаційне забезпечення розвитку підприємств АПК та їх зовнішньоекономічної діяльності.
7. Особливості розвитку соціально-трудова відносин та інновації в аграрному секторі економіки.

Впровадження й постійна науково-дослідна й навчально-методична підтримка курсів підвищення кваліфікації фахівців економічного й управлінського профілів агропромислових підприємств, наукових кадрів і викладачів, їх обґрунтована затребуваність мають призвести до більш ефективного використання наявного основного капіталу, людських, земельних і матеріальних ресурсів в агропромислових підприємствах. А викладачі, які будуть слухачами зазначених курсів підвищення кваліфікації, будуть використовувати отриманий досвід і навчально-методичні матеріали у своїй педагогічній діяльності при підготовці спеціалістів економічного профілю.

ПРОГРАМИ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ЄС
THE PROGRAMS OF SOCIOLOGICAL RESEARCH IN THE EU

Квак А.С., студент

Навчально-реабілітаційного закладу
вищої освіти "Кам'янець-Подільський
державний інститут"
спеціальність 053 "Психологія".

Науковий керівник:

Бачинська М.В.,

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри
цифрових, освітніх та соціо-економічних технологій
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут».

Актуальність цієї теми полягає в тому, що програма є обов'язковим вихідним документом соціологічного дослідження, стрижнем дослідницького процесу. Без неї воно буде нагадувати пошук методом проб та помилок і зрештою може призвести до нерационального використання грошей, зусиль, часу, одержання викривленої картини явища, що досліджуються соціологічними дослідженнями в країнах ЄС

Зазначимо те, що програма соціологічного дослідження – це науковий документ, який регламентує всі етапи, стадії підготовки, організації та проведення соціологічного дослідження. Програма виконує роль стрижня соціологічного дослідження.

До головних компонентів програми відносять вихідну методологічну парадигму – світоглядну позицію дослідників, яка обумовлює методи, логіку та результати соціологічного дослідження.

Другим компонентом програми є мета дослідження, яка об'єднує інтереси вчених та замовників. Недостатня з'ясованість або відмінність у трактуванні мети

дослідження може спричинити значні розбіжності між дослідниками та замовниками у процесі виконання робіт та тлумаченні результатів.

Третій компонент програми становлять категорії об'єкт, предмет та проблема соціологічного дослідження. Без осмислення проблеми наукова і практична значимість дослідження дорівнюватиме нулю. Тому, вихідним у співвідношенні цих трьох категорій є поняття проблема, яка визначає рівень та характер соціальних протиріч.

Предмет соціологічного дослідження – конкретизований проблемою цілісний фрагмент соціальної реальності.

Об'єкт соціологічного дослідження – будь-який аспект, рівень чи зріз соціального явища, спроможний науковими методами сприяти пізнанню досліджуваного предмета.

Четвертий компонент програми – завдання дослідження, які поділяють на основні та допоміжні, першо- та другорядні, тобто є ієрархізованими засобами досягнення мети.

П'ятий компонент – понятійно-категорійна структура дослідження. Цей етап формування програми дуже відповідальний щодо забезпечення змістовності дослідження, він є своєрідним методологічним гарантом достовірності й надійності соціологічної інформації.

Шостий компонент – моделювання шляхів вирішення досліджуваної проблеми. Моделювання – процес формування уявлень про досліджувану проблему у формі Методика і техніка соціологічних досліджень образів, схем чи знаків, які дали б змогу аналізувати цю проблему та вишукувати засоби її вирішення.

Сьомий компонент програми – вироблення гіпотез дослідження, тобто таких припущень, які, на думку дослідників, здатні пояснити сутнісні ознаки досліджуваного об'єкта.

Восьмий компонент програми – планування дослідницьких робіт. Найчастіше йдеться про вироблення стратегічного та робочого планів.

Дев'ятий компонент програми – вироблення методики дослідження, тобто сукупності програмно впорядкованих історичних, логічних, технічних,

організаційних, інформаційних, процедурних та інших засобів, спрямованих на досягнення цілей і завдань соціологічного дослідження.

Десятий компонент програми – забезпечення зв'язку між усіма компонентами програми.

Кінцевий компонент програми – підготовка звіту. Розрізняють проміжні та підсумкові звіти [1, с. 161-163; 3, с. 116].

Соціологічне дослідження слід вести тільки на основі категоріального (лінійного) апарату. Від цього значною мірою залежить успішність теоретичного аналізу, глибина емпіричного дослідження. У програмі соціологічного дослідження детально розглядаються методи опрацювання й аналізу зібраної інформації [2; 4].

Отже, програма соціологічного дослідження є стратегічним документом, який дає змогу європейським соціологам зробити висновки щодо концептуальних засад, методики проведення, спрогнозувати його результативність.

Список використаних джерел:

1. Докаш.В.І Соціологія : навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. С. 161-163.
2. Дворецька Г.В. Програма соціологічного дослідження [Електронний ресурс]. URL: <https://buklib.net/books/28312/>.
3. Перегуда Є.В. Соціологія: навчальний посібник / Є.В. Перегуда та ін. Київ : КНУБА, 2012. С 116
4. Програма соціологічного дослідження [матеріали вікіпедії]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Програма_соціологічного_дослідження

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

MODERN PROBLEMS OF INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT FORMATION FOR THE DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH DISABILITIES ENSURING

Квітінська Марина Василівна

працівник Навчально-наукового інституту
соціо-психологічної діяльності та реабілітації НРЗВО «Кам'янець-Подільський
державний інститут»
marynakvitinska02@gmail.com

Українське суспільство досягло такого рівня соціального розвитку, коли не може собі дозволити втратити жодну підростаючу людину, а визнання Конвенції ООН про права дитини та Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захист і розвиток дітей посилило увагу батьків, держави і громадськості до їхніх проблем з народження і до повноліття та відповідальності за розвиток, навчання і виховання. Безумовно, діти з особливими освітніми потребами теж не повинні залишатися без належної уваги. Адже історично так склалося, що вони були позбавлені можливостей отримувати освіту поруч зі своїми однолітками з нормальним розвитком, їм відмовляли у доступі до загальноосвітньої навчальної програми і навчали у спеціальних закладах.

Аналіз праць В.О. Сухомлинського свідчить про те, що майже в усіх своїх роботах учений звертав особливу увагу на необхідність використання **принципу індивідуального підходу** в роботі з дітьми з особливими потребами. «Конкретна наша робота, – зазначав дослідник, – полягає у визначенні причин біди в кожному окремому випадку, необхідності знайти кожній дитині посильну розумову працю, доступні для неї шляхи подолання труднощів, захопити її цікавою роботою, завдяки якій вона могла б розвиватись інтелектуально». «Духовне життя школи повинно бути настільки багатогранним, щоб кожний знайшов поле для розкриття, ствердження своїх сил і творчих здібностей. Зміст духовного життя полягає в тому, що в кожному вихованці пробуджується його індивідуальна неповторність. Тільки там, де маленька людина переживає відчуття гордості від того, що вона у чомусь досягла видатних

успіхів, виявила себе, – в індивідуальному духовному житті ми бачимо те, що потрібно називати енергією думки. Радість розумової праці – ось що стає доступним людині, якщо її духовне життя перейнято почуттям оптимістичної впевненості у своїх силах, почуттям власної гідності», – писав В.О. Сухомлинський [1].

В.О. Сухомлинський наголошував на тому, що не може існувати виховання особистості поза колективом, як не може бути колективу без особистостей. Діти з порушенням здоров'я не повинні бути покинуті самі на себе, а розвиватися у таких же умовах, що й здорові діти. В.О. Сухомлинський доречно зауважував, що колектив може стати виховним середовищем тільки в тому разі, коли він створюється під час спілкування і спільної діяльності, яка дає кожному радість і насолоду, розвиває його інтереси і здібності, коли є освічений педагог, який любить дітей.

На сучасному етапі розвитку освіти дітей з інвалідністю пріоритетного значення набуває створення інклюзивного освітнього середовища. У такому середовищі всі діти навчаються разом у системі масової освіти за загальноосвітніми навчальними програмами, що пристосовані до потреб такої дитини.

Серед першочергових кроків у напрямі створення інклюзивного середовища вбачаються такі: відмовитися від стереотипних поглядів на вчителів, учнів і навчальний процес; формувати в школі атмосферу, засновану на ідеях інклюзії; розбудувати школу як громаду; зосереджуватися на співпраці, а не на конкуренції; прищеплювати віру в свої сили кожному члену шкільного колективу [2, 19].

Необхідними умовами формування інклюзивного освітнього середовища в загальноосвітніх навчальних закладах є:

- визнання педагогом необхідності використання різноманітних навчальних підходів з урахуванням різних стилів навчання, темпераменту й особистості окремих дітей;
- адаптація навчальних матеріалів для використання по-новому, підтримуючи самостійний вибір дитини у процесі навчання у класі;
- використання різних варіантів об'єднання дітей у групи;
- налагодження співробітництва та підтримки серед учнів класу;

- використання широкого спектру занять, практичних вправ і матеріалів, що відповідають рівню розвитку дитини.

Мета цього середовища – орієнтуватися на розвиток особистості та відповідати запитам соціального оточення і сподіванням людини.

В інклюзивному освітньому середовищі всі діти здатні досягати успіху. На основі всебічного аналізу літератури з цього питання Д. МакГрегор і Фогельсберг наводять такі переваги для дітей з особливими освітніми потребами:

- в інклюзивному середовищі діти з обмеженими можливостями демонструють вищий рівень соціальної взаємодії з іншими дітьми, які таких обмежень не мають;

- в інклюзивному освітньому середовищі підвищується соціальна компетентність і вдосконалюються комунікативні навички дітей з відмінними здібностями;

- діти з особливими потребами навчаються за складнішою й глибшою навчальною програмою, завдяки чому процес набуття вмінь і навичок протікає ефективніше, а академічні досягнення покращуються;

- посилюється соціальне сприйняття дітей з відмінними здібностями завдяки методиці навчання в інклюзивних школах, де воно часто відбувається у формі групової роботи. Працюючи в малих групах, діти навчаються бачити людину, а не її ваду, та починають усвідомлювати, що між ними та дітьми з обмеженими можливостями є багато спільного;

- дружні стосунки між дітьми з обмеженими можливостями та іншими, що таких обмежень не мають, зазвичай частіше розвиваються в інклюзивному середовищі. Дослідження довели, що діти в інклюзивному закладі мають надійніші й триваліші зв'язки з друзями, ніж діти в сегрегованому середовищі. Це особливо справедливо в ситуації, коли діти відвідують місцеву школу у своєму районі та мають більше можливостей бачитися з друзями після уроків.

Аргументи на користь перебування учнів в інклюзивному освітньому середовищі незаперечні. Тому супротивне твердження про те, що решта дітей

отримують менш якісну освіту в інклюзивному середовищі чи опиняються у менш сприятливих соціальних умовах, важко назвати аргументованим.

У багатьох відношеннях решта дітей від перебування в інклюзивному середовищі отримують стільки ж користі, стільки й діти з особливими освітніми потребами. Присутність дітей з відмінними здібностями в класі ніяк не заважає успішності інших учнів, які не мають обмежень.

Усі діти, перебуваючи в інклюзивному середовищі, можуть навчитися цінувати й поважати дітей з відмінними здібностями. Вони навчаються бачити людину, а не передусім її ваду чи обдарованість, та не помічати пов'язаних із ними соціальних ярликів.

Таким чином, інклюзивне освітнє середовище – це середовище, де всі учні незалежно від своєї освітніх потреб здатні навчатися ефективніше, підвищувати свою соціальну компетентність, вдосконалювати комунікативні навички, а також відчувати себе частиною спільноти.

Список використаних джерел

1. Іноземцева С.В. Використання педагогічних ідей В.О. Сухомлинського в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpkhnpu/TtMNiV/2008_21/11.html.
2. Таранченко О. Тенденції сучасної освіти: роль педагога у створенні ефективної інклюзивної школи / О. Таранченко// Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. – 2011. №1. – С. 19.
3. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. праць. — № 6(8). — К. : Університет «Україна», 2009. — С. 17–18.
4. Даніелс Елен Р. і Стаффорд Кей. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів. — Л. : Тов. «Надія», 2002. — С. 23 .

**ВОЛОНТЕРСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ ЯК ПРОЯВ АКТИВІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ
РЕСУРСІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**
**VOLUNTEER ASSOCIATIONS AS A MANIFESTATION OF ACTIVATION OF
SOCIAL RESOURCES OF CIVIL SOCIETY**

Коваленко Олександра
магістрантка спеціальності соціологія
МДПУ імені Богдана Хмельницького
Україна, Запоріжжя
Email: sashakoval2514@gmail.com

Світова спільнота визнає волонтерський рух як спосіб збереження та зміцнення загальнолюдських цінностей, реалізації прав та обов'язків громадян, а також розвитку особистості через реалізацію її людського потенціалу. У Глобальній декларації про волонтерський рух зазначається, що волонтерство є основою громадянського суспільства, привносячи в життя людей потребу в мирі, свободі, безпеці та справедливості.

Волонтерство, особливо під час суспільних криз, необхідне для усунення соціальної несправедливості шляхом підтримки найбільш незахищених категорій населення; забезпечення гідного життя громадянам, які в силу об'єктивних обставин не можуть себе забезпечити; "заповнення" прогалін у соціальній політиці держави, зокрема шляхом швидкого реагування та надання ефективної, адресної соціальної допомоги, адаптованої до потреб і запитів конкретної особи; просування гуманістичних та альтруїстичних цінностей, а ідея соціального служіння, надання безоплатної допомоги тим, хто її потребує, активна участь громадян у діяльності, що приносить користь суспільству, включаючи допомогу жертвам стихійних лих, екологічних, техногенних, гуманітарних катастроф, соціальних, національних, релігійних конфліктів і протистоянь, розглядається як звичне явище в розвинених країнах.

Що стосується волонтерства, то слід зазначити, що визначення цього явища все ще потребує наукового комплексного тлумачення з урахуванням усієї його багатовимірності. У радянській традиції терміни "доброволець" і "волонтерство" (від

лат. voluntarius, voluntas - добра воля) розумілися виключно у військовому контексті, маючи на увазі людину, яка добровільно вступила на військову службу. Лише в останній третині 20-го століття, з розвитком світового волонтерського руху в різних його формах, поширенням численних благодійних фондів, програм обміну та цільових міжнародних благодійних програм на пострадянському просторі в 1990-х роках, термін "волонтерство" був формалізований і став розумітися в суспільній свідомості як вид суспільно корисної, часто неоплачуваної та соціально значущої діяльності, що здійснюється добровільно, за власною ініціативою або за дорученням недержавної неприбуткової організації.

Революція Гідності та подальші події в Україні призвели до значних змін у політичному та соціокультурному середовищі українського суспільства. Водночас низка факторів, зокрема зовнішня агресія російської федерації проти України, виявила очевидну неготовність державних структур ефективно реагувати на виклики та діяти в екстремальних умовах суспільного конфлікту, територіальної анексії та окупації частини української території. У світлі цих подій громадянське суспільство країни продемонструвало вражаючу здатність до консолідації та мобілізації, зумівши побудувати ефективну мережу громадських ініціатив та об'єднань, які взяли на себе вирішення найбільш гострих та невідкладних проблем, з якими українська спільнота не стикалася від часів здобуття державної незалежності 1991 р.: різнопланова допомога біженцям з окупованих територій, матеріально-технічне забезпечення військових, збір коштів та продовольства, закупівля медичного обладнання та медикаментів для поранених тощо [1].

Дієвим стимулом в налагодженні ефективного діалогу та партнерських відносин стане прийняття та реалізація «Цільової програми сприяння розвитку волонтерства на 2023-2027 роки» (далі – Програма), яка спрямована на комплексне вирішення найактуальніших суспільних питань, створення необхідних умов для розбудови волонтерства, громадянського суспільства, громадської ініціативи та самоорганізації, забезпечення інклюзивного прийняття управлінських рішень, задоволення суспільних інтересів з використанням різноманітних форм демократії

участі. Ухвалення Програми сприятиме забезпеченню додаткових можливостей для реалізації громадянських прав та розвитку громадської активності [2].

Програма розроблена відповідно до Конституції України, Законів України "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про волонтерську діяльність", "Про благодійну діяльність та благодійні організації", Бюджетного кодексу України, Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021 – 2026 роки, затвердженої Указом Президента України №487/2021, Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021 – 2025 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 02.06.2021 № 579.

Сама авторка є волонтеркою «Капеланського Батальйону Маріуполя», який щодня працює на фронті: продовжує евакуювати людей, підвозити необхідне для захисників України, підтримують тих, хто опинився у критичних умовах, у зоні воєнних дій. Я виїхали з Мелітополя, всі мої рідні з Маріуполя, займаюся волонтерством в одній команді з чоловіком, братом під керівництвом Геннадія Мохненко в Запоріжжі.

У брата Артема з'явилася ідея зробити серію картин про Маріуполь: «Ми бачили багато людей які були щасливі, що вижили...» З допомогою Геннадія дві картини отримав Папа Римський. Зі слів Олександри «це найменший подарунок, що ми могли зробити вдячність за його допомогу для нашої країни. Я дякую усім, хто є у моєму житті, бо без вас , я би не стала тим, ким я є. Доречі ідея з сумками – моя. Я вважаю що розпис на сумці – це зігріваючий серце спогад про рідне місце, про батьківщину».

Список використаних джерел

1. Горелов Д., Корнієвський О. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. К.: НІСД, 2015. 36 с
2. Гвоздік О., Гвоздович Ю., Лациба М., Лукінюк М., Солонтай О. Програма сприяння розвитку волонтерства *** територіальної громади на 2023-2027 роки. К.,2022 р.

**ВПЛИВ ХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК ДІТЕЙ З
ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ
THE IMPACT OF ARTISTIC ACTIVITY ON THE DEVELOPMENT
OF CHILDREN WITH DISABILITIES**

Комарніцька Л.М.,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри
інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»

E-mail: kob-@ukr.net

Сім'я – це перше і найближче соціальне оточення, в якому розпочинається життєвий шлях дитини. Народження дитини з обмеженими можливостями спершу пригнічує батьків і часто породжує у них сильний психологічний стрес. Однак більшість з них поступово набувають сил і повертаються до звичного життя та виховання дитини.

Дитина з обмеженими фізичними можливостями, як суб'єкт виховного процесу, являє собою особистість та індивідуальність, що розвивається. В процесі виховання у неї поступово формуються особисті мотиви та стимули поведінки, розвиваються потреби, формуються особистісні якості, інтереси, з'являється можливість ставити перед собою цілі свідомого вдосконалення та самовиховання.

У вихованні дитини беруть участь усі члени сім'ї, однак головна роль в цьому процесі відводиться матері. Материнська турбота, любов та розуміння є найнеобхіднішими джерелами, які стимулюють психосоціальний та фізичний розвиток дитини.

Цей розвиток відбувається шляхом включення дитини в різноманітні види діяльності. Одним із таких розвиваючих видів діяльності в дитячому віці є малювання. Воно сприяє не лише естетичному та моральному вихованню дитини, а й

розширює її кругозір та стимулює розумовий розвиток. Заняття з малювання та інших видів художньої діяльності забезпечують сенсорний розвиток дитини, розвиток її моторики, просторового сприйняття, позитивно впливають на формування мови, гри та в цілому допомагають дитині підготуватися до шкільного навчання. Про користь малювання як засобу виховання та розвитку дитини писали багато відомих зарубіжних та вітчизняних учених: Я. Коменський, Й. Песталоцці, Ж-Ж. Руссо, К. Ушинський та інші. Відомий німецький педагог І. Дістервег стверджував, що той хто малює, отримує впродовж одної години більше ніж той, хто дев'ять годин лише споглядає [2, с. 169].

Для розумового розвитку дітей велике значення має поступове розширення запасу знань, накопичення уявлень про різноманітні форми та положення предметів навколишнього світу, про різні величини та різноманіття відтінків кольорів.

Малюючи, діти знайомляться не лише з такими матеріалами як папір, фарба, крейда, а й з їхніми властивостями та виразними можливостями, набувають навички роботи з ними. Вони освоюють також досвід роботи з деякими знаряддями людської діяльності (олівці, фломастери, пензлики). В даному контексті доречною є думка О.М. Леонтьєва про те, що образотворча діяльність має значення для інтелектуального розвитку і дозволяє дітям опанувати знаряддя, а це в свою чергу дає можливість пізнавати досвід предметних дій людської діяльності [1, с. 401].

З метою виявлення впливу образотворчої діяльності на психологічний розвиток дитини з обмеженими можливостями здоров'я було досліджено 10 сімей. У ході дослідження було проведено порівняльний аналіз впливу образотворчої діяльності на психічний розвиток дітей з різними фізичними можливостями, включаючи порушення інтелекту, залежно від їхньої взаємодії з матір'ю та батьком. Співпраця дитини з дорослими включає емоційний, поведінковий і когнітивний компоненти, які, виступаючи в єдності, в процесі виховання та систематичної взаємодії дитини з близькими людьми забезпечує її поступальний розвиток. Виховання як співпраця має місце у кожній дружній сім'ї.

Встановлено, що на психологічний розвиток дитини з обмеженими можливостями здоров'я великий вплив має її взаємодія з матір'ю під час малювання.

Найкращий натхненник для малюка – це мати, яка творить, яка захоплена своєю справою. Спільні заняття малювання приносять малюкові задоволення, зближують його з матір'ю, створюють загальний емоційний настрій, породжують і в матері, і в дитини радість від досягнутих успіхів. За допомогою дитячих малюнків, матір може вчасно помітити те, що хвилює дитину, оскільки позитивні та негативні емоції виражаються в кольорі та сюжеті дитячих малюнків. Спостерігаючи за відношенням дитини до навколишніх предметів і явищ, мати тим самим отримує можливість краще її зрозуміти.

Взаємодія дитини з батьком має, зазвичай, інший характер. У перші роки життя дитини батько слабо пов'язаний з нею, і його вплив на розвиток малюка саме в цей період значно поступається материнському. Слід зауважити, що має значення не лише сам факт наявності або відсутності у дитини батька, а й те, скільки часу він проводить з дитиною і який стиль батьківської поведінки він обирає. Взаємодія дитини та батька під час малювання збагачує батька позитивними переживаннями, забезпечує перехід від позиції «зацікавленого спостерігача» до позиції «зацікавленого співробітництва». Відбувається задоволення провідної потреби чоловіка – вчити, передавати свій досвід. Дуже важливо, щоб батько був поруч, коли дитина починає активно пізнавати світ, у тому числі через малювання, оскільки саме він дає необхідну пораду і є прикладом для наслідування.

Як висновок, варто зазначити, що заняття дитини малюванням з батьками сприяє розкриттю її творчих здібностей, знижує напругу і тривогу, збагачує емоційну сферу, вчить її взаємодіяти з дорослими. Через малювання діти відкривають нові предмети і соціальний світ та, спираючись на судження і оцінки батьків, роблять перші кроки з усвідомлення власних потенціалів та можливостей свого «Я» як суб'єкта діяльності та спілкування.

Список використаних джерел:

1. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики. Москва: Изд-во МГУ, 1972. 576 с.
2. Сисоева С. О. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ: Міленіум, 2006. 344 с.

**КОРЕКЦІЙНА СКЛАДОВА У РОЗВИТКУ МІЖОСОБИСТІСНИХ
СТОСУНКІВ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ
CORRECTIVE COMPONENT IN THE DEVELOPMENT OF
INTERPERSONAL RELATIONSHIPS OF CHILDREN WITH HEARING
IMPAIRMENT**

Круглик Оксана Петрівна

доцент кафедри сурдопедагогіки
та сурдопсихології імені М.Д.Ярмаченка
УДУ імені Михайла Драгоманова, м.Київ
o.kruhlyk@ukr.net

Сучасні технічні, клінічні, нейрофізіологічні дослідження, які почали широко використовуватися в спеціальній освіті, абсолютно змінили й відкрили нові перспективи пошуку критеріальних показників вивчення міжособистісних стосунків дітей з порушеннями слуху. Пошуки, які тривалий час тримали науковців в рамках соціально-психологічних проблемах вивчення, спрямувалися на особистість в її соціально-педагогічних значеннях, на формування когнітивної складової як запоруки успішних міжособистісних стосунків.

В дослідженнях було визначено три рівні роботи й відповідно розвитку мозку: перший – геном, закладений від народження; другий – коннектом, сукупність зв'язків між відділами мозку і одиничними нервовими клітинами, «електронна схема» нервової системи; і третій – когнітом (бібліотека творів мозку), що охоплює весь набір когнітивних елементів мозку, які складають особистість людини.

В діапазоні інтересів спеціальної педагогіки, зокрема сурдопедагогіки, входить коннектом і когнітом. Перший пов'язаний із формуванням нервових зв'язків, а другий з розвитком – когнітивних, пізнавальних функцій дитини. Як показують дослідження, елементи когнітома, так само, як і весь когнітом, – це не статична картина, це система, яка постійно розвивається й удосконалюється. В результаті нового отриманого досвіду, корекційного навчання в цю мережу додаються все

новіші елементи, які змінюють як структуру когнітома, так і зв'язки між вже існуючими елементами. В той час кожен елемент суб'єктивного досвіду – це маса нейронів в різних областях мозку, які синхронно активуються в певний момент, на нашу думку в навчанні дітей з порушеннями слуху як раз ми говоримо про корекційне навчання.

Зважаючи на нові підходи вивчення міжособистісних стосунків, сурдопедагогіку, її зміст та технології варто розглядати як таку, що спрямована на активізацію нейронних зв'язків дитини з порушеннями слуху в контексті розвитку когнітивної складової особистості. Створення сприятливих психолого-педагогічних умов як для формування нейронних зв'язків, їхніх ансамблів, так і для їх закріплення у пам'яті дитини є одним із важливих і результативних підходів підвищення якості освіти та розвитку міжособистісних стосунків дітей з порушеннями слуху.

На основі аналізу теоретичних даних, результатів наших практичних досліджень, була створена модель тих знань, умінь та навичок, які необхідні дитині з порушеннями слуху для забезпечення сприймання, розпізнавання та розуміння усного мовлення, як можливості кращої соціалізації у суспільстві, в подальшому встановлення адекватних міжособистісних стосунків. Так, ми вважаємо, що робота корекційної складової навчання пов'язана з: поділом слів на склади, розуміння складоритмічності мовлення; усвідомлення поняття «довжина слова» (кількості складів у слові), розмежування речень в суцільному тексті (в якому не позначено речення за допомогою великої літери та крапки), володіння поняттям «довжина речення» (кількості слів у реченні), групування слів за частинами мови, за граматичними формами, встановлення зв'язку слів у реченні, прогнозування змісту речення при доповненні пропущених слів у реченні, об'єднання поданих речень у групи за спільністю синтаксичної конструкції.

Проведені дослідження К. Луцько показали, що при діленні тексту на речення учні від I до XII класу виявили недостатні знання про логічні (а зовсім не формальні) ознаки речення. Помилкове розмежування речень спостерігалось у 30-54% випадків. Досить часто учні з порушеннями слуху орієнтувались на формальні ознаки речень – велику літеру, ставлячи перед словом з великої літери, крапку, наприклад: *Bimer*

зривав з дерев мокре жовте листя на дорозі. Наталя побачила маленьке цуценя (Оля, 4 кл.). Одержані результати впродовж лонгітюдного дослідження свідчать про те, що слабочуючі учні, у більшості випадках глухі учні, навіть на письмі мало орієнтуються на граматичне значення, інформаційну наповненість речення. Тому, нами закономірно було зроблене припущення, що при сприйманні усного мовлення дитині з порушеннями слуху важко виділити фразу, упорядкувати її зміст, спираючись на окремі артикуляційні, акустичні сигнали. Це все в подальшому впливає на комунікацію з оточуючими людьми, встановлення з ними адекватних міжособистісних стосунків.

Як показали дослідження у 43% учнів з порушеннями слуху відсутнє поняття про довжину слова, речення, як суттєвий орієнтир при сприйманні та аналізі усного мовлення, при співвідношенні отриманих сигналів з еталонними, які є в попередньому досвіді дитини. Значні труднощі учні виявляли й при поділі слів на склади, оскільки не усвідомили складотворчої ролі голосного, ритмічної структури слів (наприклад, *стр - іч - ка, кн - и - га*). Особливо цікаві результати доповнення пропущених слів у реченні. Вони показують, наскільки готові учні до встановлення зв'язків слів у реченні, до прогнозування його змісту. Помилки на доповнення слів виявлені у 70% випадків.

Наші дослідження свідчать про те, що труднощі в оволодінні дітьми з порушеннями слуху граматичними формами, можна пояснити недооцінкою в корекційному процесі значення зорового сприймання мовленнєвого матеріалу, відсутності відповідного змісту слухо-зоро-вібраційного сприймання усного мовлення, встановлення зв'язків слів у реченні, розпізнавання структур речень, прогнозування та розуміння змісту усного мовлення. Потрібна особлива організація навчання дітей з порушеннями слуху сприйманню усного мовлення, в основу якого доцільно покласти таку корекційну складову, яка б забезпечувала дитині в подальшому розвиток міжособистісних стосунків в суспільстві чуючих людей.

СОЦІАЛЬНИЙ ТУРИЗМ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

SOCIAL TOURISM IS IN THE CONDITIONS OF STEADY DEVELOPMENT

Кудінова І.П.,

к.е.н., доцент кафедри готельно-ресторанної справи та туризму
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
ikudinova@nubip.edu.ua

Одним із показників соціального розвитку країни, стану добробуту населення й критерієм благополуччя громадян є рівень розвитку соціального туризму як особливого виду туристичних послуг, покликаного забезпечити рівні права та можливості для оздоровлення та відпочинку широких верств населення за найнижчими доступними цінами, а також допомогти людям з особливими потребами засвоїти ціннісні орієнтації та соціальні норми поведінки, перетворити їх на мотиви та діяльнісні принципи соціальної активності.

Соціальний туризм – це організація туристичних подорожей і відпочинку для осіб, які мають невисокий рівень доходів або належать до слабозахищених верств населення (діти, пенсіонери, інваліди та ін.) з метою реалізації їх права на відпочинок з метою відновлення працездатності, фізичних і моральних сил

При цьому витрати повністю або частково сплачуються державою, підприємством чи громадськими соціальними фондами. Інакше кажучи, соціальний туризм субсидіюється із засобів, що виділяються на соціальні потреби з метою умов для туризму певних категорій громадян. Субсидії виділяються як з державних, так і з недержавних фондів, а також благодійними організаціями.

На сучасному етапі концепція соціального туризму базується на трьох основних принципах:

- 1) забезпечення відпочинком і оздоровленням кожного члена суспільства шляхом залучення в середовище туризму людей з низьким рівнем доходів;
- 2) субсидіювання туристських поїздок незаможних громадян;
- 3) участь державних і суспільних структур у розвитку туризму [1].

Відмінними рисами зазначеного виду туризму є такі, як:

- доступність майже всім категоріям населення; завдяки чому створюються умови для інтеграції населення й стабілізації положення в суспільстві;
- активізується туристська діяльність у країні завдяки виникненню масовості його використання, і на цій основі відбувається ріст у створенні робочих місць;
- завдяки використанню туризму і його можливостей відбувається оздоровлення суспільства й у моральному, і у фізичному змісті;
- активізуються можливості для встановлення діалогу культур і відбувається актуалізація загальнолюдських і національних цінностей.

Забезпечення доступності туристського відпочинку для всіх, включаючи багатодітні родини, молодь і літніх осіб, вимагає розробки й здійснення ряду конкретних мір, до числа яких ставляться визначення соціальної туристської політики держави, прийняття власних законодавчих і нормативних актів, створення соціальної інфраструктури, забезпечення систем і механізмів підтримки малозабезпечених верств населення, підготовка працівників системи соціального туризму, включаючи його організаторів, інформаційна робота й багато чого іншого.

Відродження й розвиток соціального туризму в Україні — важлива передумова повернення до нормального життя багатьох категорій населення, їх нормальної життєдіяльності. Не тільки багаті, але й всі громадяни повинні мати можливість для активного й повноцінного відпочинку, зміцнення здоров'я, прилучення до національних і світових культурних цінностей. Без цього не можна додати туризму як галузі ринкової економіки соціальну спрямованість, зробити ринок турпослуг соціально орієнтованим.

Але є й інша, не менш важлива сторона цієї проблеми. Відродження й розвиток соціального туризму — необхідна умова виходу внутрішнього туризму як галузі ринкової економіки із кризового стану. Щоб збільшити попит на турпослуги, необхідно знову зробити туризм масовим, загальнодоступним, залучити до нього тих, хто відноситься до категорії бідних, а тим більше – до середніх верств населення. Важливо зробити туризм доступним для кожної людини з дитинства до старості.

Крім того, особливо важливим цей сегмент туристичної діяльності є для української держави, оскільки зараз у зв'язку з останніми подіями в Україні, а саме

війною кількість людей, які є споживачами послуг соціального туризму постійно зростає. Окремої уваги потребує реабілітація та оздоровлення учасників Антитерористичної операції (АТО). Представники Спілки ветеранів АТО працюють із соціально-орієнтованими підприємствами сфери туризму в напрямі підвищення якості обслуговування учасників АТО, створення спеціальних умов перебування воїнам, що отримали поранення і потребують реабілітації в санаторіях.

Саме тому, одним з пріоритетів туристичної галузі України є розвиток соціального туризму як її складової. Цілком природно, що це, в свою чергу, ставить нові завдання перед освітньою системою країни, яка має забезпечити підготовку фахівців відповідної кваліфікації, здатних створити комфортні умови для подорожей, отримання яскравих вражень соціально незахищеним верствам населення.

Список використаних джерел:

1. Голод А. П., Федоришина Л. М. Соціальні проблеми організації міжнародного в'їзного туризму в Україні. *Сталий розвиток економіки*. 2019. No 1(42). С. 115-121.
2. Задорожна К.І. Соціальний туризм у системі туристичної галузі: концептуалізація та інтеграція. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/zadorozhna.htm.
3. Колотуха О.В. Соціальний туризм в Україні: проблеми та перспективи розвитку. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/kolotuha2.htm.

ПІДТРИМКА УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ КРАЇНАМИ ЄС ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВЕКТОР ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОПИ

Лаврійчук Валерія Олександрівна
Студентка 2 курсу БВМ-21
Київський національний університет
технологій та дизайну

Мистецько-культурна сфера життя України, як і будь-яка інша соціальна, під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну, піддалась надзвичайно неприємним змінам. Будучи особливо вразливою ця сфера та всі її учасники,

безумовно, потребують специфічної допомоги. Із самого початку військової агресії, більшість країн Європи не лише забезпечили прихисток, а й розпочали усесторонню підтримку українців. Зокрема, прагнемо зосередити свою увагу на підтримці культурно-мистецької сфери. Так, на сьогоднішній день ми маємо величезну підтримку зі сторони ЄС, за що безмежно вдячні. Також ЄС активно підтримує митців, надає їм можливість просувати свою творчу діяльність.

ЮНЕСКО надаватиме фінансову допомогу українським митцям для підтримки їхньої мистецької творчості та доступу до культурного життя в рамках пілотної програми, запущеної за співпраці із українською неурядовою організацією Музей сучасного мистецтва України. Про це в ЮНЕСКО повідомили 14 червня. Програма спрямована на «підтримку продовження мистецької творчості та доступу до культурного життя в Україні» надаватиме митцям гранти для підтримки їхньої творчості.

«Захист і популяризація митців і професіоналів у сфері культури є основною місією ЮНЕСКО, яка стає ще більш актуальною в контексті збройного конфлікту. Завдяки своєму таланту та творчості митці мають силу підтримувати діалог та соціальні зв'язки у найважчі часи. Вони допомагають закладати основу для реконструкції суспільств», – каже Одрі Азуле, генеральна директорка ЮНЕСКО.

Станом на травень, за даними ЮНЕСКО, за час повномасштабного вторгнення в Україну Росія знищила понад 120 культурних та історичних об'єктів України - пам'ятники, музеї, архіви, церкви, школи, театри, бібліотеки.

За даними української сторони, росіяни, серед іншого, знищили чернігівський архів Служби безпеки України, де зберігалися записи нацистського періоду, які висвітлюють діяльність КДБ в Україні.

Українські молоді та досвідчені митці мають змогу отримати від 50 до 500 євро за промоцію основ демократії у своїх творах.

До участі запрошують творців, що працюють у таких напрямках:

- поети й письменники (Poetic Frontline);
- художники та дизайнери (Visual Art Frontline);
- стендап-коміки (Stand Up Frontline);

- хіп-хоп виконавці (Hip-Hop Frontline);
- сценаристи (Film Frontline);
- журналісти (Mass Media Frontline).

4000 злотих стипендії для митців у рамках творчих резиденцій у народному домі у Перемишлі. Результатом резиденції має стати документація творчого процесу. Результат може мати вигляд мистецького твору доступного для публіки або лише зареєстрованого (це може бути зокрема театральна вистава, перформанс, концерт, виставка, літературний текст, або будь-яка інша форма, розроблена у співпраці з кураторами). Резидент має документувати свій творчий процес, дослідження ситуації та простору, місця, міста і громади. Результатом цілісного проекту має стати публікація, в якій будуть зібрані матеріали, створені під час індивідуальних резиденцій та творчих пошуків.

Також для українців є безліч варіантів для вступу в закордонні університети з можливістю отримувати стипендію.

На прикладі культури можна побачити якість та рівень життя цілої країни. Тому участь держави в розвитку культури країни є вкрай важливою.

Мистецтво здатне формувати майбутнє, сприяє розвитку нестандартного мислення та інновацій.

БЕЗПЕРЕРВНА ОСВІТА ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОГРЕСУ СУСПІЛЬСТВА CONTINUOUS EDUCATION AS A FACTOR ENSURING THE PROGRESS OF SOCIETY

Мариніч Оксана Миколаївна
викладач кафедри соціальної політики
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
o.m.marynich@npu.edu.ua

Сучасні соціально-економічні та політичні умови розвитку суспільства, поява нових конкурентноспроможних галузей і напрямів народного господарства

висувають нові вимоги і завдання до професійних та соціальних якостей і компетентностей людини, формування її як особистості, яка прагне постійно розвиватися протягом усього життя, характеру і рівня її професійної та трудової діяльності, ставлення до праці і суспільства, рівня свідомості щодо суті цивілізаційних процесів і місця людини в ньому. Виклики сьогодення трансформують всю систему освіти в напрямку консолідації ресурсів, знань, інформаційних технологій. Соціальне призначення людини забезпечується колом її участі в реалізації державницьких та особистісних запитів. Відтак, постає потреба в самореалізації, самоосвіті, самовдосконаленні існуючих професійних навичок та умінні отримувати нові знання задля професійного розвитку та потреб ринку праці.

Ідея, що людина має вчитись упродовж усього життя, не нова. Молодший Сенека вважав, що навчатись потрібно доти, поки не зрозумієш, що вчитись треба все життя. Роздуми про безперервну освіту ми знаходимо у трактатах Аристотеля, Конфуція, Платона, Сенеки, Сократа, які вважали, що людина повинна постійно духовно вдосконалюватися. Я. Коменський зазначав, що вивченого замолоду не вистачить на все життя [1]. Цивілізаційні процеси суспільства, а саме: поява нових технологій, вивільнення робочих місць, велика конкуренція монополій у виробництві, наукові розвідки в різних галузях господарства, іновації в сталих наукових дослідженнях висунули на порядок денний розуміння потреби у пошуку нових освітніх технологій для трудового потенціалу сучасних країн.

Європейським Парламентом і Радою Європи у 1996 році було запропоновано всебічну концепцію навчання протягом життя як основу для нових освітніх політик [2].

Суспільна значущість цієї концепції полягає в забезпеченні кожної людини здатністю до постійного розвитку, самовдосконалення, всебічної реалізації впродовж усього життя, що, у свою чергу, сприяє забезпеченню процвітання всього суспільства. Тому для кожної держави безперервна освіта стає ключовою сферою соціальної політики, засобом піднесення культурного та економічного потенціалу [3].

Концепція освіти протягом життя є базовою для розвитку європейської освітньої системи. Передбачається, що нею повинні бути охоплені усі прошарки суспільства, а

основу складати базові демократичні та загальнолюдські цінності. Фундаментом побудови єдиного європейського суспільного простору виступає освіта, тому важливо створювати неперервність цього процесу: забезпечити людей базовими знаннями, необхідними вміннями та навиками, основоположними цінностями, без яких європейська спільнота не може існувати (демократія, справедливість, рівність та ін.) [4].

Освіта дорослих – це унікальний засіб забезпечення сталого й збалансованого прогресу особистості та суспільства у XXI столітті. Вперше про це заговорили на V Міжнародній конференції з освіти дорослих (1997), Софійській конференції освіти дорослих (Софія, 2002), Міжнародній конференції міст, що навчаються (Пекін, 2013); на зустрічах «Великої вісімки» (Кельнська хартія, Кельн, 1999 р., Освіта в змінюваному світі. Заключний документ зустрічі міністрів освіти «Великої вісімки», Токіо, 2000 р.); Міжнародної ради з освіти дорослих (Монреаль, 2015), Європейської Асоціації освіти дорослих (Брюссель, 2016).

Неперервна освіта в світі є основою стабільності, збалансованості, соціально-економічної привабливості в усіх напрямках прогресивного суспільства. Така векторність спрямована на поступальний і всеосяжний розвиток людства, забезпеченням всіма країнами статусу держави соціальної орієнтації.

Освіта дорослих спрямована на вирішення глобальних проблем людства і може розглядатися з двох сторін. По-перше, освіта дорослих дозволяє людині як суб'єкту соціально-економічних відносин, свідомо знайти своє місце, з використанням набутих умінь і навичок, в економічній сфері та через отримані професійні компетентності резюмувати себе на ринку праці. По-друге, дає можливість реалізувати себе задля власного ідентичного духовного розвитку. Економічна складова більш притаманна країнам з розвиваючою економікою, яку характеризують кризи і занепади, що спонукає доросле населення до можливих змін в професійній діяльності. В країнах з високорозвинутою економікою, сталою системою соціального захисту і забезпечення населення більш характерним є духовний розвиток особистості і можливості забезпечення прав людини.

На нашу думку, саме такі домінанти виступають мотиватором популяризації освіти впродовж життя. Через те, ЄС приділяє значну увагу неперервному навчання, здатному допомогти європейцям покращувати або змінювати кваліфікацію упродовж всього життя, і, відповідно, краще інтегруватися на динамічному ринку праці Європи. На підтвердження цього виступають Меморандум про навчання впродовж усього життя (2000) та програми «План дій розвитку мобільності» (грудень, 2000), «План дій е-навчання» (травень, 2001), «План дій розвитку навчання і мобільності» (січень, 2002), «Освіта і професійна підготовка 2010» (березень, 2002). З 2007 р. [4].

Саме діяльність ЮНЕСКО стала поштовхом до активізації світової освітньої спільноти і вироблені значущих документів для всесвітньої та національних систем освіти.

18 грудня 2006 р. Європейським парламентом було розроблено Рекомендації, у яких названо ключові компетентності для безперервного навчання і які повинні бути стати направляючим інструментом для європейських держав у розробленні стратегій та інфраструктури у сфері безперервної національної освіти.

Радою Європи визначено п'ять основних ключових компетенцій:

- політичні та соціальні компетенції;
- компетенції, пов'язані із життям у багатокультурному суспільстві;
- компетенції, пов'язані з володінням усною та письмовою комунікацією;
- компетенції, пов'язані зі зростанням інформації суспільства;
- здатність вчитися протягом усього життя [5].

Відповідно до цього Комісією ради Європи сформовано рекомендації національним урядам щодо популяризації освіти дорослих:

1. Добре освічені громадяни – ключова передумова сталого розвитку, важлива складова економічного розвитку і демократичного суспільства. Тому наявність концепції навчання протягом усього життя є важливою складовою стратегічного плану розвитку країн-членів ЄС. Освіта дорослих має бути визнано невід'ємною частиною стратегії навчання протягом усього життя.

2. Законодавче регулювання освіти дорослих повинне бути стабільним, що включає визначення ролі різних провайдерів, фінансові зобов'язання, чітке

визначення прав громадян на доступ до освіти дорослих, нормування стандартів та їх моніторинг.

3. Освіта дорослих – суспільне благо, тому уряди країн повинні взяти на себе зобов'язання щодо фінансування цієї сфери відповідно до потреб громадян.

4. Забезпечення співпраці між різними провайдерами освітніх послуг, соціальними партнерами та громадянським суспільством.

5. Особливу увагу потрібно приділити потребам маргінальних груп населення. Сюди входять соціально уразливі групи людей, етнічні меншини, переселенці, люди поважного віку та ін. Рівний доступ до навчання – цінність, яка визнається у всіх країнах Європи і забезпечує економічний добробут населення.

6. Створення дієвих механізмів визнання результатів неформальної та інформальної освіти.

7. Забезпечення ефективної системи підготовки спеціалістів у галузі освіти дорослихандрагогів.

8. Сприяння міжнародним дослідженням та обмінам науковців, викладачів, усіх зацікавлених сторін, які працюють у галузі освіти дорослих [6].

Україна, яка нещодавно стала країною – кандидатом в Європейський Союз, потребує розробки повноцінних концептуальних засад розвитку освіти дорослих у довгостроковій перспективі на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях і, зокрема, у сфері формальної, неформальної та інформальної освіти. В світлі реалій сьогодення, російсько-української війни, зменшення чисельності населення України, зруйнованої економіки та інфраструктури і, як наслідок, зростання безробіття, з одного боку, і дефіцит робочих рук, з іншого, актуальним стає саме безперервна освіта в контексті відбудови повоєнної України і освіта впродовж життя має стати пріоритетним напрямом національної освітньої політики.

Список використаних джерел:

1. Сердюк Н.М., Фогель Т.М. Безперервна освіта як чинник конкурентноспроможності майбутніх фахівців. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020 р., № 70, Т. 3

2. Lifelong Learning in the Global Knowledge Economy: Challenges for Developing Countries A World Bank Report 2003 The International Bank for Reconstruction and Development: URL: <http://www.worldbank.org>
3. Айзікова Л.В. Концепція навчання протягом життя в міжнародних документах і дослідженнях. *Педагогіка. Наукові праці. Випуск 146. Том 158, С.62*
4. Самойленко О.А. Освіта дорослих у контексті європейської освітньої політики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання.* 2019 р.
URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/30856> С.155
5. Меморандум неперервного процесу освіти Європейського Союзу. Адукатар. 2006. № 2 (8). С. 25.
URL: http://adukatar.net/wpcontent/uploads/2009/12/Adu_8_Pages_24-27.pdf 4.
6. Обучение взрослых: учиться никогда не поздно. Коммюнике Комиссии Европейских Обществ Брюссель, 23 октября 2006.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

MODERN APPROACHES TO THE PROBLEM OF THE CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS SOCIALIZATION

Михальський А.В.

кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри
інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук,
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
E-mail: mavanat@gmail.com

Однією із актуальних проблем сучасного суспільства є проблема соціалізації дітей з обмеженими можливостями здоров'я. На сьогоднішній день процес соціалізації є предметом дослідження фахівців багатьох галузей науки. Різні аспекти

процесу соціалізації, етапи, стадії та чинники соціалізації досліджують психологи, соціальні психологи, педагоги, соціологи, філософи.

Проблема соціальної адаптації дитини з особливими освітніми потребами (ООП) дуже важлива, оскільки суспільство зараз не готове прийняти цю людину, а сама вона не знає, як це зробити.

Проблемам соціалізації особистості присвячені роботи таких вітчизняних та зарубіжних учених, як О. Карпенко, О. Кушак, В. Москаленко, О. Мудрик, С. Савченко, Г. Тард, Д.А. Томпсон, Т. Парсонс та інші.

Особливості соціалізації дітей з ООП вивчали М. Миськів, Ю. Шевченко, М. Ковальова та ін.

У дітей з ООП часто спостерігається тенденція до ізоляції від суспільства та порушення здатності включатися до нормального процесу життєдіяльності. Відхилення у розвитку особистості дітей з ООП викликають порушення у сфері пізнання та комунікації, але можуть також призводити і до порушення їхньої емоційно-вольової сфери, що, у свою чергу, може стати причиною виникнення патологічних форм поведінки. Часто спостерігається прояв таких емоційних станів, як почуття страху, образи, сорому. Страждає і самооцінка цієї категорії дітей. Як свідчать дані психологічних досліджень, більшість дітей з ООП мають занижену самооцінку і дуже рідко зустрічається завищена самооцінка.

Найчастіше проблеми таких дітей полягають у обмеженій мобільності, бідності контактів з однолітками та дорослими, обмеженому спілкуванні з природою, недоступності низки культурних цінностей, а іноді й елементарної освіти. Слід враховувати також, що діти з ООП відрізняються від здорових однолітків своїми адаптаційними можливостями.

Основна проблема соціалізації осіб з ООП це відхилення в емоційно-вольовій сфері, порушенні соціальної взаємодії, невпевненості в собі, зниженні самоорганізованості та цілеспрямованості у формуванні загальноприйнятих норм поведінки.

У даний час необхідно розглядати соціалізацію як процес, що включає розвиток пізнавальної, емоційної та моральної сфери, формування передумов для успішної

побутової, навчальної та соціальної адаптації до реальних умов життя, інтеграції у суспільстві. Одним із способів поліпшення якості життя дитини з порушеннями розвитку є підвищення рівня її соціальної адаптації у суспільстві. Соціалізація дітей з ООП полягає в інтеграції таких дітей у суспільство, щоб вони могли набути та засвоїти певні цінності та загальноприйняті норми поведінки, необхідні для життя у суспільстві.

Вирішення проблем соціалізації спрямоване на самовизначення людини з ООП та її прагнення самостійно керувати своїми життєвими ситуаціями. Засвоєння дитиною прийнятих у суспільстві соціальних норм і правил відбувається через соціалізацію. Важливою умовою успішної соціалізації дітей з ООП є підготовка їх до самостійного життя.

Соціальна інтеграція передбачає соціальну адаптацію дітей з ООП у загальну систему соціальних відносин та взаємодій, насамперед у рамках того освітнього середовища, в яке вони інтегруються. Проблема інтеграції дітей з інвалідністю у суспільство зумовлена, з одного боку, наявними у них відхиленнями у фізичному та психічному розвитку, а з іншого – недостатньою досконалістю самої системи соціальних відносин

Одним з найважливіших завдань системи спеціальної освіти, а також сучасного суспільства є формування в дітей навичок позитивної взаємодії з оточуючими.

Важливим механізмом соціалізації та одним із шляхів більш повної соціалізації є соціальна адаптація. Крім механізму соціальної адаптації, до процесу соціалізації входять і такі механізми як абілітація та соціальна реабілітація.

Абілітація – це комплекс послуг, вкладених у мобілізацію, посилення наявних ресурсів соціального, психічного і фізичного розвитку дитини з ООП.

Соціальна реабілітація – це включення дитини з ООП до соціального життя, залучення до суспільної життєдіяльності лише на рівні її психологічних і психофізичних можливостей.

Процес соціалізації має здійснюватися протягом усього життя кожної людини, але основи успішної соціалізації закладаються у ранньому дитинстві.

Інтеграція у суспільство дітей з ООП повинна включати: вплив суспільства та

соціального середовища на особистість дитини з відхиленнями у розвитку; активну участь у даному процесі самої дитини; вдосконалення самого суспільства, соціальних взаємин. Важливою умовою соціалізації особистості є розвиток її соціальної активності. Якими б сприятливими не були умови соціалізації, її результати багато в чому залежать від активності самої особистості. І найкращий спосіб соціалізації дітей з ООП – це залучення їх у дитячий колектив.

**БЕЗПЕРЕРВНА ОСВІТА ЯК ФАКТОР СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ
МОДЕРНІЗАЦІЇ
CONTINUOUS EDUCATION AS A FACTOR OF SOCIO-CULTURAL
MODERNIZATION**

Михальчишина Лариса Гаврилівна,

доцент кафедри глобальної економіки НУБіП України

larysam@nubip.edu.ua

Сучасне суспільство характеризується високим ступенем свободи та динамічності в культурно-інформаційній, соціальній, економічній та технологічній сферах. Інформаційна епоха формує комплекс суттєвих параметрів суспільного відтворення, до яких можна віднести високу динаміку оновлення знань, рухому соціальну структуру, розвиток нових технологічних засобів, що використовуються у виробництві та в побуті.

Принципи безперервності, закладені у систему освіти XXI століття, покликані виступити факторами змістовних соціокультурних і економічних трансформацій на сучасному етапі модернізації суспільства. Ключове завдання процесу модернізації полягає у забезпеченні сталого розвитку, створенні умов зростання конкурентоспроможності економіки на глобальних ринках, постійному підвищенні рівня культурного розвитку громадян та формуванні навичок до самостійної актуалізації знань, необхідних для життя.

Концепція безперервної освіти сьогодні визначає вектор розвитку освітніх систем більшості розвинених країн, що закріплено у відповідних галузевих концепціях, у документах ЮНЕСКО, Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), програмах Євросоюзу, на основі яких реалізується комплекс заходів щодо розвитку систем безперервної освіти у розвинених країнах.

Програми Євросоюзу спрямовані насамперед на формування цілісної наднаціональної системи освітніх установ, орієнтованої на поступальний розвиток об'єднаної Європи та побудови суспільства, заснованого на знаннях. Цільові програми ЄС у галузі соціальної політики спрямовані на формування комплексної екосистеми освіти нового типу, особливе місце у якій відведено перманентному особистісному розвитку громадян, що слугує прикладом для відповідних рішень в Україні.

Вирішення задач побудови системи безперервної освіти допоможе сформулювати вимоги щодо змістовного та структурного переформатування освітнього процесу всередині університетів з урахуванням потреб суспільства та людини та побудові ефективної системи розвитку загальнокультурних компетенцій дорослого населення у вигляді інститутів освіти та культури, а також на основі самоосвіти. Побудова відповідної системи є одним із факторів, що визначають модернізацію українського суспільства, в якій освіта грає провідну роль.

Слід погодитись з думкою, що в Україні не використовується повною мірою власний високий інноваційний потенціал. У державі відбувається втрата й знецінення людського капіталу, обумовлені міграційними процесами, неефективністю й несистематичністю підвищення кваліфікації працівників, відсутністю у певної частини населення навичок і компетентностей, необхідних в умовах інноваційного розвитку економіки. Наслідком цього парадоксу є знецінення людського капіталу на тлі надлишкової висококваліфікованої робочої сили, що загалом поглиблює простір для нерівностей, зумовлених безробіттям освічених людей [1, с. 17].

Але зміни у системі освіти відбуваються значно повільніше, ніж трансформації у суспільстві. Університети відстають від реальних потреб економіки, суспільства та

особистості, що, у свою чергу, обумовлює необхідність адаптації освітньої системи відповідно до логіки безперервності навчання.

Список використаних джерел

1. Лук'янова, Л. (2019). Освіта впродовж життя в умовах інформаційно-технологічного суспільства. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи, 1(15), 10-20. [https://doi.org/10.35387/od.1\(15\).2019.10-20](https://doi.org/10.35387/od.1(15).2019.10-20).

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПОНЯТТЯ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА REVISION OF THE CONCEPT OF INTERNET ADDICTION IN THE ERA OF DIGITAL TRANSFORMATION

Мищенко О.Е.

студентка 2 курсу магістратури

Спеціальність 053 Психологія

(спеціальна, клінічна)

Українського Державного Університету імені Михайла Драгоманова

lowlsoff@gmail.com

Науковий керівник:

Кротенко В. І.

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри спеціальної психології та медицини

Українського Державного Університету імені Михайла Драгоманова

vikrotenko@gmail.com

Від моменту впровадження терміну «інтернет-залежність» у 1995 році світ сильно змінився, отже, настав час переосмислити цей феномен. Згідно з останнім

дослідженням DataReportal (2023), на січень 2023 року більше 5 мільярдів людей з усього світу користуються інтернетом — це 64,4% всього населення планети (Simon Kemp, 2023); соціальними мережами користуються 4,76 мільярда людей, що складає 92,3% від усіх користувачів інтернету. В Україні у лютому 2023 року зареєстровано 28,57 мільйонів активних користувачів інтернету (79,2% населення країни), і 26,7 мільйонів активних користувачів соціальними мережами (74% популяції). За даними Європейського опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин (2019), серед 8690 студентів віком 14-17 років, майже половина проводить щонайменше 4 години на день у соцмережах у будні і ще більше — на вихідних. 9,4% опитаних зазначили, що грають як мінімум 6 годин на день, використовуючи комп'ютер, планшет, смартфон та інші електронні пристрої. Більше чверті (27.5%) студентів вважають, що витрачають забагато часу на ігри, а 13,9% визнали погіршення настрою, якщо вони не можуть грати в цифрові ігри (О.М. Балакірева, Д.М. Павлова, Н-М.К. Нгуєн, О.Г. Левцун, Н.П. Пивоварова, О.Т. Сакович; О.В. Флярковська, 2019).

Феномену інтернет-залежності у сучасному світі приділяється недостатньо уваги. Всесвітня організація охорони здоров'я хоч і визнала існування Gaming Disorder (комп'ютерна ігроманія) у 2018 році (V. Poznyak, 2018), але досі не включила інтернет-залежність до Міжнародної класифікації хвороб. Згідно МКХ-11, яка набула чинності 1 січня 2022 року, ігровий розлад визначається як модель ігрової поведінки, що характеризується порушенням контролю над іграми, збільшенням пріоритету ігор над іншими видами діяльності, а також продовження або ескалація патологічної ігрової поведінки, незважаючи на негативні наслідки (World Health Organisation, 2022). Американська психіатрична асоціація вважає інтернет-адикцію об'єктом подальших досліджень, але також не визнає її психічним розладом (К. Давиденко, 2019).

Термін «інтернет-залежність» вперше вжив американський психіатр і психофармаколог I. Goldberg (1995) і охарактеризував цей феномен як дезадаптивну модель користування інтернетом, яка призводить до клінічно значущого порушення або дистресу, і супроводжується як мінімум трьома симптомами з переліку протягом

12 місяців: толерантність, синдром відміни, проблеми самоконтролю під час користування інтернетом, неможливість відмовитися від користування інтернетом, проведення більшої частини свого часу в інтернеті, нехтування обов'язками і соціальними контактами, зловживання інтернетом навіть після усвідомлення даної проблеми. Американський клінічний психолог К. Young (1998) почала дослідження цього інтернет-залежності ще у 1994 році, описуючи її як заклопотаність інтернетом, нездатність контролювати використання інтернету та неспокій або дратівливість при спробі скоротити використання інтернету. Л. Юр'єва і Т. Больбот (2006) охарактеризували звикання до Інтернету як розлад звичок та потягів, не викликаний хімічними речовинами, нав'язливе чи компульсивне бажання увійти в інтернет, перебуваючи офлайн, і неможливість вийти з мережі, знаходячись онлайн. Сучасна українська дослідниця Асєєва Ю.О. (2020) пропонує розмежовувати комп'ютерну залежність, інтернет-залежність і гаджет-адикцію, і визначає інтернет-адикцію як вид нехімічної залежності, психічно-поведінковий розлад, що виражається в нав'язливому чи компульсивному бажанні постійно перебувати в режимі онлайн, викликаючи порушення нормального процесу життєдіяльності, а неможливість перебування в режимі онлайн призводить до змін емоційного стану й спричиняє негативні зміни в когнітивній, поведінковій та афективній сферах особистості.

В Україні використовують такі методи діагностики інтернет-адикції: тест Кімберлі Янг в адаптації В. Лоскутової; скринінгову діагностику комп'ютерної залежності за методикою Л. Юр'євої та Т. Больбот; тест на інтернет-залежність С.А. Кулакова; тест Такера для експрес-діагностики ігроманії, модифікований та адаптований для неповнолітніх І.А Конігіною; шкалу інтернет-залежності Чена (шкала CIAS). На жаль ці інструменти не перекладені українською мовою, також є застарілими — розроблені у 2000-2010 роках, вони не зовсім не оновлювалися, тому питання не відповідають сучасним технологіям — наприклад, у тестах зовсім не згадуються соціальні мережі і месенджери, що нині є основною причиною занепокоєння.

Враховуючи технологічні зміни у сучасному світі, термін «інтернет-залежність» не може вважатися актуальним з двох причин: по-перше, сьогодні людство буквально

залежить від мережі — особливо з часів пандемії, коли навіть робота і навчання перейшли в режим онлайн, що тільки загострилося війною в Україні, — тож інтернет вже є невід'ємною частиною життя; по-друге, інтернет фізично не може бути агентом адикції — це мережа, зв'язок, інструмент, що надає доступ до можливостей цифрового світу. Тож сполучення «інтернет-залежність» є лексично некоректним і має бути виключено із професійного використання. За тим самим принципом, комп'ютери, смартфони та інші електронні пристрої не можна вважати агентами адикцій, що виключає поняття «комп'ютерна залежність» або «гаджет залежність». Оскільки інтернет або девайс не може бути агентом адикції, нею виступає сам цифровий світ — віртуальна реальність, у якій можна бути ким завгодно, часто без наслідків і відповідальності за власні слова і дії. Патологічне бажання пов'язане не з доступом до мережі чи смартфону, а з покликом відмежуватись від реальності шляхом занурення у цифровий (діджитал) світ. Отже, замість застарілих термінів, коректно використовувати термін цифрова (або діджитал) залежність, що характеризується патологічним потягом до перебування у цифровому (віртуальному) просторі і реалізується за допомогою сучасних технологій. Також потрібно розробити новий інструмент для діагностики діджитал адикції, який враховуватиме особливості і вимоги сучасного світу, рівень розвитку і змінність технологій, а разом з цим — методи профілактики цифрової залежності в умовах вимушеної діджиталізації, щоб уникнути небезпеки для життя і здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Асеева Ю.О. (2020). Проблемні питання класифікації кібер-адикцій. — Одеса, Психологія і особистість. 2020 No 2 (18).
2. Балакірева О.М., Павлова Д.М., Нгуєн Н-М.К., Левцун О.Г., Пивоварова Н.П., Сакович О.Т., & Флярковська О.В. (2019). Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні». — Київ: ТОВ «ОБНОВА КОМПАНІ».
3. Давіденко К. (2019), Інтернет-залежність: тест, поширеність та супутня психопатологія. — Київ, МОРІОН.

4. Юрьєва Л., Больбот Т. (2006). Компьютерная зависимость: формирование, диагностика, коррекция и профилактика: Монография. — Днепропетровск: Пороги.
5. Goldberg I. (1995). Internet Addiction Disorder (IAD) — Diagnostic Criteria. — Архів веб-сторінок Archive.today. <https://archive.ph/>
6. Kemp S. (2023), Digital 2023 global overview report. Інтернет-ресурс статистики DataReportal. <https://datareportal.com/>
7. Kemp S. (2023), Digital 2023: Ukraine. Інтернет-ресурс статистики DataReportal. <https://datareportal.com/>
8. World Health Organisation (WHO) (2022) International classification of diseases — ICD-11. <https://icd.who.int/browse11/l-m/en>
9. Young K.S. (1998). Internet Addiction: The Emergence of a New Clinical Disorder. *CyberPsychology & Behavior*, 1(3). doi:10.1089/cpb.1998.1.237

ОСОБЛИВОСТІ ІНСТРУМЕНТІВ СУЧАСНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ FEATURES OF THE TOOLS OF MODERN YOUTH POLICY

Мочарій Дар'я
магістрантка спеціальності соціологія
МДПУ імені Богдана Хмельницького
Україна, Запоріжжя
Email: mocharij.dasha@gmail.com

Досвід останніх десятиліть переконливо доводить, що політичних і економічних успіхів сягають саме ті держави, які приділяють підвищену увагу молоді. Стійкий розвиток демонструють саме ті суспільства, які переглянули систему традиційних поглядів на нові покоління, на систему взаємин між поколіннями і на їх значення для політичного і соціально-економічного розвитку.

Молодь повинна стати активним учасником вирішення завдань, що стоять перед державою і суспільством. Необхідно на державному рівні створювати умови для самореалізації молоді та її включення у процеси розвитку України. Це розширить

соціальну базу перетворень, забезпечить соціальне, культурне і економічне відтворення і розвиток країни. Основою повинні стати такі інструменти молодіжної політики як соціальне партнерство, стимулювання активності молоді в різних сферах, вироблення ефективних механізмів участі держави в процесах соціалізації.

У рамках ЄС застосовуються такі інструменти молодіжної політики, як ради, парламенти, форуми; політична участь; підтримка проєктів та ініціатив; розвиток організацій, участь молоді у неурядових організаціях і політичних партіях, розширення її діяльності у засобів масової інформації тощо. Спеціальними інструментами є проєкт «Структурний діалог», програма «Молодь у дії» та «Еразмус+». Фінансується молодіжна політика за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також міжнародних та національних неурядових організацій, спрямованих на реалізацію окремих проєктів та програм молодіжної політики як в рамках країн-членів ЄС, так і в межах країн-партнерів ЄС.

Найбільш визначними інструментами на міжнародному рівні є «Глобальний індекс розвитку молоді» та «Глобальний індекс добробуту молоді», які збирають та аналізують дані про десятки показників у таких сферах, як: освіта, охорона здоров'я, працевлаштування та економічні можливості, політична та соціальна участь, доступ до інформаційних та комунікаційних технологій, безпека та захищеність.

Хоча ці показники добре підходять для глобального аналізу, міжнародних порівнянь та моніторингу прогресу на національному рівні, запропонована методологія може бути додатково розвинена в практичний інструмент планування та відстеження на місцевому рівні. Наявність такого інструменту матиме особливе значення для України, де відбувається реформа децентралізації і муніципалітети розробляють та проводять свою місцеву молодіжну політику та програми. Відстеження місцевого прогресу щодо молодіжних показників забезпечує більш обґрунтований процес розробки політики, заохочує більшу увагу до результатів, посилює зусилля для більш прозорого та підзвітного процесу прийняття рішень щодо молодіжної політики, висвітлює аргументи щодо пріоритетних бюджетних асигнувань та сприяє розвитку культури управління та звітування з огляду на отримані результати.

У той час, як міжнародне співтовариство просувається до цілей сталого розвитку, надто багато молодих людей в Україні залишаються відірваними від необхідних навичок, економічних можливостей, місцевих спільнот та національних урядів. У поточний історичний момент, коли половина світового населення перебуває у віці молодше 30 років, існує гостра потреба в інвестиціях у молодь. Міжнародні індекси, що вимірюють рівень благополуччя та розвитку молоді та проводять порівняльний аналіз її добробуту у різних країнах світу з'явилися нещодавно.

Індекс розвитку (ІРМ) та Індекс благополуччя (ІБМ) є зведеними індексами, які аналізують якісні та кількісні дані щодо основних сфер благополуччя та розвитку молоді. Їхні результати повинні враховуватися під час розробки, реалізації та оцінки молодіжної політики.

Індекс розвитку був розрахований для 170 країн світу і включає себе 5 критеріїв, які складаються із 15 показників. При розрахунку індексу використовувалися дані національних статистичних агенцій та бази даних Організації Об'єднаних Націй та Світового банку. Рівень розвитку молоді розраховується за шкалою від 0 до 1, де 1 - є найвищим рівнем розвитку.

У всіх країнах, охоплених Індексом, найбільших успіхів молодь досягає в галузі освіти, ймовірно, завдяки постійним державним та благодійним інвестиціям у цю галузь протягом останніх 30 років. Водночас нестача даних ускладнює одноманітний і точний вимір якості освіти.

Незважаючи на оптимізм, що виражається молоддю по відношенню до свого економічного положення у майбутньому, найменш загальні показники відзначаються саме у цій сфері. 74% молоді, опитаної в країнах, включених до Індексу, вважають, що зможуть отримати бажане робоче місце, а 65% - зможуть заробити стільки грошей, скільки хочуть. Такі показники в галузі економіки пояснюються високим відсотком молоді, що не працює і не навчається (NEET) у багатьох країнах, що увійшли до Індексу.

Для кого потрібен Індекс? Для місцевої влади, бо це простий інструмент для моніторингу і оцінки благополуччя молоді саме у вашому місті. Наразі Індекс вже

працює у Львові, Кременчуці та Миколаєві. Будь-яке місто може скористатися розробленою методологією та платформою для опитувань.

А для молоді це зручна можливість для залучення до діалогу із владою, надання зворотного зв'язку та участі в прийнятті рішень на рівні свого міста. Дані Індексу дають оцінку успішності молодіжної політики міста.

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ КЛІНІЧНИХ ПСИХОЛОГІВ: ВКЛЮЧЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАВИЧОК ХХІ СТОЛІТТЯ

Найдьонова Ганна Олександрівна,

доцент кафедри спеціальної психології та медицини
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

h.o.naydonova@npu.edu.ua

Лісова Зоя Ігорівна,

доцент кафедри спеціальної психології та медицини
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

lissovozoya@gmail.com

Проблема підтримки дітей з обмеженими функціональними потребами залишається актуальною у будь-який час, а під час війни значно загострюється та стикається з новими аспектами підтримки як фізичного, так і психологічного здоров'я. Тому реабілітаційні програми мають бути всебічними і орієнтованими саме на конкретну дитину з її проблемами та особливостями. Тому при підготовці фахівців даного профілю слід зміщувати акценти саме на сучасну ситуацію, усунення та попередження особистісних дефектів.

Крім того, дуже складно спрогнозувати скільки саме дітей та дорослих потребуватиме психологічної допомоги внаслідок психотравмувального впливу війни. Таким чином, підготовка фахівців з клінічної та спеціальної психології є нагальною потребою як сьогодні, так у повоєнний час.

Міністерством охорони здоров'я України з метою забезпечення ефективності надання мультидисциплінарної паліативної та реабілітаційної допомоги у сфері охорони здоров'я було введено посаду «клінічний психолог» з вищою немедичною освітою за спеціальністю «Психологія» галузі знань «Соціальні та поведінкові науки» [1].

Проблема підготовки фахівців – психологів (спеціальних/клінічних) постійно потребує удосконалення. Необхідно враховувати те, що це фахівці, які працюють з дітьми, які мають захворювання, виражені вади, порушення розвитку, а також різні стани, які є наслідком впливу на дитячий організм навколишнього середовища, певних соціальних умов. Також слід враховувати і можливий негативний вплив сім'ї та оточення.

Сучасні умови життя, які можна спостерігати в Україні, не сприяють «щасливому дитинству», можуть провокувати розвиток агресії, несприйняття оточуючого середовища. У дитини спостерігаються розлади не тільки фізичного, а й психічного здоров'я, в тому числі так звані стани дезадаптації. Так, перебіг багатьох захворювань погіршився, соціально-політична ситуація в Україні впливає на розвиток депресивних станів, а процеси адаптації та компенсації уповільнились і, як наслідок, потреба у психологічній корекції зростає.

А яким саме повинен бути сучасний клінічний психолог? Що для його підготовки потрібно крім спеціальних фахових знань? Адже він працює не просто з дітьми, а з дітьми, які мають різні фізичні та психічні порушення, з їх найближчим оточенням (батьками, опікунами тощо), а тепер і в умовах воєнних дій.

Сучасний спеціальний/клінічний психолог повинен володіти усім арсеналом своєї професії, крім того, орієнтуватися і розумітися у медичних аспектах статусу дитини. Саме ця позиція повинна відображатись у освітніх планах дисциплін, які повинні забезпечувати різнобічну компетентність у ряді напрямків підготовки студентів-психологів.

Навчальні плани включають, як загальноосвітні дисципліни, що сприяє розвитку світогляду, спеціальні психологічні та певний спектр медичних предметів. Медична підготовка необхідна для оцінки стану дитини, розуміння клінічного діагнозу,

можливості виділення тих симптомів, на які можна вплинути. У попередніх наших дослідженнях ми визначали, які саме предмети необхідні для повноцінної підготовки [2-4].

Підготовка психолога в умовах класичного закладу вищої освіти істотно відрізняється від такої у медичних, оскільки фахівець, випускник педагогічного вишу виконує інші функції, ніж медичний психолог.

Розглянемо проблему підготовки спеціального/клінічного психолога очима фахівця різного профіля: медика та психолога.

Якщо розглядати проблему з позиції людини з медичною освітою, то у підготовці студентів слід звертати увагу на ґрунтовну медичну підготовку, хоч і у меншому обсязі. Адже не слід плутати клінічного або спеціального психолога з психіатром або лікарем-психологом.

Як базова освіта, необхідні курси з анатомії та фізіології людини, особливо ті розділи, що стосуються будови, функції та патофізіології нервової системи, в тому числі питання організації вищої нервової діяльності, а також генетики. Враховуючи той факт, що психологічні проблеми часто виникають у дітей з порушеннями розвитку, переважно нервової системи, то вивчення таких предметів як неврологія та психопатологія дають можливість об'єктивно оцінити у майбутньому стан дитини та ефективно підібрати корекційну програму. Такий предмет, як основи медичних знань не тільки дають базову інформацію про ряд поширених патологічних станів, а й навчає елементам надання першої домедичної допомоги при невідкладних станах, в тому числі у воєнний час.

Саме ті компетенції, набуті студентами у ході фахової підготовки, формують світогляд та вчать основам клінічного мислення, розумінню етіологічних та патогенетичних чинників та надають можливість соціалізації дитини. Фахівці даного профілю не надають суто медичну допомогу, але завдяки палітрі психологічної допомоги при розумінні суті патологічних процесів у організмі, можуть ефективно вплинути на стан дитини.

Розглянемо тепер, чому трансверсальні навички або навички XXI століття мають бути включені до системи підготовки клінічних (спеціальних) психологів.

Трансверсальні компетенції – «це знання і навички, які можуть бути застосовані в множинних нових ситуаціях та різних сферах ... включають в себе як знання контенту в певній галузі, так і процедурне знання того, як, чому і коли застосувати це знання для відповіді на питання і для вирішення проблем» [5, с. 101]. В цілому, можна виділити чотири групи таких навичок: 1) соціальні / співпраця; 2) грамотність / розум і застосування знань; 3) навчання компетенціям / безперервне навчання протягом усього життя; 4) комунікаційні [5].

Стосовно підготовки психологів, О.М. Василенко, І.М. Корчак [6] виокремили п'ять груп таких навичок: 1) навички комунікації як важливої професійної та особистісної якості майбутнього психолога (здатність до роботи у команді, проведення переговорів, здатність до ефективної комунікації з колегами, клієнтами, керівниками, міжособистісного спілкування, вміння переконувати, розв'язувати конфліктні ситуації, приймати самостійні рішення). Використання комунікативних навичок важливе в роботі з клієнтами, в якій велике значення має включене активне слухання, вміння правильно ставити питання, лаконічно висловлюватись тощо; 2) навички особистої ефективності (компетентності з управління часом або «тайм менеджмент», відповідальність, стресостійкість, вміння досягати поставлених цілей, креативність та аналітичність мислення), адже успішної професійної діяльності психолог має бути активним, інноваційним, постійно працювати над власним саморозвитком та самовдосконалюватися; 3) управлінські навички (компетентність щодо роботи у мультидисциплінарній команді – вміння згуртувати команду, налагодити ефективну комунікацію між їх учасниками, проявити лідерські якості); 4) стратегічні навички (компетентності щодо прийняття стратегічних рішень), що є важливим при використанні новітніх технологій; вміння працювати в умовах конкуренції та соціальних ризиків, планувати свою діяльність тощо; 5) критичне мислення (вміння аналізувати, систематизувати, оцінювати дані тощо).

Саме тому слід звертати особливу увагу на розвиток навичок XXI століття. Вони потребують застосування різноманітних технологій глибинного (deep learning) та інтерактивного навчання. Тому необхідно впроваджувати нові освітні програми з підготовки фахівців клінічних та спеціальних психологів, які б охоплювали не лише

традиційні професійні знання та навички, а й трансверсальні компетенції. Адже це ті навички, які дозволяють психологу успішно виконувати свою професійну діяльність, максимально реалізувати свій професійний та творчий потенціал.

Список використаних джерел

1. Наказ МОЗ України від 30.09.2022 № 1782 "Про внесення змін до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 28 жовтня 2002 року № 385.

2. Руденко Л.М., Лісова З.І., Чорненька В.Д. Формування системи медичних знань при підготовці психологів (спеціальних, клінічних) для роботи у закладах інклюзивної освіти. Практична психологія в інклюзивному середовищі: Мат. І Всеукр. конф. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 351-255.

3. Лісова З.І., Найдьонова Г.О., Чорненька В.Д. Спеціально-психологічні аспекти психології здоров'я. Педагогіка здоров'я: збірник наукових праць ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Чернігів, 27-28 вересня 2019 р.). Чернігів, 2019. С. 129-133.

4. Руденко Л.М., Лісова З.І., Найдьонова Г.О. Психологія здоров'я: навч.-методичний посіб. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. 67 с.

5. Горбунова Л. Ключові компетенції у транснаціональному освітньому просторі: визначення та імплементація. *Філософія освіти. Philosophy of Education*. 2016. No 2 (19). С. 97-117.

6. Василенко О.М., Корчак І.М. формування у студентів-психологів «Soft skills» як чинник їх успішної майбутньої професійної діяльності. Науковий журнал «Психологічні травелоги», 2021, No 2. С. 17-24.

ІНТЕРКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ РІЗНОМАНІТТЯМ В ФОКУСІ СОЦІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ

INTERCULTURAL AND DIVERSITY COMPETENCIES IN THE FOCUS OF SOCIAL INNOVATIONS

Нестерова Марья Олександрівна

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри менеджменту та інноваційних
технологій соціокультурної діяльності
УДУ імені Михайла Драгоманова*

Marja Nesterova,

*Doctor of Science in Philosophy, Full Professor,
Professor of the Department of Management
and Innovative Technologies of Social Cultural Activity,
Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine
marja@nesterova.com.ua; <https://orcid.org/0000-0001-6703-7797>*

Nowadays the intercultural and diversity competencies in the focus of social innovations to be considered in the wide context. The modern society with its processes of globalization, forced migration, caused by military conflicts worldwide, internationalization of labor market and education sufficiently forces the intercultural competence development. It stimulates the process of intercultural communication and, accordingly, the problem of mutual understanding, unific format of the cultural values understanding and principles of social interactions [2]. This is extremely in demand, especially in the context of mass migration, other social unrest and conflicts that may be caused by local military conflicts and/or acts of terrorism. It can be seen that these types of conflicts are triggered by a lack of trust in interpersonal (trust in others) and social hierarchy (trust in institutions) communication [3]. Value-based foundation of social innovations could be found exactly in social cohesion processes. For social cohesion development it is necessary to establish the relations of trust, responsible and active citizenship. And we can consider trust as a cognitive mechanism of social cohesion in communities, in particular, in educational communities [4].

These practices can be observed in very complex intercultural context. For example, in the framework of research concerning Aboriginal Knowledge. This is very important direction of cross-cultural and intercultural research of communities. Very often this kind

of the cross-cultural research led to unexpected findings, and provided some outstanding examples of how Aboriginal people's knowledge had not only informed but led science questions [1]. This knowledge mainly based on holistic principles of diversity, concerning, and stating the main principle – unity in diversity. And this principle sufficiently implies on management and leadership in communities.

One of the important tasks for the researchers is to develop the diversity and intercultural competencies. And for this purpose, we must find their cognitive foundations and visual applications. Emotional competence of individuals and social cohesion of society to be the signs of the whole diversity mechanism - social dynamic balance. Obviously, the effective intercultural communications (based on emotional competence) are key factors of social cohesion and civil society's sustainable development accordingly. It means the social innovations as important demand from the society should be based on the common values platform for dialog, for social cohesion. In the education and other sphere of social innovations the significant space should be occupied by values as a driver of human behavior, impacting opinions, deeds, and performance of an individual. The social communications to be correspondent to the modern world, which is very fast and unpredictable changing complex system. And humans need to change its adaptation strategies because of different cognitive and evolutionary niche [3].

There are new demands to the modern leaders - they must be able to change themselves and their organizations (communities) in the right way. And it is means being able to ensure not only effective change management, but also diversity management. But it is necessary to trace the changes in the understanding of diversity. The first changes in the concept of diversity management started in the early 1960s. The primary understanding of diversity and diversity management used to focus on historically disadvantaged groups such as women and minorities. Then, the concept of diversity management has expanded as awareness of differences has grown and become more visible (i.e., sexual and gender diversity, age, and other grounds of discrimination) [5]. And more progressive understanding of the diversity appeared from the understanding that differences can be considered as advantages not difficulties. It leads to the new understanding of diversity competence – ability to manage the communication process in the complex multicultural

environment, with complex network of intercultural relations and interactions. Fast moving and non-linear social reality demands this kind of competence for all its active social actors as a subjects and providers of social innovation.

References:

1. Aboriginal art and knowledge unlock mystery of fairy circles. The way of access: <https://www.uwa.edu.au/news/Article/2023/April/Aboriginal-art-and-knowledge-unlocks-mystery-of-fairy-circles>.
2. Le, H., et al. (2015). Social Inclusion Through Cultural Engagement Among Ethnic Communities. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 24(4), 375-400. <https://doi.org/10.1080/19368623.2014.911714>.
3. Nesterova M. (2019). Intercultural dialogue and social cohesion development vs. social tension. " The Days of Science of the Faculty of Philosophy – 2019", International Scientific Conference (2019 ; Kyiv). International Scientific Conference "The Days of Science of the Faculty of Philosophy – 2019", April 23-24, 2019: [Abstracts] / Ed.board: A.Konverskyi [and other]. – Kyiv: Publishing center "Kyiv University". – p. 235.
4. Nesterova M., et al. (2020). Trust as a cognitive base of social cohesion in the university communities. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*, 8(1), 15-23. <https://doi.org/10.5937/IJCRSEE2001015N> .
5. Nesterova, Marja & Portera, Agostino & Milani, Marta. (2022). DIVERSITY AND INTERCULTURAL COMPETENCE FOR SUSTAINABLE COMMUNITY DEVELOPMENT. *Baltic Journal of Economic Studies*. 8. 127-138. 10.30525/2256-0742/2022-8-5-127-138.

СУСПІЛЬНА ЦІННІСТЬ ІННОВАЦІЙ SOCIAL VALUE OF INNOVATIONS

Свердан М.М.

к.е.н., доцент кафедри виробничого
та інвестиційного менеджменту
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
м. Київ, Україна
[sverdanof@ukr.net](mailto:sverdano@ukr.net)

Інновації невинно супроводжують сучасну цивілізацію упродовж всього періоду суспільного розвитку. При цьому, очевидним є факт, що інноваційність все більше посилюється, пронизуючи всі сфери суспільної життєдіяльності. Кожна інновація є благом та реалізується в контексті на користь суспільству.

Суспільство завжди перебуває в стані трансформацій, більшість з яких відбувається на інноваційній основі. Інноваційний характер є невід'ємною властивістю цивілізаційного поступу. Інновації – двигун суспільного прогресу, які обумовлюють його мету, траєкторію, темп. Наростаючі виклики сучасності не можуть змусити суспільство протистояти їм чи ігнорувати їх. Внаслідок цього, простежується посилення усвідомлення того, що необхідні нові, інноваційні підходи до вирішення суспільних завдань. Вказане об'єктивно спонукає до перегляду та переоцінки суспільної значимості інновацій та інтенсифікації інноваційних процесів.

Інновації – це певні прогресивні, перспективні рішення, які видозмінюють відповідну соціальну систему чи суспільний сегмент, покращуючи добробут індивідів та поліпшуючи благоустрій населення. Радикальні ідеї, які мають інтегрований компонент суспільних інновацій, іноді настільки ж нелегко реалізувати, наскільки непростими є ті проблеми, з якими вони стикаються. А інновації необхідні,

щоб допомогти суспільству, посприяти у вирішенні його проблем і досягненні мети, та дозволити планеті процвітати.

Інновації зовсім не означають вироблення завжди певних нестандартних оригінальних ідей з подальшим здійсненням постійно кардинальних реформ чи революційних перемін. Інновація не є стовідсотковою заміною якого-небудь наявного елемента; це може бути як деяке його поліпшення, так і впровадження певного альтернативного прототипу.

Інноваційність не завжди має глобальний характер розповсюдження. Більшість інновацій, в цілому, є успішними, але здебільшого вони не мають значний ареал поширення, оскільки їм властивий вузькоакцентований ефект масштабу прояву; зазвичай, вони виявляються незначними та сфокусованими на певному локальному рівні. Глобальні інновації на загальному фоні є доволі рідкісним явищем. Більша частина інновацій не є вельми вагомою. Однак, саме вони є домінуючими і засвідчують суспільний прогрес. Важливим є те, що життєво необхідною є безперервність інноваційних процесів.

Інновації в будь-якому випадку є ефективними, корисними і спонукають суспільство до дій. Не важливими є джерело походження чи спосіб створення інновацій, масштаб їх поширення, якщо вони становлять певну цінність для суспільства.

Список використаних джерел:

1. Edquist C. Systems of innovation: technologies, institutions, and organizations. London; Washington: Pinter, 1997. xiv, 432 p.
2. Gabor D. Innovations: scientific, technological, and social. London; Oxford: U.P., 1970. vi, 113 p.
3. Sundbo J. The theory of innovation: entrepreneurs, technology and strategy. Cheltenham; Northampton: E. Elgar, 1998. ix, 220 p.

ОСОБЛИВОСТІ ДОЗВІЛЛЄВИХ ПРАКТИК СІЛЬСЬКИХ ШКОЛЯРІВ FEATURES OF LEISURE PRACTICES OF RURAL SCHOOLCHILDREN

Семікін М.О.,

к.філос.н., доцент,

кафедри соціології та філософії

Мелітопольського державного педагогічного

університету імені Богдана Хмельницького,

mihailsemikin@gmail.com

Моїсеєва Юлія

здобувачка 4 курсу

спеціальності соціологія

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, призвело до тяжких наслідків для середньої освіти в Україні. Мільйони дітей і тисячі українських вчителів були вимушені змінити місце проживання всередині країни або виїхати за кордон. Щодня всі здобувачі освіти мають долати виклики війни: вимушені перерви у навчанні, перехід на дистанційну або змішану форму навчання, повітряні тривоги та відключення електроенергії.

Повномасштабна війна погіршила доступ до освіти, поглибила наявні освітні нерівності, негативно вплинула на якість освітнього процесу й успішність, а також відобразилася на психоемоційному стані учнів.

Через війну в Україні мільйони родин змушені були залишити свої домівки та переїхати в межах країни. Сьогодні попри вибухи і сирени діти продовжують навчання в українських школах дистанційно.

Повномасштабне вторгнення значно вплинуло на психологічний стан та навчальні можливості дітей. В учнів помітна тривожність та стурбованість, вони втратили мотивацію до навчання, стали розгубленими та менш уважними. І це стосується не лише внутрішньо переміщених школярів, травмованими війною є всі діти.

З 24 лютого відбулись міграційні процеси, тому в дітей були проблеми з доступом до освіти. Відповідно, учням доводиться наздоганяти навчальну програму. Але також є діти, які залишилися на тимчасово окупованих територіях, або школярі, які проживають у нещодавно звільнених регіонах. У всіх них різний рівень готовності до освітнього процесу. І все це накладається на два роки ковіду та навчання онлайн.

Щодо дозвіллевої діяльності сільських учнів, то вибір стратегій тут залежить від соціального оточення, що поряд зі закладом освіти включає такі компоненти, як сім'я та підліткові спільноти. Сьогоднішнє покоління значно більше займається віртуальними, ігровими, культурно-розважальними видами дозвілля, а також, що є особливо значущим, – творчими. Такі зміни – це прояв процесу цивілізації, що тісно пов'язаний з індивідуалізацією і сприяє пристосуванню підліткової молоді до соціальної реальності, яка швидко змінюється. Вони є невід'ємною частиною процесу соціалізації особистості.

На вибір дозвіллевих практик сільськими підлітками мають вплив ціннісні орієнтації на деякі владні ресурси (статус, приналежність до спільноти, своє діло, свобода тощо). Так, заняття активним рекреаційно-розважальним дозвіллям зумовлені цінністю статусу; пасивне рекреаційно-розважальне дозвілля обирається підлітком, якщо для нього є значимою цінність спільноти; вибір пізнавального дозвілля зумовлений важливістю цінності сім'ї; комунікативно-розвиваючого – цінністю своєї справи; віртуального – цінністю спілкування; спортивно-оздоровчого – цінністю спокійного життя; ескапістського – цінністю свободи.

Вибір сільськими підлітками «прагматичного дозвілля» пов'язаний з цінностями владного ресурсу у вигляді матеріальних коштів та знань – «створення власного бізнесу»; вибір «ігрової» підгрупи практик з групи «туристично-ігрового дозвілля» – з таким владним ресурсом, як статус (цінності «створення власного бізнесу», «досягнення високого становища в суспільстві» та «володіння владою»), вибір практик із групи «творчо-естетичного дозвілля» – з цінністю такого соціального владного ресурсу, як наявність друзів.

Творчі дозвіллеві практики, окрім приросту соціального владного ресурсу, виконують для сільських підлітків багато функцій, в тому числі сприяють розвитку

їхніх суб'єктних рис. Аналіз суб'єктних характеристик сільських підлітків довів, що вони володіють значним суб'єктним потенціалом. Так, близько 2/3 сільських підлітків після завершення навчання у школі планують продовжити освіту, з них 82% прагнуть вступити саме до вищого начального закладу, близько 1/5 – навчатися та працювати. Про суб'єктний потенціал сільських учнів свідчить також те, що кожен другий здобувач освіти має досвід офіційної чи неофіційної роботи. Це говорить про їхню самостійність, вміння прирощувати владні ресурси своїми силами. Майже для всіх сільських підлітків (96%) є важливим досягнення життєвого успіху [1, с. 95].

Існує зв'язок творчих дозвіллевих практик з такими характеристиками соціальної суб'єктності сільських підлітків, як успішність навчання, реальна та потенційна соціальна мобільність, додаткова зайнятість, волонтерство. Так, у групі підлітків, що займається творчістю повсякденно, ці показники значно вищі, ніж у групі підлітків, для якої творчі дозвіллеві практики не є повсякденними.

У процесі дозвілля дитині набагато простіше формувати шанобливе ставлення до себе, навіть особисті недоліки можна подолати у вигляді дозвільної активності. Дозвілля сприяє формуванню характеру школяра, таких якостей, як ініціативність, впевненість у собі, стриманість, мужність, витривалість, наполегливість, щирість, чесність.

Сільській молоді притаманна своєрідна система ціннісних орієнтацій, яка вбирає у себе традиційні цінності старшого покоління та цінності, сформовані оточуючим середовищем однолітків. Цінності впливають на включеність школярів у дозвіллеві фігурації, що, у свою чергу, дає сільській молоді можливість наростити та реалізувати суб'єктний потенціал. Самоосвіта, читання, вивчення мов, творчі дозвіллеві практики розвивають суб'єктність підлітка, його здатність до роздумів, прагнення до просування інновацій, допомагають реалізувати молодій людині здібність до пізнання. Участь у певних дозвіллевих фігураціях (пізнавальних, творчо-естетичних, «серйозних») розвиває суб'єктні риси молоді людини, прискорює її індивідуальний цивілізаційний процес.

Список використаних джерел

1. Агамірян Л. В. Дозвільні практики як фактор соціалізації міських та сільських підлітків. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». 2015. №35. С. 92-98.

2. Агамір'ян Л.В. Творчі дозвіллі практики сучасної підліткової молоді: специфіка, функції, прояви.

URL: <https://ukrsocium.org.ua/uk/archive/no-3-66-2018/120>

ІНКЛЮЗИВНА ЛІТЕРАТУРА, ЗОКРЕМА ДЛЯ ОСІБ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ, У НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРАХ INCLUSIVE LITERATURE, IN PARTICULAR FOR PERSONS WITH VISUAL IMPAIRMENTS, IN THE NATIONAL AND INTERNATIONAL DIMENSIONS

Серпутько Ганна Петрівна

докторант кафедри
офтальмопедагогіки та офтальмопсихології
факультету спеціальної та інклюзивної освіти

Українського державного університету

імені Михайла Драгоманова

email: sanna.nika@gmail.com

Поняття інклюзивної літератури не має у науці єдиного трактування і розглядається як з позицій інклюзивного змісту (художні твори про прийняття людського різноманіття, героями яких є діти з порушеннями розвитку, люди з інвалідністю, представники національних меншин, представники ЛГБТ-спільноти тощо), так і з позицій форми – доступного для всіх викладу матеріалу, зрозумілого розгортання подій, подачі літератури у доступних форматах, що можуть належно

сприйматися усіма категоріями читачів (наприклад, з порушеннями зору, інтелектуальними порушеннями тощо). Наразі увага приділяється передусім літературі, зокрема навчальній, у форматах, доступних для осіб із порушеннями зору (незрячі та зі зниженим зором/слабозорі).

Питання інклюзії і доступності у найширшому їх розумінні є на сьогодні актуальними не лише для сфери освіти чи соціального захисту окремих країн, але й для гуманітарної світової політики в цілому. Тому ми прагнули приділити увагу також й питанням доступності до друкованої інформації у міжнародному й національному вимірах для однієї з вразливих категорій – осіб із порушеннями зору (незрячих та зі зниженим зором). Докладніше зосередимо увагу на вимогах міжнародного законодавства до вирішення цих питань та їх законодавчого врегулювання в Україні.

У червні 2014 року Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) та група ключових партнерів заснували Консорціум доступних книг (Accessible Books Consortium, ABC), щоб збільшити кількість книг у доступних форматах для людей по всьому світу, які є незрячими, людьми із вадами зору чи іншими порушеннями сприйняття друкованої продукції. Секретаріат Консорціуму доступних книг знаходиться в штаб-квартирі ВОІВ у Женеві, Швейцарія. Консорціум має дорадчий орган, який надає технічну експертизу, забезпечує прозорість та ефективне спілкування із спільнотою зацікавлених сторін [1, с. 12].

Одним із найважливіших міжнародних договорів, що своїми вимогами полегшує доступ до друкованої інформації для осіб із порушеннями зору в світі, є Марракеський договір.

Марракеський договір про полегшення доступу незрячих та осіб із порушеннями зору чи іншими порушеннями до сприймання друкованої інформації та опублікованих творів було прийнято 27 червня 2013 року в Марракеші, він є частиною зводу міжнародних договорів з авторського права, адміністративні функції яких виконує Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). Головною метою Марракеського договору стало встановлення ряду обов'язкових для виконання

обмежень і винятків на користь незрячих та осіб із порушеннями зору чи іншими порушеннями сприймати друковану інформацію.

22 країни, які приєдналися та ратифікували Марракеський договір, зобов'язані привести своє національне законодавство про авторське право у відповідність із ключовими умовами Договору для забезпечення можливості робити копії творів, захищених авторським правом, без дозволу від правовласників у доступних для осіб із порушеннями зору форматах (шрифт Брайля, аудіоформати тощо) розповсюджувати їх на внутрішньому ринку. Крім того, Договір дозволяє організаціям для осіб із порушеннями зору, бібліотекам та іншим так званим «уповноваженим особам» пересилати копії книг в доступних для осіб із порушеннями зору форматах в інші країни, які ратифікували або приєдналися до Договору. Головна мета Марракеського договору полягає в полегшенні доступу незрячих та осіб із порушеннями зору чи іншими порушеннями до сприймання друкованої інформації та опублікованих творів.

1 жовтня 2018 року Європейський Союз ратифікував Марракеський договір, який полегшує доступ до друкованих робіт у форматах, призначених для осіб із порушеннями зору чи іншими порушеннями сприймати друковану інформацію. Тобто, з 1 січня 2019 року Європейський Союз став учасником Договору, що дозволило особам із порушеннями зору в ЄС і організаціям, що обслуговують їх потреби, брати участь в обміні книгами та іншими друкованими матеріалами в доступних форматах з третіми країнами, які також є учасниками Договору. Станом на 2021-2022 роки вже 42 країни з усього світу приєдналися до Марракеського договору [3, с.174-175].

У попередніх матеріалах, присвячених темі доступності друкованої літератури для осіб із порушеннями зору, ми висували припущення, що й Україна зможе долучитися до Марракеського договору, коли стане членом ЄС. Однак наразі можемо констатувати, що євроінтеграційні процеси в Україні значною мірою активізувалися. Вже 07.07.2022 до Верховної Ради було подано законопроект про приєднання України до Марракеського договору, а у січні 2023 року - прийнято і підписано відповідний закон. Тож, у найтяжчі часи розгортання повномасштабної війни на

території України, Україна долучилася до Марракеського договору. А це в свою чергу засвідчує, що реформи у державі не зупинено, а навпаки, вони набувають більш виражених євроінтеграційних ознак і векторів спрямування. Також у країнах ЄС питання захисту авторського права і водночас доступу до інформації регламентуються й іншими директивами, зокрема Директивою 2001/29/ЄС. Директива 2001/29/ЄС має на меті гармонізувати окремі аспекти авторського права та суміжних прав у захисті інформації, сприяти навчанню і розвитку культури завдяки охороні творів та інших об'єктів, при цьому дозволяючи винятки та обмеження в інтересах суспільства для цілей навчання та викладання. Проте, у різних країнах ці питання врегульовуються по-різному, на підставі норм національного законодавства.

Положення Директиви 2001/29/ЄС дозволяють некомерційне використання і поширення видань у виняткових випадках, що безпосередньо пов'язано з інформаційною доступністю для людей із порушеннями розвитку, і в невеликих обсягах, виключно для задоволення їхніх потреб. Зокрема, згаданою Директивою визначено, що країни-члени Європейського Союзу повинні вживати усіх заходів для полегшення доступу людей із порушеннями розвитку до інформації і звертати особливу увагу на форму подачі інформації (наприклад, для людей із порушеннями зору - з використанням шрифту Брайля, збільшеного шрифту, звукозаписів книг, книг в електронному форматі). Зазначені винятки запроваджені всіма країнами-членами Європейського Союзу, але в деяких національних законах ці винятки обмежені таким чином, що вони поширюються тільки на певні категорії людей (наприклад, у Болгарії винятки поширюються тільки на людей із порушеннями зору, у Латвії, Литві і Греції – на людей із порушеннями зору і слуху) тощо. [2, с. 345].

Починаючи з 2015 року, в Україні видання у спеціальних форматах також мали законодавчу підтримку на національному рівні, що регламентувалося Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо розширення доступу сліпих, осіб з порушеннями зору та осіб з дислексією у спеціальному форматі» від 25.12.2015 №927-VIII. Зокрема Законом передбачалося, що видання у спеціальних форматах (шрифтом Брайля, в аудіозаписі) для потреб зазначених категорій користувачів видаються без дозволу суб'єктів авторського права. Із набуттям

чинності (з 01.01.2023) нового Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 №2811-IX, ці питання регулюються статтею 23 «Вільне використання твору в інтересах особи з обмеженими можливостями сприйняття друкованої інформації через інвалідність». Інформаційна доступність, як одна зі складових доступності загалом, підтримується й Національною стратегією зі створення безбар'єрного простору в Україні, розробленою до 2030 року. Проте приєднання до Марракеського договору є найбільш вагомою віхою, оскільки це дозволить розширити можливості доступу осіб зі згаданими порушеннями до творів світової літератури, обміну культурною спадщиною у цілях освіти, науки та розвитку осіб із порушеннями зору.

Список використаних джерел

1. Осмолівська О.А. Інклюзивне книговидання як новітній напрям світового книговидання. Інклюзивна література в сучасному європейському книговиданні: навчальний посібник. Видавничий центр «12». 2021. 184 с.
2. Серпутько Г.П. Забезпечення інформаційної доступності у здобутті якісної вищої гуманітарної освіти студентами із глибокими порушеннями зору: матеріали Міжнародної наукової конференції «Українська освіта: аксіологія європейського вибору», 21-22 жовтня 2021 р., м. Київ. С. 339-346.
3. Серпутько Г.П., Федоренко М.І. Основні вимоги європейського законодавства щодо забезпечення видань інклюзивної літератури та проблеми забезпечення закладів освіти з інклюзивною формою навчання підручниками для осіб із порушеннями зору в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські практики інклюзивної освіти», 12 травня 2022 р., м. Київ. С. 172-176. URL : <https://erasmusplus.org.ua/news/mizhnarodna-naukovo-praktychna-konferenciya-yevropejski-praktyku-inklyuzyvnoyi-osvity-12-05-2022-onlajn/>

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ**

**PECULIARITIES OF THE FORMATION OF THE NATIONAL IDENTITY
OF UKRAINIANS IN THE CONTEXT OF RUSSIAN AGGRESSION**

Склярів Р.В.,

викладач кафедри соціології та філософії
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького

rvslaw7@gmail.com

Толмачова Валерія,

здобувачка 4 курсу
спеціальності соціологія

Процес національної ідентифікації – всебічний і глибокий. Він передбачає свідоме ототожнення однієї людини з іншою або групою людей, зразком, а також залучення до свого внутрішнього світу й прийняття норм, цінностей, зразків як власних, відкрите наслідування їх. Самоідентифікація людини – це двосторонній процес становлення, функціонування й розвитку соціальної ідентичності, що поєднує акти зовнішньої ідентифікації та самоідентифікації особи.

Сьогодні формування національної ідентичності українців напряду залежить від війни в Україні. Ця війна зближує одних людей, а інших навпаки роз'єднує через політичні погляди. Але як би там не було, війна зараз впливає на все: на життя людей, країни, світогляди, побут (адже багато хто мусив покинути власні домівки і просто бігти – хто за кордон, хто до інших міст).

Україна зараз переживає складні часи, адже країна-сусід, країна, разом з якою наша Україна пройшла багато всього, країна, яку багато хто називає «братським

народом» проявляє збройну, військову агресію, направлену проти мирного населення України. Вона вторглася вночі, і ми мусимо оборонятися.

Саме зараз населення України об'єдналося в єдине суспільство, кожен намагається чимось допомогти іншим, значно виріс патріотизм. Треба зазначити, що саме патріотизм є основним чинником формування національної ідентичності українців, адже в умовах російської агресії люди встали на захист своєї держави та усвідомлено вважають себе частиною української політичної нації. Люди голими руками зупиняли ворожу техніку, виходили на протести, мітинги в окупованих територіях України.

Інтеграція України у європейське співтовариство, трансформація світової політичної системи, військова агресія Росії проти України вимагають ґрунтовнішого дослідження проблем патріотичного виховання та його впливу на формування національної ідентичності українського населення. Патріотичне виховання молоді сьогодні є одним з найголовніших пріоритетів державної вітчизняної політики, яка спрямована на виховання молоді на кращих зразках історії рідної країни, традицій, культури, освіти українського народу, що буде сприяти формуванню соборної самостійної української держави.

В умовах посилення сучасних загроз та викликів, національно-патріотичне виховання є важливим безпековим чинником, оскільки спрямоване на формування національної ідентичності людини, її готовності захищати свою Вітчизну. В умовах посилення сучасних загроз та викликів, національно-патріотичне виховання є важливим безпековим чинником, оскільки спрямоване на формування національної ідентичності людини, її готовності захищати свою Вітчизну.

Послаблення й асиміляція нації зростають у випадку, коли громадяни виявляють недостатньо патріотизму, тому патріотизм громадян має знаходити відповідь нації у турботі про них. Така взаємозалежність нерозривна. Відтак, в умовах зростання внутрішніх і зовнішніх загроз проблема формування національної ідентичності для цілого суспільства України особливо актуальна.

В часи повномасштабної війни почуття національної ідентичності в Україні загострилися. Відбуваються важкі часи усвідомлення себе, своєї причетності до основної мети – перемоги над ворогом .

В останні 30 років дискусії про національну ідентичність українців набули поширення, почалися з новою силою. Попри розпад СРСР, не зникли люди, що досі несуть пропогандистські директиви про "один народ". Тобто, дехто вважає, що народ мусить спілкуватися російською мовою, читати однакові книги, дивитися ті ж самі фільми і взагалі мати одну культуру. Звісно, що з 1991 року, після отримання незалежності, все поступово змінюється на краще, але, на жаль, у питанні національної ідентичності досі немає єдності. Саме тому наша нація й у зоні ризику та маніпуляцій, мета яких - підрив суверенітету України. Сьогодні українці мають усвідомити важливість національної ідентичності. а відсутність у цьому питанні однастайності створює підґрунтя для інформаційних атак з боку Російської Федерації.

Утвердження потужного громадянського суспільства повинно починатися ще з дитинства, і тоді у дорослому житті кожен буде усвідомлювати, що все залежить від кожного із нас. Патріотизм – це не тільки державні символи – герб, прапор чи вишиванка. Патріотизм – це національна єдність, захист національних інтересів, це повага до Конституції, історії, мови, це захист громадянських прав та свобод і головне – захист територіальної цілісності нашої держави.

Ідентичність формується не лише завдяки історико-культурним зв'язкам та пам'яті, а і сучасному стану суспільства. Кожне суспільство має свою специфіку соціально-просторової організації, яка визначається соціальною структурою, наявністю соціальних інститутів і організацій, соціальних груп та зв'язків між ними.

Облік національної культури – це своєрідність соціальних відношень і зв'язків, мережі та форми комунікації. Ідентичність може відбутися за умов відчуття території як корисної. Тоді мешканець буде освоювати територіальний простір, створювати мережу соціальних зв'язків, вибудовувати свій ареал життєдіяльності, і в такий спосіб робити свій внесок у розвиток громади.

Водночас, вкрай важливий й інший процес – становлення громадянського суспільства в масштабах країни. Відповідальний громадянин розуміє свої права і обов’язки, виконує їх, розширює простір для своєї самореалізації, а не покладається повністю на владу, яка потурбується про нього. Тому, готовність брати участь у вирішенні суспільних проблем можна інтерпретувати як громадянський патріотизм, і як базовий ідентитет ідентичності, що може примножувати соціальний капітал країни.

Отже, Зацікавленість суспільними проблемами (територіальними, господарськими, культурно-освітніми тощо), залученість до суспільних справ дають можливість сформувати колективну свідомість, наміри і прагнення співмешканців, і цим набути національну ідентичність й громадянськість. Такі чинники є умовою співорганізації спільноти та встановленню субсидіарної демократії.

Сьогодні Україна ефективно стримує російську збройну агресію завдяки зусиллям на військовому, дипломатичному, інформаційному фронтах, а також потужній міжнародній допомозі. Ми боротимемося, доки не звільнимо від окупанта останній сантиметр української землі. Тож наше суспільство має й надалі залишатися консолідованим для перемоги над агресором і розбудови демократичної правової держави в сім’ї європейських народів.

Список використаних джерел

1. Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні. К.: ІПіЕНД, 2002. 272 с.
2. Огульчанський Ю.А. Етнічна структура українського суспільства: уявні та дійсні проблеми. Попул. Нарис. К.: Вид дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 68 с.
3. Чупрій Л. Сіра О. Патріотичне виховання як чинник формування національної ідентичності в умовах російської агресії. URL: <https://cejsh.icm.edu.pl>

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

EUROPEAN EXPERIENCE IN CREATING AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Солдатенко Олександр Ігорович,
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри мистецьких дисциплін
Національного університету «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г.Шевченка м. Чернігів, Україна
ssanya2012@ukr.net

В останні роки питання інклюзивності в освіті набуло значної уваги в усьому світі. Заклади вищої освіти в Європі були в авангарді створення інклюзивного освітнього середовища, де студенти різних верств населення відчують підтримку та можливість розвиватися в академічному та особистому плані. У цій статті ми дослідимо прогрес, досягнутий в Європі у створенні інклюзивного освітнього середовища у закладах вищої освіти.

Різноманітність є однією з визначальних характеристик європейської вищої освіти. В Європі співіснують багато культур, мов, релігій та етносів і це розмаїття відображається на студентській спільноті закладів вищої освіти по всьому континенту. Усвідомлюючи необхідність сприйняття різноманітності та сприяння інклюзивності, європейські заклади вищої освіти вживають заходів для створення освітнього середовища, яке є інклюзивним для всіх, незалежно від раси, статі, сексуальної орієнтації, інвалідності чи соціально-економічного походження.

Одним із ключових напрямів прогресу у створенні інклюзивного освітнього середовища в європейських закладах вищої освіти є сприяння різноманітності та представництву серед викладачів і співробітників. Багато навчальних закладів запровадили політику та ініціативи для збільшення представництва малопредставлених груп, включаючи жінок, етнічних меншин та осіб з обмеженими можливостями. Це було зроблено за допомогою цілеспрямованих зусиль із найму персоналу, програм навчання різноманітності та створення сприятливого робочого середовища, яке цінує різноманітність і сприяє інклюзивності. У результаті відбулося поступове збільшення різноманітності викладачів і співробітників європейських

вищих навчальних закладів, що допомогло створити більш інклюзивне навчальне середовище для студентів.

Ще одним важливим аспектом створення інклюзивного освітнього середовища є сприяння доступності для студентів з обмеженими можливостями. Європейські університети досягли значного прогресу в забезпеченні того, щоб їхні кампуси, аудиторії та ресурси були доступними для всіх здобувачів вищої освіти [1]. Це включає в себе надання фізичної доступності, такої як пандуси, ліфти та спеціально обладнані туалети, а також об'легшеного доступу до цифрових ресурсів і навчальних платформ за допомогою сучасних технологій. Крім того, навчальні заклади працюють над наданням відповідних приміщень і допоміжних послуг, таких як допомога в конспектуванні, усний переклад мовою жестів і подовжений час іспитів, щоб забезпечити студентам з обмеженими можливостями рівні можливості для навчання.

Зусилля щодо сприяння інклюзивності в європейських вищих навчальних закладах також поширюються на виховання культури інклюзивності та поваги серед студентів. Багато університетів запровадили просвітницькі кампанії, семінари та навчальні програми для сприяння різноманітності, справедливості та інклюзії серед студентів. Ці зусилля спрямовані на створення безпечного та сприятливого середовища, де студенти з різних верств населення відчуватимуть повагу, цінність і включеність. Навчальні заклади також створили мережі підтримки, такі як студентські організації, програми наставництва та консультаційні служби, щоб надавати ресурси та підтримку здобувачам, які можуть зіткнутися з дискримінацією, переслідуваннями чи іншими перешкодами для інклюзивності [2].

Крім того, європейські заклади вищої освіти працюють над інтеграцією різноманітності та інклюзивності у свої навчальні програми та педагогіку. Це означає включення різноманітних точок зору, думок і досвіду в навчальну програму, а також використання інклюзивних методів навчання, що враховують різні стилі викладання та залучають студентів різного походження. Таким чином заклади прагнуть створити освітнє середовище, що є інклюзивним і актуальним для всіх студентів, незалежно від їх походження.

Європейські університети також беруть участь у дослідницькій діяльності та обміні досвідом для подальшого розуміння інклюзивності в освіті. Це включає проведення досліджень різноманітності та інклюзії, публікацію наукових статей і звітів, а також проведення конференцій і семінарів на цю тему. Ці заходи сприяють зростанню обсягу знань про інклюзивність в освіті та сприяють розвитку передового досвіду та політики для створення більш інклюзивного освітнього середовища.

Незважаючи на значний прогрес, залишаються проблеми у створенні повністю інклюзивного освітнього середовища в європейських університетах. Деякі з проблем включають фінансові обмеження, бюрократичні бар'єри та опір змінам. Проте прихильність до інклюзивності та визнання її важливості для сприяння справедливому та рівноправному освітньому досвіду для всіх студентів продовжує сприяти прогресу в цій сфері.

Заглядаючи вперед, можна відзначити кілька сфер, де європейські університети можуть продовжувати зосереджувати свої зусилля на подальшому розвитку інклюзивності.

Однією з ключових сфер є продовження розширення представництва та різноманітності серед викладачів і співробітників, особливо на керівних посадах. Цього можна досягти за допомогою цілеспрямованих зусиль із найму кадрів, програм наставництва та можливостей професійного розвитку для недостатньо представлених груп.

Крім того, навчальні заклади можуть продовжувати інвестувати в покращення доступності в кампусах і в цифровому навчальному середовищі, гарантуючи, що студенти з обмеженими можливостями мають рівний доступ до всіх ресурсів і можливостей.

Університетська політика та практика також повинні продовжувати сприяти культурі залучення та поваги серед студентів. Це включає усунення будь-яких випадків дискримінації, переслідувань або упередженості та надання належної підтримки й ресурсів постраждалим студентам. Створення безпечного простору для відкритого і шанобливого діалогу на теми різноманітності та інклюзії також може сприяти позитивній та інклюзивній культурі кампусу.

Включення різноманітності, справедливості та інклюзивності в навчальну програму та педагогіку також має залишатися пріоритетом. Це включає в себе просування різноманітних точок зору та досвіду в навчальних матеріалах, сприяння інклюзивним методам викладання та пропонування курсів або програм, що спеціально стосуються питань різноманітності та соціальної справедливості. Інститути також можуть заохочувати та підтримувати дослідження інклюзивності в освіті для створення науково обґрунтованих практик, які можуть інформувати політику та практику.

Співпраця та партнерство між європейськими закладами вищої освіти також можуть зіграти вирішальну роль у просуванні інклюзивності. Обмін найкращими практиками, знаннями та співпраця над ініціативами може прискорити прогрес і сприяти колективній прихильності до інклюзивності в системі вищої освіти в Європі.

Підсумовуючи, можна зазначити, що європейські заклади вищої освіти досягли значного прогресу у створенні інклюзивного освітнього середовища, але ще є над чим працювати. Зусилля щодо сприяння різноманітності, справедливості та інклюзивності серед викладачів, співробітників і студентів, а також виховання культури поваги та інклюзивності, підвищення доступності та інтеграції інклюзивності в навчальну програму є критичними сферами, що потребують постійної уваги та дій. Працюючи разом і систематично вирішуючи ці сфери, європейські заклади вищої освіти можуть продовжувати просувати інклюзивність і гарантувати, що всі студенти, незалежно від їхнього походження чи ідентичності, мають рівні можливості для досягнення успіху та процвітання у вищій освіті.

Список використаних джерел

1. Давиденко Г. В. Теоретико-методичні засади організації інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах країн Європейського Союзу: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т вищ. освіти. Київ, 2015. 40 с
2. Радкевич В. О., Пуховська Л. П., Бородієнко О. В., Радкевич О. П., Базелюк Н. В., Корчинська Н. М., Леу С. О., Артемчук В. В.. Сучасні моделі професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: порівняльний досвід: монографія; Київ: ІНТОН НАПН України, 2018. 223 с.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

EUROPEAN EXPERIENCE OF TRAINING SPECIALISTS TO WORK IN THE CONDITIONS OF INCLUSION

Старинська О.В.,

кандидатка психологічних наук,
доцентка кафедри прикладної психології та логопедії Бердянський державний педагогічний університет м. Бердянськ, Україна, el.starinskaya@gmail.com
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4601-4152>

Ревуцька О.В.,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри прикладної психології та логопедії, Бердянський державний педагогічний університет м. Бердянськ, Україна,
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4311-4748>
revutskaya.helena@gmail.com

Линдіна Є.Ю.,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри прикладної психології та логопедії, Бердянський державний педагогічний університет м. Бердянськ, Україна,
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-4615-6807>
evgeniyalyndina.bgpu@gmail.com

Заводько В.В.

заступниця директорки Бердянської гімназії № 3 “Сузір’я”
Бердянської міської ради Запорізької області
v.v.zavodko@gmail.com

Інклюзивне навчання є одним із основних напрямів реформування системи освіти в багатьох країнах світу його якого – реалізація права на освіту осіб з особливими освітніми потребами без дискримінації. В основі продуктивної перебудови системи освіти і розвитку інклюзивного навчання лежать правові акти провідних міжнародних організацій. ЮНЕСКО визначає інклюзивне навчання як процес врахування різноманітних освітніх потреб учнів шляхом забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади.

Інклюзія розуміється, як динамічний процес, який передбачає зміни і полягає в позитивному ставленні до різноманітності учнів у навчальному середовищі,

сприйнятті індивідуальних особливостей не як проблем, а як можливостей для розвитку. Це ідеальна модель, якої можна прагнути, але складно реалізувати. Реальна інклюзія – це коли починається безперервний процес забезпечення повноцінної участі в житті закладу всіх учнів [3; 4].

Відповідаючи на виклики сучасності для європейської співпраці у галузі спеціальних потреб та інклюзивної освіти була створена незалежна організація, яка є платформою взаємодії та агентом змін для Міністерства освіти країн – Європейське агентство спеціальних потреб та інклюзивної освіти (EASNIE). Спільна точка зору країн – членів Євросоюзу на систему інклюзивної освіти полягає в тому, що всі учні будь-якого віку повинні мати якісні освітні можливості у своєму безпосередньому оточенні разом з друзями та однолітками. Рада Європи вважає, що освітню систему не можна вважати якісною, якщо вона не є інклюзивною. Система, яка залишає багатьох учнів за межами, не може бути доречною. Тобто, інклюзія – це обов’язкова умова освіти, ключовий елемент, який забезпечує роль освіти в суспільстві, вона повинна не тільки забезпечувати умови для набуття знань, а й дати учням етичний компас, який зробить виключення та маргіналізацію неприйнятними ні для нас, як особистостей, ні для суспільств, у яких ми живемо [1].

Освіта має виконувати повний спектр своїх призначень: готувати до ринку праці, до життя активного громадянина в демократичному суспільстві, розвивати кожного як особистість, створювати та підтримувати широку базу знань високого рівня. Освіта покликана допомагати створенню культури демократії: створювати настанови та норми поведінки, які зроблять наші закони та інституції демократичними на практиці. А для цього треба прагнути того, щоб створити всім рівні можливості.

У країнах Центральної та Східної Європи, та у країнах Кавказу та Середньої Азії відбувається перехід до інклюзивної освіти, проте поки його не завершено. Реалізація різних заходів, спрямованих на розвиток інклюзії, має інтенсифікуватись, оскільки криза в освіті, спричинена спочатку пандемією COVID-19, а потім війною актуалізувала проблеми нерівності, поглибила існуючі розриви [1].

Сучасна Європейська політика в галузі інклюзії спирається на визнання того, що вимоги до шкіл та вчителів у сучасному світі стають більш складними, оскільки

суспільство очікує від шкіл ефективної взаємодії з дітьми з ООП. Школи прагнуть розширити спектр своїх послуг та зробити їх більш гнучкими, використовуючи консультування та наставництво, залучення помічників вчителя для дітей з проблемами навчання та підтримку фахівців та логопедів [1].

Інклюзивна освіта вимагає, щоб усі вчителі були готові та хотіли навчати всіх без винятку дітей. Для того, щоб забезпечити справжню інклюзивну освіту, відбуваються зміни, вчителі повинні стати агентами, провідники цих змін і вірити в цінність доступної та високоякісної освіти для всіх.

Підготовка вчителів до інклюзивної освіти також потребує певних зрушень, оскільки зміни освіти ставлять нові вимоги для вчительської професії. Характеризуючи сучасного вчителя, який повинен бути висококваліфікованим, володіти знаннями в галузі педагогіки та свого предмета, мати вміння і компетенції, щоб спрямовувати та підтримувати учнів, розуміти соціальні та культурні відмінності у навчанні, визнавати важливість отримання нових знань, бути здатним до впровадження інновацій [5].

Підготовка вчителів для роботи в інклюзивній освіті має навчити їх цінувати різноманітність учнів, бачити в них не проблему, а ресурс, вміти підтримувати всіх учнів та очікувати від кожного з них певних результатів.

Інклюзія інтегрується в початкову підготовку вчителів у різний спосіб. Існує дві моделі підготовки вчителів для роботи в інклюзивному середовищі. Перша модель спирається на міждисциплінарний підхід та надає перевагу практичному досвіду. В рамках цього підходу вважається, що інклюзія має лежати в основі підготовки педагогів, а не розглядатись як окрема спеціальна галузь. Цей підхід під час підготовки вчителів використовують Чеська Республіка, Латвія та Сербія.

Друга модель зорієнтована на спеціальні курси підготовки фахівців для роботи з учнями з особливими потребами. Ці курси можуть бути обов'язковими, проте зазвичай вони надаються на вибір, а це означає, що навички вчителів у галузі інклюзивної освіти повністю залежатимуть від ініціативи та інтересів педагога. Такі курси можуть бути запропоновані педагогічними університетами, а також іншими університетами, кожен з яких розробляє свою власну програму.

Хорватія почала реалізовувати національну програму підготовки вчителів, яка передбачає навчання, орієнтоване на результат, та викладання, у центрі якого знаходиться учень. У Польщі відбувається реформа системи початкової підготовки вчителів та системи професійного розвитку. В основі цієї реформи лежить принцип освіти для всіх. У Румунії переглядається рамкова навчальна програма з метою організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх школах. Це передбачає перегляд системи підготовки вчителів та вдосконалення їхніх навичок. Всі ці перетворення – початок підготовки вчителів до роботи в інклюзивній освіті [1; 2; 5].

На факультеті філософії університету Чорногорії розроблено магістерську програму з інклюзивної освіти, метою якої є запровадження інклюзії як на університетському рівні, так і на рівні всієї системи освіти, та підвищення обізнаності з цього питання співробітників університету. У Польщі, в рамках обов'язкової частини початкової підготовки вчителів студенти отримують знання та вміння реалізації комплексних завдань викладання, освіти та взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами, формування навичок розробки навчальних програм та адаптації їх для задоволення потреб усіх учнів.

До структури підготовки педагогів у Швеції модулі корекційної педагогіки входять до обов'язкового компонента програми будь-якої педагогічної спеціальності, додатково до них передбачено кілька тематичних курсів, факультативів, курсів підвищення кваліфікації. Люди з інвалідністю є провідниками девізу-принципу «не робить нічого для нас без нас!» [2].

У Данії підготовка педагогів до професійної діяльності та набуття ними навичок та умінь, що є базовими на подальших щаблях підготовки, здійснюється в університетських колежах. Еволюція школи йде у напрямі інклюзивної освіти, а під час навчальної практики майбутні педагоги апробують методики інклюзивного навчання у класах. Питання, яке все частіше постає в університетах Данії, звучить так: «як підготувати вчителя, який міг би навчити всіх учнів?». Організація безперервної освіти в галузі інклюзивного навчання зосереджена на базовій підготовці та перепідготовці вчителів щодо формування навичок роботи з учнями з особливими потребами. Дисципліни корекційного спрямування запроваджені в

програми підготовки з усіх педагогічних спеціальностей. Головним завданням підготовки педагогів є інтеграція «інклюзивного мислення» до змісту всіх навчальних курсів, а не безпосередньо пов'язаних з організацією роботи спеціального педагога. Робиться це з метою найкращого розуміння студентами того, як поєднати теорію з практикою. Важливо, щоб студенти навчилися працювати «поза ситуацією» та у своїй майбутній діяльності могли гнучко підходити до організації навчального процесу у класі [2].

Підготовка педагогів у Норвегії проходить за напрямками: «педагогічна освіта», «інклюзивна освіта», «логопедія» Вона здійснюється з урахуванням принципів дидактики та вимог до професійної компетентності, з опорою на міжпредметні зв'язки та практичне спрямування. Особлива увага приділяється набуттю студентами педагогічних спеціальностей умінь впоратися з непередбачуваними ситуаціями в класі, а також навичками організації навчального процесу з урахуванням принципів інтеграції, участі та поваги до носіїв різних культур [2].

Елементи інклюзивної освіти є невід'ємною частиною програм підготовки педагогів у Норвегії. Перелік компетенції педагогів доповнилися обов'язковими вмінням створити у звичайній практиці роботи з класом інтегроване освітнє середовище в якому могли б навчатися всі діти. Підготовка вчителів інклюзивних класів здійснюється у педагогічному інституті. Студенти університету можуть обрати курс корекційної педагогіки, де розглядаються питання роботи у класах з різноплановим контингентом учнів та організація навчального процесу із застосуванням методик адаптивного навчання. Студенти педагогічних спеціальностей набувають знань про складнощі, з якими можуть зіткнутися учні (через неоднаковий потенціал); аналізують, як школи працюють із різноплановим контингентом учнів і чим адаптивне навчання відрізняється від спеціального. Мета – підготувати спеціаліста, здатного адаптувати навчально-виховний процес з урахуванням потенціалу, здібностей, інтересів та соціокультурної приналежності учнів, стимулювати дітей на результат шляхом постановки зрозумілих їм навчальних завдань та застосування різних навчальних методик [2].

Підготовка фінських викладачів, навчання студентів усіх педагогічних спеціальностей передбачає проходження дисциплін педагогічного циклу, дисциплін спеціалізації, дисциплін загального профілю та проходження практики. Підготовку освітян здійснюють університети. Особлива увага приділяється рефлексивному мисленню та, як наслідок, обов'язковому осмисленню результатів власної діяльності у період практики. У рамках програми безперервної освіти фахівці можуть пройти перепідготовку чи підвищення кваліфікації [2].

Курс спеціальної (корекційної) педагогіки належить до непрофільних дисциплін і може бути пройдений усіма студентами незалежно від спеціалізації. Базові курси спрямовані на вивчення таких аспектів, як спеціальна освіта, складності комунікації, проблемна поведінка, бар'єри в навчанні.

Сьогодні важливо формувати більш привабливий образ педагогічної професії, підтримувати кар'єру вчителів на ранніх етапах вибору та підготовку шкільних лідерів, а реформа шкільної педагогічної освіти в Європі має враховувати широкий соціальний аспект інклюзії [5].

Зараз передумовами успішної розбудови інклюзивного середовища вбачається необхідність працювати над створенням відповідного освітнього клімату й сукупності практичних підходів: розвиток позитивного ставлення до ідеї інклюзії; дітей з особливими освітніми потребами та можливостей їхнього розвитку і навчання; політики лідерства, спрямованої на надання підтримки (на рівні держави, органів освіти, громади, навчального закладу). Для того, аби школи працювали ефективно, важливо, щоб вони змінювалися й адаптувалися для задоволення різноманітних потреб усіх учнів. Педагогам потрібно навчитися працювати в командах разом з асистентами та іншим персоналом задля досягнення спільної мети; повинна бути гнучка навчальна програма і відповідне викладання (застосування адаптацій та модифікацій; диференційоване викладання); змістовна рефлексія; відповідне навчання й ресурси (необхідність постійного фахового зростання; адекватне використання ресурсів на користь усіх дітей класу/закладу) [3; 4].

Підготовка до педагогічної діяльності має зберігати академічний компонент, педагогічна практика має бути підкріплена ґрунтовними теоретичними знаннями.

Тісна співпраця між педагогічними університетами та школою забезпечить можливість моделювання ефективної практики формування умінь, необхідних для інклюзивного навчання. Для підвищення компетентності вчителів необхідно підтримувати їх за допомогою безперервного підвищення кваліфікації.

Список використаних джерел

1. Група підготовки Всесвітнього доповіді з моніторингу освіти, Європейська агенція з особливих потреб та інклюзивної освіти (авторський колектив) (2021). Global education monitoring report, 2021, Central and Eastern Europe, Caucasus and Central Asia: inclusion and education: all means all: key messages and recommendations. Network of Education Policy Centers ED/GEMR/MRT/2021/SUM/CEECCA Rev, 184 р.
2. Кесялаhti, Э., Вяюрюнен, С. (ред.) (2013). Претворяя в жизнь идеи инклюзивного образования: опыт соседних стран. Издательский Центр Лапландского Университета Рованиеми. 126 с.
3. Ревуцька О.В. Підготовка конкурентоспроможного фахівця до реалізації інклюзивної освіти. Стратегії підготовки фахівців у вищих навчальних закладах до роботи з дітьми в сучасному освітньому просторі : монографія / Г. О. Лопатіної; Н. Г. Пахомова, О. О. Ліннік, О. В. Ревуцька та ін.; Видавець Ткачук О. В., 2016. С. 84-129.
4. Старинська О.В. Психолого-педагогічна готовність майбутніх фахівців до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання. Стратегії підготовки фахівців у вищих навчальних закладах до роботи з дітьми в сучасному освітньому просторі: монографія / Г. О. Лопатіна; Н. Г. Пахомова, О. О. Ліннік, О. В. Ревуцька та ін.; Видавець Ткачук О. В. Бердянськ, 2016. С. 178-198.
5. Sheliya, A., & Sokolova, M. (2014). Inclusive Education for Children with Disabilities: Russian Perspectives. Human Rights, Inclusion and Social Justice. International perspectives on Challenges of Social Work in a Globalised World. Oldenburg, p. 124-134. 242p.

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ
ІНКЛЮЗИВНИХ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-
УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

**TRANSFORMATION OF THE VALUE ATTITUDE ON THE HEALTH OF THE
STUDENTS OF STUDENTS IN CONDITIONS OF RUSSIAN AND UKRAINIAN
WAR**

О. Б. Столяренко

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, психології
та соціокультурної діяльності ім. Т.Сосновської
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
stolyarenko.ob@gmail.com

У головному законі України – Конституції проблема здоров'я людей задекларована як найсуттєвіша і найголовніша цінність. Проте, як повсякчас бачимо, фактичний стан здоров'я українських громадян демонструє тенденцію до погіршення. Це пов'язано не лише з складними умовами, у яких опинилася наша країна, а й зі зміною ставлення до свого здоров'я.

Наслідки війни для України сьогодні найчастіше оцінюються через призму економічних збитків, руйнування інфраструктури та кількості загиблих. Але війна впливає також і на здоров'я людей. Тут йдеться не лише про очевидні ризики бойових дій, таких як контузії та бойові травми, а й про довгострокові наслідки. У перспективі багато наших громадян можуть зіткнутися з психологічними проблемами, зростанням залежностей та загостренням деяких соматичних хвороб.

Погіршення стану здоров'я населення, викликане нездоровим способом життя у нових і незвичних для нас умовах існування, вимушеною пасивністю у питаннях збереження здоров'я загрожує для країни соціально-економічним спадом, збільшенням

витрат на медичне обслуговування. У окремих громадян зменшиться професійна продуктивність, самоефективність, знизиться емоційний фон життєдіяльності, з'являться ускладнення у сфері соціальної адаптації.

Повномасштабна війна в Україні матиме критичні наслідки для здоров'я українців, повідомили у Міністерстві охорони здоров'я. Внаслідок війни, за словами В. Степаненко: «..... професійна медична допомога знадобиться близько 15 мільйонам громадян, причому 3-4 мільйонам потрібно буде призначати медикаментозне лікування. *Навіть на тих, хто зміг стійко перенести перші місяці війни, чекає ментальне виснаження, адже звикання до постійного перебування в умовах війни також може негативно вплинути на психічне та соматичне здоров'я громадян* [5, с. 26].

Серед усіх соціально-вікових верст населення, як вказують психологи, найбільш уразливою до наслідування негативних звичок і зразків поведінки у сфері здоров'я є молодь. Підтвердженням цього є висловлювання Н. Башавець: «Сучасні події кардинально змінили ставлення молоді до свого майбутнього, зруйнувавши почуття захищеності. Реалії сьогодення змушують активну молодь жертвувати власним здоров'ям заради кар'єри чи економічного благополуччя, а пасивну – підкорюватися складним умовам існування. Водночас, особливості соціально-психологічного розвитку молоді є передумовами трансформації їхнього ставлення до здоров'я» [1, с. 20].

У зв'язку з цим, створення здоров'язберігаючого освітнього середовища постає у наш час пріоритетним напрямом державної політики у галузі освіти, що забезпечує формування здорового способу життя в умовах освітнього процесу у вищому навчальному закладі шляхом оновлення відповідних педагогічних технологій. Отже, виокремлення та обґрунтування суб'єктивних та об'єктивних чинників, які визначають ставлення особистості до свого здоров'я може стати поштовхом до визначення механізмів зміни такого ставлення, корекції поведінки студентської молоді у напрямі формування адекватного ставлення до власного здоров'я.

Українська дослідниця М. Дергач підкреслює, що ставлення виступає одним із основних елементів самозбережувальної поведінки людини. Під час дослідження

ставлення до здоров'я студентської молоді вчена виявила, що в молодіжному середовищі, не зважаючи на досить достатню проінформованість про фактори, що впливають на стан фізичного здоров'я, відсутнє піклування про нього [2].

О. Шукатка також виявив схожу проблему і дійшов до висновку, що турбота молоді про здоров'я має загалом лікувальну, а не профілактичну мету і реалізується лише в ситуації появи якоїсь хвороби або через появи страху перед захворюванням [6].

Такі дані, на наш погляд, свідчать про першочергову необхідність проведення для студентів інклюзивних державних інституцій соціально-психологічних заходів, спрямованих на формування усвідомленого ставлення до свого здоров'я, у процесі яких особливу увагу слід приділяти когнітивному компоненту ціннісного ставлення.

Важливу роль у виявленні ставлення молоді до здоров'я відіграють також і соціальні уявлення, які є важливими елементами колективних взаємин. Згідно з теорією В. Мойсеюка, соціальні уявлення відтворюють навколишню дійсність у вигляді когнітивної структури. Між соціальною реальністю та уявленнями людей існує певний і тісний зв'язок: з одного боку, навколишня дійсність формується із таких уявлень, а з іншого боку – соціальні уявлення виникають у відповідь на соціальні події та процеси [3].

Досліджуючи психологічні особливості уявлення українського студентства щодо здоров'я, О. Соколенко виявив, що центр уявлень складають: спорт, краса, сила, радість життя, а на периферії такі явища, як: усмішка, хороший настрій, гарне самопочуття, впевненість у собі. Аналіз виявлених ученим уявлень молоді про здоров'я дає можливість зробити висновок, що в молодіжних групах уявлення про здоров'я є досить адекватним нормам здорового способу життя [4].

На основі проведеного теоретичного аналізу наукових джерел з проблеми ставлення студентської молоді до власного здоров'я ми встановили, що у наш час ставлення до здоров'я української молоді не можна оцінити високим рівнем, що обумовлено тривожним станом, спричиненим війною, невизначеністю майбутнього та негативними соціально-економічними чинниками.

Отже, процес виховання свідомого ставлення студентства до власного

здоров'я потрібно здійснювати, надаючи їм конкретні знання про переваги здорового способу життя та формуючи у них уміння і навички зміцнення та збереження здоров'я. При цьому особливо важливо стимулювати до активних дій усіх учасників освітнього процесу, який має бути спрямований на створення здорового середовища для формування таких важливих життєвих навичок, які ведуть до збереження, зміцнення та відтворення здоров'я і орієнтують на утвердження здорового способу життя і розвиток здорової особистості.

Список використаних джерел:

1. Башавець Н. А. Теоретико-методичні засади формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації студентів вищих економічних навчальних закладів : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2012. 555 с.
2. Дергач М. С. Соціальне уявлення студентської молоді про здоров'я : структура та зміст. *Освіта регіону*, 2013. №2 (32). С. 230–234.
3. Мойсеюк В. П. Сучасні підходи до вивчення феномена культури здоров'я. Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 2012. 125 с.
4. Соколенко О. І. Формування ціннісного ставлення студентів вищих педагогічних навчальних закладів до свого здоров'я : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2008. 209 с.
5. Степаненко В. Суспільний досвід і смисли російсько-української війни: соціологічні інтерпретації. Українське суспільство в умовах війни: колективна монографія. За ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ : Інститут соціології НАН України, 2022. С. 25-35.
6. Шукатка О. В. Формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх економістів на засадах аксіології : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Хмельницький, 2013. 20 с.

ФОРМУВАННЯ НОВІТНЬОЇ ГЕНЕРАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНИХ ФАХІВЦІВ: ТРЕНДИ СОЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА НЕПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ

FORMING THE INNOVATIVE GENERATION OF INCLUSIVE SPECIALISTS: SOCIAL EDUCATION AND LIFELONG LEARNING TRENDS

Супрун Дар'я Миколаївна

доктор пед. наук, професор,
професор кафедри спеціальної психології та медицини
факультету спеціальної та інклюзивної освіти
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,

Daria Suprun

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the department of Special Psychology and Medicine,
Faculty of Special and Inclusive Education
Dragomanov Ukrainian State University

Expansion of international relations and integration into the European community, the need to find constructive ideas to solve problems of optimization and intensification of technical, foreign language and other variable professional competencies in the digital age – the objective reality of education today. Several environmental factors are driving the demand for lifelong learning in the twenty-first century: abundant access to information, rapid technology changes, increased global interactions, as well as skill requirements.

Our life was divided into «before the war» and «during the war». Time has stopped. There is no understanding that it is already spring, March. The main feeling of this war is chaos and an absolute misunderstanding what and for what is happening. Because the war seemed absolutely unreal, it seemed absolutely impossible and so absurd, ridiculous that everything that happened on it just caused a feeling of some kind of unreality – you don't believe that this is actually happening in the 21st century

New standards of support requires a new orientation purposes, principles, content, methods, evaluation obtained knowledge according to defined educational qualification characteristics of specialists, skills to solve typical problems and their application in

practice. Thus, the interpenetration of knowledge of methods and theories and their practical application becomes so important. Therefore there is a necessity of forming a new generation of inclusive specialists for providing expert help in wartime.

Intensification of different processes in conditions of war in Ukraine actualizes the problems of specialists' motivation directly involved in the organization and providing the effective functioning of the inclusive support environment. At the same time, as practice shows, we have the need to determine the degree of future specialists' training aimed to work in the conditions of war, according to professional and motivational component [4, c. 29]. So, this concept requires a new orientation purposes, principles, content, methods, evaluation obtained knowledge according to defined educational qualification characteristics of specialists, skills to solve typical problems and their application in practice in wartime.

In government documents on national education policy defined priority content ideas of personality education: the ideas of freedom, equality, national and personal dignity; formation of hard work, mutual aid and self-discipline; attitude to life and the lives of others as the highest value. Scientists of the DUSU gained considerable experience with practical implementation in students' and listeners' educational process of the theoretical foundations of various education areas [3, c. 59].

Expansion of international relations and integration into the European community, the need to find constructive ideas to solve problems of optimization and intensification of professional competencies in wartime – the objective reality. Considering the internationalization of education as an aspect of the global space of higher education, it is necessary to outline the European choice to help in our research: educational values at the global and national levels. Currently we have the opportunity to provide research cooperation between the Faculty of Special and Inclusive Education of DUSU and relevant faculties of European countries: Sapienza University, Rome, Masaryk University, Brno and Tomas Bata University, Zlin, Czech Republic, The John Paul II Catholic University, Lublin, Poland etc. It should be noted that the integration of universities into global war processes contributes to the renewal of scientific, educational, personal and organizational potential of the Free Economic Zone at the individual, institutional and system levels. Therefore, we

now have the opportunity to implement and increase the innovative experience of the European standard, which should be carried out in a rational combination with the innovative experience of Ukrainian scientists-organizers of higher education in the field of modern education in social cohesion, social support in wartime.

All researches were built taking into account the peculiarities of the best European practice of online training. It was provided within the framework of ERASMUS Jean Monnet LS projects: European Studies of Social Innovation in Education / ESSIE 2023–2025 (36 months) and Universities-Communities: strengthening cooperation / UniCom Erasmus+ project: 2023–2025 (36 months) (Protocol No. 1 of August 31, 2022). Ethics Committee Approval: This research was performed according to the requirements of the Regulations on Academic Honesty of DUSU and approved by the Academic Council of Faculty of Special and Inclusive Education (Protocol No. 1 of August 31, 2022).

Thus, the effective means of forming the key special education specialist's competences are pedagogical technologies that are considered as a combination of teaching methods through the prism of relevant features of educational results, their effectiveness in determining the quality of mentioned support in wartime.

Reasonable and methodologically justified is professionally directed psychological support of children in the wartime, the ultimate goal of which corresponds to outlined concepts (objectivity activities), stimulates appropriate measures needs to obtain knowledge (motivation activity), leads to accordance training activities for personal use (purposeful activity) and also promotes the comprehension of the actual necessity of professional support (awareness activities) [5, c. 92].

So, our life was really divided into «before the war» and «during the war». Therefore there is a necessity of forming a new generation of Specialists that can provide expert help by implementing and increasing the innovative experience. We must do with even greater force what we do well in peacetime, do our business, do our work, promote the ideas of rational, positive, common sense for the development of a society where is no place for war...

References

1. Suprun, D. (2017). *Profesiina pidgotovka psychologiv v galuzi specialnoi osvity (monographia)*. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M.P. Dragomanova. 459p.
2. Suprun, D. (2019). *Modernizatsiia zmistu profesiinoi pidhotovky psykhologiv v haluzi spetsialnoi osvity (monohrafiia)*. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. 440p.
3. Suprun, D. (2018). *Teoriia ta praktyka profesiinoi pidhotovky psykhologiv v haluzi spetsialnoi osvity. (dys.dok. ped. nauk)*. Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M.P. Drahomanova. Kyiv.
4. Suprun, D. (2018). Academic mobility perspective in the context of professional internationalization in the field of special education DOI 10.31392/NPU-nc.series19.2020.40.13Kyiv. http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/34962/Sheremet_83-89.pdf?sequence=1
5. Suprun, D. (2019). The Future Psychologists' Motivation to Work in the System of Inclusive Education *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)* ISSN: 2277-3878, Volume-8 Issue-4S, November 2019 <https://www.ijrte.org/wp-content/uploads/papers/v8i4S/D10081184S19.pdf>
6. Suprun, D. (2021) *Psychology of Management*: Kyiv.:NPDU, 345p.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ВИМІРІ

LIFELONG EDUCATION IN THE EUROPEAN DIMENSION

Сухицька Наталія Валеріївна

доцент кафедри соціальної політики

УДУ імені Михайла Драгоманова

n.v.sukhytska@npu.edu.ua

Світ на порозі XXI століття переживає інтенсивний розвиток інтеграційних процесів постіндустріального суспільства, яке потребує відповідної форми регіональної політичної та економічної організації. Об'єднання держав в політичні та соціально-економічні інституції потребує проведення спільної політики і в галузі

освіти, в наукових дослідженнях, інноваційних технологіях, забезпечення прогресивного розвитку політичних, економічних та соціальних відносин. Гордон Драйден і Джаннетт Вос у своєму роботі «Революція в навчанні» виокремлюють напрями, що формують майбутнє. Виділимо ті, що стосуються нашої проблематики:

- епоха швидкісної комунікації, світ без економічних кордонів, посилення конкуренції, зміна форм праці, спільне підприємництво
- Інтернет- навчання, новий бум самоосвіти, триумф особистості
- зростання сфери послуг
- зростання чисельності нижчого прошарку, старіння людства.

Основою навчання є самоосвіта. І якщо існують відповідні засоби й сприятливе довкілля для самоосвіти, то навіть посередня особа виявлятиме ентузіазм й охоту до навчання впродовж життя. Для того щоб адаптуватися і бути успішним, нам конче необхідна революція в навчанні, яка поєднувала б чудові результати дослідження мозку з можливостями негайного доступу до глобальної мережі інформації та знань. Традиційні методи навчання і застаріла модель школи вже не відповідають вимогам сучасності [1].

Революційні процеси в інформаційних технологіях, наукові розвідки і дослідження в різних галузях господарства потребують постійного оновлення змісту освіти на всіх його рівнях. Відтак, зростає попит населення на постійну освіту, освіту впродовж життя. Сучасні світові демократичні тенденції вимагають від людини усвідомлення його ролі в житті держави і суспільства, а також дій відповідно до власних переконань, цінностей і вподобань.

Під впливом динамічних глобалізаційних процесів у світі освіта дорослих набуває рис транснаціонального характеру. За умов інтернаціоналізації економіки, освіти, науки, культури, стрімкого розвитку інформаційних технологій, динамічними змінами на ринку праці та його новими вимогами до фахівців проблема розвитку освіти впродовж життя стає особливо актуальною, а її розв'язання потребує здійснення кардинальних змін у системі професійної освіти дорослих на всіх рівнях.

Організація Об'єднаних Націй визначила глобальну освітню ціль - доступ кожної людини до освіти протягом усього життя.

В 1919 році було засновано Світову Асоціацію з питань освіти дорослих у Лондоні, яка функціонувала до початку Другої світової війни. Починаючи від 1949 року ЮНЕСКО постійно актуалізує проблематику розвитку міжнародного руху у сфері освіти дорослих: Ельсінор (Данія, 1949 р.), Монреаль (Канада, 1960 р.), Токіо (Японія, 1972 р.), Париж (Франція, 1985 р.), Гамбург (Німеччина, 1997 р.), де було проведено міжнародні симпозиуми з питань освіти дорослих. Уперше концепція безперервної освіти була представлена на форумі ЮНЕСКО в 1965 р. видатним теоретиком П. Ленграндома. Власне визначення освіти дорослих уперше з'явилося в Рекомендаціях ЮНЕСКО щодо розвитку освіти дорослих, прийнятих у Найробі в 1976 р.

Саміт Ради Європи (Лісабон, березень 2000 р.) прийняв «Меморандум освіти протягом життя». В Меморандумі було визначено дві головні мети безперервної освіти: активна громадська позиція та конкурентоспроможність на ринку праці та розкрито зміст безперервної освіти: отримання ступенів та дипломів у вільний час; професійні курси, в тому числі з метою підвищення кваліфікації персоналу; освіта для дорослих; друга освіта. У Меморандумі також було визначено шість принципів безперервної освіти:

1. Нові базові знання і навички для всіх. Для цього надається загальний безперервний доступ до освіти з метою отримання і вдосконалення умінь і навичок, необхідних для «життя» в інформаційному суспільстві.

2. Відчутне збільшення інвестицій у розвиток людських ресурсів із метою підняття пріоритету найважливішого надбання Європи – людей.

3. Інноваційні методики навчання мають на меті запровадження розробок нових технологій навчання для системи безперервної освіти.

4. Принципово нова система оцінки здобутої освіти. Мета – докорінно змінити підходи до розуміння і визнання навчальної діяльності та її результатів, особливо у сфері неформальної та неявної освіти.

5. Розвиток наставництва і консультування. Акцентувати увагу на важливості забезпечення кожному індивідууму вільного доступу до освітньої інформації та необхідних консультацій і рекомендацій.

6. Наближення освіти до місця проживання. Наближення за допомогою мережі навчальних і консультаційних пунктів, сучасних інформаційних та комунікаційних технологій [2].

Європейська комісія об'єднала різні освітні й навчальні ініціативи в єдину Програму навчання впродовж життя (Lifelong Learning Programme). Натеper установлено основні форми Lifelong Learning, характеристики, закономірності, структуру та зміст. Процеси безперервної освіти розуміються тепер не тільки як «навчання впродовж життя» (Lifelong Learning), а й як «навчання шириною в життя» (Life wide Learning). Останнє акцентує увагу на розмаїтості видів освіти – формальній, неформальній, інформальній, – які супроводжують будь-яку сферу життєдіяльності сучасної людини [3].

Освіта дорослих (освіта впродовж життя) — цілеспрямований процес розвитку і виховання особистості шляхом реалізації освітніх програм та послуг, здійснення освітньоінформаційної діяльності (діяльність, спрямована на оперативне задоволення потреб особи в отриманні інформації про досягнення в різних галузях знань, яка сприяє підвищенню її освітнього рівня) в межах та поза межами загальної середньої, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти. Таким чином, неперервна освіта, набуття особою знань, умінь і навичок впродовж життя для інтелектуального, культурного і духовного розвитку особистості[4].

Дефініцію «освіта дорослих» було оновлено на VI Белемській конференції 2009 року «Життя і навчання впродовж життя для успішного майбутнього – сила навчання

дорослих», за результатами якої видали Белемські рамки дій (Belem Framework for Action, 2009). Згідно з оновленим тлумаченням, освіту дорослих визначають як сукупність навчальних процесів формальної, неформальної та інформальної освіти, за допомогою яких люди, яких вважають дорослими в суспільстві, до якого вони належать, розвивають здібності, збагачують знання та підвищують свою технічну чи професійну кваліфікацію, одним словом, розвиваються та покращують свою здатність до життя та праці й у власних інтересах, і в інтересах громади й суспільства [5].

Освіта стає найвагомим важелем впливу на життя суспільства, і вона сама зазнає також глибокого реформування. Глобальними тенденціями розвитку світового освітнього простору стали: прагнення до демократичної системи освіти, тобто доступність освіти для всього населення; розростання ринку освітніх послуг; розширення мережі вищої освіти та зміна соціального складу студентів; пріоритетність фінансування освіти; постійне оновлення освітніх програм вищих навчальних закладів; відхід від орієнтації на середнього студента, підвищений інтерес до обдарованого студента, до особливостей розкриття його здібностей та потенціалу. Модернізація європейської освіти нерозривно пов'язана з розвитком усього суспільства, характерними рисами якого на сучасному етапі є оновлення структури та змісту освіти, послідовного впровадження інноваційних технологій навчання, введення кредитно- трансферної системи в навчальний процес [6].

У межах Рекомендацій ЮНЕСКО з навчання й освіти дорослих 2015 року визначені три ключові сфери:

- грамотність та базові навички;
- безперервна освіта і професійний розвиток (професійні навички);
- ліберальна, загальнодоступна й громадянська освіта (навички активної громадянської позиції) [7].

Інститут освіти ЮНЕСКО в Гамбурзі істотно впливає на формування європейської політики в освіті дорослих і надає низку послуг національним мережам,

організаціям і фахівцям – тренінгові та стипендіальні програми. Він є найбільшим центром інформації і документації, а його співробітники надають консультативну допомогу фахівцям різних регіонів країн світу.

Успішна євроінтеграція України можлива лише за умови здійснення низки реформ, в тому числі і в освітньому просторі. Належне ставлення до освіти дорослих може виключити ряд проблем в економічній і політичній системах України.

Список використаних джерел:

1. Гордон Драйден, Джаннетт Вос. Революція в навчанні / Пер. з англ. М. Олійник. — Львів: Літопис, 2005. — 542 с
2. Memorandum on Lifelong Learning «Меморандум освіти протягом життя». Commission of the european communities. URL: http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf
3. Lifelong Learning in Europe – Навчання протягом усього життя в Європі. URL: <http://www.dvv-international.org.ua/?q=node/122>.
4. Бабич М.С. Безперервна освіта (освіта впродовж життя) – умова підвищення національної конкурентноспроможності. *Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету*. 2015, № 5, Т. 1 С.50-53
5. Сайт «Освіта дорослих в Україні» URL:<https://ukrfatva.org/lifelonglearning/>
6. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навчальний посібник / С.О. Сисоєва, Т.Є. Кристопчук; Київський університет імені Бориса Грінченка. Рівне : Овід, 2012. 352 с
7. Рекомендації ЮНЕСКО щодо навчання і освіти дорослих від 13.11.2015 р. <https://bit.ly/3eUmI70>

**ІНКЛЮЗІЯ. ЗАПРОВАДЖЕННЯ «ДОПОМІЖНИХ ТЕХНОЛОГІЙ» В
ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС**
**INCLUSION. IMPLEMENTATION OF “ASSISTANCE TECHNOLOGIES”
IN THE EDUCATIONAL PROCESS**

Ткачук Анастасія Володимирівна,
студентка 3 курсу, спеціальності 051 «Економіка»
спеціалізація «Економічна кібернетика», Навчально-реабілітаційного закладу
вищої освіти "Кам'янець-Подільський державний інститут",
e-mail: anastasua203@gmail.com

Інклюзія за останні тридцять років стала домінуючою концепцією не тільки в політиці, а й на практиці в галузі особливих освітніх потреб у всьому світі, що відображено в Саламанкській декларації та Рамковій програмі дій щодо особливих освітніх потреб ((ЮНЕСКО). Цитування1994). У цій декларації зазначено, що інклюзивна орієнтація є «найефективнішим засобом боротьби з дискримінаційним ставленням, створення доброзичливих спільнот, побудови інклюзивного суспільства та досягнення освіти для всіх»[2].

Якісне навчання здобувачів освіти є головною метою реалізації інклюзивної освіти. Через пандемію та воєнний стан освітня діяльність стикається з новими викликами. Викладачам доводиться працювати з студентами, які через поранення мають особливі освітні потреби. Деякі студенти мають таку саму специфіку через посттравматичний стресовий розлад (наприклад, не здатні розмовляти через психологічну травму). Викладачі змушені шукати підхід до студентів з тимчасово окупованих територій, стан яких значно погіршився через бойові дії [4, с. 160]. Висвітлення теми щодо запровадження цифрових технологій в освітній процес за таких складних умов, для осіб з інвалідністю, є необхідним та потребує загального дослідження.

Виклад основного матеріалу. У добу цифрових технологій потрібно знайти відповідь на запитання, як покращити якість студентів з інвалідністю під час дистанційного навчання, або у режимі онлайн спілкування чи оф-лайн. Студенти з інвалідністю, в освітній сфері, стикаються з низкою перешкод, які обмежують їхнє

навчання та досягнення в різних видах діяльності, які відбуваються в аудиторії або у них вдома. Важливо, щоб ці студенти мали доступ до тих самих можливостей брати участь у житті суспільства, як і їхні однолітки. У країнах ЄС все більше набуває популярності використання спеціальних технічних пристроїв, призначених для покращення повсякденного життя людей та молоді з інвалідністю.

«Допоміжні технології» (ДТ) - це будь-який предмет, частина обладнання, програмне забезпечення або система продукту, яка використовується для підвищення, підтримки або покращення функціональних можливостей людей з інвалідністю [3]. Деякі технології можуть бути налаштовані таким чином, щоб за потреби надавати допомогу або допоміжні функції. Термін ДТ охоплює будь-яке обладнання чи послугу, що може відповідати цьому визначенню. Приклади включають інвалідні візки, протези, комунікатори та телекомунікаційні послуги. В інклюзії ДТ включається, наприклад, обладнання та послуги для доступу до інформації (наприклад, для бачення, слуху, читання, письма), міжособистісного спілкування тощо. ДТ є основою для створення систем інклюзивної освіти, в яких молодь з інвалідністю отримає таке ж навчання як і їхні однолітки, які не обмежені у своєму повсякденному житті [1].

Щоб оцінити вплив використання «допоміжних технологій» у навчанні студентів з інвалідністю був проведений аналіз наукової літератури, який охопив 31 статтю з різних баз даних. На рис. 1 показано, що тенденція публікації починається з 2017 року до теперішнього часу. У період 2009–2016 рік було опубліковано невелику кількість статей. Проте з 2017 року спостерігається збільшення кількості публікацій на цю тему.

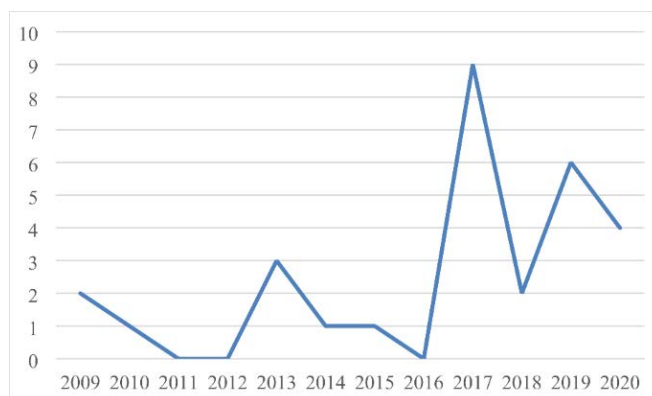

Рис.1 Джерело:[1]

Кількість досліджень, проведених кожною країною зображено на рис. 4. Дивлячись на розташування країн, де проводилися ці аналізовані дослідження, ми можемо показати, що вони в основному проводилися в США (n = 16), за якими, хоча й меншою мірою, йдуть Бразилія (n = 4) і Туреччина (n = 3). На рис.2 видно, що дослідження викликають інтерес у країнах по всьому світу.

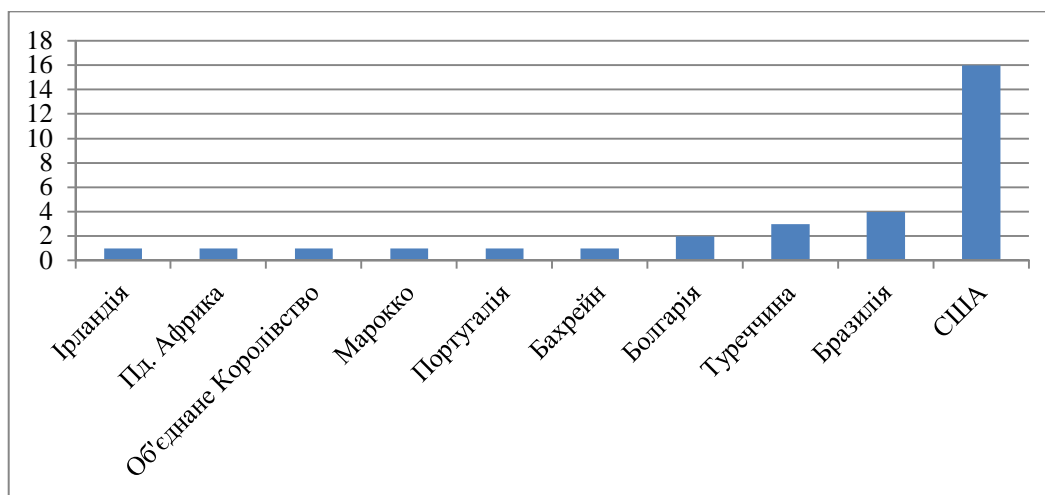

Рис.2 Джерело:[1]

Переваги використання «допоміжних технологій» для студентів з інвалідністю. Серед типів допоміжних технологій виділяють широкий спектр інструментів рис. 3. Серед яких особливо виділяється використання Web 2.0 (28,57%), наприклад використання соціальних мереж, веб-сайтів, браузерів...; мобільне навчання (25%), серед яких ми знаходимо планшет, iPad або мобільний телефон; або використання апаратного чи програмного забезпечення (21,43%).

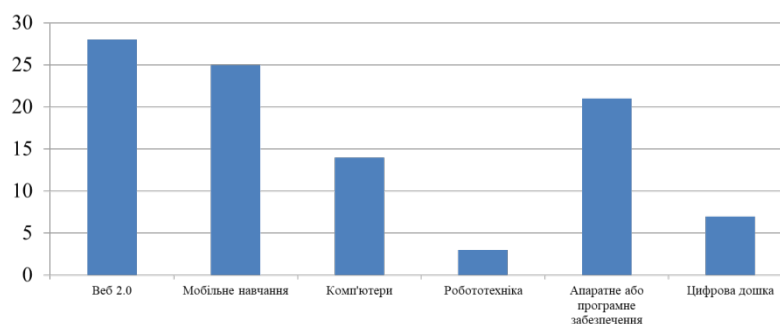

Рис 3. Джерело:[1]

З огляду на розглянуті статті, ці інструменти використовуються в основному з студентами з порушеннями зору (25%), за ними йдуть учні з порушеннями слуху (21,43%) і студенти з порушенням фізичного розвитку (14,29%). Учні з розладом аутичного спектру (10,71%), з ментальними порушеннями (7,14%) або розладом

поведінки (3,57%) менш схильні до використання. Решта публікацій (17,86%) не вказують вид інвалідності (рис 4).

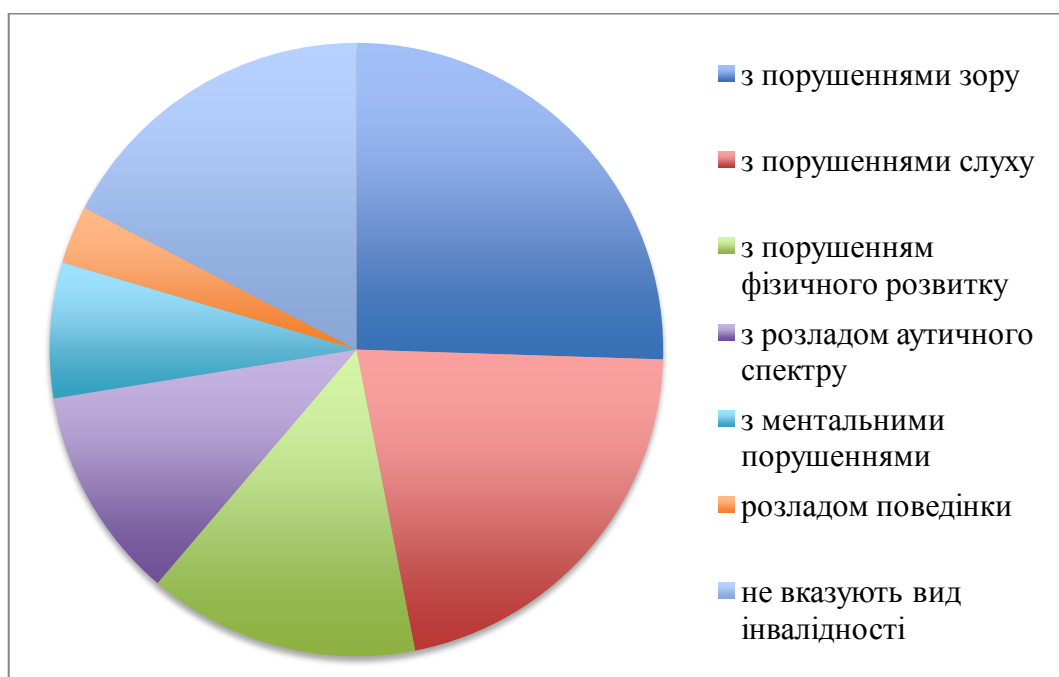

Рис.4 Джерело:[1]

Висновки

Наразі є надія на якісну та сучасну інклюзивну освіту, але також існує й потреба в більш якісних дослідженнях, зосереджених на інклюзії (зокрема, впровадження наукової продукції, пов'язаної з допоміжними технологіями,) як у теорії, так і на практиці, щоб досягти та реалізувати загальну мету інклюзивної освіти в майбутньому. Співпраця викладачів з використанням Цифрових технологій при різних формах навчання - спільна стратегія щодо організації освітнього процесу. Існують можливі тенденції та ознаки, які свідчать про збільшення використання ДТ в освіті за останні кілька років. Проте, дефіцит наукової літератури та її низький вплив є однією з головних проблем, які можуть перешкоджати застосуванню ДТ в аудиторії, оскільки ця сфера недостатньо розвинена. Подібним чином обмежена кількість наукової літератури про використання ДТ для догляду за студентами з обмеженими можливостями ускладнює запровадження її по всіх освітніх закладах. Незважаючи на це, отримані результати дослідження допоможуть закласти основи для роботи над покращенням освіти для здобувачів освіти з інвалідністю, як шляхом пропозиції

технологічних рішень, так і шляхом роботи з навчання та підвищення обізнаності в цьому напрямку.

Список використаних джерел

1. Assistive technology for the inclusion of students with disabilities: a systematic review - Educational technology research and development. *SpringerLink*. URL: <https://cutt.ly/x7gWF5Y> (date of access: 06.04.2023).
2. From the idea of inclusion into practice in the Nordic countries: a qualitative literature review. Taylor & Francis. URL: <http://surl.li/gdpzh> (date of access: 06.04.2023).
3. What is AT? - Assistive Technology Industry Association. Assistive Technology Industry Association. URL: <http://surl.li/gdpzn> (date of access: 06.04.2023).
4. Збірник наукових праць. *Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди*. Харків, 2022. с. 159-162.

СТУДЕНТОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ STUDENT-CENTERED APPROACH IN THE SYSTEM OF TRAINING SPECIALISTS

Тріпак М.М.

*Заслужений працівник освіти України,
кандидат економічних наук, професор,
ректор НРЗВО «Кам'янець-Подільський
державний інститут»*

Федорчук В.М.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності
ім. Т. Сосновської НРЗВО
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Основоположний принцип болонської реформи у вищій освіті зміщує акценти в освітньому процесі з викладання (передачі знань) на навчання (активну освітню діяльність студента).

Цілком закономірно, що в європейських та українських академічних спільнотах дедалі більшої значущості набуває ідея трансформації вищої освіти в напрямі від традиційної педагогоцентрованої парадигми до формування моделі студентоцентрованого навчання (СЦН), в якій студента розглядають як активного партнера в освітньому процесі, як суб'єкта, котрий наполегливо вибудовує власну індивідуальну траєкторію фахової освіти.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти» студентоцентрований підхід до організації освітнього процесу передбачає:

- «заохочення здобувачів вищої освіти до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу;
- створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії;
- побудову освітнього процесу на засадах взаємної поваги і партнерства між учасниками освітнього процесу» [2].

Особливості запровадження студентоцентрованого підходу в українську систему вищої освіти розробляли А. Вітченко, К. Клименко, В. Кремень, В. Оніпко, Ю. Рашкевич, А. Сингаївська, Г. Хоружий, М. Чумак та інші.

У психологічній науці трактують поняття «студентоцентризм», як: активну реакцію освітянського середовища на мінливі потреби ринку праці, на потребу формування компетенцій, необхідних для розбудови нової економіки знань; модель розвитку освіти, за якої студент з об'єкта перетворюється на суб'єкт освітньої діяльності, тобто на активного учасника науково-освітнього процесу; концентрацію зусиль на врахуванні індивідуальних якостей, на формуванні індивідуальних освітніх траєкторій та, відповідно, індивідуального профілю компетенцій; здатність і готовність двох суб'єктів – університету та студента – нести нелегкий Хрест задля того, щоб виконати місію на цій Землі, реалізувати найвищі цінності (у філософському розумінні); науку й практику цінностей, які сповідуємо ми, цінностей,

які допомагають нам виховувати особистостей, готувати компетентних фахівців, патріотів, майбутню еліту нації [4].

Зусилля закладу вищої освіти повинні бути спрямовані на те, щоб студенти й викладачі співпрацювали на різних рівнях у вирішенні спільних проблем, які виникають у процесі навчання. Така співпраця матиме лише позитивний ефект, тому що саме таке партнерство є центральним чинником принципу студентоцентризму, за якого навчання відбувається в конструктивній, партнерській взаємодії між викладачами та студентами.

Важливо усвідомлювати, що студентоцентризм є складним, багатоплановим явищем і процесом, комплексну характеристику якого визначають такі чотири обставини:

1. Студентоцентризм – це активна реакція освітянського середовища на мінливі потреби ринку праці, потреби формування загальних і фахових компетентностей, необхідних не лише для якісного виконання професійних обов'язків, а й для розв'язання життєвих проблем, ситуацій, нагальних проблем державотворення.
2. Студентоцентризм – це модель розвитку освіти, за якої здобувач вищої освіти перетворюється з об'єкта на суб'єкт навчальної діяльності, тобто на активного учасника науково-освітнього процесу. При цьому здобувач вищої освіти стає відповідальним соціальним партнером, ініціативним, активним учасником діяльності академічної спільноти.
3. Студентоцентризм передбачає впровадження особистісно-орієнтованої технології навчання для забезпечення всебічного розвитку особистості учасника освітнього процесу, врахування його індивідуальних особливостей, здібностей, інтересів, потреб, можливостей, індивідуального профілю компетенцій; концентрації зусиль на формуванні його світосприйняття, професійних навичок, саморозвитку, саморегуляції.
4. Студентоцентризм – це новий рівень відповідальності закладу вищої освіти, в якому має бути створено активуюче освітнє середовище, що забезпечить на виході майбутньому спеціалісту високі результати навчання й сформовані найсучасніші компетенції. Насичене й різноманітне освітнє середовище – це таке середовище, де

втілюються цінності викладачів та здобувачів вищої освіти, їхні уявлення про норми та ідеали освітньої діяльності, створюються умови вільного вибору й розвитку особистості кожного студента відповідно до його здібностей, інтересів, можливостей; підтримується творча активність учасників навчального процесу, достатній рівень їхнього емоційного та інтелектуального напруження, психологічний комфорт [3].

На нашу думку, заслуговує уваги дослідження проблеми студентоцентризму вченими О.С.Заболоцькою та І.М.Ніколаєвою, які виокремили такі його особливості:

- проголошує студента центральною фігурою освітнього середовища закладу вищої освіти, що свідомо й самостійно обирає власну освітню траєкторію, несе відповідальність за свої навчальні досягнення, поєднує навчання та науково-дослідну роботу, має можливість, використовуючи надані закладом ресурси, задовольнити освітні потреби та інтереси;
- визначає пріоритетну ціль освітньої діяльності – сформованість результатів навчання студентів;
- передбачає підвищення рівня умотивованості, активності, автономності, професійної налаштованості та рефлексії студентів;
- урізноманітнює освітні функції викладача;
- трансформує освітню взаємодію студентів і викладачів у партнерську площину;
- забезпечує узгодженість між навчанням та викладанням через розроблення і постійне оновлення освітніх програм, спрямованих на формування компетентностей і результатів навчання студентів;
- силабуси, які визначають цілі, структуру, актуальність і професійну спрямованість змісту, чіткі й зрозумілі методи, вимоги та критерії контролю й оцінювання результатів навчання студентів, джерела необхідної інформації;
- спонукає до використання активних та інтерактивних методів, сучасних форм і засобів навчання;
- передбачає систематичний моніторинг якості освітніх послуг;
- націлює фахову підготовку у закладах вищої освіти на успіх і конкурентоспроможність студентів на ринку праці [1].

СЦН сприяє формуванню у студента індивідуального стилю навчальної діяльності, виробленню вміння опанувати базовий зміст освіти власним, притаманним лише йому засобом. Крім цього, СЦН – це не лише акцент на студенті, який опановує майбутню професію, прагне стати висококваліфікованим фахівцем, але й відповідність навчальних закладів моделі студентоцентрованого навчання, й студентоцентрована методологічна та методична база викладацької діяльності.

Отже, СЦН повинно охоплювати всі складові освітнього процесу, такі як: розробка відповідних студентоорієнтованих освітніх програм і навчальних планів; застосування нових технологій навчання, активне використання в навчанні Інтернету; значне підвищення фахової та психолого-педагогічної компетентності професорсько-викладацького складу вузу та осучаснення менеджменту освіти в цілому. Таким чином буде створена система освіти, побудована на принципах відповідності освіти актуальним потребам сьогодення та максимального забезпечення студентів можливістю бути конкурентно спроможними на ринку праці. Крім того, СЦН цілком відповідає вимогам і запитам сучасного суспільства, яке потребує відповідальних, комунікабельних, ерудованих, компетентних, креативних, ініціативних особистостей, здатних працювати в команді.

Список використаних джерел

1. Заблоцька О.С., Ніколаєва І.М. Студентоцентризм як тренд сучасної освіти. URL: <file:///C:/Users/UA/Downloads/1195-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-2225-1-10-20220611.pdf> (дата звернення: 04.04.23).
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020. № 24. с. 170). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-20#Text> (дата звернення: 04.04.23).
3. Ільченко А.М. Студентоцентризм як базовий принцип організації освітнього процесу у вищій школі. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/bitstream>

m/123456789/8105/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D0%86%D0%BB%D1%8C%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%90.%D0%9C.
.pdf (дата звернення: 04.04.23).

4. Клименко К. Студентоцентризм як принцип академічної культури сучасного університету. *Дидактика*. 2017. № 17. С. 60-63.

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ CIVIC EDUCATION IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Холодова Ольга Олександрівна,
доц. кафедри організації і безпеки дорожнього руху ХНАДУ,
e-mail: olgakholodova280781@gmail.com

Бугайова Марина Олександрівна,
старший викладач кафедри організації
і безпеки дорожнього руху ХНАДУ,
e-mail: kazmar2383@gmail.com

Вже довгий час в Україні відбуваються суперечливі та складні трансформаційні процеси в економіці, політиці та національній самосвідомості, які набули особливої актуальності з початком воєнних дій. Вимогою сьогодення є громадянська освіта, яка спрямована на підвищення активності та залученості громадян у політичні та соціальні процеси. На жаль, пасивність та некомпетентність більшої кількості населення України стає перешкодою на шляху європейської інтеграції разом з усвідомленням європейських цінностей. Але запит на громадянську освіту в суспільстві є і щороку зростає [1].

Громадянська освіта навчає людину розуміти принципи функціонування суспільства, в якому вона живе, визначати своє місце, роль і можливості в ньому, а також методи і засоби втілення бажаних змін у суспільстві [2]. Громадянська освіта є

комплексний напрямок навчально-виховної роботи, що поєднує в собі, головним чином, елементи політичної, правової і етичної освіти [3]. В Україні вжито чимало заходів у впровадження системи громадянської освіти, і не дивлячись на їх різношерстість, єдиною залишається їх мета - виховання громадянина, який цінує та готовий відстоювати ідеали свободи, демократичні цінності і права людини.

У країнах Євросоюзу громадянська освіта розвивається силами держави, недержавних і наддержавних організацій, навчальних закладів, ЗМІ, активної громадськості. Провідну роль, на наш погляд, повинні відігравати освітньо-виховні заклади, не виключенням є і Харківський національний автомобільно-дорожній університет (ХНАДУ). Відповідальні за виховну роботу в університеті намагаються надавати громадянські знання, формувати та виховувати чесноти, необхідні людині для життя в демократичному суспільстві. Але з переходом на дистанційні форми навчання дуже важко підтримувати цей напрямок виховної роботи, тому вся надія покладається на плечі кураторів академічних груп та викладачів. Кожен викладач, незалежно від спеціалізації, має бути трохи вчителем громадянської освіти.

Являючи широкий комплекс освітніх заходів, громадянська освіта в школі здійснюється у таких формах, як самостійний навчальний предмет (з 2018 -2019 навчального року в усіх школах України у 10 класі запроваджена нова навчальна дисципліна «Громадянська освіта» [4]), впровадження елементів громадянської освіти до існуючих предметів, організація на демократичних засадах шкільного життя, позакласної та позашкільної активності. Так само можна провести паралель на ЗВО: самостійна дисципліна або її елементи в поєднанні з існуючими дисциплінами («Політологія», «Соціологія»), а також організація органів студентського самоврядування разом з активним студентським життям. До того ж результати проведеного аналізу впровадження громадянської освіти в школах вказують на необхідність суттєвого доопрацювання її нормативної бази. А при розробці Стратегії громадянської освіти та плану її реалізації необхідно передбачити реалізацію електорального вектора громадянської освіти як ключового і наскрізного, що охоплює шкільну, середню професійну та вищу освіту із визначенням компетенцій на кожному рівні [1].

Здобувачів вищої освіти не потрібно примушувати до чогось, а необхідно лише показати, що кожен із нас може змінювати на краще своє та чиесь життя. Громадянська освіта має базуватися на принципах гуманізму, демократичності, зв'язку з практичною діяльністю, зорієнтованості на позитивні соціальні дії, наступності і безперервності, міждисциплінарності, культуровідповідності, полікультурності та плюралізму [2]. Розуміючи усю важливість розвитку громадянської освіти в Україні, викладачі кафедри організації та безпеки дорожнього руху (ОіБДР) ХНАДУ намагаються запроваджувати ці принципи при викладанні навіть таких спеціальних дисциплін як “Організація і безпека дорожнього руху”. Особливо це стосується орієнтування здобувачів на навички соціальної взаємодії, вміння самостійно аналізувати різноманітні ситуації, перш за все перебуваючи щодня учасниками дорожнього руху, вміння самостійно приймати відповідальні рішення і діяти у правовому полі закону про “Дорожній рух”. Перш за все, ми прагнемо підвищити рівень безпеки на дорогах України до рівня країн Європейського союзу, шляхом привернення уваги молоді до проблеми смертності та травматизму на дорогах, а найголовніше, пошуку шляхів для вирішення цієї проблеми.

Кафедра ОіБДР розвиває громадянську освіту шляхом впровадження спеціальних курсів, проектів та заходів, які спрямовані на формування громадської свідомості стосовно БДР та зменшення кількості ДТП. Постійно залучаються громадські організації та активісти у процес викладання та підготовки студентів, які діляться своїм досвідом, проводять лекції, практичні заняття та семінари, що спрямовані на формування громадської свідомості та відповідальності щодо безпеки дорожнього руху. Заохочує студентів та викладачів приймати участь у велоднях та велопробігах, які можуть бути не лише спортивними заходами, але й можливістю поширення інформації про правила дорожнього руху для велосипедистів та водіїв. Постійно організовує тематичні виставки та конкурси, тематичні тижні, присвячені темі безпеки дорожнього руху. Кафедра розвиває громадянську освіту шляхом проведення різноманітних заходів та ініціатив із залученням студентів до участі в цих заходах: організація та проведення тренінгів з безпеки дорожнього руху та правил дорожнього руху для школярів та молоді (в школах та на базі університету);

організація та проведення лекцій, семінарів, дебатів, круглих столів з тематики безпеки дорожнього руху та громадянської освіти для студентів та молоді; організація та проведення конкурсів та проєктів на тему безпеки дорожнього руху та громадянської освіти для студентів та школярів (наприклад, проведення конкурсу на кращий проєкт з покращення безпеки дорожнього руху в місті або на кращий проєкт з просування громадянської свідомості серед населення); організація та проведення акцій та кампаній з популяризації правил дорожнього руху та залучення до громадської участі у забезпеченні безпеки дорожнього руху (проведення акції з підписання петицій на покращення дорожньої інфраструктури тощо). Куратори академічних груп пропонують студентам пройти цикл курсів з громадянської освіти на громадському проєкті масових відкритих онлайн-курсів Prometheus. На виховних годинах постійно нагадується важливість потреби вчитися навичок громадянськості протягом усього життя, що надасть можливість тримати себе в інтелектуальному й духовному тонусі. В університеті проводяться також проєкти з волонтерства та соціальної допомоги, що сприяє розвитку соціальної відповідальності та сприяє формуванню громадянського духу у студентів.

Тож до переваг громадянської освіти в ЗВО відносяться: підвищення соціальної відповідальності та свідомості студентів щодо проблем суспільства та їх впливу на нього; забезпечення розвитку навичок і знань, необхідних для участі в громадському житті та формування громадянської свідомості; формування у студентів здатності до критичного мислення, аналізу соціальних проблем та пошуку шляхів їх вирішення; розвиток навичок співпраці та взаємодії з іншими людьми, зокрема з представниками різних культур та соціальних груп; підвищення рівня розвитку демократичної культури та створення умов для активної участі студентів у прийнятті рішень на різних рівнях.

Але існує і ряд суттєвих недоліків. По-перше, недостатня увага до цієї складової освіти з боку адміністрації та викладачів. По-друге, недостатня кількість годин, відведених на громадянську освіту, яка може бути зведена до найменшої міри в залежності від спеціалізації ЗВО. Сюди відноситься і відсутність структурованої системи оцінювання успішності студентів у громадянській освіті та недостатне

орієнтування на практичне застосування здобутих знань і навичок у реальному житті. Да і в цілому, процес підготовки нормативно-правової бази та здійснення реальних кроків у напрямку забезпечення умов для здобуття громадянських знань і вироблення практичних навичок у здобувачів освіти вкрай повільний і малоефективний. У зв'язку з цим, рішення проблеми бачиться в створенні нормативно-правових передумов для системної громадянської освіти на усіх рівнях освіти із визначенням тих складових наскрізних соціальних та громадянських компетентностей, які мають бути сформовані на кожному рівні – від початкового до вищого, а також в нормативному забезпеченні громадянської освіти для вчителів і викладачів ЗВО [5].

Список використаних джерел

1. [Майбутнє громадянської освіти в Україні – перехід до актуальної європейської моделі. Аналітичний центр «Обсерваторія демократії» : веб-сайт. URL: od.org.ua \(дата звернення 06.04.2023\).](http://od.org.ua)
2. [Концепція громадянської освіти в Україні. Громадянська Освіта : веб-сайт. URL: khpg.org \(дата звернення 06.04.2023\).](http://khp.org)
3. Що таке „громадянська” і що таке „політична” освіта? *Проблеми методології* : веб-сайт. URL : https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/ivanov_scho.pdf (дата звернення 07.04.2023).
4. В українських школах запроваджують громадянську освіту: у Ніжинському державному університеті вже підготувалися. *Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя* : веб-сайт. URL : <http://www.ndu.edu.ua/index.php/ua/novini-universitetu/item/1757-v-ukrainskykh-shkolakh-zaprovadzhuut-hromadiansku-osvitu-u-nizhynskomu-derzhavnomu-universyteti-vzhe-pidhotuvalysia> (дата звернення 07.04.2023).
5. Впровадження шкільної громадянської освіти: млявий процес і мінімальний результат. *LB.ua* : веб-сайт. URL : https://lb.ua/blog/svetlana_topalova/422053_vprovadzhennya_shkilnoi.html (дата звернення 10.04.2023).

**СИНЕРГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ КОРЕКЦІЙНОГО ПЕДАГОГА
A SYNERGIC APPROACH TO INCREASE THE LEVEL OF PROFESSIONAL
COMPETENCE OF THE CORRECTIONAL TEACHER**

Христова Т.Є.

доктор біологічних наук, професор кафедри теорії і методики фізичного
виховання та спортивних дисциплін,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
fizreabznu@gmail.com

Пюрко В.Є.

здобувач III освітнього рівня (Phd) зі спец. 011 Освітні педагогічні науки,
вчитель ЛФК, асистент вчителя в класі з інклюзивною формою навчання,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького,
Мелітопольська гімназія № 22
Мелітопольської міської ради Запорізької області
vlad.1994ak@gmail.com

Пюрко О.Є.

кандидат біологічних наук, доцент кафедри ботаніки
та садово-паркового господарства
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
diser0303@gmail.com

В умовах глобалізації конверсія компетентнісного підходу до системи професійної підготовки є нагальною потребою, що сформувалася в освітньому середовищі у відповідь на соціально-економічні, політико-освітні та педагогічні виклики ринкової економіки. До сучасного фахівця ставляться вимоги, до яких його дуже важко підготувати лише через розширення предметного змісту професійної підготовки, адже вони мають надпредметний контент, відрізняються прозорістю та універсальністю. Системна підготовленість до професійної діяльності, таким чином, не обмежується системною сукупністю знань, вмінь та навичок – вона потребує певних соціально та професійно значущих якостей, сформованих мотивів й усвідомленої потреби в професійному зростанні та саморозвитку. Сучасні вимоги вищої освіти в Україні та численні зміни, що

відбуваються в галузі інклюзивного простору, вимагають нових технологічних рішень в аспекті вдосконалення рівня професійної майстерності, зокрема це стосується і різних сторін підвищення рівня професійної компетентності корекційного педагога [2].

Актуальність пошуку ефективних шляхів підвищення рівня професійної компетентності корекційного педагога визначається потребами суспільства у новому поколінні педагогічних кадрів, які на високому рівні зможуть реалізувати оздоровчі, освітні та виховні завдання. Це відповідає пріоритетним напрямкам державної освітньої політики України, вимогам Нової української школи. Важлива роль у досягненні високого рівня професійної компетентності відводиться системі післядипломної освіти, де створюються сприятливі умови для оптимізації процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників, постійного професійного розвитку, саморозвитку та самовдосконалення [1].

Мета роботи полягала у наданні характеристики педагогічних умов, які сприятимуть підвищенню рівня професійної компетентності корекційного педагога у системі післядипломної педагогічної освіти.

Згідно сучасних уявлень, професійна компетентність - це нормативна комплексно-інтегративна характеристика особистості, що визначає її готовність і здатність до реалізації функцій професійної діяльності та ефективного вирішення типових професійних завдань, орієнтує її на постійне професійне самовдосконалення та самореалізацію на основі креативного використання набутих знань, професійного та життєвого досвіду, цінностей, здібностей і професійно значущих якостей. Професійна компетентність корекційного педагога визначається як складний інтегративний стан його особистості, якому притаманні трансверсальний контент, високий рівень теоретичної, методичної, практичної та психологічної готовності до здійснення професійно-педагогічної діяльності відповідно до кваліфікаційних вимог. Важливого значення також набуває високий рівень сформованості особистісних якостей педагога, здатність до прояву високого рівня соціально-педагогічної активності [4].

Специфіка професійної діяльності корекційного педагога обумовлена синергічним підходом до вирішення оздоровчих, освітніх виховних завдань у контексті формування фізичного, психологічного, духовного та соціального здоров'я школярів [3]. Ґрунтуючись на результатах системного аналізу науково-методичної літератури, узагальненні власного досвіду, можна констатувати, що особливості професійної діяльності корекційного педагога проявляється у комплексній генерації та поєднанні теоретичних знань, методичних підходів, рухових умінь і навичок, вільному володінні здоров'язберезувальними технологіями. З урахуванням викладених вище теоретико-методологічних позицій, професійну компетентність корекційного педагога слід розглядати як інтегративну професійну характеристику особистості, яка включає сукупність теоретичних, психолого-педагогічних знань, методичних підходів, рухових умінь і навичок, професійно значущих особистісних якостей, які дозволяють зазначеному фахівцю ефективно долати педагогічні виклики в умовах Нової української школи.

Спираючись на особливості синергічного підходу до неперервної підготовки педагогічних кадрів, враховуючи теоретико-методологічні положення підвищення рівня професійної компетентності корекційного педагога в системі післядипломної освіти, обґрунтуємо педагогічні умови, що сприяють підвищенню рівня зазначеної якості у фахівців з корекційної роботи, а також стратегічні орієнтири їх впровадження в практику безперервної освіти.

Перша педагогічна умова – забезпечення позитивної динаміки ціннісного ставлення корекційних педагогів до професійного самовдосконалення та саморозвитку в період підвищення кваліфікації. В основу цієї тези покладений усвідомлений, цілеспрямований вибір фахівця щодо ціннісного ставлення до процесів власного творчого самовдосконалення та саморозвитку. Це зумовлено тим, що ціннісне ставлення педагога до фахового вдосконалення є одним з найважливіших чинників підвищення рівня професійної компетентності. Наявність ціннісного ставлення кожного спеціаліста до професійного самовдосконалення та саморозвитку формують мотивацію, необхідну для здійснення певних дій, що в подальшому

призведуть до отримання позитивних результатів у професійній діяльності та особистісному розвитку.

Друга педагогічна умова полягає у збагаченні практичного досвіду корекційного педагога з компетентного розв'язання педагогічних ситуацій, що виникають у професійній діяльності, на основі використання інтерактивних методів навчання та синергічного підходу. В цьому контексті передбачається формування когнітивних умінь, комунікативних здібностей у процесі вирішення спеціально змодельованих професійних ситуацій; розвиток здатності взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу з урахуванням принципів гуманістичної педагогіки; створення комфортних умов для навчання, за яких кожний учасник відчуває себе рівноправним партнером, успішним й інтелектуально спроможним; обмін професійним практичним досвідом, що сприяє знаходженню адекватного способу вирішення педагогічних ситуацій, які виникають у професійній діяльності корекційного педагога.

Виходячи зі специфіки професійної діяльності корекційного педагога, можна виокремити як третю педагогічну умову вдосконалення процесу оволодіння сучасними здоров'язбережувальними технологіями та підготовку до їх впровадження в освітньо-виховний процес. Трансверсальний характер підвищення рівня професійної компетентності корекційного педагога включає накопичення не тільки теоретичної інформації, але й оволодіння практичними навичками щодо сучасних технологій корекційно-оздоровчої діяльності. Відповідно до зазначеного, було запроваджено проект професійного розвитку, який спрямований на розширення рухового досвіду корекційних педагогів та майстер-класи з формування вмінь обирати та впроваджувати сучасні здоров'язбережувальні технології в освітній процес.

Такий підхід вимагає надання корекційним педагогам інформації щодо форм, методів, засобів розвитку й удосконалення життєво важливих рухових якостей, збереження та зміцнення здоров'я. Актуальність проблеми стану здоров'я учнівської молоді пов'язана з необхідністю призвичаїти її до здорового способу життя, підвищити її рухову активність як важливу складову здоров'я творчої особистості. В турбулентні часи сьогодення зберігається протиріччя між потребою суспільства в

здорових громадянах, здатних реалізувати свої фізичні, інтелектуальні сили в сфері виробництва, науки, культури та низьким рівнем громадського здоров'я, байдужим ставленням людей до здорового способу життя. В умовах трансформаційних змін суспільства назріла нагальна потреба у підготовці покоління, яке усвідомлює значущість здорового способу життя та здоров'язберезувальних технологій.

Отже, синергічний підхід до формування професійної компетентності, який супроводжується суттєвими кількісними, якісними та структурними перетвореннями особистості, що забезпечують нормальне функціонування людини як суб'єкта праці, вимагає урахування специфіки майбутньої професії в процесі системної педагогічної підготовки. Охарактеризовані педагогічні умови є сприятливою основою для досягнення високого рівня професійної компетентності корекційних педагогів, їх поступового професійного зростання та самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Абрамович Т.В. Професійний розвиток соціальних педагогів в умовах інноваційних змін у системі післядипломної педагогічної освіти. *Нова педагогічна думка*. 2017. № 2 (90). С. 29-31.
2. Миронова С.П., Докучина Т.О. Розвиток фахової компетентності корекційних педагогів у процесі професійної діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2019. Вип. 38. С. 127-132.
3. Пюрко В.Є., Христова Т.Є., Пюрко О.Є. Євроінтеграційна компонента професійної підготовки фахівців з фізичної терапії та ерготерапії в українських реаліях освітнього процесу. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. Спецвипуск. Т. 2. С. 75-81.
4. Чайка В.М. Підготовка майбутнього вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності: монографія. Тернопіль: ТНПУ, 2006. 275 с.

ОСОБЛИВОСТІ СВІТОГЛЯДНО-ЦІННІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СОЦІАЛЬНОСТІ

FEATURES OF THE WORLDVIEW AND VALUE POTENTIAL OF SOCIALITY

Худобін Олександр

здобувач третього рівня вищої освіти
спеціальності філософія
МДПУ імені Богдана Хмельницького
Україна, Запоріжжя

Розбудова соціального простору сучасного української спільноти відбувається у умовах надзвичайного загострення больових порогів більшості суспільних груп і трансформації світоглядних орієнтацій суспільства в контексті низки проблем, пов'язаних з усталенням новітніх моделей соціального облаштування. Практичні підходи до вирішення цих проблем указують на соціальну значущість тих ціннісних орієнтацій, що продукують ефективні стратегії освітніх впливів на досягнення позитивного рівня суспільної довіри до інституцій суспільства, одним з яких є галузь освіти.

Численні філософсько-культурологічні розвідки як чинника нової освіти в правових, етичних, педагогічних і психологічних аспектах сьогодні надають достатньо методологічного підґрунтя для просвітлення сенсів багатьох понять, що визначають нові форми соціально-філософського осмислення закономірностей розвитку освітянського середовища оновлюваного українського суспільства, торкаючись проблем взаємодії особистості й соціального (аналіз проблем виховання молоді, принципи взаємодії соціальних інститутів, фактори й умови виховання).

У світлі досвіду найбільш розвинених суспільних систем і враховуючи специфіку нинішніх українських реалій стрижневим елементом ефективної професіоналізації людини та її соціалізації загалом, актуальною постає проблема комплексного дослідження тих соціально-аксіологічних чинників, що обумовлюють наявність чи відсутність освітніх впливів традицій та інновацій в сучасних культурно-освітніх практиках.

Вибір проблематики дослідження зумовлений декількома об'єктивними і суб'єктивними причинами:

- розбудова соціального простору сучасного української спільноти відбувається умовах надзвичайного загострення больових порогів більшості суспільних груп і трансформації світоглядних орієнтацій суспільства в контексті низки проблем, пов'язаних з усталенням новітніх моделей соціального облаштування. Практичні підходи до вирішення цих проблем указують на соціальну значущість тих ціннісних орієнтацій, що продукують ефективні стратегії освітніх впливів на досягнення позитивного рівня суспільної довіри до інституцій суспільства, одним з яких є галузь освіти;

- численні філософсько-культурологічні розвідки світоглядно-ціннісного потенціалу соціальності людини як чинника нової освіти в правових, етичних, педагогічних і психологічних аспектах сьогодні надають достатньо методологічного підґрунтя для просвітлення сенсів багатьох понять, що визначають нові форми соціально-філософського осмислення закономірностей розвитку освітянського середовища оновлюваного українського суспільства, торкаючись проблем взаємодії особистості й соціального (аналіз проблем виховання молоді, принципи взаємодії соціальних інститутів, фактори й умови виховання);

- у світлі досвіду найбільш розвинених суспільних систем і враховуючи специфіку нинішніх українських реалій стрижневим елементом ефективної професіоналізації людини та її соціалізації загалом, актуальною постає проблема комплексного дослідження тих соціально-аксіологічних чинників, що обумовлюють наявність чи відсутність освітніх впливів традицій та інновацій в сучасних культурно-освітніх практиках.

ПРАКТИКА ЄС ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Царьова І.В.,

доктор філологічних наук, доцент
професор кафедри українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор філологічних наук, доцент

Царьов О.Д.,

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор філологічних наук, доцент

Важливим питанням, що потребує вирішення, є навчання, соціалізація й самореалізація молодшої людини з обмеженими можливостями [2]. Неухильне зростання кількості інвалідів та їх низька зайнятість вимагають вирішення проблеми їхньої професійної освіти як засобу самореалізації в житті, підвищення конкурентоспроможності на ринку праці та інтеграції у суспільство. Проблема здобуття професії є центральною у системі професійної реабілітації людей з обмеженими фізичними можливостями та має базисне значення для підвищення конкурентоспроможності на ринку праці, усвідомлення себе повноцінним громадянином та інтеграції в суспільство [3]. Під час навчання у закладах вищої освіти такі люди переживають найбільш відповідальний період свого життя, пов'язаний з необхідністю адаптації до непростих умов сучасного суспільства.

Аналіз теоретико-методологічної бази, дав змогу виявити, що недостатньо з'ясованими залишаються чимало питань щодо загальних тенденцій, моделей і принципів упровадження інклюзивного навчання у ЗВО Європейського Союзу. Окремі аспекти методології, організаційних форм та особливостей інклюзивної освіти висвітлено в наукових статтях Віт. Бондаря, В. Гладуша, М. Матвеевої, С. Миронової, В. Панка, Т. Сак, В. Синьова, О. Таранченко, В. Тищенко, А. Шевцова та ін. Проте на сьогодні залишаються актуальними питання вивчення та узагальнення практичного досвіду організації освітнього процесу в інклюзивних закладах освіти,

виявлення суттєвих проблем та окреслення перспективних шляхів його удосконалення [1].

Сучасна модель інклюзивної освіти – це надання допомоги всім дітям, які мають особливості психофізичного розвитку [3]. Під цю модель підпадають такі категорії: діти соціально вразливих груп; діти з особливостями психофізичного розвитку: з порушеннями слуху (глухі, оглухлі, зі зниженим слухом); з порушеннями зору (сліпі, осліплі, зі зниженим зором); з порушеннями інтелекту (розумово відсталі, із затримкою психічного розвитку); з мовленнєвими порушеннями; з порушеннями опорно-рухового апарату; зі складною структурою порушень (розумово відсталі сліпі чи глухі; сліпоглухонімі та ін.); з емоційно-вольовими порушеннями та діти з аутизмом.

Створення інклюзивного освітнього середовища вимагає від педагогів високого рівня професійної компетентності, вільного володіння своєю професією та орієнтацією у суміжних галузях діяльності, готовності до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності.

Однак, як показало дослідження, до проблем, що перешкоджають професійним освітнім установам успішно здійснювати свою діяльність, належить відсутність теоретико-методологічної бази щодо створення інклюзивного освітнього середовища у конкретній освітній установі, недостатній рівень професійної компетентності педагогів професійного навчання, неготовність системи підвищення кваліфікації.

Принципи розвитку інклюзивної освіти:

1. Науковість (розробка теоретико-методологічних засад інклюзивного навчання, програмно-методичного інструментарію, аналіз та моніторинг результатів впровадження інклюзивного навчання, оцінка ефективності технологій, використовуються для досягнення позитивного результату, проведення незалежної експертизи) .

2. Системність (забезпечення рівного доступу до якісної освіти людей з особливими освітніми потребами, наступності між рівнями освіти: рання допомога дошкільна освіта – загальна середня освіта – професійна освіта).

3. Варіативність, корекційна спрямованість (організація особистісно орієнтованого навчального процесу в комплексі з корекційно-розвивальною роботою для задоволення соціально-освітніх потреб, створення умов для соціально-трудової реабілітації, інтеграції у суспільство).

4. Індивідуалізація (здійснення особистісно орієнтованого (індивідуального, диференційованого підходу)).

5. Міжвідомча інтеграція та соціальне партнерство (координація дій різних відомств, соціальних інститутів, служб з метою оптимізації процесу освітньої інтеграції людей з особливими освітніми потребами).

Отже, інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти для людей з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх установах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких людей.

Список використаних джерел:

1. Makushev P. V. Minchenko O. V. Tsareva I. La lingüística jurídica como campo de conocimiento prometedor Cuestiones Políticas. 2021. Vol. 39. Num. 68. P. 571-580.

2. Tsareva I. Derivative space of the law text. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2019. Вип. 7 (330). С. 30–39.

3. Tsarev O. Duty to take care of own health: problems of law content and ensuring legal liability. *Teikyo Medical Journal*. Vol. 44. 2021. P. 893-905

**РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ ЯК БОРОТЬБА УКРАЇНЦІВ ЗА СВОЮ
ІДЕНТИЧНІСТЬ
RUSSIAN AGGRESSION AS A STRUGGLE OF UKRAINIANS FOR THEIR
IDENTITY**

Цюрупа М.В., д.філос.н., професор
кафедри соціології та філософії
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького
mvz999@ukr.net
Тищенко Євген
здобувач 4-го курсу спеціальності соціологія

Вранці 24 лютого 2022 року жителі українських міст Києва, Сум, Харкова, Чернігова, Івано-Франківська, Маріуполя, Мелітополя та інших прокинулися від вибухів ракет. Російська армія бомбила аеродроми та об'єкти критичної інфраструктури. Так розпочалася російська агресія проти суверенної України. Як декларують самі загарбники Україна неможлива як національна держава, а українці – це антиросійська конструкція, яка не має власного змісту. Тому денацифікація України – це її неминуха деукраїнізація та деєвропеїзація. Покарання українців – це тягар війни, перевиховання, яке досягається ідеологічними репресіями (придушенням), жорсткою цензурою не лише у політичній сфері, а й обов'язково у сфері культури та освіти. Це концепція знищення української держави та української ідентичності.

Наочне підтвердження цього російські окупанти продемонстрували смертями та тортурами українців у містах Бучі, Ірпені, Маріуполі та багатьох селах Київської, Сумської, Чернігівської, Херсонської, Харківської областей.

Українці після анексії Криму та утворення квазіреспублік ЛНР/ДНР у 2014 році засвоїли, що російські загарбники проходять на тих територіях, де слабка українська ідентичність.

Тому у перші дні війни відбулася найбільша консолідація українського суспільства, яка проходила на двох рівнях: горизонтальний (згуртування громадян для допомоги військовим, переселенцям із зон бойових дій, волонтерство) та вертикальний (згуртування суспільства, влади та опозиції).

Феномен волонтерського руху, що виник під час Революції Гідності та початком війни на Донбасі ще у 2014 році, відновився у великих масштабах із початком повномасштабної війни у 2022 році.

Зараз, у найскладніший період саме цей рух об'єднав суспільство, створив дієву структуру громадських організацій, груп людей, які готові взяти на себе вирішення найнагальніших і найболючіших проблем держави. Волонтерські організації та групи працюють у таких напрямках як: допомога збройним силам України, силам територіальної оборони кожного міста, переселенцям, тяжкохворим, малозабезпеченим людям та інше.

Мелітополь через географічне положення було окуповано російською армією 25 лютого. І як усі окуповані території місто почало цивільний опір загарбникам.

Оскільки більшість магазинів були розграбовані російськими окупантами, то багато жителів виявилися незабезпеченими необхідними речами та продуктами. Тому в місті з перших днів окупації виникло три пункти волонтерської допомоги, які створили самі мешканці для допомоги малозабезпеченим та нужденним людям. Також бізнесмени надали допомогу мешканцям, будинки яких постраждали від ракетних ударів та бомб.

Найбільш дієвим методом у перші дні окупації були багатотисячні мітинги непокори. Мешканці щодня збиралися на головній площі міста з українськими прапорами, міською символікою, співали гімн України та йшли районами міста з гаслами «Слава Україні», «Мелітополь – це Україна», із закликами забиратися додому окупантам, перегороджували дорогу військовій техніці. Це морально тиснуло на загарбників і вони відкривали стрілянину по ногах, кидали світлошумові гранати. За кілька днів окупанти почали викрадати представників законної міської влади, активістів, родичів українських військовослужбовців. Доля деяких із них невідома.

З метою заблокувати доступ до інформації та мінімізувати спілкування окупанти у місті відключили мобільний зв'язок та інтернет. У такій ситуації мешканці згуртувалися на своїх мікротериторіях та посилили сусідські зв'язки на вулиці, у дворах багатоповерхових будинків. Таким чином надавалася допомога сусідам, поширювалася корисна інформація та новини із зон бойових дій.

Наступним способом опору є саботаж, відмова від співпраці, приховування міського обладнання, комп'ютерів, документів та інше. Так одним із завдань окупантів було розпочати освітній процес у школах російською мовою та за російськими програмами. З цією метою вони почали залякувати директорів шкіл, чотирьох із них викрали. Але жоден директор не погодився стати колаборантом, усі вони написали заяву на звільнення. Таким чином окупанти не змогли «показати картинку» для російської пропаганди на телебаченні, що нібито в окупованих містах «всі задоволені».

Ще одним провалом політики окупантів стала неможливість запровадити завдяки дієвим санкціям США та країн Європейського Союзу російський рубль на окупованих територіях, у тому числі й у Мелітополі.

У зв'язку з посиленням репресій (щодня викрадають людей у Мелітополі), гуманітарною катастрофою (відсутністю продуктів, засобів гігієни, ліків навіть для тяжкохворих), блокуванням окупантами українських гуманітарних конвоїв жителі масово намагаються залишити місто.

Віра у перемогу України та вся робота для її наближення є головним пріоритетом для всіх українців, і мелітопольців у тому числі.

СОЦІАЛЬНІ ВИМІРИ ОСВІТНОЇ ТРАЄКТОРІЇ

Чернишов Максим Володимирович

Студент 1-го курсу, менеджмент соціокультурної діяльності,

УДУ імені Михайла Драгоманова.

Науковий керівник: професор,

доктор філософських наук

Нестерова Марья Олександрівна.

Анотація. Дана доповідь містить тези та пропозиції щодо можливостей формування державою освітньої траєкторії задля успішної адаптації випускників рівня молодший бакалавр та бакалавр на ринку праці.

У роботі розкривається неповноцінність нинішньої системи взаємозв'язку між сферою освіти та ринком праці (професійною сферою). Основною тезою роботи є проблема відсутності «академічної синергії» між базовими сферами життєдіяльності людини – освітньою та трудовою.

Серед запропонованих рішень: трансформація або доповнення наявних освітніх програм на більш глибоку орієнтацію щодо майбутньої трудової діяльності, виділення додаткових академічних годин на опанування практичних навичок у трудовому середовищі. Доповнення наявних програм факультативним «додатковим семестром», направленим виключно на проф. спрямування в межах актуального трудового середовища у країні, регіоні, місті і сфері в цілому.

Annotation. This report contains theses and proposals regarding the possibilities of the state forming an educational trajectory for the successful adaptation of junior bachelor and bachelor graduates in a labor market.

The work reveals the inferiority of the current system of interconnection between the sphere of education and the labor market (professional sphere). The main thesis of the work is the problem of lacking "academic synergy" between the basic spheres of human activity - educational and labor.

Among the proposed solutions: transformation or addition of existing educational programs to a more in-depth orientation regarding future work activities, allocation of additional academic hours for mastering practical skills in the work environment. Complementing existing programs with an optional "additional semester" directed exclusively to prof. direction within the current working environment in the country, region, city and the field as a whole.

Ключові слова: освіта, праця, проф. орієнтування, трансформація освіти.

Keywords: education, work, prof. orientation, transformation of education.

1. Сучасна державна система України відіграє у житті кожного громадянина, з початку до закінчення його життя, своєрідну «директивно-наказову» роль, спрямовуючи людину найбільш прийнятним та законоорієнтованим шляхом.

Подібний вплив легко спостерігається з перших очевидно правильних директив наприклад: запропонована державою програма вакцинації необхідна для подальшого відвідування дитиною закладів дошкільної освіти; проходження державних тестувань (ДПА\ЗНО) необхідне для можливості подальшого отримання спеціальної або вищої освіти; сплата податків із прибутку фінансує майбутню старість та отримання пенсії.

Уважно слідкуючи за подібною схемою директив нескладно помітити, що один із найскладніших та фундаментально важливих кроків для побудови подальшого життя людини майже не піддається подібним «директивам» зі сторони держави. Мова йде про важливий «буферний період» між надбанням особою спеціальної або вищої освіти та першим (або першим значимим) робочим(професійним) досвідом.

2. Для кращого розуміння важливості даного моменту, змодельємо три найбільш розповсюджені життєвих етапи отримання освіти:

1) Студент отримує першу післяшкільну освіту (молодший бакалавр або бакалавр).

Орієнтовний вік особи на кінець періоду: 19-21 рік.

У даній ситуації працевлаштування не є гострою необхідністю, оскільки людина проходить «адаптаційний» до дорослого життя період, здобуваючи перші професійні знання та навички.

2) Студент отримує вищу за попередні ступінь освіти – бакалавр або магістр. У даному випадку у більшості здобувачів освіти настає період, в який вони є достатньо проінформованими та мають певну мотивацію розпочати трудову (професійну) діяльність у сфері здобутої освіти. Частина студентів на даному етапі буде зацікавлена переходом у трудове(професійне) життя цілком, інша – частково, продовжуючи отримувати наступний рівень освіти.

Орієнтовний вік особи на кінець періоду: 23-26 роки.

На даному етапі питання працевлаштування стає дійсно актуальним, через потребу у фінансовому забезпеченні для продовження освіти або реалізації себе в обраній сфері.

3) Студент отримує найвищу ступінь освіти за обраним напрямком і **потребує** професійної зайнятості, що відповідає набутому рівню кваліфікації і знань.

Орієнтовний вік особи на кінець періоду: 27-30 років.

3. Перед фактичним розглядом актуальної ситуації, звернемось до існуючого новітнього державного інструменту моніторингу працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти.

Команда Міністерства освіти і науки України у співпраці з Міністерством цифрової трансформації України та Пенсійним фондом України вперше реалізувала моніторинг працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти.

Моніторинг проводиться завдяки налагодженню інформаційного обміну між Єдиною державною електронною базою з питань освіти та Державним реєстром загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Проведений Міністерством освіти і науки України моніторинг визначив наступні результати (надалі цитата):

«У процесі моніторингу досліджувалася зайнятість осіб, які закінчили навчання за бюджетні кошти в період з 1 листопада 2017 до 30 жовтня 2018 року та не продовжили навчання за наступним рівнем освіти. При дослідженні враховано роботу станом на 1 листопада 2021 року за наймом (за основним місцем роботи або сумісництвом), договором цивільно-правового характеру, а також ведення підприємницької діяльності (зокрема, статус ФОПа), незалежної професійної діяльності або іншої задекларованої самозайнятості...»

«...Найвищі показники зайнятості властиві фахівцям у сфері медицини, цивільного захисту та пожежної безпеки. Найгірші показники мають фахівці морської справи та сфери інформаційних технологій, які не роблять пропорційного внеску у формування бюджетів і пенсійної системи України...»

У звіті з проведеного моніторингу працевлаштування процес аргументується наступними підставами для розроблення:

«Одним з ключових завдань вищої та фахової передвищої освіти є підготовка молоді до професійної діяльності, тому інформація про працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти важлива як для оцінки якості здобутої освіти. так і для визначення пріоритетних шляхів розвитку взаємодії між сектором освіти та економікою. Зокрема, інформація про працевлаштування випускників є невід'ємною складовою публічної інформації про діяльність закладів вищої освіти та їх освітні програми, що передбачено Стандартами і рекомендаціями щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти».

Надалі, наведені короткі тези щодо результатів моніторингу:

1) Кожен десятий серед випускників спеціалістів та магістрів (10,42%) продовжив навчання для здобуття третього ступеня вищої освіти або іншої спеціальності на нижчих рівнях вищої освіти; (відсоток вище для магістрів (10,89%) і нижче для спеціалістів (7,43%).

2) Майже 63% (62,82%) осіб, які отримали диплом молодшого спеціаліста, відразу або практично відразу продовжили здобувати наступний рівень вищої освіти. (Що є позитивним показником, але ілюструє **неготовність чи невмотивованість** до професійної діяльності).

3) Понад 73% (73,28%) бакалаврів продовжили навчання для здобуття другого ступеня вищої освіти або іншої спеціальності на нижчих рівнях вищої освіти. (Показник вказує на недостатню готовність бакалаврів до виходу на ринок праці та недостатню пропозицію привабливих робочих місць.)

Водночас, вказується на те, що показники зайнятості випускників на всіх рівнях суттєво піддаються впливу трудової міграції молодих українців за кордон.

Найвищі показники зайнятості спостерігаються у лікарських спеціальностях: стоматологія та педіатрія (92,02%), система МВС (83,50%), охорона здоров'я (72,71%).

Найбільш стабільні показники демонструють сфери, в яких найбільшим роботодавцем виступає держава: публічне управління та адміністрування (67,51%),

право та міжнародне право (66,30%), економіка, сервіс, управління та адміністрування (62,64%), соціальна робота та соціальне забезпечення (61,15%).

Низькі показники зайнятості демонструють наступні сфери: укрупнена група інформаційні технології та прикладна математика – 37,61%, інженерія програмного забезпечення – 27,37%, морський та внутрішній водний транспорт – 14,1%. (Наведені сфери не демонструють відсутності попиту, спостерігається дефіцит кваліфікованих фахівців).

4. Аналізуючи наведені державним моніторингом дані, просліджується більш ніж очевидний висновок: державна освітня система недостатньо вмотивована чи зацікавлена у професійній орієнтації випускників у професійних сферах, в якій сама держава не виступає основним роботодавцем.

Оскільки дана робота не зосереджена на розгляді конкуренції держави з приватним сектором у пошуку кадрів, пропонується звернути увагу на роль держави, як агрегатора між суспільством та сферами діяльності.

Вдало побудована система взаємодії «держава – суспільство – підприємництво» є першим і недефективним інструментом розвитку як економічної складової усєї держави, так і добробуту її населення.

5. Зважаючи на нинішній стан у розглянутій площині фактів, пропонується ряд нововведень та трансформацій структури та схематики спеціальної та вищої освіти.

1) Перегляд освітніх програм для здобувачів професійно-технічної, неповної вищої та базової вищої освіти:

- наявні освітні програми мають містити більше референцій до актуальної ситуації у трудовій сфері, демонструвати її нинішній стан, незалежно від якісного показника, надаючи зрозумілу і правдиву картину подій;

- закладені у програму академічні години на практику та розвиток практичних навичок мають бути дотримані та відповідально використані ЗВО за призначенням;

- до практичної фази навчання мають обов'язково залучатись приватні підприємства, зацікавлені у скаутингу та розвитку майбутніх кадрів; оцінка такими

підприємствами надбаних студентами знань має бути об'єктивною та грати важливу роль у оцінюванні якості освітніх програм, запроваджених державою;

- здібності до практичного застосування набутих теоретичних знань мають оцінюватись вище за сухі теоретичні пізнання студента.

2) Трансформація взаємодії держави із здобувачами магістерської, освітньо-наукової\творчої та наукової вищої освіти:

- державі необхідно мати наявності готові пропозиції щодо працевлаштування здобувачів вищих рівнів освіти, базуючись на індивідуальних результатах у процесі її отримання, незалежно від того, чи створені вони на державних підприємствах, або пропонуються приватним сектором;

- держава має регулювати інформаційну доступність процесу працевлаштування, контролювати та доповнювати власними ресурсами співвідношення попиту та пропозиції на професії;

- необхідно створити ряд державних програм із заохочення здобувачів вищої освіти, спираючись на індивідуальні показники протягом здобуття попередніх освітніх рівнів (шляхом розширення бюджетних програм із фінансування освіти тощо).

3) Пропонується виключно новий підхід до освітніх програм для здобувачів професійно-технічної, неповної вищої та базової вищої освіти:

До існуючих освітніх програм, що складаються із визначеної для кожної спеціальності кількості семестрів, додати опціональний (необов'язковий) семестр, спрямований на підготовку, адаптацію та інтеграцію нового носія здобутого рівня освіти до професійного (трудового) середовища.

До переліку запропонованих в даному курсі знань пропонуються:

- детальне ознайомлення із нинішньою ситуацією на ринку праці в межах обраної професії, надання базових аналітичних даних для ознайомлення;

- надання інформації щодо актуальних підприємств-представників сфери, формування «рейтингу довіри» та консультацій щодо наявного іміджу компаній;

- детальний розгляд та ознайомлення із переліком актуальних навичок, що вимагаються роботодавцем при прийнятті на роботу нових кадрів; введення опціональних коротких курсів з їх опанування;
- надання додаткових практичних курсів, направлених на перегляд більш вузького переліку знань\вмін, за деталізованим запитом здобувача освіти;
- проведення тестування теоретичних та практичних знань із подальшим формуванням рейтингів та їх надання (за згоди здобувача освіти) рекрутерам від підприємств;
- початковий моніторинг державою становища найнятих за подібною програмою кадрів на підприємстві задля профілактики та протидії шахрайству або зловживання зі сторони підприємств;

Висновки

Нинішнє становище у взаємодії між сферами освіти та праці, що вочевидь має пильно спостерігатись та контролюватись державою, у своїй більшості залишається ефективним за рахунок приватних ініціатив (скаутингу підприємствами, публічними інтернет-джерелами на кшталт «work.ua» та іншими рекламно-пошуковими сервісами). При такому становищі справ ефективність набору суспільно-необхідних інструментів з пошуку працевлаштування та трудового досвіду є дуже відносною та не співпадає з рівнем, притаманним європейській державі.

Сама держава має бути ініціатором, агрегатором та валідатором успішного переходу або першого ознайомлення носія освіти у певній сфері із її трудовими реаліями.

Впровадження у практику запропонованих ініціатив та змін гарантовано призведе до якісних змін у ситуації із працевлаштуванням кваліфікованих кадрів, що послідовно призведе до значного покращення та розвитку усіх наявних сфер зайнятості в країні та частково вирішить наявну проблему із витоком кадрів та талантів з країни.

Майбутнє України потребує виключно новітнього підходу із взаємодії держави із суспільством: держава є слугою громадян і має бути першоопорою та помічником у найважчі моменти людського життя.

Список використаних джерел:

1. Підведено підсумки першого моніторингу працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти.

<https://mon.gov.ua/ua/news/pidvedeno-pidsumki-pershogo-monitoringu-pracevlashtuvannya-vipusknikiv-zakladiv-vishoyi-ta-fahovoyi-peredvishoyi-osviti>

2. Звіт з моніторингу працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти.

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/02/03/01/Zvit.z.monitorynhu.prats-evlashtuvannya-2022-02-03.pdf>

3. Моніторинг працевлаштування студентів Харківським національним економічним університетом.

<https://www.hneu.edu.ua/monitoryng-pratsevashtuvannya-studentiv/>

4. Центр кар'єри та працевлаштування студентів та випускників Національного університету «Києво-Могилянська академія».

<https://jcc.ukma.edu.ua/>

5. The Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area (ESG).

<https://www.enqa.eu/esg-standards-and-guidelines-for-quality-assurance-in-the-european-higher-education-area/>

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО СТАНУ ОКУПОВАНОГО РЕГІОНУ

PECULIARITIES OF THE SOCIAL SITUATION IN THE OCCUPIED REGION

Чичановський І.О.

старший викладач кафедри соціології та філософії

Мелітопольського державного педагогічного

університету імені Богдана Хмельницького

chichanovskiy08@gmail.com

Шапошніков Анатолій,

здобувач 4 курсу

спеціальності соціологія

Соціальна безпека – це стан суспільства, при якому забезпечується мінімальний рівень соціальних умов та соціальних благ, які визначають якість життя людини і суспільства в цілому та гарантують мінімальний ризик для життя, фізичного та психічного здоров'я людей.

Вимір безпеки в умовах війни, це перш за все правове та психологічне забезпечення. Небезпека російсько-української війни полягає у тому, що вона несе екзистенційну загрозу українству, ставить під сумнів демократичний шлях нашої країни до європейської спільноти, руйнуючи «крихкість буття» кожній людині.

Для Запорізької області російська військова окупація почалася 24 лютого 2022 року, коли російські війська вторглися в Україну та почали захоплення частини Запорізької області.

Через важливе стратегічне розташування (перетин європейських автомагістралей та наявність залізничної лінії міжнародного значення до окупованого Кримського півострова) український багатокультурний Мелітополь з 25 лютого 2022 року перебуває у тимчасовій окупації в наслідок російської військової агресії. В ті

перші дні, коли у місто Мелітополь зайшли російські війська, місцеві мешканці зустріли їх мирними протестами. Містяни самостійно стихійно організовували проукраїнські мітинги із меседжами до російських солдат: «Повертайтеся назад додому!», «Вам тут не раді», «Нас не потрібно звільняти», «Ми не хочемо жити в «русском міре».

Й так мелітопольці виходили на вулицю кожного дня, доки їх не стали забирати в полон та відправляти в катівні. Вже 2 березня російські військові відкрили вогонь по мирних протестувальниках, троє людей зазнали травм, один з них — вогнепальне поранення колінного суглобу. 4 березня росіяни захопили телевізійну вежу Мелітополя та увімкнули російське телебачення.

Потім розпочалися чисельні викрадення: 11 березня 2022 р. було викрадено міського Голову Івана Федорова, 12 березня – активістку О. Гайсумову, 13 березня росіяни викрали голову районної ради С. Прийму. Серед полонених опинились кримсько-татарська активістка, директорка краєзнавчого музею Лейла Ібрагімова, пастор, громадянин Америки Д. Бодю, викладачі педагогічного університету Я. Попенко та В. Воровка. Ті хто побували в полоні, розповідають про російські катівні й те, як там «перевиховують» за висловлення свого невдоволення, за патріотизм, за будь-які зв'язки з Україною, навіть через те, що є далекі родичі в ЗСУ.

Нині на Мелітопольщині відомо щонайменше про 5 катівень. Всі, хто не розділяють із рашистами любов до руського миру, й нині ризикують поплатитися там своїм здоров'ям, а може навіть і життям. На сьогодні у Мелітополі викрадено і знаходиться в полоні більше 400 чоловік, доля переважної більшості з яких до сих пір невідома.

В культурній і освітній сфері окупаційна влада міста заборонила як державну мову, так і мови національних спільнот, шляхом примусового переходу шкіл і дитячих садочків на російську мову й російські програми.

Росіяни перетворили медичні заклади на військові госпіталі - 90% лікарень надають допомогу виключно пораненим окупантам. Останнім часом навіть школи перетворили на шпиталі для поранених в населених пунктах Пологівського району, селі Високе та смт. Веселе.

З метою заблокувати доступ до інформації та обмежити спілкування патріотів окупанти в місті відключили мобільний зв'язок та Інтернет. У інформаційному просторі міста почали розповсюджуватися пропагандистські листівки про так звані «блага» окупаційної влади, а медіа простір заповнили лише російські телеканали.

З посиленням репресій, гуманітарною катастрофою, блокуванням окупантами українських гуманітарних конвоїв, психологічною напругою, життям під дулом автомату, мелітопольці стали покидати місто. А населення, яке залишилось на тимчасово окупованих територіях й зараз живе в постійному стресі, відчуває страх та тривогу, паніку, виснаження, спустошення тощо. Після року окупації рашисти взагалі перетворили місто на центр деукраїнізації: вони вилучають українські книжки; забороняють нашу історію; прибирають зі шкільної програми українську мову і літературу та заявили про необхідність «укреплять російську ідентичність». Псевдовлада намагається «укріпити ідентичність» впливаючи на свідомість та готують їх до участі у війні.

Росіяни перетворили окуповані території України на в'язниці, а окремі населені пункти – на тюремні камери. Крім того, в окремих населених пунктах Запорізької області окупанти запровадили цілодобові комендантські дні. Місцевому населенню не дозволяють виходити з дому навіть за продуктами і ліками. Людей також змушують оформляти перепустки для пересування між окупованими містами та селами.

У такій ситуації жителі, які залишилися в тимчасово окупованому місті, згуртувались на своїх мікротериторіях і посилили сусідські зв'язки на вулиці, у дворах багатопверхових будинків. Таким чином надавалася допомога сусідам, поширювалася корисна інформація та новини з зоною бойових дій.

Крім того зазначимо, що за десять місяців окупації ніхто добровільно так й не вийшов на мітинг на підтримку російських окупаційних військ. Мелітопольці зробили однозначний вибір на користь незалежної України.

Мешканці інтеркультурного Мелітополя намагаються проявляти емпатію, взаємодопомогу, громадський активізм, впевненість у собі, обмінюються знаннями та

навичками, намагаючись консолідувати багатокультурну громаду, демонструвати ознаки мобілізованої солідарності.

Наразі всі мелітопольці, Мелітопольська міська рада вірить і працює над тим, щоб повернутись у деокупований Мелітополь. Але ми знаємо, що доведеться зіштовхнутись із серйозними гуманітарними, економічними, правовими проблемами. Рашизм довів, що він уміє лише руйнувати. Так було в деокупованих Ізюмі, Херсоні, Ірпені, Бучі та у багатьох інших містах, звільнених ЗСУ.

Ми не боїмось труднощів, й як ніколи згуртовані задля перемоги, адже міць одностайності веде суспільство до порятунку та реалізації спільної справи. Філософія нашого успіху – це терпіння. Ми віримо у мирне європейське майбутнє для України та нашого рідного міста. Світ добра обов'язково переможе світ зла. Наша перемога заснована на нескоренні та спротиву агресивним силам без жалості і людяності у миростверджуючій культурі, у вірі в справедливість світового порядку і сили добра. Віра у перемогу України та вся робота для її наближення є головним пріоритетом для всіх українців та мелітопольців у тому числі.

Список використаних джерел

1. Баланда А. Соціальні детермінанти національної безпеки України. К.: Вид-во Національної бібліотеки ім. Вернадського, 2008. 413 с.
2. Ільчук Л. Основні загрози та пріоритети розвитку соціальної безпеки в Україні. К.: Український центр політичного менеджменту, 2010. URL: <http://www.ipiend.gov.ua/?mid=98&.1>

ТУРИЗМ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ МАЛИХ МІСТ УКРАЇНИ

TOURISM AS A PROMISING DIRECTION FOR THE DEVELOPMENT OF SMALL TOWNS IN UKRAINE

Чорній Людмила

магістрантка спеціальності соціологія
МДПУ імені Богдана Хмельницького

Україна, Запоріжжя

Email: ludmila-chornii@ukr.net

Відповідно до Глави 16 Розділу V Угоди про асоціацію між Україною та ЄС співпраця у галузі туризму здійснюється задля підвищення конкурентоспроможної туристичної галузі.

Співпраця у сфері туризму базується на трьох основних принципах: повага самобутності та інтересів місцевих громад, особливо у сільській місцевості; важливість культурної спадщини; чітка взаємодія між туризмом та захистом навколишнього середовища [1].

Нині туризм став справді інтернаціональною та демократичною сферою суспільної діяльності. Це галузь світової економіки, що характеризується високими темпами розвитку. Так, якщо у 1950 р. туристичні подорожі здійснили 25 млн осіб, то за півсторіччя їх кількість збільшилася у 30 разів і у 2002 р., за даними Всесвітньої туристичної організації (ВТО), досягла 750 млн осіб. Особливо бурхливого розвитку туризм набув в останнє десятиріччя минулого століття після проведення у жовтні 1998 р. у Ванкувері (Канада) Першої всесвітньої конференції «Туризм як впливова сила збереження миру» за участю делегацій із 65 країн світу, де вперше пролунав заклик до пропаганди і поширення мирного туризму як гаранта миру і безпеки, що впливає на громадян різних країн, їхню економіку, культурну спадщину, традиції, релігію та ремесла. Саме таке визначення туризму було закріплено у прийнятому на конференції Кредо мирного мандрівника. Відтоді туризм сприймається як чинник економічного і культурного розвитку держав, захисту навколишнього середовища та історико-культурної спадщини, міжнародного взаєморозуміння, миру, дотримання прав людини та основних свобод, незважаючи на расу, стать, мову та релігію. XXI

сторіччя Всеукраїнська Туристична Організація навіть проголосила сторіччям туризму.

Малі міста в структурі міського розселення є найчисельнішою групою серед усіх міст і відіграють важливу роль в територіальній організації суспільства. Вони мають особливе значення для подальшого розвитку туризму. Особливо в цій категорії виділяються історичні міста в Україні. Але лише деякі з них мають затверджені плани щодо збереження та реставрації історичної, архітектурної та культурної спадщини. Проте, на нашу думку при вмілому та продуманому управлінні, малі історичні міста можна було б перетворити на успішні центри туризму, що дало б змогу залучити кошти для свого подальшого розвитку.

Селище міського типу Чаплинка Херсонської області є одним з тих невеликих містечок з особливим народним колоритом, який неможливо відтворити штучними засобами. Кожен, хто потрапляв у Чаплинку, бував вражений тим, що тут багато зелені, красиві кам'яні і черепичні огорожі, а всі дворові споруди - в ідеальній чистоті. Налагоджене землеробство, садівництво, шовківництво, рибальство тощо.

Перспективою розвитку Чаплинки може стати: посилення її ролі як структурного центру, що буде спрямований на агломерації районного центру та розвитком функції, що спирається на формулювання потенціалу міста насамперед в історичній її значимості, особливо сприятливими для цих цілей природні умовами і пам'ятники історії і культури. Важливими механізмами росту міста є всебічний розвиток малого бізнесу, залучення інвестицій в результаті продуманої системи маркетингу і вмілого проведення заходів щодо всебічного поліпшення іміджу міста.

Список використаних джерел

1. Туризм. Євроінтеграційний портал. <https://euua.kmu.gov.ua/yevrointehratsiia/turyzm>

СУЧАСНИЙ СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ І ДОДАТКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНІ

CURRENT STATE OF IMPLEMENTATION OF AUGMENTATIVE AND ALTERNATIVE COMMUNICATION IN UKRAINE

Швалюк Тетяна Миколаївна

доцент кафедри логопедії та логопсихології
Факультету спеціальної та інклюзивної освіти
УДУ імені Михайла Драгоманова

shvaluktm@ukr.net

З урахуванням збільшення кількості осіб із особливими освітніми потребами, а також осіб із іншими тяжкими хворобами (генетичними, пухлинами головного мозку, дегенеративними захворюваннями нервової системи), які на постійній, або тимчасовій основі, протягом життя, або певного періоду життя потребують для вирішення своїх потреб і бажань в тій чи іншій мірі підтримки комунікації і спілкування, великого значення у вирішенні цієї проблеми набувають засоби альтернативної і додаткової комунікації (надалі – АДК). АДК можуть користуватися як діти так і дорослі. І ця проблема є досить актуальною і маловивченою в Україні, потребує подальших наукових і практичних розробок.

На сьогодні в Україні фахівці в галузі спеціальної та інклюзивної освіти послуговуються міжнародним терміном – *Augmentative and Alternative Communication* (калькована аббревіатура з англійської мови скорочено – ААС), яка здійснюється за допомогою предметів, фотографій, зображень, графічних символів, жестів, спеціальних простих і складних інформаційних технологій [3, с. 35]. А також низкою інших термінів:

«Альтернативні і додаткові засоби комунікації» (АДК), за визначенням Міжнародної асоціації з альтернативної і додаткової комунікації – це набір засобів і стратегій, які може використовувати будь-яка особа для вирішення щоденних завдань спілкування [4];

«Асистивні технології» – це збірний термін, що охоплює різноманітні допоміжні засоби та послуги. Цей термін використовується, коли необхідно сказати про будь-які

допоміжні апаратні або програмні засоби, які нададуть змогу дітям із особливими освітніми потребами бути успішними у вирішенні навчальних завдань, які допоможуть самостійно здобути певні навчальні уміння й навички і застосовувати їх у подальшому житті [4];

«Підтримуюча комунікація» або «комунікація з опорою» - називають різноманітні види педагогічної і терапевтичної допомоги, яка надається особам з відсутністю або суттєвими обмеженнями усного мовлення, з метою оптимізації їхніх комунікативних можливостей (Зузанне Рабе, Німеччина) [3, с. 36].

Хочемо зазначити, що становлення використання системи АДК в роботі з особами з особливими освітніми потребами в Україні вперше було здійснено в рамках міжнародного партнерства, при підтримці міжнародної програми стажування представників Української асоціації корекційних педагогів у Стокгольмському університеті (2008), а також в рамках міжнародного освітнього проєкту за участю Швеції та інших східних країн. В рамках цього проєкту вчені НПУ імені М.П. Драгоманова пройшли навчання на курсах підвищення кваліфікації «Підтримуюча і альтернативна комунікація як засіб нормалізації життєдіяльності осіб із особливостями психофізичного розвитку» (2008), прийняли активну участь у ряді міжнародних конференцій і семінарів, заходів щодо використання АДК у світовому вимірі (2009), пройшли сертифіковане навчання Блісс-мовленню в рамках Міжнародного семінару з альтернативної і додаткової комунікації (2009) [2, с. 71-76]. У 2013 році на базі НПУ імені М.П. Драгоманова Інституту корекційної педагогіки і психології була проведена перша Східно- та Центральноєвропейська Регіональна конференція з проблеми альтернативної та допоміжної комунікації «Комунікація для всіх».

Результатами наукових пошуків останніх років в цій галузі стали дослідження українських вчених з використання АДК в корекційно-розвитковій роботі з дітьми з важкими порушеннями мовлення (І. Мартиненко, І. Марченко, А. Сімко, Г. Усатенко, М. Чайка, М. Шеремет та ін.), з інтелектуальними порушеннями (Н. Кравець, І. Омелянович, А. Савицький, М. Чайка, В. Шорохова та ін.), з РАС (Є. Козир, Г. Лопатіна, А. Хворова, Ю. Товкес), в роботі з дітьми-інвалідами (Т. Єжова, О. Літвінова та ін.) [2], а також розробкою і впровадженням в навчальний процес на другому «магістерському» рівні спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія» дисципліни «Новітні комунікативні технології» (курс розроблений І. Марченко, 2012) [3], видано навчально-методичні посібники: І.

Марченко (2016, 2019) «Педагогічні технології комунікативного розвитку дітей із тяжкими порушеннями мовлення (логопедична робота)» для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність: Корекційна освіта (логопедія і спеціальна психологія) [3]. Чайка М.С., Усатенко Г.В., Кривоногова О.В. (2021) «Теорія та практика використання альтернативної комунікації для осіб з особливими освітніми проблемами» [4].

На сьогодні в Зкладах вищої освіти (ЗВО) України: Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова, Прикарпатському державному університеті імені Василя Стефаника, Херсонському державному університеті, Бердянському державному педагогічному університеті та інших ЗВО на факультетах спеціальної та інклюзивної освіти розроблені і впроваджені навчальні дисципліни: «Новітні комунікативні технології» (2010) та «Технології альтернативної комунікації» (2022) в УДУ імені Михайла Драгоманова Факультет спеціальної та інклюзивної освіти; «Педагогічні технології комунікативного розвитку дітей із тяжкими порушеннями мовлення» (2023) у Прикарпатському державному університеті імені Василя Стефаника; «Альтернативна комунікація» (2023) у Херсонському державному університеті, які викладають на першому «бакалаврському» та другому «магістерському» рівнях професійної підготовки здобувачів освіти та в рамках підвищення кваліфікації логопедів, психологів, соціальних працівників, асистентів вчителя та ін., здійснюється наукова робота з цього напрямку. Науковці та практики приймають активну участь в Міжнародних конференціях із означених проблем з метою підвищення кваліфікації, обміну досвідом (Ізраїль, Болгарія 2022).

В свою чергу, І. Литвин, Т. Хронік, В. Шестопап, О. Абрамович (2020) розроблено та впроваджено в освітній процес програму з корекційно-розвиткових занять «Альтернативна комунікація» для учнів 5-10 класів загальноосвітніх шкіл для дітей із інтелектуальними порушеннями помірного та важкого ступенів, яка спрямована на розвиток комунікативних умінь.

На сьогодні в Україні впровадження АДК є особливо значущою з таких причин: *по-перше*, збільшення кількості осіб, які потребують підтримки в комунікації засобами АДК; *по-друге*, відсутність спеціальних центрів для здійснення кваліфікованої роботи з вивчення потреб осіб із особливими освітніми потребами і забезпечення їх якості життя; вибору відповідних засобів АДК, згідно визначеного в процесі комплексної діагностики їх

психофізичного, психомоторного, мовленнєвого стану розвитку, комунікативних здібностей; здійснення навчання з використання засобів АДК; *по-четверте*, недостатня реалізація супроводу та підтримки сімей, в яких перебуває дана особа; *по-п'яте*, недостатня підтримка на державному рівні у реалізації даної проблеми.

Хочемо зазначити, що певні зрушення у вирішенні цієї проблеми почали відбуватися з 2015 року, коли розпочали свою діяльність громадські організації «ДивоГра» (соціальне підприємство, 2015), центр раннього втручання КНП «Дитяча міська поліклініка № 6» Одеської міської ради, які безпосередньо займаються просвітництвом використання АДК в Україні, впроваджують та виготовляють засоби АДК для забезпечення безбар'єрності осіб із особливими освітніми потребами у всіх сферах життя.

З 2019 року в Україні в рамках розвитку екосистеми цифрової інклюзії започатковано інноваційну платформу соціального партнерства «Цифрова інклюзія», на меті якої є створення інструментів для АДК.

У 2020 році у співпраці з Міністерством освіти і науки в Україні, громадськими організаціями «Зорове суспільство», «ДивоГра» за ініціативи компанії «Хуавей Україна», в рамках корпоративної програми **TECH4ALL**, впроваджено розробку україномовного мобільного застосунку для спілкування, соціалізації і розвитку у цифровому світі для користувачів АДК.

В останні роки в Україні створено стратегічний напрям впровадження безбар'єрного простору, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України № 366 від 14.04.2021 року «Про схвалення Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року», реалізація якого потребує комунікаційного супроводу з метою формування громадської думки [1].

Згідно цього положення у підрозділі «Напрямок 2. Інформаційна безбар'єрність. Візія.» зазначено, що люди незалежно від їх функціональних порушень чи комунікативних можливостей мають доступ до інформації в різних форматах та з використанням технологій, зокрема шрифт Брайля, великошрифтовий друк, аудіодискрипція (тифлокоментування), переклад жестовою мовою, субтитрування, формат, придатний для зчитування програмами екранного доступу, формати простої мови, легкого читання, засоби альтернативної комунікації. Серед завдань, які спрямовані на досягнення стратегічної цілі

«Доступність для всіх інформації та комунікації в ході отримання публічних послуг» визначено: «...щодо створення умов для інформаційної доступності медіаконтенту: окремо виділено підтримку розвитку альтернативних засобів комунікації; щодо підготовки фахівців для забезпечення інформаційної доступності: 1) розроблення програм підготовки фахівців з аудіоопису, жестової мови та альтернативних засобів комунікації; 2) забезпечення навчання фахівців з аудіоопису, жестової мови та альтернативних засобів комунікації». [1]

Отже, проблема використання і впровадження АДК в Україні на сьогодні залишається досить актуальною та малорозробленою. Окреслене коло питань, яке постало в сучасному просторі України з приводу впровадження альтернативних та додаткових засобів комунікації, потребує вирішення і розробки нових стратегій, наукових досліджень, підготовки відповідного рівня фахівців у цій галузі, набуття досвіду інших країн щодо організації і впровадження АДК на державному рівні.

Список використаних джерел:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 року № 366-р Про схвалення Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>

2. Марченко І.С. Становлення використання системи ААС в Україні. Матеріали ІХ Східно- та Центральноєвропейської Регіональної конференції з проблеми альтернативної та допоміжної комунікації «Комунікація для всіх» / за ред. В.М. Синьова, М.К. Шеремет. Київ: ДІА, 2013. С. 71-76.

3. Марченко І.С. Педагогічні технології комунікативного розвитку дітей із тяжкими порушеннями мовлення (логопедична робота): Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність: Корекційна освіта (логопедія і спеціальна психологія). – 1-е видання. Київ : ДІА, 2019. 148 с.

4. Чайка М.С., Усатенко Г.В., Кривоногова О.В. Теорія та практика використання альтернативної комунікації для осіб з особливими освітніми проблемами : навчально-методичний посібник. Київ : ФОП Усатенко Г.В., 2021. 80 с.

СЕРВІСІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЄС ЯК СОЦІАЛЬНА ІННОВАЦІЯ SERVITIZATION OF EUROPEAN HIGHER EDUCATION AS A SOCIAL INNOVATION

Широкова М.С.,

кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних структур та соціальних
відносин факультету соціології Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка, shyrokova@knu.ua

Такі мегатренди, як глобалізація і цифровізація, глибоко вплинули на політику вищої освіти в Європі протягом останніх десятиліть і призвели до багатьох змін. У європейській вищій освіті можна спостерігати дві основні тенденції: зростання кількості студентів і підвищення студентської мобільності [1, с. 11]. Ці зміни спровокували загострення конкуренції між університетами, яка робить дедалі важливішим залучення та набір найкращих абітурієнтів. Посилення конкуренції у сфері вищої освіти, переведення її на глобальний рівень вимагають від європейських університетів все більше впроваджувати в свою діяльність принципи ринково-орієнтованого управління, постійно вдосконалювати свою діяльність за всіма її напрямками.

Прискорення інтернаціоналізації європейських університетів разом із новими інформаційними технологіями, використання англійської мови як нової *lingua franca* та підтримка мобільності студентів і дослідників, а також міжнародне співробітництво в дослідженнях перетворюють освіту та дослідження із суспільного блага на товар [2, с. 9]. В той же час, у Європі, де вища освіта та наукові дослідження можуть широко розглядатися як суспільне благо, відбувається й декомодифікація вищих закладів освіти, що є характерним для держав загального добробуту.

Криза вартості життя, природні катастрофи, пандемія коронавірусу, геоекономічна конфронтація – всі ці глобальні ризики стають каталізаторами змін і тенденцій, які впливають на галузь вищої освіти. Потрібне термінове усвідомлення того, що університет не може тепер вже розглядатися просто як організація, що надає

освітні послуги. Не вдаючись до аналізу досить всебічно представленої в літературі полеміки щодо сутності і доречності поняття «освітня послуга» стосовно сфери вищої освіти, зазначимо, що її традиційне консенсусне уявлення полягає у наступному тлумаченні. Освітня послуга означає будь-яку послугу, яка прямо або опосередковано надається частково або повністю з метою навчання та включає викладання і навчання (формальне і неформальне), дослідницьку діяльність, стажування, навчальні семінари, тренінги, конференції тощо.

Розуміння, яке потребує термінового сприйняття, полягає в тому, що всі виробничі потужності університетів та їх соціальна інфраструктура стають частиною надання послуг, починаючи від території кампусу, аудиторій і лабораторій, гуртожитків, гостелів і кафе, бібліотек і публічних просторів, коворкінгів і студій, закінчуючи театральними сценами, спортивними і арт-залами. Сюди також включаються послуги, що пов'язані з наданням можливостей: співробітництво і партнерства з іншими освітніми і науковими установами, редакціями, громадськими організаціями і соціальними підприємствами, забезпечення умов для досліджень і навчання. Безумовно, все це поєднується з так званими розширеними послугами або послугами підтримки: сприяння працевлаштуванню, створення клубів випускників, відслідковування кар'єри, евалюація якості освіти, підтримка програм навчання протягом всього життя, а також впровадження ІТ у різноманітні сфери освітнього сервісу (мобільні додатки, розсилки, MOOC тощо) Таким чином, саме навчання в поєднанні з іншими допоміжними послугами становить набір пропозицій, які складають комплексну послугу навчання або освітній сервіс.

Трансформація освітнього сценарію підпадає під більш ширші міркування в рамках феномену сервісизації. Першопочатково явище сервісизації розглядалося більшою мірою у виробництві як процес розширення можливостей компанії для забезпечення ширшого досвіду користування продуктом для кінцевого споживача. Пізніше наукові кола розширили сфери проникнення сервіс-домінуючої логіки до всіх інших форм господарювання та діяльності. Інакше кажучи, сервісизація змінює ціннісну пропозицію організації, її процес створення цінності, а також спосіб отримання цінності від споживачів. На додачу до основної діяльності (освітніх

послуг) сервісизація освіти включає як інновації пропозицій, так і інновації виробничого процесу та експлуатації.

Стосовно сфери освіти процес сервісизації може викликати здивування, адже спостерігається певна тавтологія в плані «сервісизація сервісу (освітніх послуг)», але так здається тільки на перший погляд. Справа в тому, що сучасне розуміння процесу надання освітнього сервісу підкоряється новій сервіс-домінуючій логіці. Такий підхід дозволяє використовувати термін «послуга», маючи на увазі не тільки нематеріальні блага (знання і компетенції), а й загальний ефект для споживача від результату, процесу його створення, отримання і використання. Тепер вже послуга розглядається як процес обслуговування споживачів, який вимагає взаємної участі споживача і провайдера та вкладених ними різних ресурсів, а не як нематеріальний продукт, вироблений організацією. Тобто фундаментальний принцип сервісизації вищої освіти полягає у з'ясуванні того, яким чином клієнт (студент) буде отримувати і використовувати послуги університету, що підвищує цінність його пропозиції.

Ряд сучасних європейських досліджень зосереджено на стратегіях, спрямованих на підвищення успішності студентів [3]. Згідно з їх висновками, інституційні фактори відіграють значну роль в успішності та наполегливості студентів, а також впливають на їх відсіювання. Ці фактори пов'язані зі здатністю закладу освіти підтримувати студентів у академічному та соціальному плані під час їхнього академічного навчання. Основною послугою в університетському досвіді є досвід навчання, який створюється спільно, а його цінність є емерджентною, неструктурованою, інтерактивною, невизначеною, з гедонічним виміром [4, с. 41]. Ступінь задоволеності отримувача освітнього сервісу пов'язаний з наявністю ефективних університетських зручностей (*facilities*).

Згідно з висновками дослідника інновацій в освіті В. Дайно, будівлі і зручності кампусу відіграють наступну роль для просування якісної освіти у закладах вищої освіти: 1) вони забезпечують фізичне середовище, яке підтримує освітні процеси: кращі навчальні умови сприяють покращенню навчального процесу та загальної якості університету; 2) створення візуального твердження про якість і можливості закладу: дизайн фізичного середовища університету відображає цілі та цінності

закладу. Те, як закладам було надано пріоритет і цінність, відображає, наскільки конкретний заклад вищої освіти цінує якість своїх освітніх пропозицій; 3) створення академічної спільноти: усі важливі стейкхолдери закладу освіти, тобто студенти та викладачі, існують навколо та всередині академічних закладів, утворюючи спільноту, орієнтовану на науку [5, с. 7].

У контексті вищої освіти питанням задоволення освітнім сервісом є те, чого студенти очікують від свого університету. Адже хороші освітні простори можуть бути засобами не лише для координації соціальних інновацій, але й для навчання інноваторів. Навчальне середовище – це більше, ніж просто класна кімната, це простір, у якому студенти почуваються в безпеці та підтримуються у своєму прагненні до знань, а також надихаються оточенням.

У країнах-членах ОЕСР вищі навчальні заклади прагнуть виконувати три основні місії: 1) навчання та викладання; 2) дослідження; 3) залученість (обслуговування чи служіння) [6, с. 15]. Державні бюджети, як правило, надають пряму підтримку закладам вищої освіти через два основні потоки фінансування – виділення коштів на підтримку викладання та, часто через окремі державні органи та процеси, фінансування на підтримку дослідницьких центрів вищої освіти або дослідницьких проєктів. Фінансування заходів із залучення також може надаватися за допомогою спеціальних механізмів фінансування, хоча вони є порівняно рідкісними та зазвичай маломасштабними там, де вони існують. Органи вищої освіти, міністерства фінансів, органи забезпечення якості, студенти та сім'ї зазвичай бажають і очікують від систем вищої освіти, ефективного виконання своєї місії з навчання та викладання, дослідження та залучення, на відповідних рівнях якості та актуальності, а також у спосіб, який є соціально справедливим.

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що сервісизація вищої освіти означає процес створення цілісної екосистеми інтегрованих послуг (основних, розширених, підтримуючих), які надаються студентам для покращення їх освітнього середовища, освітньої траєкторії і досвіду навчання. Оцінюючи комплексні пропозиції європейських університетів суспільству, можна зробити висновок, що освітня послуга – це про якість освіти, а освітній сервіс – це про якість освітнього середовища,

що в сумі характеризує всепроникний тренд сервісизації або спрямування діяльності університетів до соціальних інновацій. Іншими словами, сервісизація освітньої пропозиції – це риса нового академічного капіталізму.

Список використаних джерел

1. Pritchard R. et all. The Three Cs of Higher Education: Competition, Collaboration and Complementarity. Central European University Press, 2019. 288 p.
2. Gideon A. Higher Education Institutions in the EU: Between Competition and Public Service. Springer, 2017. 272 p.
3. Perger M., Takács I. Factors Contributing to Students' Academic Success Based on the Students' Opinion at BME Faculty of Economic and Social Sciences. Periodica Polytechnica Social and Management Sciences. 2016. Vol. 24(2). P. 119-135.
4. Ng I., Forbes J. Education as Service: The Understanding of University Experience through the Service Logic. Journal of Marketing for Higher Education. 2009. Vol. 19. P. 38-64.
5. Daigneau W.A. Facilities and Educational Quality. OECD, 2006. 24 p.
6. OECD. Resourcing Higher Education: Challenges, Choices and Consequences. 2020. 165 p.

**Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції**

**«СОЦІАЛЬНІ ТА КУЛЬТУРНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ СТУДІЇ:
СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ»**

для студентів, здобувачів, молодих вчених, аспірантів, докторантів, дослідників, викладачів,
представників професійних спільнот та громадянського суспільства

м. Київ, 26 квітня 2023 року

Підписано до друку 15.05.2023 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Умов. друк. арк. 14,41. Облік. видав. арк. 11,65
Наклад 300 прим. Зам. № 148.
Віддруковано з оригіналів.

Вид-во Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.